

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»
Студентське наукове товариство
Всеукраїнська молодіжна громадська організація
студентів-інвалідів «Гаудеамус»

МОЛОДЬ: ОСВІТА, НАУКА, ДУХОВНІСТЬ

Тези доповідей

Частина I

IV Всеукраїнська студентська наукова конференція

Київ 2007

*Затверджено до друку
Вченою радою Відкритого міжнародного університету
розвитку людини «Україна»
(Протокол № 4 від 15.10.2007)*

Організаційний комітет конференції:

Таланчук П. М., Президент Університету «Україна», д. т. н., проф., Голова організаційного комітету; **Кольченко К. О.**, проректор з наукової роботи, к. т. н., заступник Голови організаційного комітету; **Романенко Л. Ф.**, перший проректор, д. е. н., проф.; **Бебик В. М.**, проректор з інформаційно-аналітичної роботи д. політ. н., проф.; **Колосов В. М.**, проректор з науково-педагогічної роботи, к. т. н.; **Поліщук П. П.**, проректор з розвитку та експлуатації матеріально-технічної бази; **Коляда О. П.**, проректор, начальник управління стратегії економічного розвитку; **Нікуліна Г. Ф.**, начальник науково-дослідної частини, к. т. н.; **Тюття Л. Т.**, начальник управління з навчально-виховної роботи, к. пед. н.; **Барна Н. В.**, декан факультету філології та масових комунікацій; **Білоусов В. Д.**, декан факультету інженерних технологій, к. т. н.; **Коротєєва А. В.**, декан факультету економіки і менеджменту, к. е. н.; **Сердюк Л. З.**, декан факультету соціальних технологій, к. психол. н.; **Черненко О. Д.**, декан факультету біомедичних технологій, к. б. н.; **Климпуш О. Д.**, директор Інституту автомобільного сервісу; **Клименко В. В.**, завідувач кафедри реабілітації, д. психол. н., проф.; **Кучменко Е. М.**, завідувач кафедри гуманітарних дисциплін, д. іст. н., проф.; **Ломачинська І. М.**, завідувач кафедри документознавства та інформаційної діяльності, к. філос. н.; **Карпенко В. О.**, завідувач кафедри журналістики, к. філол. н.; **Губарець В. В.**, завідувач кафедри видавничої справи та редагування; **Сергійчук З. О.**, завідувач кафедри української мови та літератури, к. пед. н.; **Адирхаєв С. Г.**, завідувач кафедри фізичного виховання, к. пед. н.; **Дика В. А.**, начальник відділу виховної роботи; **Коляда А. К.**, президент студентського самоврядування; **Базяк О. В.**, голова студентського наукового товариства Університету «Україна».

Молодь: освіта, наука, духовність : тези доповідей. — Частина І. — К. : Університет «Україна», 2008.— 382 с.

У збірнику вміщено тези доповідей IV Всеукраїнської студентської наукової конференції «Молодь: освіта, наука, духовність», у яких відображено результати наукових досліджень студентів у галузях економічних, юридичних, медико-біологічних, психолого-педагогічних, соціологічних, гуманітарних і технічних наук.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ І. ЕКОНОМІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ 20

І. В. Білоцька

Власний капітал — основа бізнесу 20

Г. Г. Візітіу

Проблеми підвищення продуктивності праці та її оплати ..22

В. А. Габриєль

Заходи зменшення податкового тиску в Україні 24

І. В. Городецька

Удосконалення обліку, контролю та аналізу
розрахунків з персоналом з оплати праці 27

О. В. Захарченко

Перспективи менеджменту в умовах сталого
розвитку України 30

К. С. Злобіна

Менеджмент в національних природних парках
як складова частина концепції сталого розвитку
заповідної справи 32

Я. О. Казьмірук

Удосконалення обліку і розробка системи аналізу
і зовнішнього аудиту фінансових результатів
діяльності підприємства 34

О. А. Карпенко

Інституційні аспекти антикризового фінансового менеджменту 36

С. В. Карпенко

Особливості проведення міжнародних аукціонів у зовнішній торгівлі 38

О. М. Ковальчук

Інтеграція фінансової системи України в міжнародний фінансовий простір 39

Д. П. Красіля

Перспективи розвитку зовнішньоекономічної діяльності ..41

В. В. Липко

Перспективи розвитку економічних районів України на прикладі Подільського економічного району 41

Н. С. Минаш

Сучасний стан та проблеми підготовки робітничих кадрів відповідно до потреб ринкової економіки України 45

Ю. А. Нестерчук

Психологічні і демографічні особливості реклами 49

Н. Ю. Прилуцька

Маркетингові технології в міжнародному менеджменті ...50

С. М. Рожкевич

Актуальність застосування SWOT-аналізу у стратегічному маркетингу 54

Н. А. Семененко

Удосконалення обліку, аналізу і контролю формування та використання власного капіталу в акціонерному товаристві 56

Л. М. Скакун

Проблеми антикризового управління
промисловим підприємством 58

Н. В. Стельмах

Підвищення ефективності менеджменту підприємств
на засадах використання R-теорії мотивації 62

О. І. Тропанець

Державне управління і менеджмент
у зовнішньоекономічній діяльності 67

В. М. Туркина

Економічний зміст міжнародних
господарських контрактів 68

Я. О. Хурса, Н. В. Вітрук

Організація управління економікою малих міст 70

Секція II. УКРАЇНОЗНАВСТВО — ОСНОВА**ФІЛОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ТА ФОРМУВАННЯ**

ДУХОВНОСТІ 74

**Підсекція 2.1. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ
МОВИ В XX СТОЛІТТІ: ІСТОРІЯ**

ТА СУЧАСНІСТЬ 74

Т. М. Грабан

Особливості молодіжного сленгу 74

В. І. Луценко

До проблеми навчання української мови
на функціонально-стилістичних засадах 77

Л. В. Нижня

Пошук самого себе
(за поемою Германа Гессе «Сіддхартха») 80

Н. М. Приступ

Пам'ятки українського космологічного
фольклору в контексті орнаментики Трипілля 83

К. В. Соловей

Естетична концепція світу неоавангардної
поезії А. Лісового 86

О. В. Тюльнєва

Порівняльний аналіз перекладів сонетів
Вільяма Шекспіра українською і російською мовами 87

О. О. Цимбалюк

Роль публіциста у морально-етичній площині доби 90

М. М. Цілина

Типи інтенціональної мотивованості
київських ергонімів 93

М. О. Ярмач

Особливості перекладу іншомовної поезії
на прикладі вірша Едгара Алана По «Ворон» 95

**Секція III. СТАН ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ
НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ
СУСПІЛЬСТВА ТА ШЛЯХИ
ЙОГО ПОКРАЩЕННЯ 100**

**Підсекція 3.1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІЗИЧНОЇ
РЕАБІЛІТАЦІЇ РІЗНИХ КАТЕГОРІЙ
ЛЮДЕЙ НА СУЧАСНОМУ РІВНІ 100**

І. П. Балабан

Результати соматографії дітей 1–3 класів
загальноосвітньої школи в ході фізичної реабілітації 100

С. М. Березін

Кумисотерапія в курортній практиці 102

О. Д. Боєва

Орtezотерапія у фізичній реабілітації хворих 106

О. М. Вербицький

Масаж у дітей першого року життя 108

М. І. Волошина

Використання нетрадиційних методів та засобів
у комплексному лікуванні інсульту 110

Н. А. Галайко

Покращення зору хворих на міопію через відновлення
організму як цілісної системи на досвіді групи
здоров'я «Фітоніка» — мистецтво жити»
у підлітковому клубі «Орлятко» при міському
культурно-спортивному центрі 112

Д. В. Гончарук

Фізична реабілітація при цукровому діабеті 114

Р. І. Гуріненко, О. А. Костенко, В. В. Кондраток

Вплив занять різними видами єдиноборств на формування
агресивності юних спортсменів 13–16 років 117

М. Р. Демурова

Емоційно-психологічна реабілітація молоді
з особливими потребами в процесі ігрової діяльності 119

П. С. Зайко

Методи фізичної реабілітації при переломах шийки
стегнової кістки із застосуванням ендопротезування 121

П. С. Зайко.

Особливості фізичної реабілітації при ожирінні 123

В. В. Кондраток

Гостра дихальна недостатність
після внутрішньогрудних операцій 125

О. О. Куц

Плантографія школярів 1–3 класів 126

О. Метелан

Лікування остеохондрозу нетрадиційними методами 129

А. Пазюра

Аквааеробіка як фактор оптимізації
фізичного виховання студентської молоді 131

Я. В. Русол

Застосування засобів фізичної реабілітації
у жінок після гінекологічних операцій 133

О. О. Сас

Ефективність комплексної реабілітації чоловіків
у віці 20–25 років, хворих на бронхіальну астму,
у перший період відновлення 135

Д. В. Шевченко

Вплив музично-ритмічних занять в комплексі
фізичного виховання дітей шкільного віку 137

Д. В. Шевченко

Емоційно-вольова саморегуляція
і метод аутогенного тренування 139

О. Шпонарська

Ефективність застосування гідрокінезитерапії
в комплексному лікуванні сколіозу у дітей 7–10 років ...141

Підсекція 3.2. ПЕДАГОГІЧНІ, ПСИХОЛОГІЧНІ
ТА МЕДИКО-БІОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ
ФОРМУВАННЯ, ЗБЕРЕЖЕННЯ
ТА ЗМІЦНЕННЯ ЗДОРОВ'Я УЧНІВСЬКОЇ
І СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ 145

В. Д. Ананіч

Актуальність занять фізичним вихованням
для студентів спеціальних медичних груп 145

В. Д. Ананіч

Про рівень здоров'я осіб розумової праці
(співробітників університету «Україна»)
та користь фізичних вправ 148

О. Базна

Спадковість спортивної обдарованості 151

А. О. БеліковаПро необхідність проведення заходів проти
розповсюдження ВІЛ-інфекції у в'язницях .....152**С. В. Волошин**Вплив сучасної інформаційної техніки
на організм людини .....155**Т. А. Гладка, О. І. Ковбасенко, Ю. В. Ждан**

Здоров'я та молодь України 157

Т. І. ДаніловаВпровадження сучасних інформаційних технологій
у вирішенні медико-соціальних проблем
та їх можливостей .....158**М. В. Даниленко**Впровадження модульно-рейтингової системи оцінки
рівня фізичної підготовленості студентів Університету
«Україна» основної групи .....160**І. А. Довгопола**Фізичне виховання як процес формування
особистості — носія фізичної культури .....162**М. І. Звягінцева**Оцінка нервово-психологічного стану
юних спортсменів .....164**О. М. Ковтонюк**Здоровий спосіб життя і його значення
в сучасному суспільстві .....165**Л. Ю. Кухар**

Штучне переривання вагітності та його наслідки 167

А. С. Ліннік

Зняття больових симптомів у спортсменів-інвалідів 169

А. М. Литвиненко

Особливості навчання у ВНЗ інвалідів
в інтегрованих групах 171

О. Л. Лянзберг

Структура особистості й ефективність діяльності 173

О. О. Погоріла, К. С. Костюченко, С. В. Мартиненко

Захворюваність студентів та шляхи її зменшення 175

А. І. Синя

Добова динаміка величини світлорозсіювальних
здібностей (СЗ) активних та спряжених точок шкіри людини
при різноманітних функціональних станах організму 177

Г. В. Станєва

Визначення хемілюмінесценції плазми крові,
ініційованої перекисом водню 179

Т. В. Степанченко

Особливості впливу фізичного виховання
на розвиток дітей до одного року у сім'ї 180

Т. В. Стороженко

Контроль спеціальної психологічної підготовки
спортсменок з урахуванням біофункціональної
ритміки 182

Т. В. Стороженко

Формування професійних якостей у процесі підготовки
фахівців фізичної реабілітації 184

В. Утченко

Виховання свідомого стійкого інтересу
до самостійних занять фізичною культурою 187

О. М. Флінта

Проблеми наркозалежної молоді у суспільстві 189

А. М. Яценко	
Корекція девіантної поведінки підлітків	191
Секція IV. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА	194
Підсекція 4.1. ПРАГМАТИКА ПЕРЕКЛАДУ	194
І. С. Босва	
Етап розвитку української науково-технічної термінології та шляхи її перекладу	194
В. В. Вознюк	
Проблеми перекладу творів художньої прози	196
М. Екштейн	
Лексичне повторювання як властивість тексту, що допомагає перекладачу	199
Т. М. Домбровська	
The Development of British English and American English	202
Т. М. Домбровська	
Розвиток англійської мови та її американського варіанта	204
В. Каючко	
Фразеологізми і їх переклад	207
О. П. Лебедєва	
Синхронний переклад: робота перекладача в «екстремальній ситуації»	209
Ю. В. Любенко	
Переклад як міжкультурна та міжнародна комунікація . .	212
В. Г. Рябченко	
Синхронний переклад	214
Т. В. Хуторна	
Особливості перекладу текстів публіцистичного стилю . .	216

Підсекція 4.2. ЛІНГВІСТИКА ПЕРЕКЛАДУ	219
І. В. Вокальчук Неологізми. Способи їх перекладу та функціонування в англійській мові	219
У. М. Гігієва Проблеми перекладу творів художньої прози	222
І. Демчишна Особливості перекладу текстів публіцистичного стилю . .	224
Н. С. Докаленко Функціонування лексичної одиниці JIHAD у словниковому складі сучасної англійської мови	226
О. Іванова Проблеми художнього перекладу поетичних творів	227
О. М. Коновал American Slang: Vividness, Usage, Formation	229
А. Ю. Мацелло Мовні реалії та проблеми їх перекладу	232
С. П. Хоменко Неологізми, аббревіатури, акроніми та способи їх перекладу в текстах різних галузей	234
Секція V. ФАХІВЕЦЬ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ — ПРОФЕСІЯ ЧИ ПОКЛИКАННЯ	236
В. Ю. Боханцева Соціальна політика в області інвалідності в міжкультурному аспекті	236
І. П. Броцька Інноваційні підходи у визначенні стратегій підтримки особистості і роль милосердя у цьому процесі	238

Ю. В. Видиборець

Застосування соціального маркетингу
в соціальній роботі 241

Ю. В. Видиборець

Соціальна профілактика торгівлі людьми 244

С. А. Гасанов

Дослідження механізмів соціально-психологічної роботи
з безробітною молоддю та потенційними безробітними ...246

Р. В. Громський

Представництво як один із головних напрямків
соціально-правового захисту дітей-сиріт 248

С. В. Губар

Характерні особливості соціальної роботи
як фахової діяльності 250

Т. М. Дзюбенко

Особливості соціалізації сучасної молоді 252

О. І. Жура

Актуальні питання працевлаштування молоді 254

О. О. Індило

Особливості реформування системи інтернатних
закладів в Україні 256

І. О. Кияшко

Торгівля жінками 258

І. Л. Лобан

Формування системи професійних критеріїв
соціального працівника 260

Н. А. Мазепа

Соціальна робота з молодими сім'ями
у сфері попередження конфліктів 262

О. М. Мартинюк

Проблема усвідомленого вибору фаху
соціального працівника 264

О. С. Мозгова

Використання інноваційних технологій
у роботі з різними категоріями клієнтів 266

П. Б. Москалюк

Соціально-психологічні особливості відносин студентів
та викладачів у контексті оцінки
ефективності навчального процесу 269

І. О. Надольна

Соціально-педагогічні умови сімейного виховання
дітей-сиріт та дітей, позбавлених
батьківського піклування 271

К. І. Наливайко

Гуманістичні засади соціальної роботи із сім'єю 274

В. О. Пархоменко

Роль і місце ігрових програм у розвитку
особистості дитини 276

О. М. Самар

Супервізія в системі менеджменту волонтерської
діяльності соціальних служб 278

А. Сущенко

Вплив структури, персоналу та завдань
соціальних служб для молоді на технологію їх роботи ...280

О. В. Тополь

Культура спілкування як професійна якість
фахівця із соціальної роботи 283

Н. С. Тригуб

Нові підходи в інтерпретації функцій
соціальної роботи 286

Т. А. Шумовська

Вивчення функціональних складових зміни
Я-концепції одиноких матерів 289

**Секція VI. ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ
САМОРЕАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ 292**

О. М. Банна

Залучення студентів до участі у роботі органів
студентського самоврядування та громадської
організації як спосіб самореалізації громадянина 292

І. О. Безкоровайна

Психологічна готовність молоді
до подружньої взаємодії 294

С. В. Бялонович

Дослідження феноменів колективного несвідомого:
переваги феноменологічної парадигми 296

В. Ю. Вінков

Застосування арт-терапії в корекції особистісної
сфери людей з особливими потребами 298

Л. Г. Василюк

Особливості розвитку самосвідомості та її вплив
на стиль поведінки в підлітковому віці 300

Г. В. Волнушкіна

Статеві особливості прояву агресивності
в підлітковому віці 302

Ю. М. Воробієвська

Роль мотиваційних чинників у професійному
спрямуванні студентів вищого навчального закладу 304

Т. В. Грищенко

Роль студентського самоврядування у вирішенні
психологічних проблем самореалізації молоді
за умов євроінтеграції вищої освіти 307

Ю. В. Гурневич

Соціальні та психологічні аспекти любовних переживань
у дівчат та юнаків віком 18–23 років
з особливими потребами 309

Н. В. Данилюк

Вплив комплексної неповноцінності
на особистість студента 311

Г. О. Єременко

Діагностика утворення рівня емпатичних тенденцій
у студентів І курсу 314

В. Г. Жукова

Особливості формування самооцінки дітей
з особливими потребами 316

О. О. Іщенко

Гемблінг: захоплення азартними іграми
як залежна поведінка 318

А. О. Караваєва

Сім'я із психічно хворою людиною: психологічні
аспекти проблеми 320

Н. В. Карлюченко

Порушення комунікації та її вплив на розвиток 322

Т. О. Коленченко

Аналіз феномену марновірства як предмета
психологічного дослідження 324

О. А. Коломієць

Освіта як один із головних компонентів
соціалізації дитини з особливими потребами 326

А. А. Коломієць

Роль емоцій в організації поведінки 327

М. В. Корж

Проблема структури сенсу життя
як психологічного феномена 329

О. А. Крамаренко

Самогубство як девіантна поведінка 331

І. В. Кузнєцова

Мотивація науково-дослідницької діяльності
у студентів 333

В. В. Лабенська

Головні аспекти становлення особистості студента
з особливими потребами 335

А. В. Литвиненко

Особливості культурно-дозвілєвої діяльності юнаків
з особливими потребами 337

Ю. В. Лознюк

Психологія кольорів 339

Я. В. Лях

Музична терапія як метод безпосередньої регуляції
психічних станів 340

Н. О. Маляренко

Особистісні установки та психологічна
готовність особистості до вирішення конфліктів 342

Ю. А. Нестерчук

Психологія екзамену 343

Ю. Г. Павлік

Вікові особливості сприймання музичних творів 345

І. А. Парасина

Соціально-психологічні чинники виникнення
та розвитку Я-концепції в період юності 347

Т. В. Полив'яна

Комунікативна компетентність 349

Ю. Присяжнюк

Самовиховання регуляції особистості 351

О. О. Прокопенко

Психологічні механізми впливу телепередач
на глядачів 353

А. В. Рибченко

Конфліктні ситуації в управлінні персоналом 354

Ю. В. Рубльова

Самооцінка та її роль у становленні особистості 356

М. О. Рядненко

Формування особистісних детермінант професійного
самовизначення студентів ВНЗ 358

Ю. В. Синяченко

Діти з особливими потребами: особливості їх виховання
та навчання 360

В. О. Скляр

Психологічні особливості формування
морально-етичної відповідальності
студентів-психологів у процесі навчання 362

О. А. Скрипка

Гендерні особливості прояву психологічних захистів 364

Г. О. Тіхомірова

Самореалізація як фактор соціально-психологічної
адаптації інвалідів 366

А. С. Хенова

Актуальні проблеми освіти людей
з особливими потребами 367

О. В. Царук

Віра у себе з точки зору сучасної психології 369

А. І. Черненко

Мовлення людини та людиноподібних мавп:
порівняльний аналіз 371

Т. І. Чернюк

Формування експресивної поведінки особистості
методом танцювально-експресивного тренінгу 373

Д. М. Чудля

Три типи життєвих подій: вчинок,
випадок, звершення 375

Н. О. Шумакова

Формування ціннісних орієнтацій молоді в період
системної трансформації українського суспільства 377

І. С. Ямкова

Вплив акцентуацій характеру на вибір стратегії
психологічного захисту у спілкуванні підлітків 380

СЕКЦІЯ I

ЕКОНОМІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ — ОСНОВА БІЗНЕСУ

І. В. Білоцька

*Миколайівський міжрегіональний інститут
розвитку людини ВНЗ «ВМУРоЛ «Україна»*

III курс, спеціальність «Облік і аудит»

*Науковий керівник Л. А. Козаченко,
в. о. доц. кафедри «Банківська справа»*

Без капіталу неможливо почати бізнес, адже навіть найменше підприємство вимагає певної суми, щоби зареєструвати його в органах виконавчої влади, відкрити рахунок в банку, виготовити печатку і штампи, найняти робочу силу тощо. Кожне підприємство, організація чи установа для реалізації поставлених цілей має у своєму розпорядженні як засоби праці (будівлі, машини та ін.), так і предмети праці (сировину, матеріали, паливо), які в сукупності складають господарські засоби, тобто власність підприємства. В свою чергу власність асоціюється із поняттям «капітал». В момент створення підприємства його стартовий капітал втілюється в активах, інвестованих засновниками (учасниками), і являє собою вартість майна підприємства.

З давніх-давен багато філософів-мислителів (Аристотель, Платон та ін.), вчені (Маркс, Кейнс та ін.), економічні школи та прості люди намагалися з'ясувати сутність такої економічної категорії як капітал.

Що таке капітал? На різних етапах розвитку людства, різні люди розуміли це поняття по-різному. Капітал — це

дуже широке поняття, яке охоплює як матеріальні так і нематеріальні речі.

Термін капітал походить від латинського «capitalis», що означає головний, основний.

Сучасний видатний економіст І. О. Бланк дає основні характеристики капіталу, які формують його економічну сутність, а саме: об'єкт економічного управління, об'єкт власності та розпорядження, об'єкт купівлі-продажу, джерело доходу, фактор виробництва, накопичена цінність, носій фактора ліквідності та ризику, інвестиційний ресурс.

Тобто, як ми бачимо, без капіталу не може розвиватися ніяке виробництво, ніяке підприємство. Тому вивчення такого економічного поняття як «капітал» являється дуже важливим, а особливо, зараз, на етапі бурхливого розвитку ринкових відносин.

Ця тема є дуже актуальною на сучасному етапі розвитку ринкових відносин тому, що виробничий процес в індустріальних та постіндустріальних державах неможливий без такої складової. Так як власний капітал є основою для початку і продовження господарської діяльності будь-якого підприємства, він є одним з найістотніших і найважливіших показників

Власний капітал підприємства — фінансове джерело функціонування підприємства, бо власний капітал підприємства являє собою фінансові ресурси, які вкладені ним для організації та фінансування господарської діяльності. Нормою для успішної, рентабельної роботи підприємства, його високої конкурентної спроможності на ринку і фінансової стійкості є ситуація, за якої власний капітал становить більшу частину його фінансових ресурсів.

Розмір власного капіталу визначає ступінь незалежності та впливу його власників на підприємство, він є мірилом відносин відповідальності на підприємстві, а також захистом кредиторів від втрати капіталу, перебуває в розпорядженні підприємства необмежений час та багато іншого.

Власний капітал має значну питому вагу в загальній сумі капіталу підприємства, є одним із найважливіших об'єктів фінансового обліку, що вимагає контролю за їх рухом, організації синтетичного й аналітичного обліку.

Завдяки власному капіталу збільшується сума і запозиченого, і залученого капіталу, бо при наданні кредиту, за інших рівних умов, перевага надається підприємствам з меншою кредиторською заборгованістю та більшим власним капіталом.

Від рівня забезпеченості підприємства різними видами капіталу залежить випуск готової продукції та створення належних умов для праці і соціального розвитку колективу, процвітання підприємства на ринку та його відомість.

Підвищення частки власного оборотного капіталу є свідченням про покращення фінансового стану, оскільки зростає фінансова стійкість підприємства. Чим більша частка власного оборотного капіталу у загальній сумі власного капіталу, тим більша його мобільність оскільки зростає величина високоліквідного капіталу.

ПРОБЛЕМИ ПІДВИЩЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ ТА ЇЇ ОПЛАТИ

Г. Г. Візиріу

*Миколаївський міжрегіональний інститут розвитку людини
ВНЗ «ВМУРОЛ «Україна», III курс, спеціальність «Фінанси»*

*Науковий керівник Л. А. Козаченко,
в. о. доц. кафедри «Банківська справа»*

Перехід до ринкових відносин зовсім по-іншому визначає місце підприємства в економіці. Ефективність його роботи багато в чому залежить від управлінської діяльності, яка забезпечує реальну економічну самостійність підприємства, його конкурентноздатність і позицію на ринку.

Однією із складових виробничого процесу на будь-якому підприємстві є наймані працівники, які називаються персоналом. Від кількісного і якісного складу персоналу значною мірою залежить продуктивність праці, випуск і реалізація продукції, фінансові результати.

Беручи до уваги факт того, що професійна робота кожного працівника є його можливим самовираженням, такі працівники являються більш ефективнішими щодо виконання своїх функцій. В такому випадку кожен працедавець повинен

оцінити роботу такого працівника гідною заробітною платою, що стимулюватиме подальше вкладення розумових здібностей та фізичної енергії в досягненні потрібних результатів

Відповідно до Закону України «Про оплату праці» сутність заробітної плати визначається як «винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу».

Розмір заробітної плати залежить від складності та умов виконуваної роботи, професійно-ділових якостей працівника, результатів його праці та господарської діяльності підприємства, установи, організації і максимальним розміром не обмежується.

Рівень заробітної плати визначається, з одного боку, розвитком суспільного виробництва, а з іншого — ефективністю праці окремих працівників. Через систему заробітної плати суспільство здійснює мотивацію праці, контроль за мірою праці та мірою споживання матеріальних і духовних благ працівниками.

Заміна діючих норм виробітку, часу обслуговування і нормативів чисельності необхідна по мірі впровадження організаційно-технічних міроприємств, що забезпечують ріст продуктивності праці: введення нового і модернізація діючого обладнання, впровадження прогресивної технології, вдосконалення оргтехоснащення і інструменту, покращення конструкції виробу, механізації і автоматизації виробничих процесів, вдосконалення організації робочих місць і т. д.

Перебудова організації заробітної плати на підприємстві відповідно до вимог ринкової економіки передбачає вирішення трьох головних завдань:

- по-перше, підвищення зацікавленості кожного працівника у виявленні й використанні резервів зростання ефективності своєї праці при виключенні можливості одержання незароблених грошей;
- по-друге, усунення випадків зрівнялівки в оплаті праці, досягнення прямої залежності заробітної плати від індивідуальних кінцевих результатів праці;
- по-третє, оптимізацію співвідношень в оплаті праці працівників різних категорій і професійно-кваліфікаційних груп з урахуванням складності виконуваних робіт, умов

праці, дефіцитності певних видів робочої сили на ринку праці, а також впливу різних працівників на досягнення кінцевих результатів і конкурентоспроможності продукції. Дотримання дисципліни праці працівниками технічних служб підприємств відкриває великі можливості для раціоналізації трудового процесу робітників, скорочення застосування ручної праці і покращення його виробничо-технічних умов.

Повне і якісне виконання технологіями основних своїх функцій сприяє упорядкуванню технічного нормування, впровадженню технічно — обґрунтованих норм, дозволяє підвищити рівень спеціалізації трудового і виробничого процесів, забезпечуючи тим застосування робітниками передових прийомів і методів праці.

В кінцевому результаті, повне і ефективне використання всіма працюючими робочого часу, своєчасне і якісне виконання ними прямих службових і виробничих функцій сприяє неухильному росту продуктивності праці, покращенню інших техніко-економічних показників.

ЗАХОДИ ЗМЕНШЕННЯ ПОДАТКОВОГО ТИСКУ В УКРАЇНІ

В. А. Габрієль

Роботу виконала: студентка IV курсу

спеціальності «Фінанси»

Групи ФН-31

Науковий керівник: Л. В. Рудюк

Для зменшення податкового тиску в Україні необхідно здійснити ряд структурних заходів, спрямованих на покращення функціонування бюджетної системи та підвищення ефективності використання бюджетних коштів, зокрема, впровадження єдиного порядку призначення та виплат пенсій органами пенсійного фонду, уніфікація системи оплати праці працівників бюджетних установ та підприємств державного сектору економіки, упорядкування процедур, забезпечення житлом працівників державних органів, військовослужбовців, осіб рядового і навчальницького складу.

Виходячи з необхідності забезпечення принципу соціальної справедливості та адресності в наданні всіх видів державної соціальної допомоги, залежно від матеріального стану громадянина чи сім'ї, необхідно надходження від приватизації державного майна залучити як джерело витрат розвитку з конкретизацією за відповідними напрямками.

У проекті бюджету передбачені нерозподілені видатки в обсязі 3 мільярди гривень як стабілізаційний фонд, кошти якого планується спрямувати, у першу чергу, на компенсацію у разі збільшення тарифів на енергоносії.

Поряд з цим, для забезпечення прозорого використання коштів стабілізаційного фонду, необхідно законодавчо врегулювати процедуру його розподілу.

З метою підтримки депресивних територій на 2007 рік передбачено субвенції з Державного бюджету місцевим бюджетам на стимулювання розвитку регіонів у сумі 100 мільйонів гривень.

Необхідно зменшити показники податкового тиску як через механізм експортно-імпортних операцій, так і на державні підприємства, які потребують оновлення основних фондів. Є певні пропозиції стосовно зниження нормативу відрахувань частини прибутку доходу господарських організацій з 50% до 15% для державних підприємств.

Відмова від клірингових розрахунків у житлово-комунальній сфері, зменшення ставки збору з купівлі-продажу валюти з 1,3 відсотка до одного, завдяки чому в економіці залишається понад 600 мільйонів гривень для розвитку.

Уряду в частині бюджетної підтримки енергозберігаючих заходів, терміново необхідно розробити реальну програму енергозбереження.

Стосовно дефіциту Державного бюджету слід зазначити, що сума в 15 мільярдів гривень, яка становить 2,5 відсотки валового внутрішнього продукту, відповідає європейським та світовим стандартам цього показника — 3 відсотки. Тим більше, що ці кошти передбачаються витратити на розвиток. Враховуючи, що новосформованому уряду вдалося попрацювати над проектом бюджету практично трохи більше місяця, за такий короткий строк неможливо врегулювати всі проблемні питання, які загострилися на даний час.

Також сьогодні очевидно, що законопроект про пропозиції змін або постійно повторюються в останні роки у законах про Державний бюджет, або носять системний характер і мають діяти один рік. Це відображає реалії сьогодення і свідчить про нагальну необхідність врегулювання відповідних питань у базових законах.

Насамперед потрібно, нарешті, нам прийняти Податковий кодекс і об'єктивно проінвентаризувати та врегулювати інше законодавство, яке з року в рік не забезпечується фінансовими ресурсами.

При ґрунтовному опрацюванні можуть бути знайдені реалістичні резерви для вирішення найбільш гострих проблем.

Наприклад, стосовно митних зборів. Урядом запропоновано їх залишити до набуття Україною членства у СОТ. Але відповідний обсяг доходів не включено до проекту бюджету. Передбачена вагома норма стосовно передачі в оренду державного комунального майна на конкурсних засадах та справляння орендної плати відповідно до його ринкової вартості, але прогноз надходжень до бюджету від такого джерела суттєво не збільшено.

Крім того, додаткові ресурси можна знайти і у межах балансу проекту бюджету шляхом при розподілу обсягів витрат з метою ефективного використання коштів за бюджетними програмами для досягнення найбільшого оптимального результату. Позитивно оцінюючи включення переліку об'єктів від приватизації безпосередньо до проекту бюджету, що робиться вперше, потрібно більш ретельно проаналізувати реалістичність 10 мільярдів гривень коштів від приватизації, отримавши від Фонду державного майна додаткову інформацію щодо пакетів акцій для продажу та стартової вартості продажу по кожному із запропонованих об'єктів.

Об'єктивно залишається проблемним стан фінансового забезпечення виконання місцевими органами влади делегованих державою повноважень, насамперед щодо утримання органів місцевого самоврядування, установкультури, а також функціонування місцевої міліції.

Також є дискусійним і потребує додаткового законодавчого врегулювання питання стосовно оплати праці державних службовців з метою недопущення перекосів в зарплаті, як це

відбувалося останні 2 роки та щодо інших соціальних виплат. Над цим та іншими питаннями необхідно працювати з метою забезпечення стабільної ситуації в сфері оподаткування. Якщо йдеться про зменшення податкового тиску, то не слід говорити лише про відсотки податків. На мою думку, податки у нас не є надто високими. Вони десь посередині тих податків, які є, скажімо, у Німеччині, Англії, Франції, інших європейських країнах.

Я б зробила акцент на методах роботи наших податкових адміністрацій, на нашому ставленні до сплати податків. Існують тіньові операції податкових адміністрацій. Я маю на увазі попередню ДПА, нова тільки формується. Не секрет, що встановлювалися неофіційні плани на штрафи... Нерідко це було методом політичного тиску. Не можна замовчувати і прагнення багатьох керівників ухилитися від сплати податків. Одні думають, як не платити, інші — як забрати за будь-яку ціну... Це і породжує податковий тиск. Платники податків і ДПА мають стати партнерами, а не ворогуючими сторонами. Необхідно розробляти методи податкового планування самими підприємствами. Підприємства самі можуть визначити той оптимальний варіант своєї діяльності, який дозволить платити менші податки. Але це лише за умови чесних підходів, неухильного виконання усіх законів та інструкцій...

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ, КОНТРОЛЮ ТА АНАЛІЗУ РОЗРАХУНКІВ З ПЕРСОНАЛОМ З ОПЛАТИ ПРАЦІ

І. В. Городецька

*ВСЕІ Університету «Україна», факультет економіки
та підприємництва, 6-й курс, група ОА-61-06
спеціальність «Облік і аудит»*

Науковий керівник: О. А. Дубінін, д. е. н., професор

Докорінні зміни в економіці України, зумовлені переходом її до ринку, визначили необхідність створення такого господарського механізму, який надасть змогу підприємствам реалізувати принципи ринкових відносин, сприятиме підвищенню їх кон-

курентоспроможності, забезпечить динамічний розвиток. Держава створює умови для здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізує програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних проблем.

Заробітна плата — це одна з найскладніших економічних категорій і одне з найважливіших соціально-економічних явищ. Оскільки вона, з одного боку, є основним (і часто єдиним) джерелом доходів найманих працівників, основою матеріального добробуту членів їхніх сімей, а з іншого боку, для роботодавців є суттєвою часткою витрат виробництва і ефективним засобом мотивації працівників для досягнення цілей підприємства, то питання організації обліку заробітної плати і формування її рівня разом з питанням забезпечення зайнятості, складають основу соціально-трудових відносин у суспільстві, бо включають нагальні інтереси всіх учасників трудового процесу. Саме тому зростає значення обліку, контролю та аналізу розрахунків з персоналом з оплати праці та їх удосконалення.

Праця робітників є необхідною складовою частиною процесу виробництва, споживання та розподілу створеного продукту. Участь працюючих в частці знов створеного матеріального та духовного блага виражається у вигляді заробітної плати, яка повинна відповідати кількості та якості затраченої ними праці. Заробітна плата один з найважливіших засобів підвищення зацікавленості працюючих у результатах своєї праці, її продуктивності, збільшення обсягів виробленої продукції, поліпшення її якості та асортименту. В умовах переходу економіки України до ринкового механізму функціонування, дуже важливими задачами є прискорення науково-технічного прогресу, зменшення використання «живої» праці, механізація трудомістких робіт, оптимізація використання трудових ресурсів, зменшення втрат робочого часу. Підприємство самостійно, але відповідно до законодавства, установлює штатний розклад, форми і системи оплати праці, преміювання. Облік праці і заробітної плати одна з найважливіших і складних ділянок роботи, що потребує точних і оперативних даних, у яких відбиваються зміни чисельності

робітників, витрати робочого часу, категорії робітників, виробничих витрат. Облік праці і заробітної плати займає одне з центральних місць у всій системі обліку на підприємстві. Заробітна плата є основним джерелом прибутків робітників фірми, підприємства. Трудові прибутки робітника визначаються його особистим трудовим внеском з урахуванням кінцевих результатів діяльності підприємства або фірми. Для ефективнішого управління підприємством, а зокрема, перевірки правильності обліку праці та її оплати, на підприємстві здійснюється контроль та аналіз розрахунків з персоналом з оплати праці. Метою контролю, аналізу та аудиту витрат на оплату праці є перевірка повноти, правдивості та неупередженості інформації про витрати на оплату праці підприємства.

При переході до ринкової економіки відбуваються докорінні зміни в системі управління об'єктами народного господарства всіх рівнів. При цьому на перший план висувається проблема бухгалтерського забезпечення нормального функціонування і розвитку підприємств і організацій в умовах їх повної матеріальної та моральної відповідальності за результати своєї господарської діяльності. А також виникає об'єктивна необхідність у підвищенні оперативності бухгалтерського обліку, посилення його контрольних і аналітичних функцій на рівні підприємства, що на сучасному етапі неможливо без автоматизації облікових робіт на підставі сучасних технічних засобів і технологій збору та обробки облікової інформації.

Література

1. Богиня Д. П., Грішнова О. А. Основи економіки праці: Навч. посібник. — 2-ге вид., стер. — К.: Знання-Прес, 2001. — 313 с.
2. Бухгалтерський фінансовий облік. Підручник / За ред. проф. Ф. Ф. Бутинця. — Житомир: ЖІТІ, 2000. — 608 с.
3. Економічний аналіз: Навч. посібник / М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбатюк та ін.; За ред. акад. НАНУ, проф. М. І. Чумаченка. — Вид. 2-ге, перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2003. — 556 с.
4. Лишilenко О. В. Бухгалтерський фінансовий облік. Навчальний посібник. — Київ: Вид-во «Центр учбової літератури», 2003. — 524 с.

ПЕРСПЕКТИВИ МЕНЕДЖМЕНТУ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

О. В. Захарченко

Горлівська філія, кафедра економіки та підприємництва

IV курс, група ОА-03, спеціальність «Облік та аудит»

Науковий керівник: Є. О. Гужавіна, ст. викладач

У наш час важко назвати більш важливу і багатогранну сферу діяльності, ніж управління або менеджмент, від якого в значній мірі залежать ефективність державного регулювання економіки, матеріального виробництва і якість обслуговування населення. Менеджмент являє собою систему прийняття та реалізації рішень, направлених на досягнення оптимального варіанта використання матеріальних, трудових та фінансових ресурсів та зумовлений такими базовими чинниками, як тип власності, форма державного устрою, міра розвитку ринкових відносин, зовнішньоекономічна політика. Розвиток сучасного менеджменту в умовах сталого розвитку України в значній мірі залежить від цих чинників.

Таблиця.

Типи шкіл, які сприяли становленню менеджменту

Школа	Внесок в розвиток науки	Видатні представники
Класична школа з 1860 по наш час	Наукове управління, хронометраж, функції управління, адміністративне управління	Гант, Давіс, Тейлор, Гилберт, Увік, Черч, Файоль, Рейлі
Поведінчеська школа (біхевіотристська). Японія з 1940 по наш час	Прикладна мотивація, професійні менеджери, управління загалом	Мойо, Барнард, Пітер, Друкер, Макгрегор, Чермен, Форрестор
Школа управлінської науки. Європа.	Дослідження операцій, моделювання, теорія Грі, теорія рішень, математика моделей.	Райфа, Маслоу, Тейлор

Тому сьогодні виникає актуальність визначення тенденцій майбутнього розвитку науки та практики менеджменту. Для цього необхідно проаналізувати погляди зарубіжних дослідників та спроектувати їх у реалії України. Отже, аналіз менеджменту другої половини ХХ ст. показує, що у період його розвитку можна виділити наступні школи:

Як бачимо, особливість менеджменту другої половини ХХ ст. пов'язана з різноманітністю його теорій, тому сучасний менеджмент в Україні, враховуючи досягнення всіх шкіл і напрямів, інтегрує їх в процесі управління.

На сучасному етапі менеджмент охоплює коло проблем, які можна згрупувати наступним чином:

1) відмова від пріоритету класичних принципів шкіл менеджменту, згідно з якими успіх підприємства визначається передусім раціональною організацією виробництва продукції, зниженням витрат, розвитком спеціалізації, тобто впливом управління на внутрішні чинники виробництва. Замість цього першорядною стає проблема гнучкості і адаптованості до постійних змін зовнішньої середовища. Значення чинників зовнішньої середовища різко підвищується в зв'язку з ускладненням всієї системи суспільних відносин (в тому числі політичних, соціальних, економічних), що складають середовище менеджменту організації;

2) використання в управлінні теорії систем, що полегшує задачу розгляду організації в єдності її складових частин, які нерозривно пов'язані із зовнішнім світом. Головні передумови успіху підприємства знаходяться у зовнішній середовищі, причому кордони з нею є відкритими, тобто підприємство залежить у своїй діяльності від енергії, інформації і інших ресурсів, що поступають ззовні. Щоб функціонувати, система повинна пристосовуватися до змін у зовнішній середовищі;

3) застосування до управління ситуаційного підходу, згідно з яким функціонування підприємства обумовлюється реакціями на різні за своєю природою впливи ззовні. Звідси витікає визнання важливості специфічних прийомів виділення найбільш значущих чинників, впливаючи на які, можна ефективно досягати мети;

4) нова управлінська парадигма приділяє величезну увагу таким чинникам, як лідерство і стиль керівництва, кваліфікацію

і культуру працюючих, мотивація поведінки, взаємовідношення в колективі і реакція людей на зміни.

Все це підтверджує актуальність формування та впровадження системи мотивації, в основу якої повинна бути закладена характеристика різних типів людської поведінки і визначення її мотивів (R-теорія мотивації) із застосуванням праксеологічних заходів.

МЕНЕДЖМЕНТ В НАЦІОНАЛЬНИХ ПРИРОДНИХ ПАРКАХ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЗАПОВІДНОЇ СПРАВИ

К. С. Злобіна

Факультет біомедичних технологій

V курс, група ЕК-21, спеціальність

«Екологія та захист навколишнього середовища»

Науковий керівник: В. О. Тарасенко, к. б. н., доцент

Екологія виникла як один з напрямів біологічної науки, однак на сьогодні настільки розширила сфери впливу, що для вирішення своїх питань вимагає залучення широкого спектру спеціалістів різних профілів. Концепція сталого розвитку передбачає гармонійний розвиток і поєднання інтересів суспільства, економіки та екології. Характерним прикладом конфлікту інтересів може слугувати ситуація, яка сьогодні склалася в заповідниках України. З одного боку бажання значної частини людей відпочити на екологічно чистій території, з іншого — необхідність збереження недоторканих, еталонних ділянок природи, які підтримують баланс біосфери, з третього — бажання уряду вивести галузь заповідної справи з дотаційного режиму. До речі, в економічно розвинутих країнах, зокрема в США, на відміну від України, національні природні парки не лише самоокупні, але й за рахунок екологічного туризму приносять прибутки в кілька разів більші, ніж видатки на їх утримання.

Світова практика довела ефективність системи самоуправління заповідником, за якої адміністрація і персонал самі окреслюють напрямки наукового, дослідницького розвитку, визначають межі впровадження екологічного туризму і розгортання

господарської діяльності. Детальний документ — опорний план розвитку, який складає робоча група отримав назву менеджмент-плану. На цьому етапі важко обійтися без участі кваліфікованих спеціалістів-менеджерів, оскільки мова вже йде не лише про наукові пріоритети, але й про економічну діяльність, організацію і доцільне використання наявних матеріально-технічних ресурсів, пошук джерел фінансування, організацію рекреаційної діяльності в межах і відповідно до переліку, визначеного законодавством. Однак, приваблива перспектива створення рекреаційно-господарчої інфраструктури все ще залишаються лише перспективою. Так, менеджмент-план міжнародного зразка існує в Україні лише один, його розробив колектив Дунайського біосферного заповідника, інші три заповідники найвищого в світі рангу — біосферні, все ще чекають на своїх ентузіастів.

Існує цілий ряд причин, через які ідея менеджмент-планів не набула ще широкого вжитку. В першу чергу, це недосконале нормативно-правове і термінологічно-методичне забезпечення в галузі рекреаційної діяльності в установах природно-заповідного фонду. Так, наприклад, немає методики оцінки рекреаційних ресурсів, а при існуючій системі територіального поділу заповідників на зони з різним природоохоронним статусом, впровадження екологічного туризму може призвести до фактичного зменшення площі угідь з «недоторканим» режимом заповідності, а також до надмірного антропогенного навантаження на об'єкти природно-заповідного фонду. Відповідно, без правового забезпечення майже неможливо залучити до рекреаційної справи широкі інвестиції, в тому числі міжнародні природоохоронні гранти, важко приймати довгострокові управлінські рішення, створювати економічні концепції розвитку, розраховані на перспективу. У пригоді може стати досвід російських природоохоронців. До менеджмент-планів вони залучили важливий аспект взаємодії з місцевим населенням, яке залучається до збільшення асортименту рекреаційних послуг відпочиваючим, відповідно створюються робочі місця. Таким чином вирішена одна з гострих суперечок, оскільки місцеве населення не завжди задоволене присутністю поруч заповідника через те, що його

землі вилучаються з господарського використання. В Україні завдяки затвердженому переліку платних послуг, які можуть надаватися бюджетними установами природно-заповідного фонду, є можливість не просто залучати місцеве населення, а й розвивати рекреаційно-туристичну галузь в цілому, істотно поліпшуючи економічне становище місцевих жителів, зацікавити їх у природоохоронній справі і становленні екологічної свідомості.

Все вищевикладене у комплексі становить елемент сталого розвитку на місцевому або регіональному рівнях, впровадження якого забезпечує міждисциплінарний комплексний підхід до екологічного менеджменту в сфері заповідної справи.

Література

1. *Борейко В. Е.* Этика и менеджмент заповедного дела. К.: Киевский эколого-культурный центр, 2005.
2. *В. І. Гетьман.* Платні рекреаційні послуги установ природно-заповідного фонду України: законодавчі норми та економічні можливості // Український географічний журнал — 2002, № 1
3. *Волошкевич О., Жмуд М., Титар В.,* Дунайський біосферний заповідник. План управління (менеджмент-план).— К.: Фітосоціоцентр, 1999.— 64с.

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ І РОЗРОБКА СИСТЕМИ АНАЛІЗУ І ЗОВНІШНЬОГО АУДИТУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Я. О. Казьмірук

ВСЕІ Університету «Україна», факультет економіки

та підприємництва, 6-й курс, група ОА-61-06

спеціальність «Облік і аудит»

Науковий керівник: О. М. Кудирко, к. е. н., доцент

У величині фінансових результатів безпосередньо віддзеркалюються усі аспекти діяльності господарюючого суб'єкта: технологія і організація виробництва, система внутрішнього та зовнішнього управління, особливості діяльності.

Метою даної статті є розробка рекомендацій щодо вдосконалення методики обліку фінансових результатів та розробка системи аналізу та зовнішнього аудиту. Об'єктом дослідження статті є безпосередньо самі фінансові результати діяльності.

Враховуючи те, що розробка напрямів удосконалення формування в обліку фінансових результатів потребує ґрунтовного осмислення, наші зауваження та пропозиції будуть викладені послідовно. Якщо у розділі II «Елементи операційних витрат» Звіту про фінансові результати не включають собівартість реалізованих товарів, запасів та іноземної валюти, то чому зазначені витрати мають входити окремими субрахунками до складу рахунку 94 «Інші витрати операційної діяльності», який у послідовному закривають на субрахунок 791 «Результат від операційної діяльності»? Виходячи з цього субрахунки 942 «Собівартість реалізованої іноземної валюти» та 943 «Собівартість реалізованих виробничих запасів», на наш погляд, слід виключити зі складу рахунку 94 «Інші витрати операційної діяльності». Отже, тепер виникає запитання щодо доцільності збереження субрахунків 711 «Дохід від реалізації іноземної валюти» та 712 «Дохід від реалізації інших оборотних активів». Запропоновані для виключення зі складу рахунку 71 «Інший операційний дохід» субрахунки 711 і 712 було б доцільним ввести окремими субрахунками до складу рахунку 74 «Інші доходи», на якому відображують доходи, що виникають у процесі звичайної діяльності, але не пов'язані з операційною та фінансовою діяльністю підприємства. При здійсненні аудиторських перевірок фінансових результатів слід виходити перш за все з того, що діяльність будь-якого підприємства вміщує два взаємопов'язані елементи: господарський — визначає кількість активів, які задіяні у виробництві; фінансовий — визначає величину використаних пасивів (ресурсів). Саме від цих елементів і залежить фінансовий результат підприємства. Відповідно, коли аудитор приступає до перевірки фінансових результатів, він повинен, перш за все, з'ясувати, яку мету ставить перед собою підприємство: отримати максимальний прибуток, завоювати ринок, втриматися на ринку або інші цілі. Тільки після цього

можна зробити ефективний аудит фінансових результатів і підготувати відповідні показники, які необхідні підприємству.

У процесі аналітичного дослідження необхідно оцінити виконання плану по прибутках, який у ринкових умовах має не директивний, а прогностичний характер на найближчу перспективу. Такий план враховує реальні можливості підприємства отримувати прибутки, а отже, є інструментом перспективного аналізу.

Література

1. «Новий» бухгалтерський облік в Україні (побудова і застосування): Навчально — методичний посібник.— Тернопіль: Карбланш, 2000.— 288с.

2. *Лишилєнко О.* Напрями вдосконалення обліку та аудиту фінансових результатів. Бухгалтерський облік і аудит.— № 6.— 2005.— с. 16–23.

ІНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ АНТИКРИЗОВОГО ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

О. А. Карпенко

кандидат економічних наук

З інституційного погляду до антикризового менеджменту відносять усіх, роль в антикризовому менеджменті відіграють особи, відповідальні за антикризове управління фінансами. На відміну від звичайного фінансового менеджменту, функції антикризового фінансового менеджменту можуть виконувати як штатні працівники підприємства, так і фахівці, залучені ззовні на тимчасовій основі.

Штатні фінансові менеджери, як правило фізичні (чи юридичні) особи, які уповноважені власниками суб'єкта господарювання чи силою закону здійснювати планування, реалізацію та контроль цілей, стратегій та заходів, спрямованих на виведення підприємства з кризи, тобто здійснювати фактичне управління підприємством на період його оздоровлення. Зрозуміло, що основну, належать до топ-менеджменту. Зау-

важимо, що досить часто до фінансової кризи підприємство доводять некваліфіковані чи завідомо помилкові управлінські рішення у фінансовій сфері. Керівництво підприємства, яке привело його до фінансової кризи, спричинило загострення конфлікту інтересів, як правило, не в змозі нейтралізувати конфлікт, відновити довіру кредиторів, клієнтів, постачальників і ефективно управляти його фінансовим оздоровленням. Звідси випливає необхідність заміни керівництва підприємства, зокрема фінансового менеджменту, або передання повноважень антикризового менеджменту третім особам.

До інституцій та осіб, які для виконання функцій антикризового менеджменту залучаються (чи призначаються) ззовні, належать:

- керуючі санацією, які призначаються відповідно до рішення господарського суду;
- представники банківських установ чи інших кредиторів у рамках заходів щодо супроводження проблемних кредитів, у тому числі консорціумних;
- контрольні органи, наприклад податкові;
- тимчасова адміністрація, яка призначається НБУ з метою фінансового оздоровлення банку у разі істотної загрози його платоспроможності;
- аудитори, незалежні експерти, консультанти.

Вибір інституцій, які здійснюватимуть антикризові функції, залежить від конкретних умов прийняття рішення щодо переведення підприємства на режим антикризового управління. Насамперед, це залежить від того, у судовому чи в досудовому порядку реалізовуватимуться антикризові заходи, від виду діяльності суб'єкта господарювання, а також від ініціаторів фінансового оздоровлення.

Професійну діяльність у галузі антикризового менеджменту ведуть *арбітражні керуючі* під час здійснення ними функцій керуючого санацією. Арбітражний керуючий (розпорядок майна, керуючий санацією, ліквідатор) — фізична особа, яка має вищу юридичну чи економічну освіту та ліцензію, видану в установленому законодавством порядку. Як керуючий санацією, арбітражний керуючий реалізує комплекс заходів, спрямованих на виведення підприємства з фінансової кризи, здебільшого, за рішенням господарського суду.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ МІЖНАРОДНИХ АУКЦІОНІВ У ЗОВНІШНІЙ ТОРГІВЛІ

С. В. Карпенко

кандидат економічних наук, доцент

Аукціони — традиційна форма міжнародної торгівлі, що є різновидом відкритих прилюдних/неприлюдних торгів, на яких реалізуються аукціонні (попередньо оглянуті) товари певної номенклатури (риба, тютюн, ліс, чай, хутро, коні тощо), предмети розкоші, антикваріат, витвори мистецтва.

Міжнародні товари аукціони (МТА) — це особливі, спеціально організовані ринки у заздалегідь обумовлених місцях, які діють з певною періодичністю у встановлені час та строки.

На МТА продаються товари, які мають індивідуальні властивості. Завдяки їх індивідуальним властивостям та особливостям (наприклад: для хутра — колір, відтінок, пухнатість та м'якість волосяного покриву, шовковистість, розмір шкури тощо) виключається заміна іншими аукціонними товарами, однаковими за назвою. Саме з цією метою організовується їх попередній огляд або дегустація. Попередній огляд є обов'язковою умовою аукціонної торгівлі, тому що ні організатори аукціону, ні продавці після продажу товару з аукціону не приймають жодних претензій відносно якості товару (крім прихованих дефектів).

Техніка проведення аукціонів по різних товарах має свої специфічні властивості, які визначаються у першу чергу характером товару, але зазвичай процедура МТА складається із 4-х стадій.

Існує три основних способи проведення аукціону:

1. Традиційний (англійський) аукціон — це аукціонний торг з підвищенням цін, який може вестись прилюдним та неприлюдним способом.

2. «Голландський» аукціон (Dutch auction), який починається зі штучно завищеної ціни та ведеться з її зниженням.

3. Аукціон «в темну» (sealed-bid auction), на якому усі покупці представляють свої ставки одночасно, а товар продається тому покупцю, котрий виставив найбільшу ціну (або ку-

пується у того, хто запропонував найменшу ставку). Такий вид аукціону часто використовується при розміщенні підрядів на будівництво, прокладання доріг.

ІНТЕГРАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В МІЖНАРОДНИЙ ФІНАНСОВИЙ ПРОСТІР

О. М. Ковальчук

студентка IV-го курсу спеціальності «Фінанси»

групи ФН-31

Науковий керівник: Л. В. Рудюк

Посилення інтеграційних процесів в умовах глобалізації економічного простору зумовлює необхідність детальнішого розгляду питань, пов'язаних з особливостями формування сучасної моделі фінансової системи та механізму її функціонування, спрямованого на забезпечення міжнародної фінансової стабільності. За висловом президента Гарвардського університету, колишнього секретаря Казначейства США Гарі Самерса на Всесвітньому економічному форумі у Давосі 2005 року, світ сьогодні переживає третій період таких значних економічних трансформацій, що його можна порівняти з епохою Відродження або індустріальною революцією.

Інтеграція фінансової системи України у світовий фінансовий простір обумовлює необхідність урахування можливого впливу інтегрованого глобального фінансового ринку на вітчизняну фінансову систему, детальнішого вивчення міжнародного досвіду з метою створення в Україні розгалуженої системи фінансових інститутів, відповідного інфраструктурного забезпечення для ефективного функціонування всіх секторів фінансового ринку, формування сучасної регуляторної системи. Розгляд цих та інших питань безпосередньо пов'язаний з вирішенням проблеми вдосконалення моделі сучасної фінансової системи та механізму її функціонування.

Сучасна модель фінансової системи за організаційною будовою становить відкриту динамічну систему, що визначається специфікою та умовами діяльності фінансових інститутів на фінансових ринках (грошовому ринку, ринку капіталу та

ринку похідних фінансових інструментів) при відповідному системному забезпеченні.

Формування сучасної моделі фінансової системи в умовах високоінтегрованої глобальної економіки безпосередньо пов'язане з особливостями подальшого розвитку системи міжнародних фінансів. Серед основних тенденцій, що вплинули на формування сучасної моделі фінансової системи, виокремлюють: посилення концентрації фінансово-промислового капіталу, інтернаціоналізацію фінансових ринків, глобалізацію фінансових потоків, розширення сфери діяльності фінансових корпорацій.

На особливу увагу заслуговують процеси подальшого розвитку міжнародної фінансової системи на основі інфраструктурних перетворень і фінансових інновацій.

Особливості формування сучасної моделі фінансової системи обумовлюють внесення певних змін щодо механізму забезпечення фінансової стабільності. Це насамперед обумовлено тим, що: механізм функціонування міжнародної фінансової системи характеризується надзвичайною складністю та визначається використанням значного переліку нових фінансових інструментів, різноманітністю операцій і швидкістю переміщення капіталу, що впливає на особливості фінансових ризиків, форми їх прояву та можливі наслідки; з посиленням інтеграційних процесів та взаємозалежності фінансових систем загроза виникнення ланцюгових реакцій значно зростає; подальший розвиток міжнародної фінансової системи відбувається на основі інфраструктурних перетворень і використання фінансових інновацій, що визначає специфіку конкурентної боротьби між різними фінансовими інститутами на різних сегментах фінансових ринків, напрями їх технічного та організаційного переозброєння; інтеграція фінансового сектору, консолідація фінансової інфраструктури потребують запровадження спільних стандартів та порівнянності їх зі світовими нормами у сфері платежів, забезпечення технічної сумісності інфраструктури платежів і прозорості ціноутворення на відповідні банківські та фінансові послуги.

Отже, найважливішим завданням сьогодення для України - розробка і втілення послідовної, відкритої, зрозумілої і, головне, такої, що сприймається на національному й міжнародному рівнях, інтеграційної стратегії держави, яка спрямована на

поетапне збільшення ступеня інтеграції України у світовий і фінансовий простір з урахуванням реального потенціалу та конкурентоспроможності національної економіки та фінансової системи.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Д. П. Красіля

кандидат економічних наук, доцент

Останнім часом проблеми розвитку зовнішньоекономічної діяльності набувають все більшої ваги у нашому суспільстві. Це пояснюється насамперед такими причинами.

По-перше, саме у сучасних умовах міжнародна економіка формується як цілісне, системне утворення. Об'єктивне в її структурі має зайняти належне місце й економіка України. На неї вже зараз поширюються основні тенденції, притаманні міжнародній економіці, серед яких — інтернаціоналізація господарчого життя, міжнародний поділ праці, міжнародна економічна інтеграція, глобалізація світового економічного розвитку.

По-друге, розвиток зовнішньоекономічної діяльності, накопичений світовий досвід оптимізації господарських процесів у промислово розвинених країнах подають зразок реальної дії ринкових відносин, становлення яких є визначальною загальнодержавною метою реформування національного господарства. При цьому, звичайно, йдеться не про пряме перенесення західного досвіду ринкових перетворень на національний ґрунт, а про виважений підхід, доцільність використання в наших умовах існуючих у країнах світової спільноти моделей ринкової економіки.

По-третє, в умовах формування передумов для переходу до інноваційної моделі економічного розвитку всіх галузей суспільного виробництва, важливо не лише сприймати та впроваджувати прогресивні форми та методи господарювання. Суттєвим фактором стабілізації національного господарства є раціональне використання переваг, притаманних міжнародним економічним

відносинам. Йдеться про подальший розвиток та реструктуризацію експортно-імпортних операцій, формування взаємовигідних зв'язків у напрямі розширення міжнародної спеціалізації та кооперації виробництва, іноземної інвестиційної діяльності, міжнародних кредитних відносин.

По-четверте, сприяння процесові еволюції міжнародної економіки не на догматичних, а на узагальнених світовою наукою сучасних теоретичних засадах має певні позитивні наслідки. До них можна віднести наближення до об'єктивного усвідомлення реальних процесів розвитку міжнародної економіки, формування на цій основі оптимального механізму включення України у світовий економічний простір.

По-п'яте, перспективи розвитку України, у тому числі її господарського життя, дедалі більше зумовлені загальними пріоритетами генези міжнародної економіки. Серед них на перший план зараз виходять питання, пов'язані з вирішенням глобальних, цивілізаційних проблем Як і для переважної частини країн світової спільноти, для нашої країни вирішення таких гострих проблем, як енергетичне забезпечення, пошук шляхів подолання екологічної кризи, використання переваг сукупного світового науково-технічного потенціалу тощо, можливе лише за умов всебічного розвитку міжнародного господарського співробітництва. Тому стратегічні орієнтири господарського розвитку нашої держави мають бути в площині перспективних напрямів функціонування зовнішньоекономічної діяльності.

Принципова відмінність міжнародної економіки від органічно пов'язаних з нею зазначених базових категорій полягає в наявності системних ознак її розвитку як цілісного організму та у формуванні її структурних елементів як таких, що взаємодіють один з одним, та до ПЕНОЇ міри субординованих підсистем. В межах системи міжнародної економіки насамперед можна виділити систему міжнародної торгівлі, яка найбільш повно відображається у діяльності таких міжнародних організацій, як Світова організація торгівлі (СОТ), Міжнародна торгова палата (МТП) тощо. Розширенню сфери дії системи міжнародної торгівлі сприяють Міжнародна угода про торгівлю послугами (ГАТС), Міжнародна угода про торгові аспекти інтелектуальної власності (ТРИПС) та інші.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНИХ РАЙОНІВ УКРАЇНИ НА ПРИКЛАДІ ПОДІЛЬСЬКОГО ЕКОНОМІЧНОГО РАЙОНУ

В. В. Липко

*спеціальність «Менеджмент організацій»
факультет «Економіки та менеджменту»
ВМУРоЛ «Україна»
Науковий керівник: Т. І. Пішеніна*

Після затвердження проекту Закону України «Про Концепцію державної регіональної економічної політики» на території нашої держави виділяють 8 економічних районів, кожен з яких має свої специфічні особливості розвитку.

Подільський економічний район розташований у південно-західній частині України. До складу району входять Вінницька, Тернопільська та Хмельницька області. Загальна площа району становить 60,9 тис. км² (10,1% території України). У районі проживає більше 4 млн. чоловік. Середня густина населення становить 75 чол./км².

Слід відзначити, що Подільський економічний район має винятково сприятливе ЕГП, природні умови та ресурси (зосереджено 0,7% мінеральних ресурсів країни, 7,7% — водних, 14,3% — земельних, 7,8% — лісових, 4,8% рекреаційних ресурсів). Значна кількість опадів, наявність родючих ґрунтів, переважно опідзолених і потужних чорноземів, створюють сприятливі умови для інтенсивного розвитку сільського господарства (індекс ступеня спеціалізації району на сільському виробництві 2,06 при 1,00 в Україні).

Подільський економічний район має передумови для розвитку туристсько-рекреаційного господарства (Товтри, мальовничі ландшафти, джерела лікувальних вод Хмільника тощо). Не зважаючи на те, що мінеральні ресурси Подільського економічного району не виділяються особливим багатством та різноманітністю, слід відзначити, що для даного економічного району можливим є нарощування потенціалу розвитку промисловості будматеріалів, хіміко-лісового комплексу тощо.

Природно-ресурсний потенціал, трудові ресурси та історія господарського засвоєння зумовили спеціалізацію району на

продукції агропромислового комплексу (АПК), а галуззю спеціалізації промисловості є харчова. Провідною галуззю сільського господарства району є рослинництво. Близько 50 % всіх посівних площ зайнято під зерновими культурами, серед них виділяється озима пшениця, кукурудза та зернобобові. Розвинуто картоплярство та овочівництво. Основною технічною культурою є цукрові буряки. У тваринництві переважає скотарство м'ясо-молочного напрямку і свинарництво. Розвиваються птахівництво, вівчарство, рибицтво і бджільництво. Найрозвинутішими галузями харчової промисловості є цукрова, спиртова, м'ясна, молочна, маслосироробна, борошномельно-круп'яна, олійно-жирова, плодоовочева, хлібопекарська. В подальшому буде доцільно надалі розвивати потенціал харчової та легкої галузей.

Подільський район має досить розгалужену транспортну мережу. Провідну роль у районі відіграють залізничний і автомобільний транспорт. Основними транспортними вузлами є Жмеринка, Вапнярка, Шепетівка, Козятин.

Розвиток енергетики сприяє економічному зростанню району, так як на території району є Хмельницька АЕС. Це сприяє зменшенню витрат району на закупівлю і транспортування вугілля для виробництва електроенергії.

Слід відзначити також і розвиток соціальної сфери. В перспективі є відкриття нових освітніх закладів як державної, так і приватної форм власності. За останні роки мережа підприємств торгівлі значно розширюється, а в майбутньому ці темпи збільшаться, що зумовить покращення ситуації в районі.

Територіальна організація продуктивних сил у районі в найближчій перспективі матиме такі пріоритети: досягнення територіальної збалансованості сировинних і переробних галузей агропромислового комплексу, поліпшення розселення населення та розвитку соціальної сфери, вдосконалення природокористування, нарощування виробництва екологічно чистої сільськогосподарської продукції, надання пріоритетного розвитку агропромислового, рекреаційного і туристичного комплексам.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ РОБІТНИЧИХ КАДРІВ ВІДПОВІДНО ДО ПОТРЕБ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Н. С. Минаш

*ВСЕІ, факультет економіки і підприємництва,
VI курс, група ФН-61-02, спеціальність «Фінанси»
Науковий керівник: Л. М. Ігнатов, к. е. н., доцент*

Інноваційний розвиток економіки України в процесі адаптації до інтеграційних процесів вимагає застосування нових технологій, впровадження у виробництво передових досягнень науково-технічного прогресу, а отже — кардинального вдосконалення робочої сили, що підвищує вимоги до її якості.

Інноваційна економіка, тобто економіка, заснована на знаннях, потребує якісного вдосконалення не лише фахівців з вищою освітою, а й кваліфікованих робітників — працівників переважно виробничої сфери. Забезпеченість галузей вітчизняної виробничої сфери кваліфікованими робітничими кадрами на сучасному етапі її розвитку є вкрай недостатньою як у якісному, так і в кількісному відношенні. Зростання протягом останніх п'яти років обсягів та темпів промислового виробництва, з одного боку, та підвищення вимог роботодавців до якості робочої сили, з іншого, висвітлили одну з найважливіших проблем економічного розвитку країни — проблему дефіциту кваліфікованих робітничих кадрів.

Актуальність даної теми полягає в тому, що саме наявність професійно-кваліфікаційного дисбалансу між потребами ринку праці й підготовкою робітничих кадрів навчальними закладами визначає необхідність і важливість дослідження сучасного стану підготовки робітників відповідно до потреб національної економіки та виявлення й вирішення проблем такої підготовки.

Дослідженню проблем підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації робітничих кадрів у країні приділяють увагу багато науковців. Цим проблемам присвячено наукові праці та публікації С. Мельника, П. Коропець, В. Коновалова, Д. Богині та ін.

Метою статті є дослідження сучасного стану забезпечення галузей національної економіки робітничими кадрами та

відповідності підготовки кваліфікованих робітників у системі профтехосвіти її потребам.

Головною причиною ситуації, що склалась у системі профтехосвіти, є те, що вона не змогла адекватно відреагувати на зміни в попиті на робочу силу і, відповідно, — у попиті на професійну підготовку в професійно-кваліфікаційному розрізі а ні на початку економічних реформ, коли в Україні панувала глибока криза, а ні в період, коли почалося пожвавлення в національній економіці. Це негативно вплинуло як на кількість професійно-технічних навчальних закладів, так і на чисельність учнів у них. Так, загальна кількість навчальних закладів, що здійснювали підготовку робітничих кадрів, скоротилася на 1/5, а чисельність учнів у них — на третину [1, с. 14]. Зменшення кількості профтехучилищ та чисельності учнів у них поряд із впливом інших чинників призвело до значного зниження вітчизняного потенціалу кваліфікованих робітників. Аналіз статистичних даних свідчить, що в країні впродовж останніх десяти років потенціал кваліфікованих робітників значно знизився і коливався в межах від 5,0 до 15,0 %.

Нині на ринку праці існує велика кількість безробітних кухарів, барменів, офіціантів. Кількість випускників за професією «кухар» перевищує потребу в робітниках цієї професії у 38 разів, за професією «бармен» — у 10,6 разів, за професією «офіціант» — у 9,9 разів, при цьому обсяги підготовки кадрів за цими професіями не зменшуються [2, с.4].

Щодо професій хлібопекарського та кондитерського виробництва, то тут рівень задоволеності потреби підприємств у кадрах за рахунок випускників професійно-технічних училищ є також невиправдано високим для економіки. За наявності на ринку праці України 26 пекарів на одне вільне робоче місце кількість випускників професійно-технічних навчальних закладів за цією професією перевищує потребу підприємств у них у 12,4 рази.

Обсяги підготовки кваліфікованих робітників для швейної промисловості порівняно з потребою економіки у них є також досить великими. Кількість випускників професійно-технічних навчальних закладів за професією «крavecь» перевищує потребу в робітниках цієї професії у 69,4 рази.

Перевищення обсягів підготовки кадрів над потребою в них характерно і для сільськогосподарського виробництва. Найбільш суттєве перевищення спостерігається за такими професіями, як «бджоляр» — кількість випускників перевищує потребу у 149 разів за навантаження на одне вільне робоче місце — 108 осіб, «фермер» — за відсутності потреби і наявності на ринку праці навантаження на одне вільне робоче місце — 54 особи [2, с.5].

На сучасному ринку праці України поряд із наявністю робітничих професій, на які взагалі немає попиту або він є дуже низьким порівняно з пропозицією, існують професії, за якими вітчизняна економіка відчуває гострий дефіцит у робітничих кадрах. До цих професій належать передусім професії базових галузей економіки, а саме: вугільної промисловості, електроенергетики, металообробки та машинобудування, а також окремі професії будівництва. Така ситуація пов'язана з пожвавленням останнім часом в Україні матеріального виробництва, а в багатьох випадках — із піднесенням ділової активності в базових галузях економіки [3, с. 7].

Вітчизняні підприємства найбільш гостро потребують робітників таких професій, як «гірник з ремонту гірничих виробок», «гірник очисного забою», «в'язальник схемних джгутів, кабелів та шнурів», «електромонтер з ремонту та обслуговування електроустаткування», «фрезерувальник», «шліфувальник», «токаро-розточувальник» та «слюсар-сантехнік». Потреба в робітниках зазначених професій значно перевищує їх пропозицію на ринку праці, так і кількість випускників професійно-технічних навчальних закладів, підготовлених за цими професіями.

Попит підприємств на робітників професій «фрезерувальник» та «токаро-розточувальник» перевищує їх пропозицію на ринку праці у 4,5 та 6,3 рази, а кількість випускників, в закладах профтехосвіти, менша за попит у 7,9 та 7,3 рази відповідно. Дуже велике перевищення потреби в робітниках над кількістю їх підготовки спостерігається за професією «шліфувальник». Так, кількість необхідних вітчизняному виробництву шліфувальників більша, ніж кількість випускників професійно-технічних навчальних закладів, підготовлених за цією професією, аж у 28,7 рази [4, с. 26].

Отже, на нашу думку, проведене дослідження ринку праці України та обсягів підготовки кваліфікованих робітників у закладах профтехосвіти у професійному розрізі підтверджує, що професійна структура підготовки робітничих кадрів у професійно-технічних навчальних закладах не відповідає вимогам сучасного виробництва, у результаті чого виникає істотна розбалансованість пропозиції робочої сили, підготовленої в навчальних закладах профтехосвіти, з потребами ринку праці.

Висновки. Вирішити розглянуті вище проблеми підготовки робітничих кадрів у вітчизняній системі професійно-технічної освіти можна шляхом розробки дієвого механізму скоординованої взаємодії між основними структурами, які, з одного боку, прогнозують, планують, організовують та здійснюють підготовку робітничих кадрів, а з іншого — формують потребу в них. Створення такого механізму дозволить суттєво знизити дисбаланс між потребою ринку праці у кваліфікованих робітниках певних професій та їх підготовкою навчальними закладами.

У результаті впровадження зазначеного механізму в країні щодня на високому професійному рівні має здійснюватись:

1) поточне та перспективне прогнозування потреб ринку праці в робітничих кадрах у професійному розрізі;

2) прогнозування розвитку окремих професій на тлі використання виробничою сферою прогресивної техніки та впровадження нових технологій. Такі прогнози мають утворювати основу профорієнтаційної роботи в державі, тобто визначити професії, за якими необхідно проводити підготовку кадрів у системі профтехосвіти.

Скоординована діяльність держави, навчальних закладів, служби зайнятості, роботодавців та засобів масової інформації має забезпечити максимально збалансовану з потребами економіки підготовку робітничих кадрів. Зазначений механізм дасть змогу якнайшвидше досягти основної мети оновлення системи професійно-технічної освіти — узгодження професійно-кваліфікаційної структури трудових ресурсів з вимогами інноваційного розвитку економіки.

Література

1. Богданова Т. І. Проблеми професійного навчання кадрів на виробництві // Формування ринкової економіки: Зб. наук. пр.— К.: КНЕУ, 2005.— С. 21.

2. *Десятов Т.* Шляхи вирішення кадрових проблем (за матеріалами доповіді на Всеукраїнській нараді, 16.06.2004, м. Харків) // Професійно-технічна освіта.— 2004.— № 4.— С. 5.

3. Інформаційна записка: «Стан використання трудових ресурсів в деяких регіонах України» / НДІ соціально-трудоких відносин Мінпраці України.— Луганськ, 2003.— 28 с.; Мельник С. В. Перспективи формування попиту на робочу силу в розрізі основних груп професій // Соц. Захист.— 2001.— № 6, 9; 2002.— № 3, 7.

4. *Маршавін Ю.* Шляхи врегулювання професійно-кваліфікаційного дисбалансу на ринку праці // Україна: аспекти праці.— 2006.— № 1.

ПСИХОЛОГІЧНІ І ДЕМОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕКЛАМИ

Ю. А. Нестерчук

«Факультет соціальних технологій», група ПЛ-41.

Науковий керівник доцент: О. М. Гудим-Левкович

Реклама та її дослідження входять до багатоскладової на сьогоднішній день науки — маркетинг. Вивчення споживачів дозволяє виявити групи найбільш ймовірних покупців, дозволяє усвідомити, як групи споживачів сприймають їхні власні товари і товари конкурентів. Це допомагає зрозуміти на який результат розраховує споживач при покупці. Ці групи споживачів і є сегментами ринку.

Цими питаннями займалися такі вчені як Френсис Дж. Роджерс, Сенидж Ч., Фрайбургер В., Ротцол К., Котлер Ф., та інші.

Серед факторів, що впливають на купівельні звички, Котлер Ф., виділяє фактори культурного порядку — культура, субкультура, соціальний стан; соціальні фактори — референтні групи, родина, ролі, статуси; демографічні фактори — вік, етапи життєвого циклу людини, рід занять, економічне становище, спосіб життя; психологічні фактори — мотивація, сприйняття, засвоєння, переконання і відносини.

За якими ж принципами відбувається сегментування ринку? У даному випадку використовуються демографічний, географічний та психографічний принцип. *Демографічний принцип* сегментації ринку має на увазі розподіл ринку на частини

за наступними характеристиками: вік, рівень доходів і їхнє джерело, стать, раса, національність, рід занять, релігійні переконання, розмір родини та етап її життєвого циклу. **Географічний принцип.** При його використанні важливі такі характеристики регіону як, величина населення, щільність населення, клімат, ландшафт, а отже і різні потреби населення. До **психографічних підстав** сегментування ринку відносять тип особистості, уявлення про самого себе, спосіб життя, характер поведінки, схильність до ризику.

У рекламі можна досягти високих результатів враховуючи вище наведені принципи і фактори.

МАРКЕТИНГОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В МІЖНАРОДНОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ

Н. Ю. Прилуцька

ЖЕГІ ВНЗ «ВМУРЛ «УКРАЇНА»

Кафедра менеджменту ЗЕД

Студентки групи МЕЗД-IV

Міжнародний маркетинг визначає спільні особливості, що притаманні для всіх ринків і пов'язані з ціноутворенням, збутом, рекламою, враховує специфічні, характерні для кожного окремого ринку, і ступінь їх впливу на основні маркетингових технологій.

Головною метою міжнародного маркетингу є досягнення комплексного впливу різних факторів під час здійснення зовнішньоекономічних операцій: дизайн, контроль якості, маркетингові зусилля при виробництві товарів, прогресивні технології, необхідні інвестиції належать фірмі, розташованій в одній із високо розвинутих країн, а трудові ресурси, що використовуються у виробництві, сировини — в країні, що розвивається.

Метою даного дослідження є проведення аналізу маркетингових технологій міжнародного менеджменту на прикладі ВАТ «ТЕКОМ» в ринковій економіці.

На думку автора, за сучасних ринкових умов, що склалися, надзвичайно актуальним є застосування маркетингових технологій міжнародного менеджменту на ВАТ «ТЕКОМ».

БАТ «ТЕКОМ», який було створено ще за радянських часів, тривалий час здійснювало свою діяльність за вказівками на рівні держави, а не керівника підприємства. При переході України до ринкових відносин маркетингові процеси на підприємстві почав здійснювати спеціально створений відділ збуту.

Відділ збуту являється самостійним структурним підрозділом підприємства і підпорядкований безпосередньо заступнику директора з комерційних питань.

Завданнями відділу збуту є:

1. Забезпечення реалізації продукції підприємства.
2. Забезпечення 100% виконання задач та обов'язків по постачанню продукції і товарів у відповідності із укладеними договорами.
3. Раціоналізація роботи відділу, зниження затрат на збут продукції.

Структуру відділу збуту затверджує директор підприємства. Згідно із Статутом підприємства до складу відділу входять підрозділи по вивченню попиту і реклами, планування та складування продукції.

Функціями відділу збуту є:

1. Вивчення перспективного та поточного попиту на продукцію підприємства і вимог по її якості, організація реклами продукції.
2. Участь в плануванні асортименту продукції, яка виробляється на підприємстві.
3. Оформлення договорів на збут готової продукції.
4. Розробка планів реалізації готової продукції, графіків її відвантаження споживачам.
5. Організація прийому, збереження, комплектації готової продукції.
6. Організація відвантаження готової продукції, оформлення вантажної документації, контроль та облік виконання планів реалізації готової продукції.
7. Організація роботи складів готової продукції і підрозділів підприємства, які виготовляють тару.

На сьогодні для успішної роботи підприємства потрібно поставити наступні завдання:

1. Провести покращення маркетингової роботи, спрямованої на збільшення обсягів реалізації продукції, а по можливості створення окремого відділу маркетингу.

2. Провести заходи, спрямовані на зниження виробничих витрат, енергоємність продукції, витрат на утримання та експлуатацію технологічного обладнання шляхом впровадження енергозберігаючих технологій; залучити інвестиції для можливості розробки проекту і освоєння сервісного виробництва нової продукції, а саме: котлів з ВОР (високо-органічним теплоносієм) теплопродуктивністю 3,15 Г кал/ год з топкою для спалювання відходів деревини та котлів для спалювання сміття паропроодуктивністю 1.0 тонна пари на годину.

Виходячи з того, що одним з найважливіших нинішніх завдань діяльності товариства є покращення маркетингової роботи, необхідно розглянути більш детально особливості ринку, на якому працює підприємство, визначити основних споживачів продукції заводу, основних конкурентів, політику ціни та реалізації.

Проблеми з безпекою та якістю вироблених продуктів можуть негативно відобразитися на репутації і фінансовій стійкості в міжнародному масштабі. Для забезпечення мінімальних потреб якості і безпеки широко використовуються централізовані стандарти, яких притримуються всі міжнародні підрозділи корпорації.

В розробці особистих стандартів найбільші корпорації опираються на стандарти якості, розроблені такими міжнародними організаціями, як Всесвітня організація по стандартизації (ISO). Так, комплекс стандартів ISO серії 9000 обіймає стандартизацію всієї системи управління якістю і використовується в країнах, об'єднаних в Європейський Союз і Всесвітню торгову організацію (ВТО).

Технологія виробництва ВАР «ТЕКОМ» дозволяє виробляти продукцію згідно з міжнародними стандартами ISO 9000 і європейськими стандартами Є 29000, що були розроблені на дослідженому підприємстві, але не застосовувались на практиці.

Тому, ми вважаємо, що заводу необхідно перейти на здійснення своєї діяльності відповідно до розроблених міжнародних стандартів.

Добре організований сервіс, що супроводжує товар протягом періоду його життєвого циклу у споживача, забезпечує постійну готовність техніки до ефективної роботи. Від якості

роботи сервісної служби підприємства значною мірою залежить конкурентноздатність товару і авторитет підприємства серед покупців.

Отже, потрібно розширити сферу сервісного обслуговування. Це можливо зробити за допомогою існуючого керівництва по забезпеченню якістю ВАТ «ТЕКОМ», в пункті № 19 якого характеризується обслуговування споживачів.

Відділ сервісного обслуговування на основі листа Замовника з резолюцією директора по виробництву оформляється договір, предмет якого може бути:

1. Монтаж та налагодження нового устаткування, виготовленого підприємством.

2. Проведення шеф-монтажних та шеф-налагоджуваних робіт нового устаткування.

3. Проведення технічних операцій.

4. Ремонт устаткування, що знаходиться в експлуатації.

5. Переналагодження котлів з одного виду палива на інше.

6. Усунення збоїв та пошкоджень, що виникають в гарантійний період.

7. Виконання контрольно-діагностичних робіт.

8. Сервісне обслуговування устаткування в післягарантійний період.

9. Участь в підготовці кадрів по експлуатації та ремонту у Замовника.

Також, необхідно щоб у сервісній службі працювали спеціалісти з таких напрямків: спеціаліст по внутрішньому ринку, спеціалісти по країнам СНГ (звідки найчастіше надходять замовлення та так як держави-члени підписали Договір про створення Економічного союзу) та іншим іноземним контрагентам. В ході таких дій можливим є створення електронної бази, що полегшить роботу працівникам.

Такі заходи, в свою чергу, будуть економити час та допомогатимуть у вирішенні питань, які мають виникнути в процесі діяльності.

Міжнародна торгівля на сучасному етапі набуває все більшого значення як елемент в економічній діяльності більшості країн. Залежність міжнародної торгівлі від макроекономічної ситуації у світі в цілому і в кожній країні, зокрема безумовно, впливає на мікроекономічну ситуацію, з одного боку,

і характеризується нею — з іншого, на кожній фірмі-експортері продукції, що і визначає розвиток міжнародного бізнесу. Крім того, з'явилась тенденція у великих фірм-експортерів до розвитку виробництва своєї продукції за кордоном, що сприяло швидкому зростанню кількості та розмірів корпорацій.

В даному тором був проведений а аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища міжнародного бізнесу на прикладі ВАР «ТЕКОМ». Було оцінено ефективні можливості підприємства.

Так як, на ВАР «ТЕКОМ» не досконала організаційна структура автором було запропоновано створити окремий маркетинговий відділ, розширити його функції, з погляду на міжнародний ринок, та використати на практиці міжнародні та європейські стандарти, які були розроблені раніше, але не використовувались.

АКТУАЛЬНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ SWOT-АНАЛІЗУ У СТРАТЕГІЧНОМУ МАРКЕТИНГУ

С. М. Рожкевич

*Рівненський інститут ВМУРоЛ «Україна»
економічний факультет, V курс, група ЕПМ-5
спеціальність «Економіка підприємства»
Науковий керівник: М. Г. Фесюк*

Будь-яке рішення є найбільш правильним тоді, коли воно підкріплене додатковою інформацією. Тут підприємству варто провести SWOT-аналіз, тобто визначення сильних та слабких сторін підприємства, можливостей та загроз у зовнішньому середовищі.

Під час проведення SWOT-аналізу потрібно дати об'єктивну оцінку елементам та чинникам внутрішнього й зовнішнього середовища підприємства.

Оцінювання кожного з елементів внутрішнього або зовнішнього середовища відбувається за допомогою експертних оцінок, причому експертами виступають власне працівники підприємства. Таким чином, за результатами SWOT-аналізу ми отримуємо погляд на внутрішнє та зовнішнє середовище підприємства зсередини самого підприємства.

Серед характерних рис SWOT-аналізу як методу стратегічного аналізу можна назвати такі:

- 1) даний метод є методом експертних оцінок;
- 2) експертами виступають працівники підприємства;
- 3) метод не надає детального опису всіх сильних та слабких сторін підприємства, можливостей і загроз у навколишньому середовищі, а лише накреслює обриси ситуації та загальні тенденції;
- 4) цей метод є одним із засобів аналізу внутрішнього та зовнішнього середовища, а не є єдиним можливим.

Переваги методу SWOT-аналізу одночасно є і його вадами. По-перше, працівник підприємства може мати заангажований погляд і щодо внутрішнього, і щодо зовнішнього оточення. По-друге, в разі застосування методу, очевидно, бракуватиме комплексного бачення проблеми, що зумовлене постійною роботою за вузьким спрямуванням. По-третє, можливим є недостатнє знання методології та досвід проведення SWOT-аналізу.

Таким чином узагальнюючи досвід українських підприємств, можемо виокремити у їхній діяльності декілька хибних тенденцій:

- а) неправильна постановка цілей дослідження;
- б) нерозуміння сфер та умов застосування SWOT-аналізу;
- в) застосування терміну «SWOT-аналіз» без відповідного знання самого методу і умов його застосування;
- г) нерозуміння методології проведення SWOT-аналізу.

Негативні наслідки цих процесів мають вплив у неповному використанні стратегічного маркетингового інструментарію та у втраті можливостей.

Водночас не варто обмежувати процес стратегічного планування тільки використанням SWOT-аналізу. Дж. Еткінсон та Й. Вілсон зазначають, що проведення лише SWOT-аналізу є недостатнім для виконання повноцінного маркетингового аудиту й аналізу стану підприємства: «Якщо необхідно зрозуміти внутрішні можливості підприємства, які живлять його конкурентні переваги, то потрібно йти далі за звичайний підхід «списку для шопінгу», що передбачає тільки SWOT-аналіз».

Для зменшення ризику неправильного проведення аналізу українським підприємствам можна порадити:

- 1) визначити конкретну мету дослідження;

- 2) чітко визначити інформацію, яку належить отримати внаслідок аналізу;
- 3) визначити відповідальних за проведення дослідницького проекту;
- 4) узгодити методику дослідження;
- 5) намагатися визначити всі можливі фактори, що можуть вплинути на достеменність результатів;
- 6) провести дослідження й порівняти досягнуті цілі із запланованими.

У разі якщо підприємство не має належного часу на самостійне проведення дослідження, йому варто звернутися по допомогу до консультантів.

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ І КОНТРОЛЮ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ В АКЦІОНЕРНОМУ ТОВАРИСТВІ

Н. А. Семененко

*ВСЕІ Університету «Україна», факультет економіки
та підприємництва, 6-й курс, група ОА-61-06
спеціальність «Облік і аудит»*

Науковий керівник: О. А. Дубінін, д. е. н., професор

При ринковій трансформації народного господарського комплексу України виникає значна потреба у власному капіталі. Це необхідно для забезпечення нормального процесу фінансування підприємств незалежно від їх організаційно-правового статусу та форми власності. Важливу роль в організації підприємницької діяльності відіграє правильна і раціональна організація обліку власного капіталу підприємства. Дослідження даної теми є досить актуальним, оскільки правильна і раціональна організація обліку власного капіталу забезпечить його зростання в майбутньому, а також забезпечить підприємству ринкову стійкість і стабільність на фінансовому ринку.

Власний капітал підприємства — це власні фінансові ресурси підприємства, які інвестовані власниками (учасниками)

в основні і оборотні засоби підприємства без строкового терміну користування для забезпечення господарської діяльності.

Підприємство створюється з метою отримання прибутку, і реалізувати цю мету воно може за умови збереження свого капіталу. Утворюватися власний капітал може двома шляхами, а саме:

1) за рахунок внесення власниками підприємства грошових коштів та інших активів;

2) за рахунок накопичення суми доходу, що залишається на підприємстві.

Сучасні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності визначають власний капітал підприємства як «частину в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань».

Управління власним капіталом зв'язано не лише з забезпеченням ефективного використання вже накопиченої його частини, але й з формуванням власних фінансових ресурсів, які забезпечують майбутній розвиток підприємства. В процесі управління формуванням власних фінансових ресурсів вони класифікуються за джерелами формування: внутрішні та зовнішні.

До внутрішніх джерел формування власного капіталу належать: прибуток, амортизаційні відрахування та інші. Прибуток, що формує власний капітал, забезпечує приріст власного капіталу, а відповідно і ріст ринкової вартості підприємства. Окрему роль у складі внутрішніх джерел відіграють амортизаційні відрахування, особливо на підприємствах з високою вартістю використовуваних власних основних засобів і нематеріальних активів; однак суму власного капіталу підприємства вони не збільшують, а лише являються засобом його реінвестування. Інші джерела не грають значної ролі в формуванні власного капіталу підприємства.

Основу управління власним капіталом підприємства складає управління формуванням його власних фінансових ресурсів. З метою забезпечення ефективного управління цим процесом на підприємстві розробляється спеціальна фінансова політика, яка направлена на залучення власних фінансових

ресурсів з різних джерел у відповідності з потребами його розвитку в поточному періоді.

Отже, політика формування власного капіталу в акціонерному товаристві має являти собою частину загальної фінансової стратегії, суттю якої є забезпечення необхідного рівня самофінансування його виробничого розвитку.

Література

1. Бланк И. А. Финансовый менеджмент: Учебн. Курс.—К.: Ніка-Центр, Ельга, 2001.— 528 с.
2. Тарасенко Н. В. Економічний аналіз: Навчальний посібник.— 3-тє вид., перероблене.— Львів: «Новий світ — 2000», 2004.— 344 с.
3. Ткаченко Н. М. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність: Підручник.— К.: Алерта, 2006.— 1081 с.
4. Воробйов Ю. М. Теоретичні основи фінансового капіталу підприємств// Фінанси України.— 2001р.— № 7.—с. 62.

ПРОБЛЕМИ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ПРОМИСЛОВИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

Л. М. Скакун

*ВСЕІ, факультет економіки і підприємництва
VI курс, група ФН-61-02, спеціальність «Фінанси»
Науковий керівник: Л. М. Ігнатов, к. е. н., доцент*

Нові економічні умови становлення ринкового механізму в перехідний період дозволили отримати не лише позитивні результати, але і призвели до того, що більше половини машинобудівних підприємств України, внаслідок загально — економічної кризи виявилися неспроможними в економічному відношенні.

Причиною цієї ситуації частіше за все стають прорахунки в стратегічних планах і в наборі тактичних заходів, які неповною мірою дозволяють підприємству знайти успішний вихід з кризової ситуації [2].

Метою дослідження є аналіз проблем антикризового управління підприємством машинобудівного профілю, які безпосередньо стосуються санації та суттєво впливають на відновлення платоспроможності підприємства.

В умовах інституційних перетворень економіки України гостро постає питання про необхідність формування універсальної системи антикризового управління.

Умови та порядок визнання підприємства банкрутом ґрунтується на певних законодавчих процедурах. З позиції фінансового менеджменту можливе настання банкрутства є кризовим станом підприємства за якого воно нездатне здійснювати фінансове забезпечення поточної виробничої діяльності. Подолання такого стану, що діагностується як «загроза банкрутства», вимагає розробки спеціальних методів фінансового управління підприємством.

Ринкова економіка виробила розгалужену систему фінансових методів попередньої діагностики та можливого захисту підприємства від банкрутства, яка отримала назву «системи антикризового фінансового управління» [3]. Суть цієї системи управління полягає в тому, що загроза банкрутства діагностується ще на ранніх стадіях її виникнення, що дозволяє своєчасно призвести вдію спеціальні фінансові механізми захисту або обґрунтувати необхідність певних реорганізаційних процедур.

Основною метою антикризового фінансового управління є швидке відновлення платоспроможності та достатнього рівня фінансової стійкості підприємства задля уникнення його банкрутства [6]. З урахуванням цієї мети на підприємстві розробляється спеціальна політика антикризового фінансового управління у разі загрози банкрутства.

Політика антикризового фінансового управління є частиною загальної фінансової стратегії підприємства, що полягає в розробці та використанні системи методів попередньої діагностики загрози банкрутства та механізмів фінансового оздоровлення підприємства, що забезпечують його захист від банкрутства [4].

Реалізація політики антикризового фінансового управління при загрозі банкрутства передбачає:

1) Періодичне дослідження фінансового стану підприємства з метою раннього виявлення ознак його кризового розвитку, які викликають загрозу банкрутства;

2) Визначення масштабів кризового стану підприємства. При виявленні істотних відхилень від нормального ходу фінансової діяльності, що визначається напрямками його фінансової стратегії та системою планових і нормативних фінансових показників, виявляються масштаби кризового стану підприємства: (система механізмів захисту від можливого банкрутства);

3) Вивчення основних факторів, що зумовили (та таких, що зумовлюватимуть у майбутньому періоді) кризовий розвиток підприємства. (Дослідження ступеня впливу окремих факторів на форми та масштаби кризового фінансового розвитку; прогнозування розвитку факторів, що спричиняють такий негативний вплив);

4) Формування цілей та вибір основних механізмів антикризового фінансового управління підприємством при загрозі банкрутства.

Цілі та механізми антикризового фінансового управління повинні відповідати масштабам кризового стану підприємства та враховувати прогноз розвитку основних факторів, що визначають загрозу банкрутства. З урахуванням цих умов фінансовий менеджмент на даному етапі може бути направлений на реалізацію таких цілей :

а) забезпечення фінансового оздоровлення підприємства за рахунок реалізації внутрішніх резервів господарської діяльності;

б) забезпечення фінансового оздоровлення підприємства за рахунок зовнішньої допомоги та часткової його реалізації;

в) припинення господарської діяльності та початок процедури банкрутства у зв'язку з неможливістю фінансового оздоровлення підприємства;

5) Запровадження внутрішніх механізмів фінансової стабілізації підприємства. Вони повинні забезпечити реалізацію термінових заходів з відновлення платоспроможності та фінансової стійкості підприємства за рахунок внутрішніх резервів. (Використання певних моделей управлінських рішень, які вибираються відповідно до специфіки господарської діяльності підприємства).

6) Вибір ефективних форм санації. В процесі санації необхідно обґрунтувати вибір найефективніших її форм (включаючи

форми, пов'язані з реорганізацією підприємства) з тим, щоб у можливо коротші терміни досягти фінансового оздоровлення та не допустити оголошення банкрутства підприємства.

7) Фінансове забезпечення ліквідаційних процедур при банкрутстві підприємства. В більшості випадків таке забезпечення має вимушений характер та регулюється законодавством. Здійснення ліквідаційних процедур відбувається після ухвалення рішення арбітражного суду про визнання підприємства банкрутом. Фінансове забезпечення ліквідаційних процедур пов'язане з розробкою відповідного бюджету, підготовкою активів до реалізації, забезпечення вимог кредиторів за рахунок реалізованого майна. Ці функції фінансового менеджменту покладаються звичайно на ліквідаційну комісію [5].

Отже, при загрозі банкрутства на підприємстві повинні здійснюватися послідовно або одночасно такі дії: формування необхідних корпоративних ресурсів (капіталу, персоналу), загально стратегічні прогнозування та планування економічної безпеки за функціональними складовими, стратегічне планування фінансово — господарської діяльності підприємства, тактичне планування фінансово — господарської діяльності підприємства, здійснення функціонального аналізу рівня економічної безпеки, а також проведена загальна оцінка досягнутого рівня економічної безпеки підприємства

Отже, аналіз проблем санації машинобудівного підприємства дозволив запропонувати шляхи реалізації політики антикризового фінансового управління при загрозі його банкрутства.

Узагальненням отриманої інформації є теоретичним підґрунтям для подальшого розвитку методології стратегічного управління та методологічного інструментарію дослідження необхідних передумов успішного довгострокового розвитку сучасного підприємства.

Література

1. Банкрутство в Україні. Збірник нормативних документів.— К.: НКНТ, 2004.
2. Бланк І. А. Стратегія і тактика управління фінансами.— К.: ІТЕМ ЛТД, АДЕФ — Україна, 1996.

3. Богатко А. Н. Основи економічного аналізу господарського суб'єкта. — М.: Фінанси і статистика, 2000.

4. Градов А. П. Стратегія і тактика антикризового управління фірмою. — СПб.: Спеціальна література, 1996.

5. Трофімов К. Ліквідація юридичних осіб: запитання майнової відповідальності // Господарське право. — 1995. — № 19, — ст. 58.

6. Хелферт Е. Техніка фінансового аналізу. — М.: Аудит, 1997.

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВ НА ЗАСАДАХ ВИКОРИСТАННЯ R-ТЕОРІЇ МОТИВАЦІЇ

Н. В. Стельмах

ВСЕІ, факультет економіки і підприємництва

VI курс, група ФН-61-02, спеціальність «Фінанси»

Науковий керівник: Л. М. Ігнатов, к. е. н., доцент

Управління трудовими ресурсами здійснюється відповідно до мотиваційних теорій. Згідно з ними, успіх у підприємницькій роботі очікує на людей, схильних до ризику, наділених творчим талантом для подолання технічних, комерційних, фінансових труднощів, почуттям нового та енергією для реалізації прийнятих рішень. Сучасний менеджмент неодмінно спрямований на вдосконалення існуючих і створення нових елементів у своїй діяльності. Система менеджменту організації має бути зорієнтованою на людину-новатора [1,370]. У цій статті викладено R-теорію мотивації, на основі якої можна сформулювати вимоги до ділових якостей менеджера, з'ясувати його здатність ризикувати тощо.

У науковій літературі зустрічається чимало зауважень щодо недосконалості відомих мотиваційних систем [2,23]. Динамічність життя суспільства у всіх його сферах невинно зростає, з'являються нові структури, загострюється конкурентна боротьба, виникають ризики, і тому для виживання та успішного функціонування підприємств менеджерам дедалі частіше доводиться приймати рішення з високим рівнем невизначеності. Це поставило на порядок денний завдання сформувати таку теорію мотивації, яка би враховувала цілі всіх

груп, заінтересованих в успішній діяльності організації, розробити механізм застосування такої теорії з метою підвищення ефективності менеджменту.

Наука називає різні потреби працівників, які мають бути задоволені для реалізації стратегії підприємства. Проте виходячи з відомих теорій мотивації важко пояснити потреби деяких людей, наприклад, тих підприємців, які у своїй роботі не вважають меркантильні цілі (максимізацію прибутку, монополізацію ринку) головними; або спортсменів, захоплених екстремальними видами спорту з ризиком для власного життя, або ж гравців, які в полоні азарту програють величезні гроші.

Наведені приклади ще раз переконують у тому, що конче необхідна нова теорія мотивації, в основу якої має бути покладена характеристика різних типів людської поведінки та її визначальних мотивів, не знаючи чого, неможливо навчитися управляти персоналом у практичній роботі, спрямованій на підвищення ефективності діяльності підприємства. Основний постулат R-теорії мотивації — посилення впливу індивідуальної схильності менеджера до ризику на менеджмент усієї організації. Пропоновану концепцію ми назвали «R-теорія мотивації», бо в ній здійснено спробу дослідити, як саме впливає фактор ризику на роботу менеджера. Літера «R» якраз є ініціалом слова «ризик», походження якого пов'язують з гр. «*rid-sikon*» — «круча», «скеля»; порівняймо фр. «*ridgue*» — «ДІЯТИ ризиковано» [3, 23].

Вивчивши діяльність персоналу різних організацій, ми дійшли висновку, що існування економічного ризику може бути стимулом або, навпаки, антистимулом для працівника. Це залежить від двох факторів — рівня ризику і схильності самого працівника до ризику. Тому доцільно розглянути досвід класифікації працівників на певні категорії за потребами та способами їхнього задоволення. Так, Д. Мак-Грегор виділяв дві категорії — тих, хто прагне працювати (У), і тих, хто уникає роботи (Х).

Автор відомої теорії ієрархії потреб людини А. Маслоу розглядав економічний ризик і як первинну, і як вторинну потребу.

Згідно з теорією У. Оучі, працівники, не схильні до ризику, можуть повною мірою самореалізуватися, бо в об'єктивній

реальності діє механізм, принцип якого нагадує катання на так званих американських гірках: уперше відвідуючи цей атракціон, людина відчуває сильний страх, у неї виділяється значна доза адреналіну; після декількох відвідин страх зникає, почуття ризику слабшає.

Згідно з дослідженнями, обережна, нерішуча людина ніколи не працюватиме ефективно на тій посаді, яка вимагає прийняття та реалізації рішень з високим ступенем ризику. У конкретних галузях: на підприємствах з різною формою власності ступені ризику відрізняються [5, 20], і так само в межах одного підприємства та чи інша посада вимагає прийняття управлінських рішень з різними рівнями економічного ризику (наприклад, у відділах інновацій, стратегічного планування, маркетингу тощо). Згідно з результатами наукових досліджень, сьогодні саме з цієї причини на українських підприємствах можливості працівників реалізуються лише на 30 — 40%. Зрозуміло, що тут діє ряд факторів суб'єктивно-об'єктивного характеру, проте один з найголовніших — незаінтересованість менеджера через недосконалу мотиваційну систему організації.

Отже, ризик, з точки зору працівників, може бути потребою (для схильних до ризику), небезпекою (для несхильних), а з точки зору підприємства — це фактор, що його необхідно враховувати у виробничо-господарській діяльності і реалізувати в управлінських рішеннях. Це підтверджують дослідження зв'язків між індивідуальною схильністю менеджерів до ризику і прибутковістю організації [6, 38–41]. Якщо система мотивації на підприємстві не узгоджена з його цілями, то існуючі стимули можуть стати потужним демотиватором.

Досліджувався також вплив статі, віку, стажу роботи на прийняття рішень в обставинах економічного ризику. Так, досвідчені керівники (зі стажем роботи понад 10 років) більш схильні до ризику, ніж працівники з меншим стажем: Жінки обирають обережніші стратегії, чоловіки частіше приймають рішення з порівняно підвищеним ризиком, що зумовлено їх більшою агресивністю, незалежністю у діях, яскравіше вираженою потребою у самоствердженні.

Застосування R-теорії не вимагає значних ресурсів, потрібно лише виявити різні групи працівників й організувати їхню

діяльність. Щоб реалізувати обрану стратегію з певним рівнем ризику, слід створити відповідні умови для виконавців.

Більшість підприємств потребує усіх трьох категорій працівників. Ті, хто не схильний до ризику, ретельно виконуватимуть рутинні операції й уважно контролюватимуть дії своїх «антиподів». Як правило, припустившись помилки, схильний до ризику працівник намагатиметься збільшити цінність рішення. За таких умов виникає проблема несумісності інтересів власників, акціонерів та персоналу. Вона проявляється в тому, що управлінці вдаються до рішень досить ризикованих, які можуть принести підприємству надприбутки (і, відповідно, значні преміальні) або, навпаки, збитки. Тому необхідно розробити систему, яка би стимулювала прийняття рішень, пов'язаних з оптимальним та обґрунтованим рівнем ризику. Для цього, враховуючи світовий досвід розв'язання подібних конфліктів, слід передати частину власності управлінням та персоналу підприємства.

Отже, виявивши, що економічний ризик є потребою, необхідно виробити конкретний спосіб реалізації R-теорії. Ми пропонуємо використати для цього поєднувальний аналіз, тобто статистичний метод, що дозволяє визначити функції часткової цінності, або вагомості (корисності), які відбивають міру корисності, присвоєну працівниками рівню кожної з характеристик об'єкта дослідження.

Для оцінки потреб працівників було обрано потреби, виділені в теорії А. Маслоу і R-теорії мотивації.

Перший етап полягає у визначенні характеристик об'єкта та їхніх рівнів. Важливим завданням якісного аналізу є ідентифікація рівня кожної з характеристик. Наступним етапом є вибір форми зображення даних.

Отже, після ряду розрахунків і поєднувального аналізу зауважимо, що найбільш вагомими потребами менеджерів лишаються фізіологічні, які можна задовольнити, посиливши складову матеріального забезпечення у системі мотивації праці на українських підприємствах. Підтвердилось також припущення про те, що у відділі збуту працюють менеджери, схильні до ризику, — ця потреба для них є третьою за вагомістю.

Поеднувальний аналіз показав, що працівники, реалізуючи свої ідеї, покладаються на власну ініціативу і цілеспрямованість. Віра у власні сили притаманна людям, схильним до ризику. Потреба в повазі займає п'яте місце за вагомістю в ієрархії потреб респондентів. Для менеджерів важливою є повага з боку керівництва та інших заінтересованих груп, але не обов'язковою з боку підлеглих.

На базі поєднального аналізу підтвердились висунуті гіпотези та висновки попередніх досліджень психологічних особливостей людей, схильних до ризику, що слугує ще одним доказом адекватності здобутих результатів існуючим реаліям і практичної корисності R-теорії мотивації стосовно конкретного підприємства. У цьому зв'язку зауважимо, що вибірка не дає підстав для універсальних висновків, придатних для всіх галузей або суб'єктів господарювання. Для кожного підприємства R-теорія мотивації є актуальною, проте механізми її реалізації треба модифікувати, зважаючи на обсяг виробництва і сферу діяльності підприємства, кон'юнктуру ринку та інші фактори.

Література

1. Паздерник Л. М. Соціально-психологічні аспекти управління. У зб.: Стан і проблеми трансформації фінансів та економіки регіонів у перехідний період. Х., 2004, с. 370.
2. Аврамов В. Мотивация болгарских менеджеров по продажам. «Проблеми теории и практики управления» № 1, 2002, с. 95–98.
3. Гранатуров В. М., Шевчук О. Б. Ризики підприємницької діяльності. Проблеми аналізу. К., «Зв'язок», 2000, с. 23.
4. Головіна О. Г. Методологія оцінки ефективності мотивації трудової діяльності індивіда. Наукові записки Нац. ун-ту «Києво-Могилянська академія». Т. 21. Економічні науки. К., 2003, с. 65.
5. Внукова Н. М., Смоляк В. А. Базова методика оцінки економічного ризику підприємств. «Фінанси України» № 10, 2002, с. 20–21.
6. Іванова Н. Ю., Беднарчик В. Б., Карпенко О. О. Схильність до ризику як фактор ефективності діяльності фірми. Наукові — записки Нац. ун-ту «Києво-Могилянська академія». Т. 21. Економічні науки. К., 2003, с. 38–41.

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ І МЕНЕДЖМЕНТ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

О. І. Тропанець

Кандидат економ. наук, доцент

Слово «менеджмент» (*management*) зазвичай перекладається з англійської як «управління». У свою чергу дієслово *to manage* (управляти) виникло від кореня латинського слова «*manus*» (рука). Сьогодні мова іде про управління людьми. Під цим мають на увазі досягнення цілей, що встановлюються, використовуючи працю і мотиви поведінки.

Однак не можна трактувати менеджмент тільки як процес управління людьми. В англійській мові семантика слова «менеджмент» складна. В Оксфордському словнику англійської мови можна знайти такі його тлумачення: 1) спосіб, манера спілкування з людьми; 2) влада та мистецтво управління; 3) особливого виду вміння; 4) адміністративна одиниця. П. Друкер, американський авторитет у теорії менеджменту, дає таке роз'яснення: «Термін «менеджмент» включно важкий для розуміння. Він специфічно американського походження і навряд чи може буде перекладений на будь-яку мову, включно англійську мову Британських островів. Він означає функцію, але також і людей, що її виконують; він вказує на соціальний та посадовий стан; але в той же час означає учбову дисципліну та галузь наукового дослідження».

Таким чином, термін «менеджмент» використовується альтернативно: управління, галузь людської діяльності, соціальний прошарок тих, хто виконує роботу з управління. При цьому підході менеджмент, розглядається як форма практичної діяльності, що пов'язана з процесом прийняття рішень щодо найкращого використання ресурсів (капіталу, матеріалів та людей), з метою досягнення запланованих завдань, що забезпечують постійний розвиток організації.

Менеджмент можна також розглядати як вид людської діяльності, що становить систему функцій (планування, прогнозування, організацію, координацію, облік, контроль, мотивування). Ці функціональні компоненти менеджменту і виражають його сутність.

Як будь-якій організації, державній організації притаманні процеси управління, які є предметом менеджменту.

Органи державної влади відрізняються від інших організацій тим, що їм притаманна адміністративна діяльність. Основним ресурсним компонентом системи менеджменту органу державної влади є державний службовець, специфіка діяльності якого полягає в такому: багатоманітність цілей; складність у вимірюванні результатів праці; технології, за якими важко виявити залежність між внеском та результатом. Той факт, що в середовищі бюрократії не було чіткого взаємозв'язку між ресурсами та вихідною продукцією, підмітив С. Норскоут Паркінсон. Щоб зрозуміти поведінку бюрократів, необхідно запитати: які дії відповідають інтересам бюрократії? Бюрократи не мають тієї системи стимулів, за якої їхня платня була б тісно пов'язана з кінцевим результатом роботи. Тому бюрократи прагнуть максимізувати масштаби своєї установи. Бюрократ конкурує з іншими чиновниками за одержання фондів. Ринкова конкуренція заміщується бюрократичною конкуренцією.

З погляду менеджменту орган державної влади або орган місцевого самоврядування, як і інша організація, має внутрішнє та зовнішнє середовище.

Основні внутрішні змінні в органі державної влади, які вимагають уваги від його керівництва, — це цілі, завдання, структура, технологія і люди.

Цілі органу державної влади — це те, заради чого він створюється і функціонує.

ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ МІЖНАРОДНИХ ГОСПОДАРСЬКИХ КОНТРАКТІВ

В. М. Туркина

кандидат економічних наук

В законодавстві України існує положення «Про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів)». Виходячи з цього можна говорити про такі поняття, що є синонімами:

Зовнішньоекономічний договір. Зовнішньоекономічний контракт. Міжнародний господарський контракт.

Економічний зміст міжнародних господарських контрактів полягає в розкритті їх суті та принципів дій.

Суть міжнародних господарських контрактів

Міжнародних господарських контрактів (МГК) — це документальне погодження волі 2-х або декількох суб'єктів з метою виникнення, зміни та припинення взаємних обов'язків.

Міжнародних господарських контрактів (МГК) — це правовий документ, що фіксує права та обов'язки партнерів по здійсненню спільної зовнішньоекономічної операції.

Міжнародних господарських контрактів є безпосередньою формою реалізації ЗЕД. Оскільки ЗЕД існує як загальна система зв'язків з міжнародними партнерами, то частиною ЗЕД виступає міжнародних господарських контрактів.

Здійснення ЗЕД базується на певних принципах. Вони обов'язкові і при реалізації МГК. Але останнім властива своя система принципів, яка має враховуватися сторонами МГК.

Принципи складання та здійснення МГК:

1. Принцип свободи. Означає:

Свобода вибору партнера по ЗЕД.

Свобода вибору форми МГК.

Свобода участі у ЗЕД.

Свобода у розробці змісту МГК.

Свобода вибору способу укладання МГК.

Свобода у прийнятті рішення про припинення дії контракту.

2. Принцип рівності (рівноправності) сторін МГК. Означає:

Партнери по МГК рівні перед законом.

Партнери по МГК мають однакові права та обов'язки.

Партнери по МГК мають рівні обов'язки перед державою (законодавчою виконавчою, судовою гілками влади).

3. Принцип взаємної відповідальності — означає, що партнери несуть взаємну відповідальність за виконання статей контракту.

4. Принцип обов'язкового виконання статей МГК.

5. Принцип погодження МГК з нормами міжнародного економічного права. Вони діють, наприклад, на основі положень Інкотермс 2000.

6. Принцип врахування вимог національного законодавства при МГК складанні сторонами. Порядок укладення МГК. Основні етапи:

I. Попередні переговори сторін з приводу можливостей укладення МГК. На цьому етапі сторони домовляються про взаємні пропозиції щодо предмету контракту (кількісні та якісні параметри, ціна, термін поставки товарів, надання послуг).

II. Погодження волі партнерів з приводу укладення взаємного договору. Тут уточнюються конкретні пропозиції сторін, які потім знаходять вираз у статтях контракту.

III. Вибір сторонами часу і місця укладення МГК.

IV. Формування та взаємна передача сторонами письмових пропозицій щодо укладення МГК.

V. Сторони направляють одна одній взаємні письмові повідомлення про прийняття пропозицій укласти МГК.

VI. Розробка попереднього варіанту МГК.

VII. Відкликання письмової пропозиції укладання МГК — припинення стосунків сторін щодо укладання МГК.

ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКОЮ МАЛИХ МІСТ

Я. О. Хурса., Н. В. Вітрук

ВСЕІ, факультет економіки і підприємництва

IV курс, група МО-41, спеціальність «Менеджмент організацій»

Науковий керівник: Т. М. Дерун, ст. викладач

На сучасному етапі розбудови держави у малих містах склалася складна соціально-економічна ситуація, насамперед в їх економічній базі та сфері формування і функціонування ринку праці. Це зумовлено недостатнім врахуванням специфіки малих міст при проведенні економічних реформ, відсутністю фінансового забезпечення програм їх соціально — економічного розвитку.

Актуальність розробки стратегії розвитку малих міст обумовлена необхідністю вирішення їх економічних проблем і підвищенням ролі органів місцевого самоврядування у зв'язку

з передачею на регіональний рівень багатьох функцій та повноважень з управління соціально — економічним та гуманітарним розвитком.

Сьогодні, як і за радянських часів, у структурі виконкомів більшості міст продовжують існувати відділи та управління економіки. Однак, ці підрозділи, як і органи місцевого самоврядування в цілому, фактично, не володіють реальними важелями управління діяльністю місцевих підприємств. Як показує досвід місцевого самоврядування країн з розвинутою ринковою економікою, природною функцією органів місцевого самоврядування в цих умовах є не управління економікою міста, а управління місцевим економічним розвитком своєї території, в розумінні створення і підтримання сприятливих умов для розвитку місцевого бізнесу та для залучення зовнішніх інвестицій. Виконання цієї функції потребує, однак, інших підходів і потребує створення в структурі виконкому спеціального структурного підрозділу та організації його роботи у відповідності з новими, відмінними принципами.

Важливим елементом процесу підготовки до стратегічного планування місцевого економічного розвитку або, принаймні, до його втілення є створення в структурі міської влади професійної команди, яка буде рухати процес планування та в подальшому бути відповідальною за реалізацію та моніторинг.

У довгостроковій перспективі така команда забезпечить спрямований підхід до створення робочих місць у приватному секторі, зростання економічного добробуту громади, а також розвиток навичок і потенціалу працівників міської влади, залучених до роботи у сфері місцевого економічного розвитку. Ця команда має бути організована в окремий підрозділ з економічного розвитку — відділ, управління чи департамент. Створення такого надійного та ефективного підрозділу є перевіреним способом, завдяки якому органи місцевого самоврядування можуть зосередити увагу на сприянні створенню робочих місць та економічному зростанні в їхніх громадах. Це довгострокова інвестиція з боку міста з метою підвищення його здатності залучати ресурси (підприємців, мешканців, установи, фінанси, капітал, знання тощо), необхідні для економічного розвитку, та узгоджено їх використовувати.

Форма та розмір такого підрозділу може значно відрізнятись від міста до міста залежно від кількості населення, наявних ресурсів та стратегічного бачення завдань економічного розвитку міста, але основні функції завжди залишаються тими самими, зокрема: здійснювати стратегічне планування та менеджмент, маркетинг міста та комунікації з партнерами, фінансування проектів з економічного розвитку, підтримка бізнесу та інвестицій, розвиток людських ресурсів та навчання і перенавчання робочої сили, регіональна співпраця та зовнішні стосунки тощо.

Ефективність такої діяльності з управління економічним розвитком міста доведена багаторічною практикою муніципалітетів країн Європи та Північної Америки.

Проте існує декілька альтернативних організаційних форм, які можуть бути прийнятними протягом наступних 5–10 років по мірі активізації та більшого залучення бізнесових груп до діяльності з економічного розвитку міст.

Одним із прикладів такої організації є громадська неприбуткова структура, яка фінансується спільно містом і бізнесовою громадою — публічно-приватне партнерство (ППП). Оскільки PPP є неурядовою організацією, на нього не поширюються урядові обмеження щодо специфіки діяльності чи прийняття персоналу на роботу. Таким чином воно має більший ступінь гнучкості у наданні послуг з економічного розвитку, зокрема щодо фінансування, маркетингу та підготовки земельних площ.

Інший варіант полягає в створенні агенції розвитку як публічної корпорації, яка організаційно є підрозділом міської влади і повністю фінансується з коштів міського бюджету, обсяг яких не може змінювати своїми рішеннями міська рада. Джерела коштів на його утримання часто встановлюються місцевим законодавством як постійні за рахунок певних податкових надходжень.

Третім альтернативним варіантом є повне виведення послуг з економічного розвитку зі структури міської влади й делегування функцій з управління ними місцевій торговельно-промисловій палаті або іншій групі лідерів бізнесової громади, якою часто є рада підприємців. Ця організація фінансується головним чином з приватного сектору. Роль міста при цьому

обмежується фінансовим внеском у діяльність організації.

У перспективі малі міста за умовами життя і різноманітністю занять повинні наближатися до великих. Повсюдний розвиток виробничої та соціальної інфраструктури, транспорту, зв'язку, засобів масової комунікації саме і зумовлює таке зближення.

Література

1. Закон України « Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку малих міст »(проект).— <http://www.rada.gov.ua/>.

2. *Дробтшевська Т.* Політика розвитку міст в Україні: ідеологія і структура // Економіка України № 8, 2006.

3. *Панухник О.* Мале місто в системі регіональних відносин: теоретико-методичні основи, підходи до дослідження // Управління сучасним містом № 1–6 (17–18), 2005.

Проблеми малих міст України: розвиток самоврядування і реформування місцевого господарства в контексті національних традицій і світового досвіду: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції.— Львів: Державність, 2000.— 228 с.

СЕКЦІЯ II

УКРАЇНОЗНАВСТВО — ОСНОВА ФІЛОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ТА ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОСТІ

2.1 ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В XX СТОЛІТТІ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

ОСОБЛИВОСТІ МОЛОДІЖНОГО СЛЕНГУ

Т. М. Грабан

*студентка V курсу (ВМУРоЛ «Україна», факультет філології
та масових комунікацій, кафедра української мови та літератури,
спеціальність «Українська мова та література»).*

Усі мови світу мають сленгові утворення, які відповідають соціальним та професійним групам людей, певним історичним та політичним періодам, оскільки завжди були слова з різним ступенем прийняття і популярності в суспільстві.

Молодіжний сленг — особлива форма мови. У 90-ті роки XX століття особливо актуальними стали соціолінгвістичні студії, об'єктом вивчення яких є соціальна диференціація мови. Увагу дослідників привернув молодіжний сленг, адже молодь гостріше, ніж інші соціальні групи, відчуває історичний час, швидше сприймає його вимоги. Так у 20–30-ті рр. XX ст. гроші називалися *рупії, тугрики*, у 60–80-ті — *монети, мані*, а в наш час — *баксота, бабло, бабулети*. Таким чином видно, що існування молодіжного сленгу доводить те, що мова

залишається динамічною системою, яка постійно живе і розвивається.

Сленг — є засобом спілкування в соціальних групах населення і сягає своїм корінням у давнину: не дивно, що і століття тому різні соціальні групи мали свій стиль мовлення, притаманний саме цій групі. Так у XVIII–XIX ст. на Полтавщині сліпі бандуристи мали свій власний сленг, який називався «лебійською мовою».

Мова дуже чутлива до змін у політиці, ідеології, науці, духовній культурі, тому й сленг, як один із її складників, надзвичайно швидко зазнає змін. Так у кінці 60-х рр. минулого століття поширився рух хіппі. Джерелами мови хіппі є, по — перше, активне запозичення з англійської мови: *прайс*, *брайзер*, по-друге, запозичення лексичних пластів сусідніх соціальних груп: жаргон музикантів, молоді: *кіс* (поцілунок), наркоманів: *машина*, *двигатися*.

Єдиного і всеосяжного визначення сленгу немає.

Сленг (англ. *slang* — жаргон) — жаргонні слова або вирази, характерні для мовлення людей певних професій або соціальних груп. *Жаргонізми* (сленгові слова) посідають важливе місце в культурі мовлення, їх можна рахувати до лексично-стилістичних утворень. Такі слова притаманні розмопратаманний властивий різним групам людей і відіграє важливу роль у житті. Сленг і жаргонізми є об'єктами вивчення соціолінгвістики, яка досліджує проблеми, пов'язані з соціальною природою мови та особливостями їх функціонування в різних соціумах, а також механізми взаємодії соціальних та мовних факторів, які обумовлюють контакти між представниками різних соціальних груп, зокрема молоді.

Сленгові утворення можуть бути стилістично нейтральні та стилістично знижені. Стилiстично нейтральні сленгові утворення не засмічують мови, а стилістично знижені вважають явищем негативним.

Причин вживання сленгу існує дуже багато, вони залежать від різних соціальних груп. Найпоширеніша причина вживання молодіжного сленгу — прагнення бути сучасним та перебувати в руслі часу. Молодь звертається до сленгових утворень не лише для передачі інформації, але й для вираження власного світогляду, ідей, для підкреслення власної особистості.

Сленг — одна з форм влиття в колектив і засіб бути адекватно сприйнятим у тій групі людей, з якою ведеться спілкування. Майже завжди молоді люди заперечують той факт, що вони вживають сленг навмисно, наголошуючи на тому, що вживання сленгу відбувається підсвідомо. Проте сленг вживається навмисно, адже підбирає слова та вирази відповідно до співрозмовників та ситуацій.

Шляхи та способи уворення сленгу різноманітні, проте, майже всі вони зводяться до того, щоб надати англійському слову української дійсності. Існують основні методи утворення сленгової лексики:

1. Калька
2. Напівкалька
3. Переклад:
  - а) із використанням стандартної лексики в особливому значенні;
  - б) із використанням сленга інших професійних груп;
4. Фонетична мімікрія.

Чималий пласт сленгової молодіжної лексики значною мірою становлять неологізми, які формуються і змінюються разом зі змінами в суспільстві, відображаючи поняття, реалії, постаті. Прикладом такого відображення є вживання номінації цигарок з іменами Президентів України: LD — Леонід Данилович, LM — Леонід Макарович. Більшість лексем молодіжного сленгу семантично дублюють поширені в інтержаргоні одиниці без будь-яких трансформацій: *предки*, *старики* (батьки); *мані*, *бабулі*, *бабулети*, *грині* (гроші); *притарганити* (принести); *бичити*, *включати бичку* (не погоджуватися, стояти на своєму); *малахольний* (ненормальний); *безпонтовно* (абсурдно).

На даний момент йде активне створення та використання комп'ютерної сленгової лексики, має також місце проникнення комп'ютерних термінів у загальнонавчальну лексику, причому останнім часом спостерігається посилення цього процесу. Комп'ютерний сленг виник у колі спілкування програмістів з метою скорочення комп'ютерної термінології.

Особливістю комп'ютерної мови є її лаконічність, скорочення та символічність, адже одним — трьома символами можна замінити речення, абзац тексту чи, навіть, виразити емоції.

Комп'ютерний жаргон — це віртуозна гра для людей, яким тісно в межах нормованої літературної мови. Молодіжна комп'ютерна лексика містить багато слів з англійської мови, часто перероблених або навмисно перекручених: *b4* — (англ. *before*) — до; *y1* — (англ. *young lady*) — дівчина. Нових значень у цьому виді жаргону набули багато українських дієслів, наприклад, *зависнути* (припинити відповідати на команди); *перекачати*, *злити* (переписати інформацію); *віник* (вінчестр).

Отже, сленг є частиною молодіжної культури. Він, як і будь-яка мова, є невід'ємною частиною суспільної групи. Виконуючи, перш за все, соціальну функцію і будучи продуктом суспільної діяльності, молодіжний сленг має реальне значення в мовленні лише тоді, коли служить засобом спілкування між членами певної соціальної групи, тобто, є одним із виявів окремої субкультури.

ДО ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА ФУНКЦІОНАЛЬНО- СТИЛІСТИЧНИХ ЗАСАДАХ

В. І. Луценко

ст. викладач кафедри

української мови та літератури

Сучасні тенденції в оновленні курсу української мови націлюють на посилення практичного, комунікативного спрямування занять з рідної мови. Це, в свою чергу, має забезпечити формування мовної особистості — людини, яка вільно і легко висловлюється з будь-яких питань, виявляючи високий рівень мовної культури. Плекання мовної особистості, яка утверджуватиме статус української мови як державної і рідної, є одним з пріоритетних завдань, які поставлені перед вищою школою сучасним суспільством. Отож, стає зрозумілою актуальність навчання української мови на функціонально-стилістичних засадах.

Функціонально-стилістична спрямованість навчання української мови передбачає розгляд одиниць мовної системи на фонетичному, лексичному, морфологічному, синтаксичному рівнях з урахуванням типу, жанру, стилю мовлення, акцентування

у практичному застосуванні набутих знань і вмінь. Тому визначення функціональних засад вивчення різних рівнів мовної системи пов'язане насамперед з описом слова — центральної мовної одиниці — і тексту — одиниці комунікації, де слово виявляє всі свої функціональні можливості. При цьому слово розглядаємо передусім як матеріальний відбиток цінностей та дидактичну одиницю, текст — як витвір мовленнєвої діяльності, джерело інформації.

Саме на рівні тексту відбувається з'ясування семантики слова, його понятійних зв'язків, усвідомлення функціонально-стилістичної диференціації, моделювання зв'язного висловлювання. У цьому процесі важливим є вивчення морфологічних одиниць з огляду на їх функції у різних стилях мовлення, а отже, в різних комунікативних ситуаціях і формування у студентів умінь і навичок доцільного використання у власному мовленні. Важливу роль при цьому відіграє засвоєння синонімічних засобів мови, навчання цілеспрямованому відбору й використання морфологічних одиниць, вивчення їх виражальних можливостей.

Відомо, що кожна граматична структура є носієм формального і функціонального змісту. У спілкуванні провідним є зміст функціональний, проте у традиційному навчанні йому відводиться другорядна роль. Результат навчання, зазвичай, такий: студент знає певну мовленнєву структуру, правила її утворення, але не вміє використати у конкретній ситуації спілкування.

Функціонально-стилістичний підхід до вивчення морфології української мови у вищій школі посилює практичну спрямованість навчання, сприяє усвідомленому використанню мовних одиниць у висловлюваннях різних стилів, типів і жанрів мовлення і разом з тим формуванню умінь сприймати і продукувати текст. Слід зазначити, що в методиці конструкції «вивчення мови на основі функціонального підходу» і «вивчення мови на функціонально-стилістичних засадах» використовуються як синонімічні. Вважаємо, що вивчення морфології на функціонально-стилістичних засадах повинно передбачати врахування змістових і граматичних зв'язків між мовними явищами, розгляд граматичних категорій у єдності форми, значення

і функції, добір відповідного змісту навчального матеріалу, забезпечення його усвідомлення студентами.

Усвідомлення студентами стилістичної диференціації виучуваних граматичних категорій сприяє осмисленню суті частин мови, розумінню їх ролі в процесі творення текстів різних стилів, а відтак формуванню вмінь вільно користуватися відповідними словоформами у спонтанному мовленні. Оскільки мова в процесі комунікації реалізується не в ізольованому висловлюванні, а відповідно до законів побудови текстів різних стилів, типів і жанрів мовлення, завдання полягає в тому, щоб навчити студентів використанню мовних одиниць для продукування цілісного тексту відповідно до стилю, типу та жанру мовлення. Створюючи текст, студенти постають перед необхідністю вибору потрібного слова з синонімічного ряду, враховуючи, по-перше, тему висловлювання, по-друге, ситуацію, адресата й мету, по-третє, семантичні особливості і можливості використовуваних слів, по-четверте, форми висловлювання. І чим багатший їх синонімічний словник, чим більше він структурований за стилями, тим вдалішим виявляється пошук необхідного слова.

Така робота розвиває мовлення студентів, спонукає їх бути уважними у виборі засобів мови для передачі певного змісту, розвиває уміння і потребу вибирати із ряду співвідносних, взаємозамінюваних граматичних конструкцій найбільш доцільні. При такому спілкуванні робиться спроба імітувати також реальне мовлення, тому, крім ситуації, сюди іноді включаються й інші позамовні комунікативні засоби, як наприклад, адресованість і модальність мовлення. у більшості випадків спроби моделювання ситуації спілкування підпорядковується не реальній потребі, а необхідності засвоєння певного матеріалу і формуванню на його основі відповідних умінь і навичок.

Таким чином, побудова процесу навчання рідної мови на функціонально-стилістичних засадах забезпечить ефективне формування комунікативної компетенції майбутніх спеціалістів.

ПОШУК САМОГО СЕБЕ (ЗА ПОЕМОЮ ГЕРМАНА ГЕССЕ «СІДДХАРТХА»)

Л. В. Нижня

Кафедра теорії та практики переклад

Університет «Україна» (Київ)

Науковий керівник: Н. І. Головченко, доцент

Актуальність роботи визначається тим, що сьогодні, як і десяти, і сотні років тому надзвичайно важливою проблемою є пошук власного Я, пошук сенсу буття у молоді. Постать Германа Гессе і його поема «Сіддхартха» можуть скласти гідну конкуренцію багатьом вченням та навіть релігіям у розв'язанні проблеми призначення людини у світі.

Герман Гессе — видатний німецький письменник ХХ ст., лауреат Нобелівської премії (1946). Його твори розкривають внутрішній світ особистості, її багатогранність, бажання досягти ідеалу. Поема «Сіддхартха» була опублікована в 1922 р. Сам Герман Гессе подорожував, був не тільки в країнах Європи, але й в Індії, Сінгапурі, Цейлоні... Саме тому вперше поема «Сіддхартха» була опублікована під назвою «Сіддхартха. Індійська поема».

Індія й у наші дні країна дивна, а вже дві з половиною тисячі років тому — тим більше. І люди в ній мешкають дивні. Досить уже того, що всі вони діляться на касты, а вірніше буде сказати — варни. Брамани, вони ж брахмани, — є посередниками між іншими варнами й богами.

Помилково вважати, що бути індійським жерцем просто, ви глибоко помиляєтеся. Бути браманом — це означає не танцювати з бубном навколо багаття, роблячи вигляд, що без цього танцю не дочекаєшся прихильності богів. Не значить це також, що досить знати два-три хитромудрі фокуси й з легкістю дурити простаків-селян, запевняючи, що робиш звичайне чудо — не без допомоги все тих же богів. Ні, брамани — люди серйозні. Вони ретельно вивчають усілякі обряди, удосконалюють техніку подиху, вправляються у мистецтві споглядання, намагаються досягнути тисячолітні знання... Це дуже нелегка робота, і навіть не робота — спосіб життя. Якщо ти народився браманом, то браманом тобі треба й жити, і вмерти.

Серед усіх героїв Гессе лише Сіддхартха повністю здійснює ідеал письменника — досягає «блаженства» як вищої стадії «людського буття», що проходить у поемі за чотири етапи. Розчарований книжно — догматичною мудрістю своїх батьків-брахманів, разом зі своїм другом Говіндою Сіддхартха йде до аскетів-саманів, мета яких — зжити особистість людини. Саманістський ідеал змінюється ідеалом Будди, що проповідує перехідність усіх речей. Говінда залишається назавжди з Буддою, а Сіддхартха, розчарований у буддиському вченні про життя як про колесо сансари, приходить до ріки — символу двоїстого поділу світу на духовне й почуттєве; там він зустрічається із власною проекцією — перевізником Васудевою. Сіддхартха усвідомлює, що, пізнавши світ духу, він виявився відчуженим від самого себе, що боїться, тікає від себе, і вирішує вчитися лише у себе самого, у власного Я матеріального. *«Если кто-то читает письма, чтобы обнаружит их смысл, он не презирает знаки и буквы, называя их мороком... а читает их, изучает и любит, букву за буквой. Я же, стремившийся прочесть книгу мира и книгу моей жизни, заранее, в угоду предполагаемому смыслу, презирал знаки и буквы, называл их миром иллюзий, мороком, называл мой глаз и мой язык случайными, неценными явлениями,»* — міркує Сіддхартха-Гессе й, переправлений Васудевою на інший берег ріки, поринає у чуттєвий світ куртизанки Камали.

Сіддхартха пізнає з Камалою речову сторону «книги життя». Ідеал Я зруйнований і перетворений у духовну функцію, але власне Я Сіддхартхою не знайдене. Пішовши з палацу Камали, він намагається звести рахунки з життям, утопившись у річці. І знову з'являється Говінда, ніби повідомляючи про початок збагнення Я як «блаженного» — вічного об'єднання двох світів. Сіддхартха пережив смерть Камали, яка виховала його сина, Сіддхартха відпустив у великий світ свого сина, змінив померлого тим часом Васудеву на місці перевізника, й сам став посередником між світами.

Сіддхартха, який ішов шляхом ученості, але побачив його безвихідь, ішов шляхом праведності, але відчув його обмеженість, пройшов через вогонь, воду й мідні труби, пізнав злидні й багатство, любов і спустошення — прийшов до простої думки, що є тільки Ріка. Ріка в буквальному значенні слова.

Біля ріки він прожив залишок життя спокійним і щасливим. Чого багатьом із нас так не вистачає. *«Пронзает мысль весь мир, объясняет его, презирает его — пусть это будет уделом великих мыслителей. Мне же необходимо одно-единственное: уметь любить этот мир, не презирает его, не ненавидет его и себя, но смотреть на него, из себя, на каждое существо с благоговейным трепетом».*

І в четверте з'являється буддист Говінда, якому Сіддхартха простим дотиком пояснює свою придбану і невимовну словами мудрість-любов. Перед поглядом Говінди замість особи Сіддхартхи виникають «інші особи... потік, що котиться, із сотень, тисяч осіб», які, «здавалося, існували одночасно, безупинно мінялися й відновлювалися, й проте всі були Сіддхартхою», *це особа була немов виткана з вод ріки й посміхалася «посмішкою єдності над стрімким потоком утворень», над «блаженством», що Сіддхартха втілює у собі, але залишився собою.*

Кожен знайде в поемі щось для себе. Кожен по-своєму розуміє слова Германа Гессе. Бачимо, що блаженним став Сіддхартха лише тоді, коли пустив кохання у своє серце. Любов у Гессен має величезну кількість різноманітних образів: це і любов чоловіка до жінки, і любов друзів одне до одного, і любов Васудеви до річки, і любов Камасвами до грошей. Наприкінці стає зрозуміло, що все своє життя Сіддхартха шукає любов, а коли знаходить її в образі «любові батька до сина», то не має відповіді. Рідний син його не любить і йде від нього, так само, як колись Сіддхартха покинув свого батька, щоб знайти себе.

Вже дуже старий, але дуже мудрий Сіддхартха таки знаходить себе. І знаходить він своє власне бачення найважливішого, що тільки має людина в житті: *«Для меня же важно только одно — научиться любить мир, не презирает его, не ненавидет его и себя, а смотреть на него, на себя и на все существа с любовью, с восторгом и уважением».*

ПАМ'ЯТКИ УКРАЇНСЬКОГО КОСМОЛОГІЧНОГО ФОЛЬКЛОРУ В КОНТЕКСТІ ОРНАМЕНТИКИ ТРИПІЛЛЯ

Н. М. Приступ

студентка 5 курсу

*ВМУРОЛ Україна, факультет філології та масових комунікацій,
спеціальність «Українська мова та література»*

Значну частину українського фольклору становлять пісні календарно-обрядового циклу, зафіксовані в ХІХ столітті в збірках М. Церетелі, М. Максимовича, Т. Г. Куліша, П. Чубинського та інших дослідників, — це українські колядки, щедрівки, веснянки, гаївки, русальні, кустові, купальські, обжинкові пісні.

На думку О. Потебні, значна їх частина з'явилась задовго до появи християнства на теренах України і сягає своїми коренями доби синкретичного мистецтва, — коли пісня, танець, ритуал, були єдиним цілим. За семантичною наповненістю, з поміж багатьох пісень календарно-обрядового ЦИКЛУ в окрему групу можна виділити пісні, що містять космологічні мотиви початку всесвіту. Дослідник С. Губерначук пропонує умовно називати їх «Сонцепоклонницьким циклом». Провідні мотиви цих пісень — возвеличення сонця, відмикання ключем неба, вирію, землі, шлюб сонця і місяцями ін.

Порівняно з фольклором інших слов'янських народів, український має найбільшу кількість таких пісень. Якщо порівняти український та польський фольклор, співвідношення буде 16:1.

На сьогодні безліч дослідників схильні до думки про наявність спадкового зв'язку між мовно-культурним світом українців та світом творців Трипільської цивілізації.

При детальному аналізі знаків-символів трипільської орнаментики та образів-символів українських обрядових пісень можна простежити такий взаємозв'язок.

Із сонцепоклонницькими релігійними культами пов'язують оздоблення трипільського посуду. Всі дослідники сходяться на думці, що трипільські орнаменти мають сакральний зміст,[[] (за даними археологів значна частина посуду трипільців призначена для культових цілей).

Основні методи витлумачення трипільських символів — через міфологію, етнографію, релігієзнавство та усну народну творчість. Як відомо з історії, трипільці були хліборобами. Тобто головними для них була земля-годувальниця, сонце — як життєдайна сила, вода — земна та небесна, — як запорука врожаю.

Култ небесних світил призвів до виникнення землеробського календаря, осмислення впливу сонця на життя природи та відкриття універсального закону організації всесвіту. Спочатку виникла ідея, потім з'явилося її матеріальне вираження. Перш ніж малюнок лягав на глину, мав виробитися певний символ — образ у мисленні. Усі помисли землеробів-трипільців, звісно, направлялися на підвищення родючості ниви, до цього докладалися не тільки фізичні, а й духовні сили. Ранньому трипільцю (VI–III тис. до нашого часу) притаманне символічне зображення сонця, місяця, дощу, води. (Ці символи збереглися до XX ст. в українській вишивці).

З 350 українських обрядових пісень сонцепоклонницької доби збірки «Золотослов» сонце оспівує — 36, місяць — 38, воду — 21, дощ — 11.

Сонце-об'єкт поклоніння багатьох давніх народів. Трипільські солярні знаки: сварга — символ сонця, безкінечник — символ руху сонця та життя прикрашають посуд, знайдений в районі села Майданицьке. В обрядових піснях-веснянках часто зустрічаємо:

«Колом, колом, сонце вгору йде, а вже наша княгиня до шлюбу йде».

Трипільське походження мають назви праукраїнських свят Коляда і Колодій,

в основі яких закладено словосполучення «коло діяти».

Вода-теж належить до найвищих цінностей в уяві трипільців. Її графічне зображення-горизонтальні хвилясті лінії. За підрахунками М. Ткачука на трипільській кераміці вона становить 33 % від усіх знаків. Вода — як світотворча сила виступає в українських колядках та щедрівках: *«Що ж нам було з Світа початок? Боже наші Не було нічого, їдна водонька»*. Можливо, цей мотив пов'язаний ще з післяльодовиковим періодом.

Часто зображення на трипільській кераміці прямі навскісні риси — символ дощу, — 16 % від загальної кількості відомих знаків. Мотиви дощу містять українські обрядові пісні: «Іди, іди дощику», «Дощику, припечи, припечи, а нам хліба напечи».

Досить часто зустрічається поєднання символів дощу і сонця.

Таке ж поєднання відображене у веснянках: *А вже весна. А вже красна, Та й три вітри нам принесла. Один з дощем, другий з зелом, а третій з сонцем і теплом*. Знаходимо подібні образи і в родинно-побутових піснях.

Дівчина-наречена співає: *«Я до тебе сама прийду. Я до тебе на двор дробним дощем, а в сні — ясным сонцем»*, — тут дівчина є уособленням двох життєдайних сил.

Подеколи до символів сонця і води додається символ місяця, за словами Ю. Мисика це «триєднання, трисутність космологічних сил». Ці ж мотиви знаходимо в українських обрядових піснях, де Сонце, Місяць і Дощ виступають як гості господаря: *«Три гості сидять, три товариші, — єдин товариш — ясне Сонечко, Другий товариш — та Місяченько, третій товариш — дрібен дощик»*. Ймовірно, співаючи, українці направляли магію замовлянь, закликаючи життєдайні сили «у гості» на свою Землю.

Як зазначає Іван Огієнко, тенденція до оживлення, персоналізації стихій, що пронизує всю літературну ліричну спадщину українців, — це відгомін дохристиянських сонцепоклонницьких обрядових пісень, міцно закріплений у свідомості нашого народу. Це ілюструють пісні: *«Понад лісом сонечко грає», «Ой ходив, ходив місяць по небу, ой шукав, шукав, ясній зорі», «Дрібен дощик каже: нема понад мене»*.

Отже, в українських обрядових піснях оспівуються ті ж символи-тотєми, що в орнаментах раннього періоду трипільської цивілізації. Збіг символів трипільців та української сонцепоклонницької поезії є важливим для з'ясування часу виникнення української пісенності, становлення мови в цілому, та є вагомим аргументом на користь теорії багатотисячолітнього формування української мови, культури, духовності.

ЕСТЕТИЧНА КОНЦЕПЦІЯ СВІТУ НЕОАВАНГАРДНОЇ ПОЕЗІЇ А. ЛІСОВОГО

К. В. Соловей

кафедра «Українська мова та література»

Поетичний світ неоавангардних текстів А. Лісового характеризується тяжінням до надсуб'єктивного сприйняття оточення і авторської спроби передати всю глибину переживань через художній твір. Символічне розшифрування образів за задумом автора можливе на різних рівнях читацького сприйняття.

Провідним мотивом у творчості досліджуваного поета виступає явище кінця світу. Наприклад, у поемі «Місто Гіпетотех», Апокаліпсис, як центральне явище першої частини, підлягає авторському опрацюванню характеристик дії: кінець світу, ознаменований у реальності, переходить у душу кожної конкретної людини і є активною силою (це передається через повторювання лексеми «запалав»), а наступна архісема «вогонь» (вона неодноразово дублюється у двох рядках) символізує пекло. Кінець світу отримує характеристики персонального Апокаліпсису кожної людини. Введення в текст символічного словосполучення «сила солі» не випадкова: сіль розкодовується як суть знання, яке перетворює людину на Бога і прирівнюється до енергії світла, тобто чогось божественного. Піклування Бога в такому контексті тотожне причині зародження Апокаліпсису в кожній окремій людині. Таке свідоме прирівнювання всіх людей до Бога непрямо вказує на те, що серед загальної людської маси присутній і автор, який описує події. Прочитання символу «теореми» як певного факту, який має на увазі логічне доведення, і наступна метафора «зламавши зуби зішлися в клин», визначається як зіткнення доказів, протистояння на рівні принципів. Нерозв'язаний конфлікт означає дискусію автора з Богом, боротьбу на рівних.

Богоборчі мотиви у співвіднесеності із розумінням Бога як батька висувують на перший план ідею суперечки між авторським Я та Творцем: останній семантичний код «зводимий трамплін» є своєрідним наслідком боротьби, через який автор зазіхає на функцію Творця світу. Герой створює власний світ, який не має матеріального вираження, але має не менші права на існування.

Поетична розповідь у поемі асоціюється із втратою крові, зокрема, серце, яке кровоточить символізує глибоку внутрішню рану, а краплі крові виступають як слова. Таким чином оповідь набуває рис тілесності, фізичних характеристик живого організму.

Поет вводить поняття гріха героя. Біблійні ремінісценції про стадо Боже використовуються у функції причини: «я» стріляє в мирні стада, які не підозрюють про небезпеку і таким чином виступає проти волі Бога-батька. Герой свідомо прагне до руйнації світу. У поезії присутня опозиція Еросу і Танатосу, ці дві рушійні сили почергово заволоділи героєм і проявляються в залежності від подій, які відбуваються у його житті.

Для поетичного тексту характерна максималізація у описі подій і наслідків, емоційна роздвоєність, юнацький максималізм, який трансформується у хворобливу гіперболізацію, агресія та відчай головного героя.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПЕРЕКЛАДІВ СОНЕТІВ ВІЛЬЯМА ШЕКСПІРА УКРАЇНСЬКОЮ І РОСІЙСЬКОЮ МОВАМИ

О. В. Тюльнєва

Науковий керівник: Н. І. Головченко, доцент

Кафедра теорії і практики перекладу, Університет «Україна» (Київ)

Актуальність даної теми визначає проблема адекватного відтворення у перекладі текстів англomовного поета В. Шекспіра, який писав у XVI столітті та змінив усталену форму сонета, демократизував його зміст і поетику.

Термін сонет виник в італійській мові (sonetto — «звучати»), пізніше у провансальській (sonnet — «пісенька»), або, за іншими джерелами, у латинській мові («sonare» — «звучати», «дзенькати»). У Німеччині його називали один час Klinggedicht. Сонет — це ліричний вірш, який складається з 14 рядків п'ятистопного чи шестистопного ямба, власне двох катренів — чотириямбників з перехресним римуванням та двох тривіршів з терціальним римуванням за усталеною схемою римування: abba abba ccd eed (М. Опіц).

Лірика Шекспіра пов'язана з багатовіковою поетичною традицією. Перший відомий зразок сонета зустрічався у Джакомо да Лентіно (1220-і р.р.). Класичні шедеври сонетної лірики з'явилися пізніше у творчості італійських поетів епохи Ренесансу — Данте і Петрарки (XIV століття).

Оскільки В. Шекспір застосував три чотиривірші та двовірш, звернувшись до строгої форми сонета, він вийшов за межі традиційних тем і поетичних норм. Він наповнив свої сонети багатим змістом, глибокою думкою, хвилюючим людським почуттям; надав їм різноманітного звучання, високої поетичної довершеності. Всі ці особливості виокремлюють сонети Шекспіра і дають підставу розглядати їх як «справжній шедевр та вінець англійської лірики доби Відродження».

Поет наповнив благородною пристрастю кохання і дружби високохудожню форму цього складного поетичного жанру, яку він довів до найвищої досконалості і простоти. Шекспір у своїх сонетах різко виступає проти таких недоліків тогочасного суспільства, як підлість, зрадництво, аморальність, підлабузництво, улесливість та славолюбство. Сонети Шекспіра — це лірична повість про пристрасну дружбу поета з прекрасним юнаком і не менш пристрасне кохання до чарівної темноволосої жінки, яка притягувала як магніт.

Сонет «№ 66»

*Стомившись, вже смерті я благаю,
Бо скрізь нікчемність в розкоші сама,
І в злиднях честь доходить до одчаю,
І чистій вірності шляхів нема,
І силу неміч забива в кайдани,
І честь дівоча втоптана у бруд,
І почесні не тим, хто гідний шани,
І досконалості — ганебний суд,
І злу — добро поставлене в служниці,
І владою уярмлені митці,
І істину вважають за дурниці,
І гине хист в недоума в руці.*

*Стомившись тим, спокою прагну я,
Та вмерти не дає любов твоя.*

Дмитро Паламарчук у своєму перекладі 66-го сонета максимально використав усі стилістичні і версифікаційні можливості для відтворення болю, неспокою, благородного гніву, якими наповнений цей шедевр Шекспіра.

Український перекладач не прагне будь-що впорядковувати Шекспірову «дикість», приборкувати стихійну силу його вислову, робити його елегантним. Сонет «балансує» на грі слова «will», яка не позбавлена у Шекспіра евфуїстичної надуманої віртуозності і вимагає надприродної вправності від перекладача.

Переклад, як нам здається, дає нам можливість відповісти на основне питання — чим досягається його якість або адекватність. Перекладач у своїй праці (особливо в перекладі віршованому) вирішує багато питань одночасно, причому не кожне ізольовано, а в їхній сукупності й взаємозв'язку. Визначимо головні положення.

1. Основним є трюїзм — це вірне прочитання тексту, тобто смислове його наповнення, яке мав на увазі автор.

2. Зміст художнього твору — це не тільки те, що в ньому сказано, але й те, що не сказано, що тільки мається на увазі, на що натякає не тільки текст, але й підтекст.

3. Зміст художнього твору не вичерпується також однієї його «матеріальною частиною», тобто поняттями й судженнями, вираженими в словах і реченнях. Зміст визначається й тоном висловлення — урочистим, піднятим, спокійним, замисленим, іронічним, розмовним і т. д. Зміна тону приводить до зміни змісту, до іншого звучання тексту, тобто до його неточності й неадекватності.

4. Оскільки поза мовним вираженням зміст існувати не може, то не тільки характер мовних засобів визначається змістом, але й навпаки. Отже, перекладач завжди вирішує й ряд завдань лінгвістичних.

5. Відтворити абсолютно всі особливості оригіналу неможливо, мова може йти тільки про виправдання тих або інших пропусків, додавань, замін у кожному конкретному випадку, тобто про відповідність змісту оригіналу на рівні матеріальному і емоційно-естетичному.

6. Однозначне вирішення всіх цих завдань неможливе. От чому різні переклади 66-го сонета виникають не тільки при

різному, але й при однаковому його прочитанні (що ми можемо спостерігати на прикладі варіантів перекладу Маршака, Червінського, Гербеля, Чайковського, Румера, Пастернака, Франка, Павличка, Паламарчука). Тому кілька перекладів того самого твору не тільки можливі й припустимі, але й досить бажані, — це дозволяє краще й глибше пізнати текст і дає разом з тим надзвичайно важливий матеріал для вирішення багатьох проблем теоретичного й історичного характеру.

В духовній скарбниці людства перекладам сонетів Шекспіра належить одне з почесних місць. Вони оспівують щиру приязнь, ніжне кохання, стійкість вдачі, світлий розум, чистоту взаємин між людьми. Крізь умовність і штучні рамки форми в них пробилися справжні людські почуття, пристрасті й гуманні думки.

РОЛЬ ПУБЛІЦИСТА У МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІЙ ПЛОЩИНІ ДОБИ

О. О. Цимбалюк

*Хмельницький інститут соціальних технологій ВМУРоЛ «Україна»,
відділення з підготовки молодших спеціалістів*

III курс, група ВСП-31, спеціальність

«Видавнича справа та редагування»

Науковий керівник: О. А. Гандзій

Публіцистика постійно створює преамбулу для майбутнього. Оскільки принципи влаштування світу мають бути змінені, епічне бачення дійсності, проекція на історію й на майбутнє знову на часі.

«Публіцист може багато зробити для канонізації святих, вибудовуючи таку історико-політичну концепцію, яка, по-перше прагне сплатити борг вдячності попереднім поколінням, а це означає зазначення, плекання тих життєвих соків, що випливають із кореня духовності і не вичерпалися з плином часу, по-друге, ставить завдання виявити плідність принципів, які належать до нетлінного спадку народів і культур, по-третє, утвердити засади справедливості у щоденному житті, те, що визначається терміном «соціальне милосердя» [1; 41].

Публіцистика є формотворчим чинником культурної системи, яка не сформується без увиразнення тих цінностей і пріоритетів, які мають бути в її основі та які слід називати ідеологією, адже це необхідний елемент будь-якої культурної системи. Без ідеології неможливе підтримання безперервної культурної традиції, що для України завжди було і є сьогодні проблемою гострою, актуальною. Оскільки людина існує не в соціальному і культурному вакуумі, а в системі спільного, цілісного, в межах конкретної нації, яка єднається і керується певною системою цінностей, то очевидно, що зберігає, підтримує і захищає від руйнації цю систему цінностей національна культура. Культура — це об'єктивна духовна реальність, яка є безперервним культурно-історичним процесом. Цей процес слід підживлювати, інспірувати енергією індивідуального творчого самоздійснення публіциста.

Саме із внутрішньої свободи нашого внутрішнього життя виростає і «нею живиться наша моральна свідомість» [2; 98]. «Сумління, — пише Й.Тішнер, — є віссю людського життя. Із зіпсованою віссю до мети не доїдеш».

Публіцисти морально відповідальні за вирішення цих проблем і можуть це зробити, подолавши «напівосвідченість» свою і своєї аудиторії, осмисливши нашу національну причетність до позитивних і негативних істин нашого часу, апелюючи до морального вдосконалення як незаперечної умови повної самореалізації людини.

Важливим завданням публіциста є служіння правді. Правда — це найвищий етичний ідеал. Але з найдавніших часів вона зазнавала різних, іноді — суперечливих тлумачень. Софісти, наприклад, жонгливали парадоксами і багатозначними словами, не дошукувалися істини, не переймалися думкою про добро, а виловлювали «у свої тенета нерозумних, постійно зваблюючи їх очікуваними великими насолодами» [3; 172].

Іван Франко доводив, що правда має виміри релігійні, філософські, наукові, життєві, вона — явище не тільки пізнавальне, а передовсім моральне. Адресуючись до серця, Франко закликає: «Там ви для правди святої Сильний збудуйте опліт, Там ви огонь негасимий Чесної думки паліть!» [4; 56]. Філософ і публіцист Микола Шлемкевич свою працю «Українська

синтеза чи українська громадянська війна» починає такими умовиводами: «Є різні правди в духові. Є правди — догми, що їх небесна чи німа сила каже визнавати ... Говоримо про логічні й математичні правди — аксіоми, що визначаються повною розумовою ясністю і виразністю. Є правди — висновки ... І є правди — інтуїції, що їм ми віримо без доказу, віримо з якоїсь внутрішньої потреби ... Кожна жива людина і кожна молода і здорова культура носять у собі такі правди. Вони неначе злиток золота, що з нього виковуються блискучі нитки мислення, творчості, життєвого стилю» [5; 5].

Пошуки царства справедливості стали найглибшим мотивом українського світогляду, і саме це дає українству перевагу на маршрутах у ХХІ ст. Українську духовність формували поети, вчені, публіцисти, що палали пафосом правди — справедливості, пафосом, негасиме джерело якого знаходиться в українській субстанції. Митрополит Іларіон, Володимир Мономах, Григорій Сковорода, Тарас Шевченко, Леся Українка, Іван Франко, Михайло Грушевський, В'ячеслав Липинський, Олена Теліга, Валерій Марченко, Ліна Костенко, Василь Стус, Євген Сверстюк і сотні інших викристалізовували український дух. Вони передовсім — шукачі справедливості в людському співжитті. Бо справедливість основна цінність, пробний камінь і святості, і мудрості.

Публіцистика не може бути лише зовнішнім феноменом, а неодмінно мати сенс і зв'язок із абсолютним життям, тобто повинна бути онтологічно запрограмована. Вона має допомогти людям запастися основоположними вартостями. Переказуючи іншим моральні засади, концепцію світу, що сприяє наближенню «цивілізації любові», публіцист допомагатиме суспільності «відкинути все зужите», творити новий світогляд, який має стати воістину світопізнавальним і людинотворчим чинником, вибудувати нову культуру буття.

Отже, публіцистика, як словесна сфера моделювання свідомості, повинна виявляти постійну активність, динамізм людського духу. Тому сучасний публіцист мусить політично й морально-філософськи освоїти історію та володіти суспільною практикою, створити у галузі літератури всеохопний засіб формування особистості, площину вияву інтересів та вартостей людей, соціальних груп і націй, втілення їх культурної ідентичності.

Список використаних джерел

1. Лось Й. Журналістика перед новим викликом. Вісник Львівського університету. Серія журналістика. 2004. Випуск 25. — 547с.
2. Хоменко Т. Свобода вибору, свобода слова, свобода вибору слова. Вісник Львівського університету. Серія журналістика. 2001. Випуск 21. — 571с.
3. Горгій // Платон. Діалоги. — К.: Основи, 1995.
4. Франко І. Повне зібр. Творів: У 50т. — К., 1976. — Т.1.
5. Шлемкевич М. Українська синтеза чи українська громадянська війна. 2-е видання. — 1949.

**ТИПИ ІНТЕНЦІОНАЛЬНОЇ МОТИВОВАНОСТІ
КИЇВСЬКИХ ЕРГОНІМІВ**

М. М. Цілина

*кандидат філологічних наук, старший викладач
кафедри української мови та літератури
факультету філології та масових комунікацій*

Мотивація сучасних ергонімів — одне з найменш вивчених, проте найбільш проблемних питань ономастики, що стало об'єктом дослідження лише в поодиноких українських ономастичних студіях, зокрема, у працях О. О. Белея, А. В. Беспалової, Н. В. Кутузи, Л. Н. Соколової, С. О. Шестакової. Суть проблеми до того ж полягає й у тому, що причина появи нової власної назви є екстралінгвістичною, часто зовсім не пов'язаною з особливостями самого підприємства чи фірми і створеною без урахування вимог культури мовлення.

Розглянемо послідовно всі типи назв ділових об'єднань людей із позиції їх комунікативної спрямованості. Спираючись на класифікацію назв комерційних підприємств російського дослідника Д.А. Яловець-Коновалової, можна подати такі типи найменувань підприємств та фірм міста Києва:

1. Демонстрама. Ергоніми цього типу, будучи семантично неповним узусом, найчастіше створюються за моделлю «Бажаю собі (тобі) Х»: ТОВ «Злагода», АТ «Достаток», готель «Затишок», агентство «Пріоритет», юридичні клініки «Допомога», «Захист», агентство «Гармонія», фірма «Долар».

2. Іконема. Ергоніми цього типу репрезентують узус із семантикою, що опосередковано виражає різні асоціативні

зв'язки між об'єктом номінації й об'єктом-посередником. Назви ділових об'єднань демонструють ерудицію номінатора і припускають відносну тотожність апперцепційної бази номінатора й реципієнта: цілодобова ветеринарна клініка «*Айболить*» (від імені доброго доктора, який займався лікуванням тварин, із казки К. Чуковського «*Доктор Айболить*»), «*Феміда*» (вказівка на рід діяльності, від імені богині правосуддя Феміди), фірма «*Астарта*», що займається розміщенням шлюбних оголошень та організацією весіль. Походить від імені жіночого божества плодючості, богині місяця, покровительки шлюбу й любові; «*Ясон*» — агентство туристичної реклами (однойменний герой очолив похід аргонавтів за золотим руном на кораблі «*Арго*»).

3. Інформема — узуальне слово з прозорою семантикою, що маніфестує значимі для об'єкта номінації реалії, тобто їх можна визнати апріорі інформативно повноцінними, орієнтованими на потенційного клієнта, який повинен отримати інформацію про діяльність фірми з її назви: «*Київський радіозавод*», «*Печерський торговельний центр*», магазини «*Новосел*», «*Фермер*», «*Господарка*», «*Кришталь*», «*Молоко*», «*Українські страви*», кафе-бар «*На Ігоревській*», санаторій «*Конча-Заспа*», ПП «*Вадим*», перукарня «*Пані Наталія*», «*Рекламне агентство Губернікова*», МПП «*Віктор і компанія*».

4. Літерема — це фонетичний узус, що відрізняється від узуального слова лише графічно. Зсув семантики узуального слова й літерема не спостерігається. Ці ергоніми мають виключно рекламну мету — звернути увагу потенційного клієнта до назви фірми чи підприємства шляхом візуального виділення графем. Із точки зору комунікативної спрямованості подібні ергоніми тотожні демонстрамам, що мають виключно експресивну мотивацію: фірма «*АНАКОНДА*», ТОВ «*ЗГОДА*», Видавничий будинок «*МАКСИМУМ*», магазини «*СПЕЦ-ОДЯГ*», «*СОФІ*».

5. Ексклюзема — це неологізм з абстрактною у відношенні до діяльності фірми семантикою. Початкова відсутність інформативної мотивації ексклюземи дозволяє припустити наявність у ній експресивної мотивації, тобто ексклюзема, як компресований текст, не несе інформації про діяльність організації. В окремих випадках найменування може бути частково

мотивованим посередництвом метафори чи метонімії: агентство «*lion*» (від англ. «лев»), фірма «*Help*» (від англ. «допомога»), «*Дрім хауз*» (у перекладі з англ. — «будинок мрій»).

6. Об'єктема — це семантично наповнений неологізм, що початково має інформативну мотивацію, реферуючи значимі для об'єкта номінації реалії, пов'язані з його функціонуванням: географічне розташування, ім'я власника, сферу діяльності підприємства. Однак, визнаючи об'єкту однією з форм компресивного тексту, що виконує певне комунікативне завдання й орієнтується, перш за все, на реципієнта, можна констатувати, що ергоніми-об'єктеми з обов'язковою експресивною мотивацією з точки зору реципієнта не завжди мають прозору інформативну мотивацію. Наприклад, фірма «*ТОП*» (Тищенко Олександр Петрович), підприємство «*ЧиКо*» (Чистяков і компанія), «*КиРек*» (київська реклама), «*УКРпослуги*» (українські послуги).

Таким чином, проведене дослідження дає підстави стверджувати, що назви ділових об'єднань людей столиці України, як різновиди компресивного тексту, мають інтенціональну мотивацію.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ІНШОМОВНОЇ ПОЕЗІЇ НА ПРИКЛАДІ ВІРША ЕДГАРА АЛАНА ПО «ВОРОН»

М. О. Ярмак

Науковий керівник: Н. І. Головченко, доцент

Кафедра теорії та практики перекладу

Університет «Україна» (Київ)

Актуальною донині є проблема перекладу іншомовної поезії. Вважається, що переклад — це певною мірою щоразу нова поезія, але для неї існує обов'язковий критерій: вона має бути якомога більш точною структурною та словесною копією оригінала. Головне завдання перекладача — досягти зрозумілості, та при цьому максимальної спорідненості перекладу з оригіналом, а інколи це надзвичайно важко, особливо, при перекладі поезій, написаних в оригінальному стилі. Приступаючи до перекладу поезій Едгара Алана По (1809–1849; американський поет-романтик, символіст, засновник жанру

детективу та наукової фантастики), слід перш за все звернути увагу на специфічні аспекти його віршованого стилю з метою уникнення численних невідповідностей.

По намагався максимально «проникнути в ритм, слова та склади», прагнучи досягти якомога повнішого співвідношення звукової і семантичної структури. Він орієнтувався на власну тезу: «можливе розмаїття розміру і строфи абсолютно нескінченне». У віршах По немає сюжету в звичайному розумінні. Кращим з них властива напружена внутрішня динаміка.

Тут класичним зразком вважається поезія «Ворон» (1845). Структура цього вірша — 18 строф, кожна з яких має шість рядків, два останні відіграють роль рефрена. По широко розробляв просодичні можливості рідної мови, щедро черпаючи з багатого арсеналу версифікаційних засобів, серед яких він виділяв повтор, враховуючи ідентичність елементів вірша, їх симетрію, вважаючи їх одним із «джерел естетичної насолоди». З іншого боку, надмірне використання повтору, помножене на постійну розробку декількох схожих тем, додає пізній ліриці По відтінок монотонності, самоповторюваності, механістичності. Крім того, слід пам'ятати, що Едгар По-поет — символіст.

Розглянемо кілька варіантів перекладу поезії «Ворон». До похмурої оселі самотнього мрійника, який оплакує смерть коханої Ленор, прибув містичний ворон, який ще більше роз'ятрює глибокі душевні рани стражденного своїм: «*Nevermore!*» — «Більше ніколи!»:

*І маячить перед зором чорний Ворон, чорний Ворон
На Паллади зблідлім бюсті, душу в розпачі трима-
І подібний погляд має тільки демон, що дрімає,
Світло лампи вирізняє тінь, чорнішу, ніж Пітьма,
Й душу визволити з тіні, тінь, чорнішу, ніж Пітьма,
Не спромога вже — дарма! (пер. А. Онишка).*

Цей український переклад вважається вдалим. Онишка вдається передати весь жах, фатум, безвихідь. Головному героєві, який вже мертвий духовно, не знайти спокою, доки тінь, що вирізняється у світлі лампи, не наблизиться та не поглине його на віки вічні. Але в Онишка теж можна знайти кілька абсолютно безглузвих словосполучень, на кшталт: «Ах, у мозок

стука вперто грудень голий, грудень мертвий», або «Я вернувся у світлицю, в груди полум'я струмиться».

І ми вирішили з'ясувати, чи припустилися подібних неточностей та неузгоджень з авторським стилем найвідоміші російські перекладачі. Найбільші розходження виявилися саме в одній ключовій фразі та її синонімі (*Nevermore, та Nothing more*). Наприклад, Бальмонт, як у нього це частенько зустрічається, трішечки пофантазував, традиційно незначно порушив структуру, «Nothing more» взагалі проігнорував, замінивши на «Гость стучится в дверь ко мне», це здається звучить як повтор передостаннього рядка: «Гость в полночной тишине». Його колега Белз зауважував: «У перекладах з римами Бальмонт лише дуже приблизно передає зміст англійських віршів, оминаючи величезну кількість окремих думок, образів, тим більше нюансів оригіналу. Форма передана не менш незадовільно: втрачена вся звукова гра вірша, особливості віршування, характерний логічний синтаксис Е. По...; місцями не збережено навіть розмір».

Майже всі російські еквіваленти цих фраз складно навіть уявити, почути з вуст ворона. Важко сплутати каркання крука з фразою «Больше ничего» (Д. Мережковський) чи «Не вернутъ» (Бетака). Тут поезія дещо втрачає сенс. Унікальна фраза:

Ты скажи мне, как ты звался там, откуда держишь путь?
Крикнул Ворон: «Не вернутъ».

Здається, перекладач забігає далеко наперед, до запитань стосовно Ленора, там цей вислів був би прийнятнішим. Попервах виникає враження, що Бетака просто намагається з усіх сил дотриматися рими, яка йому не дуже вдається: *Просто в гости кто-нибудь? Эхо, — или кто-нибудь? А трохи далі: Сел — и хоть бы кто-нибудь.*

Якщо «Кто-нибудь» — це і є «Nothing more», то виникає певна пародія на оригінал. По конкретизує: «Більш нікого», тобто, немає ані душі, а в Бетаки це звучить як недовіра: «Невже нікого немає? Це неможливо!»

В. Топоров, здавалося, не зовсім вдумувався у зміст твору, просто складав майже ідеальну риму, на противагу «The Raven» — Nevermore — «Приговор», nothing more — «неуместный разговор»,

«словно кончен разговор». Донской за зразком Бальмонта: «Nothing more» перетворює в «Гость пожаловал сюда», а «Nevermore» в фатально-лаконічне «никогда».

Василенко вдало зупинився на «Возврата нет», при цьому і риму витримав, та й вірш набув сенсу. Це вже не «набір слів» (В. Бетака), як у В. Федорова, той навіть ворона злодієм обізвав («ворон — вор») крім того, в нього:

*Я задумался глубоко над томами черной магии
Забывтой с давних пор. (1923)*

У По це «*Volume of forgotten lore*», що, власне ми трактуємо, як словникове слово *lore* (традиційне вчення, професійне вчення). Кожному відомо, що чорна магія не є ні тим, ні іншим. А *forgotten*, це, можливо, тому, що горе не дозволяло сісти за книжки раніше.

Не просто перекласти «Ворона». Г. Злобін наводить приклад повного співвідношення звукової та семантичної структури: «*Whether tempter sent, or whether tempest tossed thee here ashore*» — повторення свистячих та зубних звуків по всій строфі посилюють значення іменника *tempest* (буря) та дієслова *toss* (жбурляти), а звукова близькість *tempest* і *tempter* (диявол, спокусник) породжує несподіване та потрібне сплетіння суті. Крім того, По завжди схилявся до повторів. «Ворону вони також притаманні:

And the raven, never flitting, Still is sitting, still is sitting.

Вчувається ефект тривалості, подовженості. Проте, жоден перекладач не наважується ризикнути подвійним повтором однієї й тієї ж фрази в перекладі, він лише підшукує синонімічні замітники, чим дещо змінює структуру рядків, при цьому зберігаючи сенс. Наприклад, М.Зенкевич:

*И сидит, сидит над дверью Ворон, оправля перья,
С бюста бледного Паллады не слетает с этих пор;*

Деякі перекладачі взагалі цю фразу спробували опустити, або по-своєму витлумачити, залежно від того, в яку політичну епоху перекладався твір. Наприклад В. Топоров:

*Там, где сел, где дверь во двор, — он всё сидит,
державный ворон. (1988)*

Тут вірш набуває навіть певного політично-патріотичного забарвлення, що ніколи не було притаманним поезії Едгара По.

Рядки перетворюються в своєрідну оду вічному державному утворенню, і їх при нагоді навіть можна використати як певний лозунг.

Ми помітили ще кілька нетотожних перекладів певних безцінних рядків — символів:

Once upon a midnight dreary, while I pondered weak and weary,

Over many a quaint and curious volume of forgotten lore.

Ясно, що людина намагається знайти забуття, скоротати час до ранку за книжками, а у перекладі Донського герой лише:

*Раз в тоскливый час полночный, я искал основы прочной
Для своих мечтаний, — в дебрях философского труда.
Истомлён пустой работой...*

Очевидно полюбляв ідеалізувати певні смутні моменти, і колега Донського, Голь:

*And the silken sad uncertain rustling of each purple curtain
Thrilled me — filled me with fantastic terrors never felt before;*

Читач одразу уявляє, який несамовитий жах охоплює героя, від цього майже містичного явища. Червоні фіранки виступають символом чогось жахливого, незбагненого, їх монотонне коливання може означати стан душі головного персонажа, який знаходиться десь на межі. Його манять ці порухи, здається, десь за крок від нього — Ленор, і єдина перешкода — лише ця фіранка. Багряний колір... Від нього просто кров холоде в жилах. Цитуємо російський переклад, де в цьому разі, рядки втратили майже весь сенс:

*И под шорохи гардины в сердце множились картины,
Где сплеталось воедино грёз несметное число.*

Подібних невдалих інтерпретацій можна відшукати чимало. Зробити абсолютним, адекватним переклад поезій автора «атипічного» стилю, з глибоким філософським контекстом надзвичайно складно. Дослідивши варіанти перекладів вірша «Ворон» Е. А. По у порівнянні з авторським текстом англійською мовою, можемо зробити висновки: бажано читати таку поезію мовою оригіналу або використовувати кілька варіантів перекладу при їх тлумаченні.

СЕКЦІЯ III

СТАН ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОКРАЩЕННЯ

3.1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ РІЗНИХ КАТЕГОРІЙ ЛЮДЕЙ НА СУЧАСНОМУ РІВНІ

РЕЗУЛЬТАТИ СОМАТОГРАФІЇ ДІТЕЙ 1–3 КЛАСІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ В ХОДІ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

І. П. Балабан

Вінницький соціально економічний інститут,

соціально-гуманітарний факультет 4 курс,

група ФР-03, спеціальність «Фізична реабілітація»

Науковий керівник: М. Й. Голембйовський, старший викладач

Актуальність дослідження. Питання морфологічної зрілості дітей, особливості їх соматичної статури, до теперішнього часу залишаються недостатньо вивченими. Також в наш час в Україні особливо актуальною стає проблема погіршення стану здоров'я підростаючого покоління, і одна із головних причин цього — наявність великої кількості відхилень в стані опорно-рухового апарату, що є першопричиною багатьох хвороб. Даний метод оптимізує антропометричні дослідження та дає представлення про зміни в динаміці.

Методи дослідження. Було обстежено 23 дитини від 7 до 10 років. Оглядаючи хребет [вісь, рухливість], осі кінцівок, контури суглобів з'ясовувались анамнестичні дані про травми, скарги тощо. Кожен обстежуваний фотографувався цифровим фотоапаратом в стандартному положенні стоячи в двох проекціях: з лівого боку, та збоку спини, з відстані 1,5 метра після попереднього нанесення контрастним маркером на спині орієнтирів в місцях проекції кісткових виступів. Фотометричні зображення заносились в пам'ять ЕОМ, після чого вираховувались лінійні та кутові антропометричні параметри за допомогою комп'ютерної програми Adobe Photoshop 7.0. Нами для соматометричної оцінки використовувались антропометричні параметри розроблені В. А. Кашубою, [2003]. Таким чином під час обстеження визначались наступні параметри: **У фронтальній площині:**

1. Контрольні орієнтири: проекція потиличного виступу, міжсіднична складка, акроміони справа та зліва, проекції нижніх кутів лопаток, бічні ямки ромба Міхаеліса, трикутники талії, проекції остистих відростків грудних та поперекових хребців.

2. Відстані: ширина правої та лівої половини грудної клітки, висоти трикутників талії справа — L3 та зліва — L4, ступінь латерального відхилення хребців від вертикального рівня.

3. Кути: відхилення в градусах від горизонту ліній між акроміонами — A1, нижніми кутами лопаток — A2 та задньо-верхніми остями — A3. Відхилення в градусах лінії по вертикалі між потиличним виступом та міжсідничною складкою і ліній між акроміонами та остистим відростком п'ятого поперекового хребця.

В сагітальній площині визначались:

1. Контрольні орієнтири: проекція підборідного виступу, виступаюча частка лобної кістки, проекція центру маси голови, остистого відростка шьомого шийного хребця, проекція верхівки грудного кіфозу, остистого відростку п'ятого поперекового хребця, віддалених пунктів шийного та поперекового лордозів.

2. Відстані: від пунктів шьомого шийного і п'ятого поперекового хребців та верхівки грудного кіфозу [M2] до вертикалі,

що йде через центр маси голови. Висоти шийного та поперекового лордозів.

3. Кути: відхилення від вертикалі ліній, які проходять через центр маси голови та сьомий шийний [B2] та через сьомий шийний та п'ятий поперековий хребці [B3] в градусах. Результати представлені в таблиці.

КУМИСОТЕРАПІЯ В КУРОРТНІЙ ПРАКТИЦІ

С. М. Березін

Факультет соціальних технологій,

кафедра реабілітації

доклад до науково — дослідницької конференції

студент V курсу, групи ФР-21

Науковий керівник: В. П. Федоровська

Актуальність — сьогодні у світі іде активний пошук нетрадиційних методів лікування на всіх рівнях медичної лікувальної галузі. Застосовуються нетрадиційні методи і методики, які широко використовуються людством, (80%) — це фітотерапія (лікування рослинами), вдосконалюється мотодична база для фізичних вправ.

Цей процес не минув і курортну галузь, де поруч із традиційним лікуванням, використовують вже знайомі методи і методики нетрадиційного санаторно — курортного лікування та іде пошук нових засобів.

Робота наша аналітична і базується на аналізі відповідної науково — методичної літератури. В результаті аналізу нашу увагу привернув метод кумисотерапії, але в умовах України (де немає таких просторів для табунів), цінним є використання коров'ячого молока із которого теж можна робити кумис.

Кумис із кобилячого молока готують і п'ють із незапам'ятних часів. У давній давнині на неосяжних степових просторах України жили племена, для яких кобила служила не тільки засобом пересування, але й давала шкіри для утеплення житла. Для виготовлення одягу, взуття й інших предметів побуту, а також молоко й м'ясо для харчування. Багато лікарів пропонували кумис як одне з найбільш діючих у той час засобів для лікування туберкульозу. Коли лікарі тільки почали застосовувати кумисолікування, його лікувальний ефект пояснювали

в основному тим, що організм одержує велику кількість поживних речовин. Однак вже до кінця минулого століття стало зрозумілим, що це лише допоміжна роль, тому що калорійність кумису порівняно невелика. У цей час, більшість лікарів, що застосовують лікування кумисом, вважають, що він цінний як харчовий продукт, і як засіб, лікування. У цей час за назвою «кумис із коров'ячого молока» по однієї й тій же рецептурі виробляють кілька варіантів шипучого кисломолочпо-дрожжевого напою, кумис на стандартній заквасці з болгарською паличкою, ацидофільний кумис, кумис на змішаній заквасці, у якій поряд з молочнокислими паличками болгарськ або ацидофільної входять і молочнокислі палички стрептококи, а також кумис на заквасці без молочнокислих паличок, у бактеріальний склад якої входять молочнокислий і вершковий стрептококи. Всі ці напої називаються «кумис» тому, що вони мають однаковий хімічний склад, який задовольняє вимоги стандарту по змісту основних його інгредієнтів-білків, вуглеводів, води, мінеральних, солей й особливого спирту, молочної кислоти та вуглекислого газу, наявність яких визначає характерну рису напою-зовнішній вигляд, смаки запах, що властиво кумису. Однак зі зміною бактеріального складу закваски змінюються й деякі властивості напою, зокрема його антибіотична активність, а також смакові якості технологічний режим його виготовлення. Наявність вершкового стрептокока в складі закваски обумовлює в напої приємний аромат. Таким чином, хоча різновид кумису мають стандартний хімічний склад, але все-таки вони відрізняються між собою по ряду властивостей. Тому доцільно дати цим напоям різні назви. За напоєм зі стандартною закваскою (з болгарською паличкою) залишити назву «кумис із коров'ячого молока», напій, приготований на заквасці з цидофільною паличкою, називати «ацидофільний кумис», а напоєм, до складу яких входять молочнокислі й вершкові стрептококи, дати назву «кумисок». З одним літром кобилячого кумису організм одержує біля 20 грамів білка, тобто приблизно стільки ж, скільки його міститься у 100 грамах яловичини. Ще більше білка близько 27 грамів міститься у літрі коров'ячого кумису. Таке доповнення безумовного має істотне значення. Адже відомо, що білки служать матеріалом, з якого будуються

клітини й тканини, які необхідні для існування кожного організму, кожної живої клітки. Білки кумису перевершують білки молока, які, потрапивши в шлунок, спочатку під впливом шлункового соку творять досить щільний згусток. Так само, як молоко, кумис містить порівняно велику кількість «солей кальцію». У хворих туберкульозом солі кальцію сприяють загоєнню туберкульозних вогнищ... Кумис містить найважливіші з вітамінів групи В6 (тіамін), В2 (рибофлавін), РР (нікотинов акислота), біотин, парааминобензойная кислота й інші. Всі ці вітаміни із для нормально і життєдіяльності організму. Деякі лікарські речовини, наприклад фтивазид, є антагоністами вітаміну В6. Це означає, що при тривалому застосуванні фтивазида, що широко використовують при лікуванні хворих туберкульозом, в організмі може розвинути недостатність вітаміну В6, що веде до відсутності апетиту й головних болів, хворому важко ходити, у нього можуть спостерігатися судороги литкових м'язів й інші прояви вітамінної недостатності. Щоб попередити ці хворобливі явища, пов'язані з недоліками вітаміна (В 6) при лікуванні туберкульозу треба обов'язково вживати коров'ячий кумис.

Таким чином, кумис корисний при багатьох захворюваннях, розвитку яких сприяє недоліковані організмом вітамінів, що ставляться до групи В. Цих вітамінів більше у коров'ячому молоці. Важко оцінити, який із двох видів кумису: кобилячий або коров'ячий кумис більше по вітамінному складу, кожний з них має свої особливості і той і інший корисні як напої, що містять різні вітаміни. При виготовленні коров'ячого кумису зі знежиреного молока в ньому значно зменшується зміст жиророзчинних вітамінів А та Е. По сольовому складу, коров'яче молоко більше майже в двічі, головним чином за рахунок більше високого змісту солей фосфору, які входять до складу кожної клітки й необхідні для нормальної життєдіяльності організму.

Крім того, у кобилячому як і в коров'ячому кумисі втримується багато різних мікроелементів: мідь, кобальт, марганець, цинк, фтор, бром, йод, миш'як, кремній, бор, ванадій, титан та інші. ще коров'ячий кумис має антибіотичну дію (що знищує погані мікроби і перешкоджає їхньому розмноженню). Також коров'ячий кумис має молочну кислоту яка необхідна для травлення.

- Вживати коров'ячий кумис радять для покращенню апетиту, при всіх формах туберкульозу, малокрів'ї, хроничному гастриті, емфіземі легень при гастриті з пониженою щільністю,

- П'ють його по півсклянки, перед їжею. Також рекомендується вживати дітям та дорослим особливо при слабкому імунитеті.

- Не радять вживати коров'ячий кумис людям при: запаленні нирок та печінки, ожирінні, подагрі та при цукровому діабеті.

На сьогодні кумис з коров'ячого молока виробляють деякі країни східної Азії, але лише Японія експортує коров'ячий кумис у інші країни.

В Україні є все для того щоб не тільки виробляти коров'ячий кумис, але і застосовувати його у санаторно — курортній практиці.

Показник	n	Середнє арифметичне значення [М]
Трикутники талії [різниця справа та зліва в мм.]	2	5,57
A1 [кут нахилу надпліч в градусах]	2	1,59
A2 [кут нахилу нижніх кутів лопаток в градусах]	2	2,59
A3 [кут нахилу бічних ямок ромба Міхаеліса в градусах]	2	1,93
M2 [передньо-задній розмір тулуба в мм.]	2	120,84
B2 [нахил голови в градусах]	2	35,14
B3 [нахил тулуба в градусах]	2	2,77

Таким чином, соматографія є ефективним кількісним методом визначення асиметрії тіла у дітей, що мають сколіотичну поставу чи сколіоз.

Література

1. Кон И. И., Назарова Р. Д. Двадцатилетний опыт лечения сколиоза у детей // Актуальные вопросы ортопедии и травматологии. — Москва: Медицина. — 1984. — С. 16–19.
2. Аруин А. С., Зацюрский В. М. Определение рессорных свойств стопы // Ортопедия и травматология. 1978, № 6, — С. 85–88.
3. Верич Г. Е., Банникова Р. А. Нефиксированные изменения и статические деформации опорно-двигательного аппарата: Метод. пособие УГУФВС
4. Галкин Ю. П. Изменение сводов стопы. В кн.: Материал десятой всесоюзной конференции 1968, Тбилиси, С. 116–117.
5. Кашуба В. А., Сергиенко К. Н., Валиков Д. П. Компьютерная диагностика опорно-рессорной функции стопы человека // Физическое воспитание студентов творческих специальностей: Сб. науч. тр. под ред. Ермакова С. С. — Харьков: (ХХПИ), 2002. — № 1. — С. 11–16.
6. Мартыросов Э. Г. Методы исследования в спортивной антропологии. М.: Физкультура и спорт, 1982. — С. 100–104.
7. Очерет А. А. Как жить с плоскостопием. — М.: Советский спорт, 2000. — 96 с.
8. Привес М. Г., Лысенков Н. К., Бушкович В. И. Анатомия человека. — СПб.: Гипократ 2002. — С. 128–149.
9. Спортивные травмы. Основные принципы профилактики и лечения. — Киев. «Олимпийская литература», 2002. — С. 318–341.
10. Фридланд М. О. Статические деформации стопы у взрослых и детей // Ортопедия и травматология. — 1960. — № 8. — С. 3–5.

ОРТЕЗОТЕРАПІЯ У ФІЗИЧНІЙ РЕАБІЛІТАЦІЇ ХВОРИХ

О. Д. Боева

ВМУРОЛ «Україна», факультет соціальних технологій

III курс, спеціальність «Фізична реабілітація»

Науковий керівник: Г. І. Романов, к. мед. наук, доцент

Ортезотерапія — лікування за допомогою ортезів — функціональних пристосувань, що змінюють структурні та функціональні характеристики опірно-рухового апарату. До них відносяться різні лікувально-профілактичні шини, комірці, тюттори, корсети, найпростіші апарати, що забезпечують тимчасову надійну іммобілізацію окремих сегментів опірно-рухового апарату, а також компенсації функціонально неповноцінних кінцівок і частин тіла. Ортези являють начебто зовнішній

скелет кінцівок, конструктивно наближаючи її до норми, анатомічної та біомеханічної.

Ортезотерапія, суттєво сприяє ефективності засобів фізичної реабілітації, закріплює ефект впливу окремих процедур і їх курсу.

Відновленню функції м'язів та суглобів при їх порушеннях приділяється найбільше уваги в лікуванні та медичній реабілітації хворих неврологічного, нейрохірургічного та ортопедо-травматологічного профілю.

Неврологічні та нейрохірургічні ураження супроводжуються як правило порушеннями м'язового тону — формуються спастичний або в'ялий парепарез, геміпарез, тетрапарез, в'ялий парез окремих груп м'язів.

Методики медичної реабілітації, які застосовують фахівці з фізичної реабілітації, — лікувальної фізкультури, масажу, фізіотерапії, спрямовуються зазвичай на відновлення довільних рухів, посилення м'язової сили, одночасно з прийомами нормалізації м'язового тону — його підвищення або пониження.

При спастичних парезах до таких прийомів належать фізичні вправи з пасивного розтягування спастичних м'язів, поверхневого, розслаблюючого масажу цих м'язів, виключення при виконанні активних вправ силових елементів — вправ з супротивом, зі снарядами (гантелями, ін.), механотерапії.

При в'ялих парезах методика фізичних вправ принципово інша, протилежної спрямованості, а саме: до в'ялих паретичних м'язів при помірному парезі чи його залишкових проявах застосовуються активні вправи силового характеру та активний масаж (глибокий з ударними прийомами).

Обов'язковим елементом лікування та реабілітації хворих зі спастичними та в'ялими парезами є вищезгадана ортезотерапія — правильна та своєчасна організація паретичних кінцівок або груп м'язів — так званих коригуючих положень поза занять і процедур лікувальної фізкультури, масажу, фізіотерапії.

Значення впливу «лікування положенням» ортезотерапії разом з вправами лікувальної гімнастики і масажу на відновлення довільних рухів і попередження формування гіпертонусу окремих м'язів зберігається і в періоді відсутності активних рухів (паралічу).

В ортопедо-травматологічній практиці також є широкі показання до застосування ортезів. Разом з різноманітними фізичними вправами різних форм лікувальної фізкультури, масажем та методами фізіотерапії ортезотерапія вирішує такі важливі для реабілітації задачі.

1. Тимчасова іммобілізація ушкодженого сегменту, з забезпеченням спокою і загоєння, попередження і корекція деформації, збереження суглобу в функціонально вигідному положенні, допомога збереженню зв'язок, м'язів, інших тканин від надмірного натягнення.

2. Запобігання розвитку суглобових контрактур. За допомогою еластичної тяги можна збільшувати об'єм рухів в суглобі і розтягувати спазмовані м'язи.

3. Допомога заслабшим м'язам брати участь в рухах, тренування їх, забезпечення поліпшення функції. При значній та постійній їх слабкості ортези можуть компенсувати недостатню силу при виконанні необхідної роботи.

4. Корекція деформацій шляхом блокування рухів в певному суглобі. Блокування суглобу дозволяє виконувати вправи в суміжних суглобах.

Ортезотерапія існує як самостійний метод лікування і медичної реабілітації хворих. Ортезотерапія в комплексному застосуванні з засобами фізичної реабілітації (лікувальною фізкультурою, масажем, фізіотерапією) суттєвим чином сприяє ефективності реабілітації — підсилює та закріплює її клінічні ефекти.

МАСАЖ У ДІТЕЙ ПЕРШОГО РОКУ ЖИТТЯ

О. М. Вербицький

Факультет соціальних технологій,

Кафедра реабілітації ст. III к., гр. ЗФР-42

Науковий керівник: Н. А. Щербакова, к. п. н., доцент

Актуальність. Масаж — це невід'ємний елемент здоров'я, це велике благо для людини.

Масаж є конструктивним і плідним засобом, що задовольняє властиву дитині потребу у фізичному контакті, таким засобом, що забезпечує дитині перевагу в його подальшому

розвитку, дозволить йому розслаблюватися й вільно рухатися. У перші місяці життя дитина випрямляється з ембріонального положення, розтягуючи свої м'язи, розробляючи суглоби й починаючи координувати свої рухи. Масаж особливо важливий у ці місяці формування тіла, тому що під час прийому масажу додається додаткова сила, що сприяє розвитку координації рухів і гнучкості м'язової маси, що підготує дитину до активного руху.

Ні в який інший час життя, масаж не приносить таку користь і не сприймається так повно, як у період підготовки дитини до стоячого положення, до самостійних рухів і потреби у фізичних контактах.

Сьогодні багато хто недооцінює значення рухів для дітей раннього віку. Часто можна почути: «У мене чудове маля, такий спокійний». Так, це зручно, коли дитина тихо лежить у ліжечку, спокійно сидить у крісельці або стоїть в манежі, слухняно йде з дорослим за ручку. Але обмеження природної рухливості, недостатнє фізичне навантаження вкрай несприятливо позначається як на здоров'ї маляти, так і на формуванні його особистості. Недолік рухової активності допоможе виправити спеціальний курс масажу.

На основі сучасного розвитку медичної науки виникає необхідність в новому осмисленні ряду питань, систематизації значної кількості розрізнених матеріалів по масажу. До цих питань відносяться диференціація методики масажу в залежності від етіології, патогенезу, клінічних та індивідуальних форм прояву захворювання, віку. Необгрунтований або методично (технічно) неправильно проведений масаж може привести до загострення патологічних процесів, погіршенню стану хворої дитини.

Новизна. Нові наукові дані про сенсорику, моторику, наполягають використовувати новітні методики масажу згідно до показань та фізіологічного віку. Диференційний підбір засобів масажу, враховуючи особливість основного захворювання, а також супутні стани

Робоча гіпотеза. Припустимо спільну роботу фахівця по масажу і батьків — це є найшвидший шлях до нормалізації стану дитини. Враховуючи особливості основного захворювання та супутний стан дитини, можна не тільки скоротити

термін відновлення, але й сприяти попередженню вторинних проявів захворювання.

Ціль. Узагальнити досвід застосування масажу дітей першого року життя.

Задачі. Задачі полягають у тому щоб сприяти правильному розвитку укріплення здоров'я дітей, а якщо є різноманітні відхилення у стані здоров'я: набуті або уродженні, то враховуючи патологічний стан, підібрати адекватну методику застосування масажу.

Висновки

1. Дитина перебуває в процесі постійного росту й розвитку, удосконалювання органів і систем. Тому не можна розглядати дитину як дорослого в мініатюрі, а також. про анатомо-фізіологічні норми для дітей взагалі або про особливості плинущої тої або іншої хвороби у дитини без врахування вікового аспекту. Дитина першого року життя являє собою той корінь, від міцності якого залежить цінність фізичного стану всього населення.

2. Методика проведення масажу у дітей першого року життя повинна відрізнятись в порівнянні з методикою масажу дітей старшого віку: тривалістю сеансу, методикою проведення прийомів (відрізняються великою ніжністю й легкістю виконання) а також вміння досягти гармонійного позитивного психо-емоційного контакту з дитиною.

ВИКОРИСТАННЯ НЕТРАДИЦІЙНИХ МЕТОДІВ ТА ЗАСОБІВ У КОМПЛЕКСНОМУ ЛІКУВАННІ ІНСУЛЬТУ

М. І. Волошина

*студентка НТУУ «КПІ» факультету фізичного виховання
та спорту, спеціальність фізична реабілітація*

Керівник: Ж. Ф. Станішевська, канд. мед. наук

Інсульт — це гостре порушення мозкового кровообігу, що супроводжується структурно-морфологічними змінами в тканинах мозку та стійким неврологічним дефіцитом, що тримається 4 години і більше після проявлення перших симптомів того, що трапилось.

За даними ВОЗ, в розвинутих країнах щорічно реєструється від 100 до 300 інсультів на кожні 10 000 населення, в Україні до 200.

Четверта частина хворих, що перенесли інсульт вмирають, одна третина залишається з тяжкими наслідками в вигляді вираженого неврологічного дефекту, що улавліють стійку втрату працездатності, залежність від сторонньої допомоги в повсякденному житті.

Тому проблема лікування реабілітації хворих з порушенням мозкового кровообігу зберігає високу актуальність.

Більшість дослідників вказують на велику значимість застосування після інсульту саме засобів фізичної реабілітації паралельно з іншими лікувальними заходами, з ціллю проведення комплексної і ефективної лікувально-відновної дії на організм хворого.

Фізична реабілітація представляє собою систему заходів, направлених на відновлення або компенсацію фізичних можливостей та інтелектуальних способностей, підвищення фізичних якостей, що в свою чергу, діляться на активні, пасивні та психореґулюючі.

До активних засобів відносяться всі форми лікувальної фізичної культури, до пасивних — масаж, мануальна терапія, рефлексотерапія, фізіотерапія, метод частотно-модульованої магніто-лазерної терапії, інформаційно-хвильова терапія, ДЕНС-терапія, механотерапія та інші.

Відновлення рухових функцій відбувається в основному на в перші 3–6 місяців після початку інсульту і в цей час найбільш ефективно проведення рухової реакції.

Початок відновного лікування в перші дні та тижні після інсульту дозволяє попередити розвиток контрактур, виникаючих в результаті наростання спастичності.

В основному періоді мозкового інсульту організація медичної допомоги підкорена концепції «терапевтичного вікна» — ранній початок медичної допомоги (в перші часи та дні від початку інсульту).

Важливим компонентом в реабілітаційній програмі в гострому періоді інсульту є психологічна реабілітація, так як успіх відновлення втрачених функцій багато від чого залежить від ступеню участі хворого в заняттях ЛФК.

З втіленням в практику лікування інсульту нетрадиційних методів та засобів, ефективність його лікування зростає.

Застосування ДЕНС-терапії (апаратів ДЕНС, ДиаДЕНС-Т, ДиаДЕНС-ДТ) збільшує об'єм рухів та силу м'язів в паралізованих кінцівках, знижує емоціональну лабільність. У хворих покращується увага та пам'ять на текучі дійства. Ці факти вказують на високу ефективність та обов'язкову цілеобразність застосування ДЕНС-реабілітації хворих, що перенесли ішемічні інсульти.

Інформаційно-хвильова терапія (ІХТ) застосовується на різних етапах реабілітації хворих, що перенесли гостре порушення мозкового кровообігу та є одним із основних засобів в комплексному лікуванні післяінсультних хворих. Використання інформаційно-хвильової терапії на ранньому етапі лікування приводить до більш швидкому регресу парезу, попереджує розвиток ускладнень (пролежнів, контрактур).

При залишкових явищах гострого порушення мозкового кровообігу інформаційно-хвильова терапія застосовується для усунення трофічних змін (набряки на паралізованій стороні, пролежні), деякі зменшення м'язових контрактур.

**ПОКРАЩЕННЯ ЗОРУ ХВОРИХ НА МІОПІЮ
ЧЕРЕЗ ВІДНОВЛЕННЯ ОРГАНІЗМУ ЯК ЦІЛІСНОЇ
СИСТЕМИ НА ДОСВІДІ ГРУПИ ЗДОРОВ'Я
«ФІТОНІКА» — МИСТЕЦТВО ЖИТИ»
У ПІДЛІТКОВОМУ КЛУБІ «ОРЛЯТКО» ПРИ
МІСЬКОМУ КУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОМУ ЦЕНТРІ**

Н. А. Галайко

Житомирський економіко-гуманітарний інститут

«Університет Україна», IV курс, група ФР 61-05,

спеціальність «Фахівець з фізичної реабілітації»

Науковий керівник: О. Г. Горошко, старший викладач

Ваші очі — світильник вашому тілу.

Якщо очі ваші бачать ясно, то все ваше тіло
буде наповнене світлом.

Якщо ж ваші очі не бачать ясно, то все ваше
тіло буде наповнене тьмою

Євангеліє від Луки

Внаслідок значного погіршення екологічної ситуації, зниження рівня життя, поширення серед населення нездорового способу життя, значного зниження профілактичної роботи серед населення спостерігається подальше збільшення поширеності захворювань органа зору в Україні. Міопія офіційно визнана основною причиною сліпоти. Медико-соціальна значимість проблеми збільшується в зв'язку з тим, що ускладнена міопія розвивається в осіб найбільш працездатного віку. Останнім часом прогресуюча короткозорість стала розвиватися і серед дошкільнят, а до повноліття біля 1/5 школярів із-за короткозорості обмежені у виборі професії. У зв'язку з цим боротьба з міопією — це державна задача, для вирішення якої необхідно проведення активних та широких заходів по попередженню короткозорості та її ускладнень.

На базі групи здоров'я у підлітковому клубі здорового способу життя «Орлятко» протягом чотирьох місяців проводились заняття з хворими на міопію різних вікових груп за спеціально розробленою нами комплексною реабілітаційною програмою «Покращення зору хворих на міопію через відновлення організму як цілісної системи». Теоретична частина програми складалась з 20 лекцій за наступними темами: «Філософія здоров'я», «Духовне здоров'є», «Соціальне здоров'є», «Фізичне здоров'є», «Здоровий спосіб життя», «Азбука харчування», «Що ми п'ємо», «Знайомство з різними техніками дихання», «Основи загартування», «Основи руху. Сакральна архітектура тіла» та ін.

Хворим була призначена наступна реабілітаційна програма.

1. Регламентований режим дня: правильна організація сну, харчування, організація зміни видів діяльності.

2. Налагодження повноцінного збалансованого харчування, яке включає сокотерапію.

3. Ранкова гігієнічна гімнастика та ЛФК, які включають загальнорозвиваючі, коригуючі, дихальні та спеціальні вправи психофізичної та ефірної гімнастики.

4. Лікувальний масаж.

5. Загартовуючі процедури в домашніх умовах — контрастний душ та гідротерапевтичні процедури для очей.

6. Очищення організму.

7. Аутотренінг із застосуванням засобів ароматерапії.

Відбір хворих проводився на основі скарг, анамнезу, клінічного дослідження з використанням сучасних методів дослідження офтальмологічних хворих.

По закінченні дослідження за даними повторного анкетування відмічалось значне покращення загального самопочуття хворих. Аналізуючи ефективність проведеної комплексної реабілітаційної програми за даними офтальмологічного обстеження слід зазначити, що найвищий позитивний результат від проведених заходів одержаний у хворих молодого віку за показниками як гостроти зору, так і резерву акомодатії. За даними об'єктивного дослідження слід констатувати: значне покращення — 3 чол., покращення — 4 чол., незначне покращення — 1 чол., без змін — 0.

Висновки: Реабілітація хворих на міопію потребує системного підходу як з точки зору загальнозміцнюючих заходів, додержання принципів здорового способу життя, так і систематичного додержання гігієнічних та реабілітаційних правил стосовно органів зору у відповідності до принципів відновлення організму як цілісної системи. Запропонована комплексна реабілітаційна програма покращення зору хворих на міопію через відновлення організму як цілісної системи є ефективною, доступною та економічно виправданою, так як відновлює працездатність цієї категорії хворих та покращує якість їх життя.

ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ПРИ ЦУКРОВОМУ ДІАБЕТІ

Д. В. Гончарук

*студентка VI курсу спеціальності фізична реабілітація
Відкритого міжнародного університету розвитку людини
«Україна» (Київська філія)*

Науковий керівник: В. П. Мурза, доктор біологічних наук, професор

ВСТУП

Серед найважливіших завдань сьогодення є здійснення системи заходів по збільшенню тривалості життя і періоду трудової активності людей, зміцненню здоров'я всього населення. В охороні здоров'я та фізкультурному русі нашої

країни чільне місце посідає наступальна профілактична спрямованість, яка передбачає впровадження різних форм і методів фізичної реабілітації у повсякденне життя на основі обґрунтованих рекомендацій з питань раціонального режиму праці і відпочинку, харчування, оптимальної рухової активності.

Актуальність теми

В результаті вивчення багатьох захворювань та реабілітації, ми обрали тему «Фізична реабілітація при цукровому діабеті» тому що, діабет — одне з найбільш поширених в світі хронічних захворювань. Майже 10% населення уражені цим недугом. Свою роботу ми присвячуємо вивченню сполучення регулярних занять аеробного і інших видів рухової активності, раціональне харчування, а також більш розумний погляд на життя, що переповнено різноманітними стресовими ситуаціями.

Сьогодні добре відомо, що програма всебічної реабілітації з допомогою фізичних вправ, є невід’ємним компонентом сучасної медичної допомоги хворим, що страждають різноманітними хронічними захворюваннями, включаючи діабет. Однак не дивлячись на багато чисельні позитивні впливи занять фізкультурою на стан хворих, що страждають хронічними захворюваннями, більшість мають про це, в кращому випадку, лише віддалене розуміння. Тому це і підтверджує актуальність нашої роботи.

Наукова новизна одержаних результатів

Ще зовсім нещодавно про діабет було неприйнято говорити відкрито. Раніше лікарі категорично забороняли займатися спортом професійно.

Робоча гіпотеза

Можна зробити припущення, що застосування різноманітних засобів, методів та методик фізичної реабілітації на хворих цукровим діабетом здійснюють дуже позитивний вплив. За допомогою реабілітаційної програми можна досягти надзвичайного результату у стані хворого на цукровий діабет.

Мета дослідження

Метою нашої роботи було вивчити досвід використання сучасних методів реабілітації осіб що хворі на цукровий діабет та

здійснити профілактику загострення та погіршення стану, шляхом використання видів та методів реабілітаційного процесу.

Завдання дослідження

Завданням дослідження, є — з допомогою засобів фізичної реабілітації допомогти хворим на цукровий діабет досягти стану «здоров'я», відчутти себе повноцінною людиною та вести здоровий спосіб життя, підтримуючи глюкозу на стабільному рівні.

Об'єкт дослідження

Об'єктом нашої роботи є вивчення патологічних процесів в організмі хворого на цукровий діабет, та фізіологічних процесів які протікають під впливом сучасних видів, методів і форм реабілітаційної програми при відновленні осіб що хворіють на цукровий діабет.

Предмет дослідження

Предметом нашої роботи є вивчення різних форм, засобів, методів та методик реабілітації що впливають на відновлення функціонального стану хворого на цукровий діабет, та підтримують його у стабільному стані.

Організація дослідження

Було розглянуто та вивчено 87 літературних джерел, розроблені практичні рекомендації, та висновки, як спільні так і до кожного розділу окремо. Проведено спостереження за хворими на цукровий діабет I й II типів, зроблений аналіз їх відновлення та розписаний щоденник для двох осіб з захворюванням на цукровий діабет I й II типів. За даними нашого дослідження, ми зробили висновок, що розробкам по реабілітації хворих на цукровий діабет приділяють на даний час все більше і більше уваги.

Методи дослідження

Ми здійснили спостереження, занотували статистичні дані, вивчили розробку щоденника хворого та представили щоденник двох хворих у роботі. Проаналізували різноманітні методи відновлюючого процесу та дійшли певних висновків. Зробили усне опитування хворих на цукровий діабет, що на даний час не перебувають у стаціонарі і ведуть здоровий спосіб життя, та мають досить стабільний стан.

Практичне значення одержаних результатів

В результаті виконання нашої кваліфікаційної дипломної роботи нами зроблені певні рекомендації, щодо буденного

життя хворих, реабілітаційного процесу, як на стаціонарному етапі так і в період стабільної ремісії. А також вивчені існуючі методики дали суттєве підґрунтя для виконання і становлення своєї програми.

ВПЛИВ ЗАНЯТЬ РІЗНИМИ ВИДАМИ ЄДИНОБОРСТВ НА ФОРМУВАННЯ АГРЕСИВНОСТІ ЮНИХ СПОРТСМЕНІВ 13–16 РОКІВ

Р. І. Гуріненко, О. А. Костенко, В. В. Кондраток

*Університет «Україна», факультет соціальних технологій,
II–IV курси, групи ФР-51, ФР-41, ФР-31,
спеціальність «Реабілітація»*

Науковий керівник: М. Ф. Хорошуха, к. мед. н., доцент.

Фізична культура і спорт в нашій державі стають чим раз активнішим фактором у боротьбі за здоров'я людей, особливо учнівської і студентської молоді, створюють необхідні умови для всебічно гармонійного розвитку нації. У законі України «Про фізичну культуру і спорт» (від 3 лютого 2005 р. № 2416–IV) наголошується, що «фізична культура — складова частина загальної культури суспільства, яка спрямована на зміцнення здоров'я, гармонійний розвиток, підвищення фізичних, морально-вольових та інтелектуальних здібностей людини з метою гармонійного формування її особистості».

У контексті вище висвітленого неабияке значення має дослідження впливу фізичних тренувань (наприклад, занять різними видами єдиноборств) на організм юних спортсменів з метою досягнення високих спортивних результатів в поєднанні з їх гармонійним розвитком. В цьому аспекті важливим є вивчення впливу східного (карате, дзюдо, джіу джіцу, айкі-до тощо) і «західного» (бокс, боротьба греко-римська та вільна, самбо та ін.) єдиноборств на формування особових якостей.

Зазначено, що думки різних авторів з даної проблеми є полярними. Так, одні фахівці [2] прийшли того висновку, що в процесі занять східним єдиноборством у підлітків формуються високі рівні агресивності, інші вказують на протилежне [1]. **Мета дослідження** — провести порівняльний аналіз якості

агресивності у спортсменів-підлітків, які займаються східними і західними єдиноборствами.

Дослідження проводилось на базах Броварського вищого училища фізичної культури і спортивних клубів Українських федерацій: «Кіокушин-кан шогакукай карате» (м. Бровари), «Айкідо йошин-кан» (м. Київ) та «Кіокушин карате» (м. Київ), в якому приймали участь юні боксери ($n = 22$), борці вільного стилю ($n = 25$), каратисти ($n = 30$) і борці айкідо ($n = 11$). Контрольну групу склали учні загальноосвітньої школи, які не займалися спортом ($n = 30$). Загальна кількість респондентів — 118 осіб. Для виявлення рівня агресивності використовувався тест Розенцвейга.

Оцінка агресивності проводилася за запропонованим нами індексом якості агресивності (ІЯА): кількість агресивних реакцій ділилась на кількість неагресивних. Середньостатистична кількісно-якісна оцінка стану агресивності індивідів визначалася наступним чином: до 0,7 балів — низький рівень агресивності (або агресивність відсутня); від 0,8 до 1,2 балів — агресивність у «нормі» (умовно); від 1,3 балів і більше — високий рівень агресивності.

Результати дослідження. Аналізуючи результати дослідження, було виявлено, що юні боксери і борці з достовірною вірогідністю ($P < 0,001$) відрізнялися як від спортсменів східного єдиноборства так і контрольної групи (табл.). За даними ІЯА у них реєструвався самий високий ступінь агресивності.

Таблиця

Ступінь виявлення агресивності (за індексом якості агресивності) у юних спортсменів 13–16 років різних видів єдиноборств та у їх однолітків — учнів загальноосвітньої школи (контроль), $X \pm m$

Східне єдиноборство		Контроль ($n = 30$)	Західне єдиноборство	
Карате ($n = 30$)	Айкідо ($n = 11$)		Бокс ($n = 22$)	Вільна боротьба ($n = 25$)
$0,2 \pm 0,03^*$	$0,4 \pm 0,14$	$0,7 \pm 0,21^*$	$2,4 \pm 0,21^*$	$3,5 \pm 0,18^*$

* $P < 0,05$ по відношенню до контрольної групи (контролю)

Висновок

Аналіз результатів дослідження показує, що за даними рівня агресивності східне єдиноборство не несе агресії, не є засобом нападу, а тому може ефективно впливати на формування особових якостей та підвищення духовності юних спортсменів.

Література

1. *Нестеренко Е. Ю.* Влияние восточных единоборств на формирование личностных качеств спортсменов // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. пр. за ред. Єрмакова С. С.— Харків — Донецьк: ХДАДМ (ХХПІ), 2005.— №10.— С. 224–227.

2. *Шумакова Н. Ю.* Взаимосвязь физических упражнений с агрессивным поведением подростков // Теория и практика физ. культуры.— 2002. — № 9.— С. 53–56.

ЕМОЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ МОЛОДІ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В ПРОЦЕСІ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

М. Р. Демурова

*Рівненський інститут ВМУРоЛ «Україна»,
IV курс, група СР–4Б, спеціальність «Соціальна робота»
Науковий керівник: Т. І. Черніговець, к. пед. н., доцент*

Актуальність нашого дослідження обумовлена тим, що проблематика емоційно-психологічної реабілітації молоді з вадами здоров'я є особливо актуальною в системі соціальної роботи в Україні на сучасному етапі. Її вирішення сприяє реалізації особистісного потенціалу молодих людей, розширенню їх пізнавальної та комунікативної сфери, розвитку творчих здібностей, здобуттю професії, самореалізації та соціалізації, позитивному самопочуттю в соціальному середовищі.

Емоційно-психологічна реабілітація — це комплекс педагогічних, культурологічних, психологічних та фізично-оздоровчих заходів, націлених на активізацію життєвих і творчих потенцій молоді. Аналіз системи реабілітаційних заходів довів, що ефективною у вирішенні заявленої проблеми є ігрова діяльність.

Вона сприяє емоційно-психологічному розвантаженню, релаксації, зміні видів діяльності, впевненості в собі, комунікативним контактам. Ігрова дія позитивно впливає на емоційно-психологічний стан молодшої людини, сприяє рекреації, розширює середовище життєдіяльності, формує віру в себе. Ігрова діяльність — це природне середовище життєтворчості молоді, у якому вона засвоює різноманітні життєві ролі, набуває та закріплює навички соціальної поведінки, формується як діяльна особистість, в тому числі у сфері професійного зростання.

В. Розін називав гру засобом програмування бажаного емоційного стану та позитивних переживань (естетичних, пізнавальних, гедоністичних). У цьому контексті гра є особливо цінною для емоційно-психологічної реабілітації молоді з вадами здоров'я.

У сфері наукових досліджень дана проблема на сьогодні ще не стала предметом комплексного автономного наукового дослідження, однак роль ігрової діяльності у сфері життєдіяльності молоді вивчали: Дем'яненко С., Янішевський С., Береза Р., Перенчук І., Діба О., Маринчак С., Приступа Є. Психологічні аспекти реабілітаційної роботи з різними категоріями клієнтів розглядають Фірсов М., Шапіро Б., Семигіна Т., Грига І.

Гра — поліфункціональне явище у сфері емоційно-реабілітаційної роботи з молоддю з вадами здоров'я. Вона реалізує пізнавальну, виховну, розвиваючу, соціалізуючу, комунікативну, рекреаційну та психолого-емоційну функції.

В системі емоційно-психологічної реабілітаційної роботи з означеною групою молоді (у сфері вільного часу у навчальних закладах, соціальних інститутах дозвілля, реабілітаційних та оздоровчих центрах) можна використовувати різні види ігор: а) **пізнавальні** («Що? Де? Коли?», «Брейн — Ринг», «Щасливий випадок», «Перший мільйон», «Поле чудес»); б) **творчі** (поетичні, пісенні, музичні, театральні, конкурси образотворчого мистецтва); в) **розважально-гумористичні** (конкурси КВК, естрадних мініатюр); г) **фізичні** (рухливі, малорухливі). Вони дозволяють проводити фізичну реабілітацію молоді, яка має вади фізичного здоров'я (захворювання верхніх дихальних шляхів, серцево-судинної системи, опорно-рухового апарата, вади зору, слуху, затримку розумового

та психічного розвитку); д) **обрядові** (використовуються на святкових вечірках, заходах).

Емоційно-психологічну реабілітацію підсилює фізична, в якій використовуються рухливі ігри та вправи. Вони мають наступні ігрові компоненти: біг, рухові (ігрові) дії руками, ногами (стрибки, присідання), водні процедури, вправи з ігровим реквізитом, які сприяють ефективнішому лікуванню певних систем організму, окремих органів, загартуванню, зміцненню імунітету, формують стійкий позитивний емоційно-психологічний стан.

Провідними формами роботи по емоційно-психологічній реабілітації молоді засобами гри є: ігрові програми (пізнавальні, розважальні, творчі, спортивні), конкурси, молодіжні вечірки в кафе, тематичні вечори відпочинку в закладах культури, свята, змагання, концерти, театралізовані вистави (видовища).

Отже, в системі емоційно-психологічної реабілітації молоді з вадами здоров'я ігрові технології є досить ефективними, тому вони повинні зайняти вагоме місце в системі соціально-культурної, дозвілєвої, виховної, навчальної та реабілітаційної роботи в закладах освіти, культури, мистецтва, відпочинку, центрах реабілітації.

МЕТОДИ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПРИ ПЕРЕЛОМАХ ШИЙКИ СТЕГНОВОЇ КІСТКИ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ЕНДОПРОТЕЗУВАННЯ

П. С. Зайко

*студент VI курсу, спеціальність фізична реабілітація;
Науковий керівник: В. П. Мурза, доктор біологічних наук,
професор; Київська філія*

Захворювання й травми опорно-рухового апарату досить часто є причинами непрацездатності, інвалідності, а у важких випадках можуть призвести до смерті.

Серед ортопедичних патологій дегенеративно-дистрофічні захворювання кульшового суглобу, з 100% спостережень, зустрічаються в 37%. Інвалідність при даних захворюваннях становить 64%.

Зараз переломи шийки стегнової кістки дуже розповсюджені й часто зустрічаються захворювання ОРА, особливо в осіб літнього віку.

У зв'язку з екологічною й економічною ситуацією в Україні значно збільшилася кількість таких травм. Тому що, статистично, люди літнього віку страждають частіше такими травмами, особливо у випадку ендопротезування кульшового суглобу, а операція ця є дуже складною, з великими крововтратами, реабілітація має велике значення в подальшому житті цих людей. За допомогою реабілітаційних заходів ми можемо домогтися виключення безлічі післяопераційних ускладнень (пневмонії, м'язової атрофії й контрактури), а так само відновити працездатність пацієнта й повернути його до нормального способу життя. Пошук оптимальної комплексної програми реабілітації для людей із травмами ОРА, визначає актуальність і необхідність даної роботи.

Мета роботи — підвищити ефективність відновлювального лікування хворих з ушкодженнями кульшового суглобу, після його ендопротезування, шляхом застосування комплексу методів фізичної реабілітації.

Задачі:

1. Вивчити особливості функціональних змін у хворих з ушкодженням кульшового суглобу

2. Провести аналіз засобів і методів фізичної реабілітації, використовуваних в ортопедо-травматологічній практиці, зокрема, відновлювального лікування хворих з ушкодженнями шийки стегнової кістки після ендопротезування кульшового суглобу.

3. Розробити програму фізичної реабілітації, для відновлення функцій кульшового суглобу й статико-динамічної функції нижніх кінцівок, після ендопротезування кульшового суглобу.

4. Розробити комплекси лікувальної гімнастики для хворих, що перенесли ендопротезування кульшового суглобу, у різні періоди фізичної реабілітації.

Завдання:

Головними завданнями реабілітації, при травмах ОРА, є:

а) функціональне відновлення (повне або компенсація при недостатньому або відсутності відновлення);

- б) пристосування до повсякденного життя й праці;
- в) повернення до трудової діяльності;
- г) диспансерний догляд за реабілітованими

Основна мета реабілітації — адаптація до праці на попередньому місці або реадаптація, тобто з меншими нервово-психологічними й фізичними навантаженнями на новому робочому місці, але на тім же підприємстві. В інших випадках метою реабілітації буде перекваліфікація й праця на тому ж підприємстві, а у випадку неможливості — перекваліфікація в реабілітаційному центрі й працевлаштування відповідно до нової професії й стану здоров'я людини.

ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПРИ ОЖИРІННІ

П. С. Зайко

*студент VI курсу, спеціальність фізична реабілітація;
Науковий керівник: В. П. Мурза, доктор біологічних наук,
професор; Київська філія*

Проблема ожиріння є зараз надзвичайно актуальною. Ожиріння в значній мірі порушує топографічну структуру людини, знижує рівень рухової активності, функціонального стану різних органів і систем. При ожирінні зростає ступінь ризику виникнення таких складних і небезпечних для життя захворювань як цукровий діабет, ішемічна хвороба серця, атеросклероз, рак тощо.

Тучність серед населення високорозвинених в економічно-мудношенні країн стає загрозливою. По даним ряду авторів ожирінням страждають в середньому 20–40% дорослого населення земної кулі.

Дані Бруківці Л. А., Петраш Е. П. (1982) що обстежили 4000 школярів міських і сільських районів ряду областей України свідчать про те, що розповсюджене ожиріння серед міських школярів становить на 2,0–2,5% більше ніж серед сільських. Найвищий показник ожиріння зареєстрований у дітей м. Києва — 15,7%. Аналогічні дослідження Григоренко В. Г. (1984) дозволили визначити, що показник ожиріння в міській місцевості становить серед хлопчиків 11,9–16,2%,

серед дівчат — 14,9–21,5%, а в сільській місцевості серед хлопчиків 5,1–10,1%, серед дівчат — 6,1–12,3%.

Серед дітей шкільного віку найпоширеніше аліментарно-конституціональна форма ожиріння. Частіше зустрічаються перший і другий ступені ожиріння, рідше — третя й четверта.

Ожиріння — це результат надлишкового харчування й обмеженої рухової діяльності. Не останнє місце приділяється й спадковому факторові — передачі батьками біоенергетично зміненої життєвої клітки (Жуковський М. А., 1986, Князев Ю. А., Картелишев, 1974).

Мета роботи — проаналізувати раніше вивчені дані в області попередження профілактики й реабілітації ожиріння школярів.

Завдання дослідження:

1. Вивчити фізіологічні особливості ожиріння, його вплив на весь організм.

2. Визначити за допомогою аналізу літературних джерел вплив на організм оздоровчо-реабілітаційних заходів.

3. За допомогою літературних джерел, власних досліджень і спостережень, розробити програму засобів профілактики й оздоровчо-реабілітаційних заходів при ожирінні.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань застосовувався комплексний підхід з використанням;

- 1) аналізу й узагальнення літературних джерел;
- 2) антропометричних методів;
- 3) дослідження дихальної й серцево-судинної систем;
- 4) визначення рівня сили ;
- 5) методи математичної статистики.

Практичне застосування:

Практичне застосування нашої роботи полягає у аналізі літературних джерел та досвіду передової практики в області реабілітації при ожирінні в різних стадіях та розробці практичних рекомендацій для відновлення втрачених можливостей та здоров'я в цілому.

Робоча гіпотеза:

Можна припустити що фізична реабілітація в комплексі з іншими методами є першочерговою у лікуванні та профілактиці ожиріння.

ГОСТРА ДИХАЛЬНА НЕДОСТАТНІСТЬ ПІСЛЯ ВНУТРІШНЬОГРУДНИХ ОПЕРАЦІЙ

В. В. Кондраток

*Кафедра реабілітації Відкритого міжнародного університету
розвитку людини «Україна»*

Внутрішньогрудні оперативні втручання широко застосовуються при вроджених і набутих пороках серця, ішемічній хворобі серця, гнійних ураженнях легенів, важких формах туберкульозу легенів, злоякісних пухлинах та ін. Операції проводяться на фоні значних порушень функцій дихальної і серцево-судинної систем і супроводжуються, нерідко, післяопераційними ускладненнями серед яких найбільш важким і загрозливим є гостра дихальна недостатність (ГДН).

Розвитку ГДН сприяють значні порушення зовнішнього дихання до операції. Так у спостережуваних хворих життєва місткість легенів до операції була нижчою 80% від норми у 64,8% хворих. Хвилинний об'єм дихання в стані спокою збільшений до 117–207% у 89,6% хворих.

ГДН викликана порушенням трахеобронхіальної прохідності спостерігалась у 36,9% хворих. Розвитку її сприяли часті катакри дихальних шляхів у анамнезі і наявність хронічних вогнищ інфекції у носоглотці. Даний тип ГДН розвивається головним чином у дітей, що пояснюється підвищеною сприйнятливістю їх до запальних захворювань дихальних шляхів і недостатністю нейрорегляторних механізмів кашльового рефлексу.

ГДН, зумовлена розладом біомеханіки і слабкістю дихального акта або ж порушення центральної регуляції дихання мала місце у 19,2% випадків. В розвитку її мали значення низькі резерви дихання до операції, складність і травматичність операцій, ранева інфекція, міастенічний синдром, післяопераційні кровотечі. Розлади центральної регуляції дихання спостерігались при важкому набряку і тромбоемболічних ураженнях головного мозку. ГДН розвивалась внаслідок частих судомних приступів і патологічних типів дихання.

ГДН, обумовлена редукцією дихальної поверхні легенів, виникла у 4,2% хворих. Причинами її були двостороння поширена пневмонія, рецидивуючий ателектаз легенів, післяопераційний гемоторакс.

ГДН, викликана розладами гемодінамики у малому колі кровообігу спостерігалась у 40,4% хворих. Причинами її були висока і стійка гіпертензія в легеневої артерії, серцево-легенева недостатність, надмірне перевантаження кров'ю (гіперволемія) судинного русла легенів після радикальної корекції тетради Фалло.

Лікування гострої дихальної недостатності проводилось відповідно з видом її, важкістю розладу газообміну. Воно включало: 1) консервативне лікування; 2) трахеотомію з послідуною оксигенотерапією через трахеостому; 3) штучне апаратне ендотрахеальне дихання через трахеостому.

Консервативне лікування показане на ранній стадії дихальної недостатності хворим з достатніми резервними і компенсаторними можливостями дихальної і серцево-судинної систем. Воно включає оксигенотерапію, відхаркуючі засоби, ЛФК, масаж, а також по показанням санаційну інтубацію трахеї або бронхоскопію з аспірацією мокроти. При неефективності разової аспірації мокроти і рецидивах трехеобронхіальної непрохідності накладається трахеостома. Після трахеостомії оксигенотерапію і аспірацію мокроти проводять через трахеостому. Штучне ендотрахеальне апаратне дихання показане при відсутності позитивної динаміки клінічних даних, артеріальній гіпоксемії і гіперкапнії.

Засоби фізичної реабілітації для профілактики та лікування дихальної недостатності застосовують у передопераційному, ранньому та пізньому післяопераційному періодах. Вони включають ЛФК, лікувальну гімнастику, лікувальний масаж, фізіотерапію.

ПЛАНТОГРАФІЯ ШКОЛЯРІВ 1–3 КЛАСІВ

О. О. Куц

*Вінницький соціально економічний інститут,
соціально-гуманітарний факультет*

4 курс, група ФР-03, спеціальність «Фізична реабілітація»

Науковий керівник: М. Й. Голембйовський, старший викладач

Плантографія відображає як стан стопи дитини, так і біомеханічні особливості тіла в цілому. За допомогою удосконаленого

автором методу плантографії проведено дослідження і аналіз стану ступнів школярів початкових класів.

Актуальність дослідження. В структурі патології дітей шкільного віку значне місце займають порушення стопи. Плоскостопість — досить поширений вид патології нижніх кінцівок, який коливається у дітей в межах від 15 до 23,5% [3, 4]. У багатьох роботах досліджено, що плоскостопість у дітей може привести до різних порушень та викликати хронічну патологію [2]. Перш за все, плоскостопість характеризується вираженою деформацією стопи, що виявляється в зменшенні висоти подовжніх зведень, в поєднанні із внутрішньою або зовнішньою ротацією стопи. Відхилення загального центру важкості при плоскостопості однієї стопи приведе до появи сколіотичної постави чи сколіозу. Мотовісцеральні рефлексії можуть бути ланкою передачі патології на внутрішні органи [9]. Складність лікування та реабілітації порушень при плоскостопості пов'язана із необхідністю довготривалого впливу на різні ланки патогенезу. Всі ці фактори і послужили основою для поглибленого вивчення стану ступнів школярів молодших класів в комплексі із вивченням стану опорно-рухового апарату та здоров'я дітей в цілому.

Мета дослідження — удосконалення методики плантографії, дослідження та аналіз стану ступнів школярів молодших класів. **Методи і організація дослідження:** аналіз наукових літературних джерел, цифрова комп'ютерна плантографія, цифрова комп'ютерна соматографія, математична обробка матеріалу. Для проведення дослідження нами був розроблений плантограф особливої конструкції. Він складається із кубічної основи (рами) зі стороною 60 см, зверху якої кріпиться товсте органічне скло товщиною від 1 см, на яке стає дитина під час дослідження, а під ним по діагоналі куба розташоване дзеркало для відображення стопи. Таким чином на дзеркалі ми бачимо відображення ступнів дитини і можемо фотографувати це зображення. Ввівши зображення в комп'ютер можна за допомогою графічного редактора Adobe Photoshop можна провести детальний аналіз зображення. Одночасно проводиться фотографування дитини спереду, збоку, із задку на фоні вертикального відвісу. При обстеженні 50 школярів патологічні зміни було виявлено у 42. Однобічна плоскостопість виявлена у 23 дітей,

із них правобічна в 15, лівобічна у 8, поздовжня плоскостопість виявлена у 18 дітей, поперечна у 24. У всіх дітей із однією бічною плоскостопістю виявлено сколіотичну поставу, у дітей із двобічною плоскостопістю — сплюснення фізіологічних згинів хребта. Отже, плоскостопість — важлива і розповсюджена проблема. Кількість хворих дітей може бути більшою, ніж по літературним даним. Плоскостопість — комплексне порушення, яке супроводжується загальними змінами тіла. Тому до реабілітації цього порушення потрібно підходити також комплексно.

Література

1. Кон И. И., Назарова Р. Д. Двадцатилетний опыт лечения сколиоза у детей // Актуальные вопросы ортопедии и травматологии. — Москва: Медицина. — 1984. — С. 16–19.
2. Аруин А. С., Зацюрский В. М. Определение рессорных свойств стопы // Ортопедия и травматология. 1978, № 6. — С. 85–88.
3. Верич Г. Е., Банникова Р. А. Нефиксированные изменения и статические деформации опорно-двигательного аппарата: Метод. пособие УГУФВС
4. Галкин Ю. П. Изменение сводов стопы. В кн.: Материал десятой всесоюзной конференции 1968, Тбилиси, С. 116–117.
5. Кашуба В. А., Сергиенко К. Н., Валиков Д. П. Компьютерная диагностика опорно-рессорной функции стопы человека // Физическое воспитание студентов творческих специальностей: Сб. науч. тр. под ред. Ермакова С. С. — Харьков: (ХХПИ), 2002. — № 1. — С. 11–16.
6. Мартиросов Э. Г. Методы исследования в спортивной антропологии. М.: Физкультура и спорт, 1982. — С. 100–104.
7. Очерет А. А. Как жить с плоскостопием. — М.: Советский спорт, 2000. — 96 с.
8. Фридланд М. О. Статические деформации стопы у взрослых и детей // Ортопедия и травматология. — 1960. — № 8. — С. 3–5, 10.
9. Девятова М. В. ЛФК при остеохондрозе позвоночника и заболеваниях периферической нервной системы. — Л.: Медицина, 1988. — 157 с.

ЛІКУВАННЯ ОСТЕОХОНДРОЗУ НЕТРАДИЦІЙНИМИ МЕТОДАМИ

О. Метелан

*студентка групи ФР-32 кафедри реабілітації
факультету «Соціальні технології»*

Науковий керівний: Ж. Ф. Станишевская, канд. мед. наук

Остеохондроз — найпоширеніше захворювання опорно-рухового апарату (ОРА), що вражає людей різного віку. Це захворювання хрящових поверхонь кісток ОРА, переважно хребта, а також кульшових і колінних суглобів. Остеохондрозом хребта страждає 75...95% населення України, а по числу днів непрацездатності це захворювання займає місце відразу ж після грипу і ГРВІ. Захворювання периферичної нервової системи в 75...80% випадках пов'язані з остеохондрозом. При рентгенологічних і клінічних обстеженнях його прояву в 12...26 % випадків виявляють і у дітей 10... 15 — літнього віку.

За статистикою найбільш поширеним є біль в області попереку (60...90% всіх випадків захворювання хребта). Больові відчуття в області попереку в 90% випадків проходять самі, без медичного втручання за 6...12тиж., у 40...50% випадків симптоми зникають вже через 1 тиждень. Проте проблема полягає в тому, що у 70...90% пацієнтів больові відчуття в попереку рано чи пізно повторюються знову.

Завдання дослідження:

1. Оцінити дію апаратів ДЕНС- і ІХТ-терапії в профілактиці і лікуванні остеохондрозу хребта.

2. Визначити перспективи використання технології ДЕНС- і ІХТ-терапії, засобів витягнення для профілактики, лікування і реабілітації людей з остеохондрозом хребта.

До нетрадиційних методів і портативних засобів, для немедикаментозного лікування остеохондрозу відносяться інформаційно-хвильова терапія (ІХТ) Н. Д. Колбуна (апарат «ІХТ-поріг») і динамічна електронейростимуляція (ДЕНС-терапія) — апарати типу «ДЕНАС», «ЄВРО-ДЕНАС», «ДІАДЕНС-Т» і «ДІАДЕНС-ДТ». ІХТ є безконтактною, поліфункціональною технологією, що використовує принцип взаємодії з інформаційним полем хворого організму через зони інформаційно-хвильових взаємодій (ІХВ),

Цим зонам пропонується штучно сформоване специфічне ЕМІ, адекватне електромагнітному випромінюванню (ЕМІ) клітин, органів і систем, вступаючих у взаємодію з полем організму. ІХТ при остеохондрозі використовують для зняття больових синдромів, відновлення функцій кінцівок, ЦНС і периферичною і ін. Оптимальний терапевтичний ефект досягається при поєднанні ІХТ з мануальною терапією, без застосування лікарських препаратів і інших методів.

Тракційне лікування хоч і веде до зниження внутрішньодискового тиску і, як наслідок, зменшення больового синдрому, проте такий ефект короткочасний, оскільки не стабілізований іншими діями, що закріплюють отриманий ефект. Підводне витягнення хребта проводять спеціальною апаратурою в басейні з теплою водою. Здійснюють загальне і місцеве витягнення — окремо шийного і поперекового відділів використовуючи різні методики витягнення: вертикальне, горизонтальне, по Кисельову (під тяжкістю власної ваги, витягнення під час плавання із спеціальним вантажем).

Враховуючи значення хребта в життєдіяльності людини і його функцій в соматичному, енергетичному і інформаційному здоров'ї людини, для профілактики і комплексного лікування остеохондрозу нетрадиційними методами і засобами необхідно виходити з наступних напрямів.

1. Самооздоровлення людини на основі сучасних наукових знань, ЛФК і рефлексотерапія.
2. Мануальна терапія, дія на біологічно активні точки (БАТ), різні види масажу.
3. Самодіагностика, самокорекція і витягнення хребта.

Висновки:

1. З впровадженням в практику лікування остеохондрозу хребта нетрадиційних методів і засобів, ефективність його лікування зростає, оскільки після навчання хворих цим методам в умовах поліклініки, вони можуть застосовуватися і в домашніх умовах.

2. За допомогою ІХТ ефективно лікують багато захворювань, у тому числі і остеохондроз, вона не має протипоказань, надають невідкладну допомогу при гострих станах, скорочують терміни лікування в 1,5...2 рази, лікують патології, які не лікуються медикаментами, ефективно знімають больові синдроми,

проводять профілактику хронічних захворювань, забезпечують реабілітацію хворих і інвалідів, лікують супутні захворювання.

3. За допомогою ДЕНС-терапії знімають больові синдроми, покращують кровообіг і протизапальну дію, нормалізують тонус м'язів і судин, швидко покращують загальне самопочуття, настрій, нормалізують сон і апетит, підвищують працездатність. При її дії людина стає активнішою, менш чутливішою до стресів.

4. Технології ІХТ і ДЕНС-терапії значно підвищують ефективність проведення профілактичних заходів і лікування захворювань і уражень опорно — рухового апарату людини.

5. Доцільно розробити комплексну програму з проведенням експериментальних досліджень на базі технологій і апаратних засобів ІХТ і ДЕНС-терапії з метою профілактики і лікування остеохондрозу хребта.

АКВААЕРОБІКА ЯК ФАКТОР ОПТИМІЗАЦІЇ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДИ

А. Пазюра

*Університет «Україна» м. Київ, факультет філології
та масових комунікацій 3 курс,
група ПР-41, спеціальність «Переклад»
Науковий керівник: Л. В. Адирхаєва, к.пед. н., доцент*

Аналіз спеціальної літератури, практичного досвіду свідчать про великий фізкультурно-оздоровчий потенціал засобів аквафітнесу, який обумовлений феноменом антигравітаційного розвантаження опорно-рухового апарату, активізацією основних функціональних систем організму, наявністю стійкого загартованого ефекту, високою енергетичною вартістю виконаної роботи.

Сучасний аквафітнес являє собою різні комбінації вправ вибіркової спрямованості, які можна умовно поділити на три групи:

— дистанційне плавання з використанням спортивних, змішаних та самотутніх способів, у режимах різних тренувальних

методів, з повною координацією рухів і по елементам, а також плавання під водою;

— ігри у воді: від елементарно-рухових і безсюжетних до програмних, спортивно-зорієнтованих з елементами змагань, рекреативно-розважальні заходи, стрибки у воду, пірнання, варіанти прикладного плавання;

— нові форми рухової активності в умовах водного середовища.

Оптимізація засобів впливу у аквафітнесі відбувається за декількома напрямками: за рахунок зміни рівня води (на «мілкій воді», стоячи по пояс, по груди у воді, на глибокій воді), у бортика, в опорному та безопорному положенні, шляхом диференціації амплітуди, темпу, координації рухів, використанням адекватних температурних режимів.

Універсальний характер різних компонентів аквафітнесу забезпечує широкий діапазон їх використання в процесі рішення профілактичних, рекреаційних, навчальних і кондиційних завдань. Аналіз змісту сучасних акватичних програм дозволяє визначити логіку їх реалізації з врахуванням цілого ряду індивідуальних показників і, в першу чергу, віку, статі, рівня фізичної та плавальної підготовленості

Мета роботи: розробити оздоровчі програми з аквафітнесу, які дозволяють використовувати комплексні та локальні вправи, що спрямовані на розвиток основних фізичних якостей та необхідних рухових навичок у студентів з особливими потребами.

В заняттях використовувалися елементи спеціальної дихальної гімнастики у воді (енергетичне, стимулююче, повне дихання), статичні та динамічні вправи з паузою на вдиху та видиху, рухи різного ступеня труднощів з арсеналу засобів спортивного, підводного та синхронного плавання.

Досліджувалися показники зовнішнього дихання та частота серцевих скорочень до заняття та після заняття студентів університету «Україна».

Структура занять з аквафітнесу базувалася на логіці реалізації оздоровчих програм з врахуванням індивідуальних показників і, в першу чергу, віку, статі, рівня фізичного стану та плавальної підготовленості студентів.

Література:

1. Давыдов В. Ю., Шамардин А. И. Новые фитнес-системы: Учеб. Пособ.— Волгоград: ВГАФК, 2001.— 138 с.
2. Лоуренс Д. Аквааэробика. Упражнения в воде/ Пер. с англ.— М., 2000.— 256 с.
3. Методические основы оздоровительно-рекреационной работы по плаванию с женщинами.— СПб: ГАФК им. П. Ф. Лесгафта, 1999.— 192 с.

**ЗАСТОСУВАННЯ ЗАСОБІВ ФІЗИЧНОЇ
РЕАБІЛІТАЦІЇ У ЖІНОК ПІСЛЯ
ГІНЕКОЛОГІЧНИХ ОПЕРАЦІЙ**

Я. В. Русол

студентка V курсу,

кафедра реабілітації Університету «Україна»

Науковий керівник: В. М. Манжуловський, к. мед. н., доцент

Актуальною проблемою сьогодення є впровадження в роботу гінекологічних стаціонарів засобів фізичної реабілітації у жінок після гінекологічних операцій.

Актуальність питання обумовлена великою кількістю ускладнень, які виникають у жінок після операцій з приводу фіброміом матки з геморагічним синдромом, онкогінекологічних операцій, а також пластичних операцій при опущенні стінок піхви (вагіни) і тіла матки.

Виникнення ускладнень у цих категорій жінок обумовлено кількома факторами, які в кінцевому результаті призводять до порушень у діяльності серцево-судинної, дихальної і інших важливих систем організму жінки.

Відомо також, що у цих жінок часто мають місце супутні захворювання, які обтяжують загальний стан жінок після операцій.

Супутніми захворюваннями можуть бути гіпертонічна хвороба, цукровий діабет, ожиріння різних ступенів.

Все вищезазначене обумовлює виникнення у жінок таких післяопераційних ускладнень як застійна пневмонія, ателектаз (спадання) легень, тромбофлебіт вен нижніх кінцівок, тромбоемболії гілок легеневих артерій, порушень у діяльності кишечника та інших ускладнень.

Застосування сучасних антибіотиків, антикоагулянтів, протизапальних та інших засобів медичної реабілітації в багатьох випадках не в стані попередити виникнення вищевказаних ускладнень, які і стають причинами смерті жінок після операцій.

Поряд з цим, застосування засобів фізичної реабілітації, одночасно із засобами медичної реабілітації, є дуже ефективним методом профілактики вищевказаних ускладнень.

Застосування засобів фізичної реабілітації у післяопераційному періоді, зокрема ЛФК, обумовлено механізмами лікувальної дії фізичних вправ на організм хворої жінки.

Лікувальна фізкультура є засобом загальної дії на організм хворої, а також методом функціонального відновлення порушених хворобою життєво важливих функцій організму жінки — серцево-судинної і дихальної систем.

Лікувальна фізкультура, завдяки своєму трофічному механізму дії, прискорює загальний кровообіг в організмі жінки і в її важливих органах — серці і дихальній системі, покращує обмінні процеси в них і прискорює регенеративні процеси в м'язі серця і в тканинах легеневої системи.

Завдяки прискоренню кровообігу в організмі за рахунок фізичних вправ, ліквідуються застійні явища в легеневій кровоносній системі, що запобігає виникненню застійної пневмонії у хворих, а також стазу крові у венах в дистальних відділах нижніх кінцівок, що є профілактикою виникнення у жінок після операцій тромбофлебітів вен нижніх кінцівок і судин малого тазу у жінок. А це являється профілактикою такого грізного ускладнення у жінок у післяопераційному періоді як тромбофлебіт гілок легеневих артерій. Тому, спеціаліст-реабілітолог у післяопераційному періоді повинен проводити у жінок комплекси лікувальної гімнастики з метою профілактики вищезазначених ускладнень.

Особливої уваги реабілітолога потребують жінки у віці понад 60 років, а також жінки з онкологічними захворюваннями, тому що саме у них часто виникають такі ускладнення як застійна пневмонія і тромбоемболія легеневої артерії, які стають причинами смерті жінок у ранньому і пізньому післяопераційному періоді.

ЕФЕКТИВНІСТЬ КОМПЛЕКСНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ЧОЛОВІКІВ У ВІЦІ 20–25 РОКІВ, ХВОРИХ НА БРОНХІАЛЬНУ АСТМУ, У ПЕРШИЙ ПЕРІОД ВІДНОВЛЕННЯ

О. О. Сас

*Херсонська філія, кафедра фізичної реабілітації,
VI курс, група 631, спеціальність «Фізична реабілітація»
Науковий керівник: А. П. Березовський, к, пед, н., доцент*

Тривалість періоду 30 днів з 3.03 по 3.04. 2006 р. Кількість хворих на бронхіальну астму (БА) II ступені, що досліджується: по 10 чоловіків контрольної і експериментальної груп, чоловічої статі, у віці 20–25 років, які поступили на лікування в стаціонар на базі відновлювального відділення «Пульмонології» лікарні Дніпровського району ім. Лучанського.

Для оцінки зрушень стану функції зовнішнього дихання в результаті фізичної реабілітації у хворих на БА необхідна була інформація про три етапи кисневого режиму, які забезпечують кінцевий функціональний результат — високу потребу кисню організмом.

Отримані результати досліджень свідчать, що показники позитивних зрушень функціонального стану систем дихання у хворих на бронхіальну астму у першому періоді, коли використовувалися одні і ті ж програми медичної реабілітації і різні — фізичної реабілітації, у хворих контрольної і експериментальної груп практично однакові (Таблиця 1).

Так частота серцевих скорочень (ЧСС) за 30 днів реабілітації не зазнали суттєвих змін, але вона знизилась у хворих обох груп на 2 одиниці (<2,7%), з 76 до 74 уд./хв. у контрольній групі, та з 78 до 76 уд./хв. — в експериментальній групі. Реакція осідання еритроцитів (СОЕ) знизилась з 7 до 4 мм/г (1,75 рази) в контрольній і з 8 до 4 мм/г (2 рази) — в експериментальній групах.

Частота дихання (ЧД) у хворих контрольної групи коливалась з 25 разів в хвилину, в перший день, до 23 разів в 30 день реабілітації, в експериментальній — з 26 до 24 разів в хвилину, при нормі у здорової людини 11–18 разів в хвилину.

Таблиця 1

**Показники зрушень стану систем дихання і ССС у хворих
на бронхіальну астму контрольної та експериментальної груп
у першому періоді реабілітації**

Показники	Контрольна			Експериментальна		
	початок	кінець	зрушення	початок	кінець	зрушення
Частота приступів ядухи на добу, разів	8	4,5	< 1,8 рази	10	5,2	< 1,9 рази
Частота серцевих скорочень, уд. / хв..	76	74	< 2,7 %	78	76	< 2,7 %
Реакція осідання еритроцитів, мм / ч	7	4	< 1,75 разів	8	4	< 2 рази
Частота дихання, разів	25	23	< 1,09 разів	26	24	< 1,09 разів
Життєва ємність легенів, см	2450	2460	> 0,4 %	2440	2450	> 0,4 %
Пікова швидкість повітря, л	60	70	> 0,8 %	60	70	> 0,8 %
Об'єм фіксованого повітря, л	71	74	> 4,2 %	70	72	> 2,9 %
Максимальна вентиляція легенів, л	62	68	> 9,7%	57	63	> 8,8%

Порівняльний аналіз середньої величини ЖЄЛ засвідчив що у всіх досліджуваних вона значно нижче показників здорових чоловіків даного віку (норма 3500–4500 мл) і дорівнює у хворих контрольної групи на початок реабілітації 2450 мл, на кінець — 2460 мл (збільшення на 0,4%), у експериментальній відповідно — з 2440 до 2450 мл (>0,4%).

Пікова швидкість повітря (ПШП) збільшилась на 0,8 %, об'єм фіксованого повітря (ОФП) — на 4,2% і 2,9 %, максимальна вентиляція легенів (МВЛ) — на 9,7 % і 8,8 %.

Висновок

Величини ЖЄЛ, ПШП, ОФП, МВЛ, вказують на задовільні клінічні зрушення у стані здоров'я хворих на БА і потенціальних можливостей дихальної системи, що підтверджується значним зниженням частоти приступів ядухи на добу у хворих контрольної групи в — 1,8 рази, — експериментальної — 1,9 рази.

Вони також дають право зробити висновок, тривалість 30 денної комплексної реабілітації для досягнення біль суттєвих функціональних зрушень систем дихання і ССС у хворих на БА явно недостатньо.

Тому продовжено заняття різноманітними засобами фізичної реабілітації до 180 днів, в якому експериментальна група має значні позитивні зрушення здоров'я. Результати цих змін будуть освітлені в наступних статтях.

ВПЛИВ МУЗИЧНО-РИТМІЧНИХ ЗАНЯТЬ В КОМПЛЕКСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Д. В. Шевченко

студентка VI курсу, спеціальність «Фізична реабілітація»

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

Науковий керівник: С. К. Клименко, кан. мед. н., доц.

Останнім часом підвищився інтерес до танцю, руховому, як до одному зі способів особистісного росту, як до методу лікування психосоматичних захворювань, різних розладів і порушень у розвитку, а так само як до способу рішення екзистенціальних і особистісних проблем, кризових життєвих ситуацій (В. Н. Нікітін, 2000). Сучасні танцювальні естрадні напрямки (хип-хоп, танцювальне шоу, степ, брейк, диско і т. д.), що динамічно розвиваються останнім часом, не залучають пильної уваги дослідників, але саме в цій сфері молодь, навіть не маючи спеціальних рухових навичок, одержує можливість реалізувати свої здібності.

У структуру експериментальних занять входили: елементи загальної фізичної підготовки (ОФП) — 15% часу заняття; хореографія — 15%; акробатика — 5%, стретчинг, калланетика — 5%; естрадний танець — 60%. У зміст заняття включали вивчення теоретичних розділів по сучасних танцювальних напрямках. Раз на місяць частина заняття присвячувалася вивченню азів акторської майстерності.

Методи:

1. Анкетування й опитування молоді, метою якого було з'ясування спонукальних мотивів занять танцями і їхнє відношення до танцювальної діяльності на початку і наприкінці експерименту.

2. Визначення рівня фізичних можливостей молоді.

3. Оцінка величини адаптаційного потенціалу системи кровообігу.

4. Аналіз тесту психофізичного стану «САН» (самопочуття, активність, настрій).

Під час експерименту проводився аналіз розвитку фізичних якостей (сила, гнучкість, швидкість, координаційні здібності) учасників експерименту і будувався індивідуальний профіль фізичних можливостей. Орієнтуючись на профіль фізичного розвитку, складалися індивідуальні програми занять для кожного учасника експерименту, домагаючись підвищення рівня гармонійності його фізичного розвитку, і дозуючи навантаження відповідно за соматотипом.

Для даного віку характерні гормональні зрушення, що відбиває на всіх процесах життєдіяльності і приведе до визначених труднощів і конфліктних ситуацій у спілкуванні з дорослими й однолітками.

Критерієм напруженості стані організму є характер протікання процесів адаптації. Інтегрованим показником стану організму є коефіцієнт адаптації системи кровообігу.

Установлено, що значення коефіцієнта адаптації експериментальної групи залишилися до кінця звітної періоду практично без змін. У контрольній групі № 1, де дівчини займалися в секціях, збільшилося число молоді, у яких значення коефіцієнта адаптації перейшли в зону «напружена адаптація». Імовірно, це зв'язано з тим, що навантаження на організм, що включають як навчальні, так і інтенсивні спортивні заняття, виявилися неадекватними. У контрольній групі, що

не займається в секціях, відбулося відносно невелике в порівнянні з попередньою групою збільшення числа школярів з напруженими процесами адаптації

Висновок. Проведене дослідження показало підвищення рівня самооцінки, поліпшення показників психічного і фізичного стану підлітків, що навчаються естрадним танцям, у порівнянні з підлітками, що не приділяє уваги активним видам діяльності або спортом, що випробує при заняттях, неадекватні фізичні навантаження.

1. Заняття естрадними танцями полегшують підліткам рішення особистісних проблем.

2. В експериментальній групі показники загального рівня розвитку фізичних можливостей у більшої кількості дівчата перейшли з зони «добре» у зону «відмінно» у порівнянні з контрольними групами.

3. Дівчини, що займаються в танцювальній групі, виявилися за багатьма показниками (темпи розвитку фізичних якостей, адаптаційний потенціал і т. д.) у більш вигідному положенні, чим дівчата контрольних груп.

ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВА САМОРЕГУЛЯЦІЯ І МЕТОД АУТОГЕННОГО ТРЕНУВАННЯ

Д. В. Шевченко

студентка VI курсу спеціальність «Фізична реабілітація»

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

Науковий керівник: В. П. Мурза, доктор біомед. н., професор.

Відомий вчений Павлов писав «Человек есть, конечно, система ... в высшей степени саморегулирующая, сама себя поддерживающая, восстанавливающая, поправляющая и даже самосовершенствующая».

Оволодіння своїм душевним станом справа надзвичайно складна, але доступна для кожної вольової людини. Серед ефективних засобів управління стресом, фрустрацією, які виникають під час професійної та інших видів діяльності людини, а також під час лікування добре зарекомендувало себе аутогенне тренування, основоположником якого є німецький психотерапевт

І. Шульц. Популярність цього методу, як дієвого засобу психотерапії, психогігієни і психопрофілактики, пов'язано із прискоренням темпу життя, збільшенням навантажень на нервову систему сучасної людини. Аутогенне тренування дозволяє не тільки гальмувати окремі визвані стресом реакції але й мобілізувати у відповідний момент емоційно-вегетативну систему організму.

Такий варіант аутогенного тренування, в основі якого лежить принципи короткочасової реакції можливостей людини, знайшов застосування в деяких спеціальних галузях людської діяльності: спорті і підготовці спеціалістів-операторів, а також при підготовці фахівців професій, пов'язаних з гострими або хронічними впливами стресорів: космонавтів, пілотів, моряків далекого плавання та інших спеціальностей.

Стресові стани переживає певна кількість студентів, особливо заочної форми навчання. У зв'язку з цим було б доцільно таким студентам, особливо на період навчання у вищому навчальному закладі і особливо в період екзаменаційної сесії застосовувати цей метод широко.

Явища, що лежать в основі аутогенного тренування, були відомі медичній науці задовго до розробки самого методу. Коло цих явищ складалось, перш за все, із досвіду використання самонавіювання — так названої малої пансійської школи, дослідження відчуття людей при гіпнотичному навіянні відчуттів, психофізіологічних досліджень нервово-м'язового компоненту емоцій, а також пояснюючої терапії.

Спрямованість аутогенного тренування — це перебудова й оптимізація власного психічного стану, контроль і регуляція фізіологічних процесів, результаті чого досягається особливий стан дрімоти (на межі засипання) і полягав у повторенні визначених мовних установок-так званих словесних формул, які для ефективного впливу промовляються по декілька разів (в залежності від рівня підготовленості) з обов'язковим уявленням вимовляючого і співпереживанням його.

Повсякденне життя та наукові дослідження вчених дають багато прикладів про великі психічні можливості психіки людини реалізувати необхідні організму психічні та фізичні можливості. При виникненні складних ситуацій організм із стійкою нервовою системою і психікою часто сам активізує ці

резерви для ефективної компенсації порушення функцій. Але дуже часто людина відходить від боротьби з труднощами, даючи цьому пояснення нібито вона не володіє цим методом, або не вірить в свої можливості. Це все в свою чергу призводить до включення програмуючих механізмів мозку, які формують пристосовуючі реакції організму.

Аутогенне тренування застосовується також із лікувальною метою, для корекції діяльності різних органів і систем людини. Його метою є усунення відчуття занепокоєння, хвилювання психогенного походження, наприклад перед складанням іспитів студентами, виступами перед великими відповідальними аудиторіями, у артистів перед виходом на сцену.

В науковій літературі, присвяченій питанням саморегуляції, зустрічається термін «медитація», яка має багато спільного з аутогенним тренуванням. Але медитація являє собою використання певних методик або процедур, здатних визивати у енергійної людини трофотропічні стани шляхом концентрації уваги на об'єкті, призначеного для зосередження уваги.

Існує певний спектор показань до медитації, як для зміцнення здоров'я так і для лікування певних психологічних станів. Медитативні методики можуть бути ефективними при певних видах професійної діяльності, занепокоєннях в лікуванні нав'язливих станів та при деяких формах гіпертонічної хвороби.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ГІДРОКІНЕЗИТЕРАПІЇ В КОМПЛЕКСНОМУ ЛІКУВАННІ СКОЛІОЗУ У ДІТЕЙ 7–10 РОКІВ

О. Шпонарська

*Житомирський економіко-гуманітарний інститут
ВНЗ університет «Україна»*

Анотація. В работе установлено позитивное клиническое влияние гидрокинезотерапии на течение сколиоза I-й степени у детей. Проведена оценка силы и выносливости разных групп мышц.

Ключовые слова: гидрокинезитерапия, сколиоз, двигательные тесты, функциональные пробы.

Annotation: EFFICIENCY OF USING GYDROKINESOTHERAPY FOR COMPLEX TREATMENT OF SCOLIOSIS OF CHILDREN. Shponarska Olena. Zhytomyr Institute for Economics and Humanities of the «University «Ukraine» The article presents the results of using gydrokinesotherapy as method of physical rehabilitation of children of scoliosis.

Key words: gydrokinesotherapy, scoliosis, physical rehabilitation.

За даними медичної статистики(за 2004 рік) в Україні хворіє на сколіоз понад 70% дітей віком від 6 до 15 років [3].

В комплексній терапії цієї недуги використовують різні методи: ЛФК (особливо гідрокінезитерапію як її складову) масаж, фізіотерапію.

Гідрокінезитерапія корисна не тільки рухами а й цілющою дією води. Одна з переваг тренувань в басейні у тому, що не дивлячись на рух, хребет отримує мінімальне навантаження [2,3].

Вода — біологічний подразник, який існує в трьох фізичних станах: рідина, пар, лід. В основі дії води лежить термічне, механічне і частково хімічне подразнення шкіри. Дія води на шкіру викликає рефлекторні та судинні реакції, інтенсивність і тривалість яких залежить від характеру подразника. Водні процедури впливають на основні фізіологічні системи організму, в основному за рахунок механічного подразнення [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій переконує в доцільності застосування вправ у воді при сколіозах різного ступеня важкості [2,3,5].

У зв'язку з вищесказаним ми поставили **мету**: встановити ефективність і переваги гідрокінезитерапії в фізичній реабілітації дітей 7–10 років, хворих на сколіоз I-го ступеня. Розробити орієнтовний комплекс вправ у воді при даній патології.

Методи дослідження:

1. Теоретичний аналіз науково-методичної літератури з обраної тематики.

2. Медико-біологічні методи (візуальний метод, аналіз рентгенограм, встановлення кута Кобба, рухових тестів, функціональних проб).

3. Методи математичної статистики.

Дослідження проводилося на базі міського центру ранньої медико-соціальної реабілітації дітей-інвалідів «Поклик» (м. Житомир).

Діти, хворі на сколіоз, були поділені на дві групи: основну і контрольну- по 10 чоловік в кожній. У всіх дітей фіксувався сколіоз I ступеня. Діагноз встановлювався за участю лікаря-педіатра, ортопеда, на основі візуального обстеження, аналізу рентгенограм, встановлення кута Кобба.

Для хворих основної групи був розроблений на основі даних літературних джерел комплекс вправ у воді і застосований в лікуванні. 24 заняття з гідрокінезотерапії були проведені в басейні міського центру ранньої медико-соціальної реабілітації дітей-інвалідів «Поклик».

Хворі контрольної групи аналогічний комплекс виконували в умовах кабінету ЛФК.

Комплекс гідрокінезотерапії поєднувався з масажем, фізіотерапевтичними процедурами. Для кожної дитини було розроблено і заведено щоденник самопочуття, в якому фіксувалися скарги, дані функціональних проб, рухових тестів, побажання, поради батьків.

Зменшення структурної деформації хребта можливо досягнути тільки після тривалого наполегливого лікування протягом всього росту хребта. Проте дані суб'єктивного і об'єктивного обстеження після проведеного лікування однозначно свідчили про покращення здоров'я.

Гідрокінезотерапія сприяла формуванню раціонального м'язового корсету, який у подальшому утримував хребет в положенні максимальної корекції. При неповній корекції вправи у воді забезпечували стабілізацію хребта і попереджали прогресування хвороби.

Оцінку ефективності гідрокінезотерапії в комплексному лікуванні проводили за функціональними пробами та із застосуванням рухових тестів.

Загальну тренуваність оцінювали по функціональним пробам (20 присідань), сліdkували за змінами частоти пульсу, артеріального тиску. Оцінку сили і витривалості різних груп м'язів проводили застосовуючи рухові тести.

Про силу і витривалість м'язів-розгиначів тулуба судили за часом утримання верхньої частини тулуба на вису.

Про силу витривалості м'язів живота судили по числу переходів з положення лежачи на спині в положення сидючи з фіксованими ногами.

Оздоровче, лікувальне, гігієнічне значення плавання важко переоцінити.

Під час плавання забезпечується природне розвантажування хребта, а самовитягування під час ковзання по воді додатково розвантажує зону росту. При виконанні гребкових рухів послідовно включаються в роботу майже всі м'язеві групи, зникає асиметрична робота міжхребцевих м'язів, відновлюються умови для нормального росту тіл хребців. Одночасно укріплюються м'язи живота, спини, кінцівок, вдосконалюється координація рухів.

Під впливом гідрокінезотерапії поліпшується тонус м'язів, покращується діяльність дихальної і серцево-судинної систем, виховуються і закріплюються навички правильної постави.

Застосування гідрокінезотерапії у дітей створює атмосферу лікування-гри, і іноді надто складно закінчити заняття, бо діти хочуть продовжувати грати.

ВИСНОВКИ

1. Збільшення кількості хворих на сколіоз потребує вдосконалення методів лікування. Невід'ємною частиною комплексного лікування сколіозу є фізична реабілітація. Застосування ЛФК (зокрема гідрокінезотерапія) у поєднанні з масажем і фізіотерапією сприяє зменшенню патологічних змін у хребті.

2. Проба з 20-ма присіданнями засвідчила, що час відновлення пульсу і артеріального тиску був кращим після лікування в групі, де застосовували гідрокінезотерапію.

3. Оцінка сили і витривалості м'язів розгиначів тулуба, м'язів живота також переконала в перевагах гідрокінезотерапії. В основній групі час утримання тулуба в висячому положенні збільшився з 30 секунд до 55, в контрольній відповідно з 40 до 45 секунд. Число переходів з положення лежачи на спині в положення сидючи з фіксованими ногами в основній групі збільшилося з 10 до 13 разів, а в контрольній з 9 до 11 разів.

Література

1. Костюнин С. А. ЛФК и плавание при сколиозе // Адаптивная физическая культура.— 2003.— № 1.— С. 24–27.
2. Лобода В. Ф., Ясній О. Р., Борисова Т. З. Сколіоз у дітей як важлива медико-соціальна проблема // Педіатрія, акушерство та гінекологія.— 1999.— № 4.— С. 154–155.
3. Попов С. Н. Физическая реабилитация: Учебник для студентов высших учебных заведений. Изд. 3-е.— Ростов н-Д: Феникс, 2005.— 608 с.
4. Kesling K. L., Reinker K. A. Scoliosis in twins: A meta — analysis of the literature and report of six cases // Spine.—1997.— Vol. 22. № 17.— P. 2009— 2014.
5. Screening school children for scoliosis on the island / Blazos J., Koukourakis M., Moore D. P., Dolan L. A. // Spinal Disord.— 1997.— Vol. 10. № 6.— P. 527— 531.

3.2. ПЕДАГОГІЧНІ, ПСИХОЛОГІЧНІ ТА МЕДИКО-БІОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ, ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ЗМІЦНЕННЯ ЗДОРОВ'Я УЧНІВСЬКОЇ І СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

АКТУАЛЬНІСТЬ ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНИМ ВИХОВАННЯМ ДЛЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНИХ МЕДИЧНИХ ГРУП

В. Д. Ананіч

*Факультет соціальних технологій
кафедра фізичного виховання*

5 курс, група ФР-21, спеціальність «Фізична реабілітація»

Науковий керівник: Л. В. Адирхаєва, к. п. н., доцент

Студентів ВНЗ на основі даних про стан здоров'я та фізичний розвиток поділяють для занять фізичними вправами на медичні групи: основну, підготовчу та спеціальну. У спеціальну медичну групу зараховують студентів — які мають відхилення

у стані здоров'я, як правило — хронічні захворювання або пошкодження опорно-рухового апарату (можуть звільнятися від занять лише тимчасово, і призначаються індивідуальні заняття ЛФК).

Перед викладачами стоять задачі: Покращення загального функціонального стану і запобігання прогресування хвороби. Підвищення фізичної і розумової працездатності. Адаптація до зовнішніх факторів. Зняття стомленості і підвищення адаптаційних можливостей. Виховання потреби в загартуванні та заняттях фізичною культурою (підвищення мотивації у студентів)

Для студентів спеціальних медичних груп гіподинамія є дуже шкідливою, вона уповільнює процес одужання, знижує адаптаційні можливості, погіршує процеси метаболізму. Систематичні заняття служать як профілактичний фактор, нормалізують стан, викликають тривалу ремісію.

У процесі уроку слід спостерігати за реакцією студентів на фізичне навантаження. Судити про це можна за зовнішніми ознаками утомими: забарвленням обличчя, пітливістю, ходю, поставою, характером дихання і рухів, увагою і активністю. У випадку появи таких ознак — слід знизити навантаження, застосовувати дихальні прави і зробити паузу для відпочинку. Важливо підраховувати ЧСС до заняття, у процесі його і після закінчення. Після заключної частини ЧСС повинна наближатися до початкового рівня.

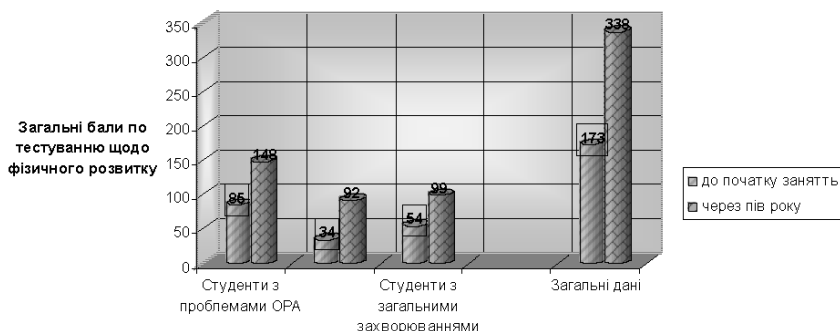
Заняття складається з трьох частин : вступної, основної і заключної. У вступній частині прийнято використовують загальнорозвиваючі вправи, ходьба, біг, дихальні вправи, в Основній — специфічні вправи, рухливі ігри, вправи на тренажерах, у Заключній — дихальні вправи, ходьба, вправи на релаксацію, вироблення правильної осанки.

Основою тренувального процесу при захворюваннях кардіореспіраторної системи є циклічні вправи, їм протипоказані вправи виконання яких пов'язане з затримкою дихання і натужуванням, різким прискоренням темпу, із статичним перенапруженням, при захворюваннях травної системи, печінки — знижується навантаження на м'язи хивота, обмежуються стрибки, ці вправи також виключається у осіб з порушенням зору, захворюванням нирок, студентам з функціональним

порушенням нервової системи не слід застосовувати вправи, що викликають її перенапруження і негативні емоції, а при порушеннях опорно-рухового апарату рекомендовані — плавання, заняття на тренажерах, вправи біля гімнастичної стінки, з гімнастичною палицею, м'ячами, гідрокінезотерапія. Заняття раціонально проводити 2 рази на тиждень по 90 хв (а по можливості 4 рази, по 45 хв, для досягнення стійкого результату). Їх не слід переривати під час канікул та іспитів (за неможливістю відвідувань занять з реабілітологом, потрібно виконувати по розробленій схемі вдома).

Лікарсько-педагогічні спостереження за тими, хто займається у спеціальних медичних групах слід проводити щомісяця. Вони здійснюються реабілітологом, що займається зі студентами або лікарем в тісному контакті з викладачем, який проводить заняття. Головним завданням цих спостережень є визначення ефективності застосування організації і методики занять: форм і засобів фізичної культури і внесення корекцій у навчально-педагогічний процес.

Показники актуальності занять фізичними вправами у студентів спеціальних медичних груп

Розподіл студентів на групи за нозологіями

Групи студентів за нозологією	до початку занять	через пів року
Студенти з проблемами ОРА	85	148
Студенти з проблемами зору	34	92
Студенти з загальними захворюваннями	54	99
Загальні дані	173	338

ПРО РІВЕНЬ ЗДОРОВ'Я ОСІБ РОЗУМОВОЇ ПРАЦІ (СПІВРОБІТНИКІВ УНІВЕРСИТЕТУ «УКРАЇНА») ТА КОРИСТЬ ФІЗИЧНИХ ВПРАВ

Ананіч В. Д.

Факультет соціальних технологій

5 курс, група ФР-21, спеціальність «Фізична реабілітація»

Науковий керівник: В. П. Мурза, доктор біомед. н., професор

Фізичні вправи слід розглядати як важливий фактор збереження високої і продуктивної не тільки фізичної, але й психічної активності людини на довгі роки. Фізичну культуру і спорт з їхніми великими можливостями активізації функції головного мозку слід розглядати як невід'ємну частину суспільного життя людини, особливо враховуючи вплив сучасної цивілізації.

Вивчення питань фізіології розумової праці повинно бути спрямоване насамперед на пояснення процесів, що відбуваються у центральній нервовій системі, та ступеня мобілізації вегетативних, обслуговуючих систем, а послідовне вивчення змін фізіологічних функцій протягом робочого дня дає змогу охарактеризувати зміни працездатності. Тому комплексний підхід до вивчення стану працездатності та функціональних систем організму у процесі розумової праці або навчального процесу дозволить запобігти однобічності в оцінці характеру впливу на організм досить напруженої розумової праці.

Наші рекомендації ґрунтуються на комплексному вивченні процесу втоми, яка розвивається в осіб розумової праці, з метою підбору спрямованих форм активного відпочинку.

Вельми істотним є і той факт, що напружена розумова діяльність проводиться в умовах вираженої гіпокінезії, яка негативно впливає на динаміку розумової втоми працівників.

Інтенсифікація розумової праці людини у сучасному виробничому процесі висуває підвищені вимоги до її психічної діяльності, насамперед до діяльності кори великого мозку. Це пов'язано з утворенням складних тимчасових зв'язків, де беруть участь такі коркові функції:

— замикаюча-вивчення нового складного матеріалу;

— порівняльна — зіставлення сприйнятої інформації і щойно засвоєної;

— оперативна — швидкі відповіді на сигнали і моделювання — утворення нових уявлень та ін.

— 15 співробітників Університету «Україна» віком 22–28 років, що ведуть відносно сидячий спосіб життя, прийняли участь у тестуванні, щодо рівня їх соматичного здоров'я, і показали не найкращі результати:

1. За першим тестуванням на **Класи фізичного стану**, де враховуються Характер трудової діяльності, Вік, Рухова активність, Маса тіла, Пульс у стані спокою, Артеріальний тиск, Скарги.

— вирахувавши середнє значення — результат був 65 балів — що визначає **СЕРЕДНІЙ** рівень здоров'я.

2. За другим тестуванням Самооцінка рівня здоров'я (питання приведені у додатку) — працівники набрали в середньому — 15 балів з 28.

3. У пробі зі зміною положення (підраховувався пульс у стані спокою, після 20 присідань, через 2 хвилини відпочинку) — в середньому пільс відновився протягом 3 хвилин.

4. Проба із затримкою дихання показала — 30 секунд.

З даного результату випливає, що заняття фізичними вправами декілька разів на тиждень, є необхідною умовою повноцінного робочого процесу, а також для підвищення активності праці — протягом дня потрібно використовувати активний відпочинок.

Додаток

I. Класи фізичного стану:

1. Характер трудової діяльності;

2. Вік.

3. Рухова активність.

4. Маса тіла.

5. Пульс у стані спокою.

6. Артеріальний тиск

7 Скарги

Результатами є: Низький рівень — менше 45балів

Середній — 46–74бали

Високий — 75 і більше.

II. Були запропоновані такі питання для Самооцінки фізичного здоров'я:

1. Вас турбує головний біль?
2. Можете ви стверджувати, що легко просинаєтесь від любого звуку?
3. Буває біль в області серця?
4. Вважаєте ви, що у вас погіршився зір?
5. Вважаєте ви, що у вас погіршився слух?
6. Чи п'єте ви тільки кип'ячену воду?
7. Турбує вас біль у суглобах?
8. Впливає на ваше самопочуття зміна погоди?
9. Бувають періоди, коли із-за хвилювань втрачаєте сон?
10. Турбують запори?
11. Турбує біль в області правого підребер'я?
12. Чи бувають у вас, головокружіння?
13. Чи стало вам важче зосереджуватись, ніж у минулі роки?
14. Турбує вас послаблення пам'яті?
15. Відчуваєте ви в різних областях тіла несприятливі відчуття?
16. Турбує вас шум у вухах?
17. Тримаєте в аптечці серцеві краплі?
18. Бувають набряки на кінцівках?
19. Доводиться вам відмовлятися від деяких видів їжі?
20. Буває у вас задишка після швидкої ходьби?
21. Турбує біль в області попереку?
22. Доводиться вам використовувати для лікування мінеральну воду?
23. Можете легко заплакати?
24. Відвідуєте пляж?
25. Вважаєте ви, що ваша працездатність залишилась такою, якою була раніше?
26. Буває що ви відчуваєте себе радісно збудженим, щасливим?
27. Багато палите?
28. Як оцінюєте стан здоров'я?

III. Також провели пробу зі зміною навантаження.

IV. Проба із затримкою дихання.

СПАДКОВІСТЬ СПОРТИВНОЇ ОБДАРОВАНOSTІ

О. Базна

Університет «Україна» м. Київ,
факультет комп'ютерних технологій
3 курс, група ПА-41, спеціальність
«Програмне забезпечення автоматизованих систем»
Науковий керівник: Л. В. Адирхаєва, к. пед. н., доцент

В практиці олімпійського спорту є випадки, де діти спортивно обдарованих батьків також стають відомими спортсменами. Високі спортивні досягнення можна спостерігати не тільки в одному або двох поколіннях, іноді подібна спадковість відмічена протягом трьох-чотирьох поколінь [Л. Сергієнко, 1990–2006]. Деякі спортивні успіхи дітей можна пояснити ні генетичним впливом, а родиним вихованням. Але ж, якщо подібних випадків багато, то їх не можна не приймати до уваги.

Мета роботи: проаналізувати родословні відомих спортсменів і визначити генетичну спадковість спортивних здібностей по батьківській та материнській лініях.

Методика дослідження: збір генеалогічних даних проводився відповідно рекомендаціям ВОЗ (Женева, 1972). Дані про рухову активність, спортивну кваліфікацію та професійну діяльність було отримано від чотирьох поколінь родини (покоління пробанда — спортсмена високого класу, батьків, дідуся-бабусі, дітей).

Проаналізовано 163 родини спортсменів високого класу (серед них були пробандами 127 чоловіків та 36 жінок). Серед пробандів — 28 були заслуженими майстрами спорту, 120 — майстрами спорту міжнародного класу і 15 — майстрами спорту. Досліджені спортсмени були переможцями та призерами Олімпійських Ігор, чемпіонатів світу, Європи, СНД в різні роки. Їх спортивна спеціалізація — плавання (10 осіб); велоспорт (7 осіб); веслування (45); легка атлетика (10); важка атлетика (11); акробатика (6); стрибки у воду (1); бокс (32); боротьба (5); фехтування (10); волейбол (10); баскетбол (6); футбол (3); гандбол (2); настільний теніс (1); кінний спорт (1).

Результати дослідження дозволяють констатувати, що в зв'язку з домінантним типом спадковості рухової обдарованості

наявність схильності до розвитку високих рухових здібностей у дітей, батьки яких раніше займалися спортом або протягом тривалого періоду життя — важкою фізичною працею. Значна вірогідність знайти фізично обдарованих дітей в родинах, в яких брат або сестра вже мають високі спортивні досягнення. Вірогідність знайти фізично обдарованих хлопчиків більш у тих родинах, де батько займався спортом або його професійна діяльність була пов'язана з важкою фізичною працею, а дівчаток — в родинах, де мати вела фізично активний спосіб життя. Орієнтувати дитину у виборі спортивної спеціалізації не обов'язково у тому же виді спорту, в якому досягли значних спортивних результатів його родичі.

Має сенс розпочинати тестування дітей у родинах, в яких є 2–3 сібса (кількість дітей у родині). Вірогідність спостерігати високу схильність до фізичної активності більше у молодших братів-сестер, ніж у старших сібсов. Якщо у поле зору тренера потрапила багатодітна родина, то вивчати фізичну обдарованість необхідно починати з хлопчиків, якщо у родині більш братів, і з дівчаток, якщо у родині більш сестер.

Література

1. Методология семейных исследований генетических факторов // Докл. науч. группы ВОЗ.— Женева, 1972.— 47 с
2. Сергиенко Л. П. Генетика и спорт.— М.: Физкультура и спорт, 1990.— 171 с

ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ПРОВЕДЕННЯ ЗАХОДІВ ПРОТИ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ВІЛ-ІНФЕКЦІЇ У В'ЯЗНИЦЯХ

А. О. Белікова

Херсонська філія, кафедра соціальної роботи

V курс, група 541, спеціальність «Соціальна робота»

Науковий керівник: Л. В. Бондаренко, к. філософ. н., доцент

За роки незалежності Україною прийнято низку важливих державних і національних програм, спрямованих на збереження і поліпшення здоров'я громадян. Між тим вони не гаранту-

вали поліпшення стану здоров'я населення України, зокрема молоді. В них відмічається, що протягом останніх років в Україні склалася якісно відмінна від попереднього періоду ситуація, обумовлена зростаючими проблемами поширення хвороб, що передаються статевим шляхом, та катастрофічним збільшенням кількості випадків захворювання на ВІЛ-інфекцію серед молоді, зокрема тієї, що перебуває у в'язницях.

Таблиця

**Відношення респондентів до впровадження у в'язницях
різноманітних профілактичних заходів проти ВІЛ/СНІДу**

№	Питання		Варіанти відповідей	%	Кіл.
1	Ваш вік	1	Середній вік учасників	30,0	147
2	Що потрібно зробити, на ваш погляд, по роботі з профілактики ВІЛ/СНІДу в установах виконання покарання?				
	Проводити заняття для засуджених по питанням ВІЛ/СНІДу	2	Треба	98,0	147
		3	Не треба	0,7	1
		1	Важко сказати	0,0	0
	Проводити заняття для засуджених по питанням наркоманії	2	Треба	90,7	136
		3	Не треба	5,3	8
		1	Важко сказати	1,3	2
	Розповсюджувати інформаційні буклети, брошури, листівки, плакати	2	Треба	94,7	142
		3	Не треба	2,0	3
		1	Важко сказати	0,7	1
	Безкоштовно розповсюджувати серед засуджених презервативи	2	Треба	89,3	134
		3	Не треба	4,7	7
		1	Важко сказати	0,0	0
	Забезпечувати засуджених засобами дезінфекції	2	Треба	79,3	119
		3	Не треба	2,0	3
		1	Важко сказати	13,3	20
	Показувати відеофільми про ВІЛ/СНІД і пов'язані з ним проблеми	2	Треба	86,0	129
		3	Не треба	2,7	4
		1	Важко сказати	4,7	7
	Трансповати спеціальні радіопередачі про ВІЛ/СНІД	2	Треба	73,3	110
		3	Не треба	5,3	8
		1	Важко сказати	15,3	23
	Проводити заняття для персоналу установи по питанням профілактики ВІЛ/СНІДу та пов'язаними з ним проблемами	2	Треба	83,3	125
		3	Не треба	0,7	1
		1	Важко сказати	12,0	18

Результати наших досліджень у 2005 р. проблеми розповсюдження ВІЛ/СНІД серед ув'язнених» ВТК № 90 Херсонської області, дають право зробити також невтішні висновки, що показники здоров'я і ВІЛ-інфекції невтішні.

При обробці одержаних даних виявилося, що ВТК № 90 — чоловіча колонія суворого режиму, кількість засуджених на 1.12.2005 р. 1367 чоловік, з яких 80,0% відбувають покарання за злочин в сфері незаконного обігу наркотичних речовин. Більшість засуджених відбувають строк покарання не вперше. При тестуванні на ВІЛ в цій установі 7,0% засуджених виявилися ВІЛ-інфіковані.

Була зроблена спроба виявити ставлення засуджених до запровадження різноманітних профілактичних заходів проти розповсюдження цих захворювань у в'язниці. З цією метою за спеціальною анкетною опитано 150 засуджених, результати їх відповідей відображені в таблиці 1.

При проведенні інтерв'ю з персоналом колонії (начальники відділень) були отримані наступні результати:

1. Керівники виправного закладу вважають, що ризик зараження ВІЛ-інфекцією засуджених в умовах колонії дуже високий.

2. Всі опитані визнають, що проводити профілактичну роботу в колонії необхідно, та краще, щоб це робили професійно підготовлені спеціалісти.

Висновок можна зробити такий: в цих установах треба негайно проводити освітню роботу по ВІЛ/СНІДу. Засуджені доброзичливо ставляться до профілактичних заходів, які були запропоновані і проведені в колонії. Персонал колонії також погоджується з необхідністю організації і проведення таких заходів, що дасть можливість значно скоротити кількість інфікованих на хвороби ХІ століття.

ВПЛИВ СУЧАСНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ТЕХНІКИ НА ОРГАНІЗМ ЛЮДИНИ

С. В. Волошин

*Хмельницький інститут соціальних технологій ВМУРоЛ «Україна»,
соціально-гуманітарний факультет,*

III курс, група ФР-31, спеціальність «Фізична реабілітація»

Науковий керівник: Л. С. Кравчук

Кожну професію супроводжує свій набір хвороб. Перша професія нашого життя — це професія школяра, яка супроводжується сколіозом, тобто викривленням хребта. А коли до моменту закінчення школи ми вибираємо собі майбутню спеціальність, то разом з нею вибираємо і захворювання.

Загальновідомо, що у людей, що постійно друкують на механічній машинці, розвиваються хвороби суглобів. Електрична машинка, з її практично невагомою клавіатурою, зняла цю проблему. Здавалося, цю безпеку перейняв і комп'ютер. Нажаль, пульт управління комп'ютером, як з'ясувалося, може шкідливо впливати на організм людини. Спочатку відчуття таке, ніби мурашки біжать по руці, потім всю руку до ліктя пронизує гостра біль, а потім рука німіє. Так описують симптоми «мишачого укусу» пацієнти доктора Еміля Паськареллі з Колумбійського університету (США). Нова комп'ютерна недуга вже одержала назву: Repetitive Strain Injury (хронічне розтягування сухожиль травматичного характеру), скорочено — RSI. За даними американських досліджень, нова комп'ютерна хвороба розповсюджується з катастрофічною швидкістю і вражає в основному тих користувачів, які мають справу з комп'ютерною графікою. Їм доводиться багато разів на день проводити одноманітні дрібні рухи рукою — натискати на «мишку». На думку доктора Еміля Паськареллі «Нове захворювання можна вважати виробничою травмою», і він рекомендує, якщо у вас після роботи з «мишею» з'являються будь-які болі, негайно звертайтеся до лікаря. Світова медицина вже розробила спеціальний гімнастичний комплекс вправ для пальців, кисті і всієї руки [1].

Дослідження науковців виявили нове захворювання: комп'ютероманію, або маніакальну залежність від Інтернету.

Запалені, почервонілі очі, високий ступінь фізичного виснаження — синдром втоми, яким супроводжуються нічні мандри по Інтернету у ентузіастів віртуальної реальності. Фахівці сперечаються щодо назви хвороби, але всі вони єдині в одному: синдром звикання до Інтернету безумовно потребує лікування.

Комп'ютеромани по 40 і більше годин в тиждень користуються Інтернетом. Крім комп'ютера електромагнітне випромінювання випускають всі побутові прилади: звичайний радіоприймач, телефон, магнітофон, відеоманітофон. І дія їх однозначно шкідлива, правда, різною мірою. Але ні з жодним, окрім телевізора, людина не проводить стільки часу як з комп'ютером.

Дослідження показали, що випромінювання ускладнює серцево-судинні захворювання, негативно впливає на розвиток вагітності, знижує імунітет. При тривалій дії комп'ютера сперма втрачає свою активність. Відмічені були випадки утворення пухлин. Випромінювачем в комп'ютерах старих конструкцій є кінескоп, точніше, його хвостик, на який подається високо-частотне високовольтна напруга [2].

Комп'ютери, зроблені за новими технологіям, майже не мають електромагнітного випромінювання і практично нешкідливі для здоров'я, але вони почали випускатися тільки з 1995 року і поки що недоступні всім верствам населення. Вартість монітора, випущеного 1995 року, — 200 — 300 доларів, а найпростішого безпечного — біля тисячі.

Виходячи з прийнятих норм, деякі фахівці вимагають терміново замінити на новітні хоч би ті комп'ютери, які стоять в наших навчальних закладах. На жаль, це неможливо через відсутність необхідних коштів.

Література

1. Комп'ютер працює — людина хворіє.— Науково-популярний журнал «Вогник» № 24, 16 червня 1999.
2. В. Засельський, Г. Леонова, О. Чернышева.— Как выбратся из сети Интернет: Научно-популярный журнал «Женское здоровье» № 9–11(12), 2005.

ЗДОРОВ'Я ТА МОЛОДЬ УКРАЇНИ

Т. А. Гладка, О. І. Ковбасенко, Ю. В. Ждан

Сумський гуманітарний інститут, кафедра фізичної реабілітації,

IV та V курси, групи ФР-3 та ФРС-6,

Спеціальність «Фізична реабілітація»

Науковий керівник: І. В. Тернова, ст. викладач

Здоров'я населення — показник добробуту держави, тому його збереження є завданням державного рівня. Особливої уваги потребує молодь, зокрема усвідомлення нею цінностей здоров'я, розуміння визначальної ролі здорового способу життя та формування індивідуальної поведінки кожної молодої людини на цих засадах.

Досить великий відсоток молоді у віці від 10 до 22 років відчуває негаразди у різних сферах психічної складової здоров'я — це насамперед емоційна сфера та стосунки у системі «особистість — оточуючі».

Однією з найактуальніших проблем сучасної молоді залишається профілактика зловживання алкоголем. Індикатором стану алкогольної проблеми в країні є рівень поширеності розладів психіки і поведінки, а також смертності від захворювань, пов'язаних із вживанням алкоголю.

Проблемою, вартою уваги, являється проблема наркоманії. Майже 90 % наркоманів — це люди віком до 30 років, з яких кожна 5 — жінка. До групи підвищеного ризику належать — учні, підлітки, студенти, безробітні. Переважне вживання опіоїдів серед споживачів наркотичних препаратів визначає домінуючий шлях введення наркотиків — парентеральний: до 80 % наркоманів — ін'єкційні. Це тягне за собою іншу проблему — ВІЛ/СНІД. З 1995 року в Україні спостерігається «вибухове» поширення вірусу СНІДу серед споживачів наркотиків. Серед встановлених шляхів передачі ВІЛ-інфекції один із них, парентеральний, безпосередньо пов'язаний з вливанням зараженої крові або з використанням забрудненого нею інструментарію.

Сприяння здоров'ю та здоровому способу життя визначено законодавством України як один з основних напрямів державної політики охорони здоров'я, який передбачає необхідність здійснення багатосекторальної діяльності, залучення до неї держави, громади, некомерційних та комерційних неурядових організацій та індивідуумів. Пріоритети цієї діяльності

в Україні збігаються з пріоритетами у цій сфері, визначеними Основами політики досягнення здоров'я для всіх у ХХІ ст. в Європейському регіоні. До них належать завдання щодо полегшення здорового вибору харчування, фізичних вправ, сексуального життя; зменшення шкоди, що спричиняється алкоголем, речовинами, що зумовлюють залежність, і тютюном; забезпечення здорового середовища шляхом створення багато-секторальних механізмів, які дозволяють зробити більш здоровим житло, школи, робочі місця та населені пункти; створення безпечних та сприятливих фізичних, соціальних та економічних умов життя з метою забезпечення здоров'я молоді.

До найбільш актуальних і пріоритетних напрямів у розвитку та впровадженні програм по формуванню здорового способу життя молоді слід відвести підготовку фахівців, підтримку молодіжних ініціатив, моніторинг ситуації та ефективності проєктів, поширення та вдосконалення інформаційно-освітніх програм, поєднання зусиль різних міністерств, комітетів та недержавних організацій.

Література

1. *Підаєва А. В.* «Панорами охорони здоров'я населення України», «Здоров'я». — Київ 2003.
2. *Нагорна А. М., Хижняк М. І.* «Здоров'я людини та екологія», «Здоров'я». — Київ 2000.
3. *Яременко О. О.* «Формування здорового способу життя молоді: проблеми і перспективи». — Київ 2000.

ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИРІШЕННІ МЕДИКО- СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ТА ЇХ МОЖЛИВОСТЕЙ

Т. І. Данілова

*Миколаївський міжрегіональний інститут
розвитку людини «Україна» факультет соціально-гуманітарний,
1 курс, група ФР-1-06, спеціальність «Фізична реабілітація».
Наукові керівники: А. М. Мирян, заслужений працівник культури
України в. о. доцента, Т. М. Яблонська к. м. н., в. о. доцента.*

В наше время информационные и моделирующие технологии все глубже проникают в биологию и медицину.

Существующий на сегодняшний день социально-экономический кризис в Украине требует поиска новых форм медико-социальной защиты населения, способных функционировать даже в существующих кризисных условиях. Решению этих задач будет способствовать внедрение современных методов лечения, профилактики и диагностики, обеспечивающие внедрение современных медицинских услуг и стандартов медицинской помощи.

С этой целью наш реабилитационный центр в рамках совместной деятельности с другими центрами разработали, и внедряют различные медико-социальные программы с использованием информационно волновой терапии и современных диагностических комплексов. Информационно-волновая терапия с помощью устройств, является многофункциональным методом, сокращает сроки лечения в 1,5–2 раза и позволяет экономить значительные средства, затрачиваемые на обслуживание 1-го больного. Диагностические комплексы позволяют в оперативном порядке оценить состояние всех органов и систем, проводить диагностическое наблюдение за процессами лечения, профилактики, реабилитации и обеспечивая быстрый диагностический скрининг в различных условиях.

Все больше ученых и медиков понимают бесперспективность создания новых лекарственных препаратов. И в связи с этим сегодня научно-медицинские исследования направлены на поиск новых, экологически чистых медицинских технологий, которые предполагают лечение с помощью природных факторов, то есть экологически чистых компонентов не химической природы, которые не вредят организму. Такой технологией является информационно-волновая терапия, которая обоснована и внедрена в медицинскую практику и не имеет аналогов в мировой медицине.

ИВТ — является синтезом наук. Восточной медицины и народного целительства. Эта медицина взаимодействия с организмом, что отличает ее от традиционной медицины воздействия на организм. Она руководствуется методологическим принципом «разумности живого» и работает на запуск процессов саморегуляции организма. Поэтому, при лечении этим методом устраняются не только симптомы болезней, но и причины их возникновения, последовательно нормализуется состояние всех органов и систем, повышается иммунитет.

Впервые термин ИВТ был предложен в 1980 г. академиком Усайбоном для метода в котором радиофизические параметры электромагнитных полей, генерируемых специальными устройствами, оказываются соизмеримыми с собственными ЭМП частичек тканей и органов человека. Универсальность физиологического действия ИВТ, позволяет применять их в социально-адаптивных, реабилитационных, антистрессовых программах, способствующих восстановлению функционально-психологического здоровья населения. Особая роль принадлежит ИВТ в профилактической медицине, она направлена на сохранение здоровья человека, обеспечение нормального физиологического функционирования всех органов и систем, устранение факторов риска и повышение резистентности организма. Использование ИВТ является методом лечения и профилактики различных заболеваний (острых респираторных вирусных инфекций, патологий сердечно-сосудистой и нервной системы, органов дыхания, пищеварения, эндокринной системы). ИВТ способствует выведению из организма радионуклидов, токсинов, регулирует нарушения, вызванные радиационными воздействиями, что делает ее приоритетной для ликвидации последствий аварии на Чернобыльской АЭС и в медицине катастроф.

Противопоказаний или других ограничений ИВТ не существует!

ВПРОВАДЖЕННЯ МОДУЛЬНО-РЕЙТИНГОВОЇ СИСТЕМИ ОЦІНКИ РІВНЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТУ «УКРАЇНА» ОСНОВНОЇ ГРУПИ

М. В. Даниленко

*Факультет соціальних технологій, 6 курс,
спеціальність «Фізична реабілітація»*

Науковий керівник: С. Г. Адирхасв, кан. пед. наук, доцент

Актуальність. В Національній доктрині розвитку освіти в Україні зазначено, що модернізація системи освіти на сучасному етапі спрямована на забезпечення її якості відповідно до освітніх досягнень науки, культури і соціальної практики.

Держава повинна здійснювати перманентний моніторинг якості освіти, забезпечувати його прозорість, сприяти розвитку громадського контролю [2].

Як відомо, Болонський процес (назва походить від університету Болонья, де були досягнуті відповідні домовленості) — це своєрідний рух освітніх національних систем до єдиних критеріїв і стандартів, які утверджуються в Європі, це об'єктивно сформована потреба сучасності «жити разом», зберігаючи власну етнічну, культурну, релігійну та іншу різноманітність і водночас розуміючи та поважаючи один одного .

Фундаментальне оновлення української освітянської системи насамперед вимагає:

- нового рівня науки і педагогічної освіти; радикальної модернізації змісту освіти;
- демократизації освітньої політики; профорієнтації випускників загальноосвітніх шкіл на етапі школи; нові технології виховної роботи, які формують толерантність, вміння жити разом, поважати етнічне, конфесійне, культурне розмаїття і водночас виховуючи гордість за власне національне буття, культуру, традиції; підвищення мобільності викладачів і студентів, особливо рівня їхньої самоорганізації; впровадження кредитно-модульної системи організації навчання. Це і є основними принципами і напрямками розвитку Болонського процесу [1].

Виходячи з цього в основу вдосконалення фізичної підготовки студентської молоді необхідно впровадження нових парадигм, цілей, принципів та методів діяльності, проектування, організації та управління нею.

Гіпотеза. При плануванні дослідження ми виходили з припущення, що

- впровадження модульно-рейтингової системи навчання у процес фізичного виховання студентської молоді сприяє створенню нормальних умов і обставин для отримання певного рівня фізичної підготовленості, отримання чіткого уявлення про ті причини, які сприяють чи перешкоджають досягненню бажаних результатів.

Мета роботи: визначення ефективності втілення у процес фізичного виховання модульно-рейтингової системи оцінки фізичної підготовленості студентів протягом навчального року.

Методи дослідження: в роботі використовувалися наступні методи: теоретичний аналіз та узагальнення даних спеціальної літератури, педагогічні спостереження, педагогічний експеримент з використанням загальновідомих тестів.

В роботі взяли участь студенти 1-х і 2-х курсів Університету «Україна».

Результати роботи. В ході проведення дослідження було виявлено:

- рівень фізичної підготовленості студентів Університету «Україна»;

- адекватність оцінки рівня фізичної підготовленості студентів за модульно рейтинговою системою;

- використання модульно-рейтингової системи навчання як одного із шляхів ліквідації у студентів розриву між знаннями, уміннями, навичками протягом навчання у ВУЗі.

- подальші шляхи вдосконалення процесу фізичного виховання студентів.

Література

1. Кредитно-модульна система підготовки фахівців у контексті Болонської декларації // Матеріали науково-практичного семінару.— Львів, 2003. — 111 с.

2. Національна доктрина розвитку освіти // Освіта.— 24.04.— 1.05. 2002. № 26.— С. 2–4

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ — НОСІЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

І. А. Довгопола

Університет «Україна», м. Київ,

факультет комп'ютерних технологій,

II курс, група КМ-51, спеціальність «Комп'ютерні мережі»

Науковий керівник: У. В. Корнійко, к. наук з фіз. вих. і спорту

На сьогодні все більше поширення отримують професії, пов'язані з інтелектуальною діяльністю. При цьому однією з характерних рис такої праці є знижена рухова активність, що веде до ряду негативних наслідків, узагальнюючи які можна констатувати значне зниження рівня здоров'я. Здоров'я є однією з інтегральних характеристик особистості, які визначають

якість життя людини. Від рівня здоров'я залежить ступінь реалізації її потенціалу у всіх без винятку сферах життєдіяльності. Водночас на сьогодні в цілому здоров'я населення України є незадовільним [1], за різними джерелами практично здоровими є менше 10% жителів країни. За такої ситуації має бути переглянутий та переосмислений існуючий підхід до фізичного виховання.

Здоров'я за визначенням експертів ВОЗ — це не тільки відсутність захворювань та фізичних дефектів, а й стан повного фізичного, духовного та соціального благополуччя. Фундаментом здоров'я в такому широкому розумінні є здоров'я фізичне як властиві організму людини матеріальні засади її життєдіяльності та працездатності, що визначаються головним чином станом та динамікою функціональних й адаптаційних можливостей організму, рівнем його імунітету та тенденціями фізичного розвитку [2]. Внесок різних чинників у забезпечення збереження здоров'я людини має наступну структуру: на частку сфери лікувальної медицини припадає близько 10%, генетичні й інші спадкові особливості — 15%, стан довкілля — 15%, спосіб життя — 53%, і решта — близько 7% [1,3]. При цьому такі чинники, як рівень розвитку медицини в країні, генетичні та спадкові особливості та стан довкілля є не залежними від волі людини, а спосіб життя, — навпаки, може бути свідомо організований нею. Визначальним у цьому аспекті є рівень фізичної культури особистості (від «культура» — різноманітність видів, засобів та результатів активної творчої діяльності людини, спрямованої на освоєння, пізнання та зміну навколишньої реальності й самої себе [4]).

Аналіз та узагальнення даних спеціальної літератури показали, що сприйняття фізичного виховання, як педагогічного процесу, метою якого є формування фізично гармонійно розвинутої людини не відповідає сучасній ситуації [2]. Актуальним є розуміння фізичного виховання як процесу формування особистості — носія фізичної культури, що забезпечить активне, свідоме та відповідальне ставлення до збереження свого здоров'я [3,5,6].

Література

1. Платонов В. М. Бережи здоров'я змолodu // Дзеркало тижня. — 2006. — № 47 (626). — <http://www.zn.kiev.ua/nn/show/626/55278/>

2. Матвеев Л. П. Что же это такое — «оздоровительная физическая культура»? // Теория и практика физической культуры — 2005.— №11.— С. 21— 25.

3. Формування здорового способу життя молоді: проблеми і перспективи. / О. Яременко, О. Балакірева, О. Вакуленко та ін. — К.: Український ін-т соціальних досліджень, 2000.— 207 с.

4. Філософія культури / Причепій Є. М., Черній А. М., Гвоздецький В. Д., Чекаль Л. А. Філософія: посібник для студентів вищих навчальних закладів.— К.: Видавничий центр «Академія», 2001.— С.364 — 384.

5. Бальсевич В. К. Физическая подготовка в системе воспитания культуры здорового образа жизни человека // Современный олимпийский спорт и спорт для всех: VII Международный научный конгресс.— Т. 1.— Алматы, 2004.— С. 11–16.

6. Психология здоровья: Учебник / Под ред. Г. С. Никифорова.— СПб.: Питер, 2003.— 607 с.

ОЦІНКА НЕРВОВО-ПСИХОЛОГІЧНОГО СТАНУ ЮНИХ СПОРТСМЕНІВ

М. І. Звягінцева

ММІРЛ ВНЗ ВМУРоЛ «Україна»,

1 курс, група ФР-1106, спеціальність «Фізична реабілітація»

*Науковий керівник: В. О. Відайко, засл. роб. фіз. культ. та фіз. реаб.,
канд. пед. наук, доцент.*

Метою дійсного дослідження виявилось вивчення можливості використовувати біопотенціали біологічно активних точок шкіри (БАТК) у якості критерії оцінки нервового статусу спортсменів-гребців юнацької групи. Вибір спеціалізації ґрунтувався особливим вимогам даного виду спорту до психологічної організації інваліду.

Дослідженню підлягло дві групи спортсменів (у віці 14–15 років), по технічним результатам розділені нами на «успішних» та «середніх». Реєстрацію потенціалів БАТК (точки загальної дії: 4П, I, 7У) виробляли на 4-х каналному підсилювачі з смуговим фільтром від 0,05 до 10 Гц та входним опором 24 Ом. Значення енергії (середньої площі під кривою) для кожного відведення вираховували на двох 100-секундних ділянках кривої, зареєстрованої для кожного досліджуваного у відповідності в періоді відносного спокою, тренувань та безпосередньої

підготовки до офіційних змагань. Статистичний аналіз не виявив достовірних відмінностей між виділеними групами по вказаному показнику в стані спокійної бадьорості. В період тренувальних навантажень спостерігали однонаправлене зрушення значень енергетичного показника в бік симпатичної активації. Вказане зрушення значень у представників другої групи носить більш виражений характер.

На етапі, попередньому заліковим заїздам, представників першої групи відрізняє більш вузький рівень енергетичного забезпечення з боку структур, відповідних за генерацію потенціалу БАТК. При цьому зрушення величини енергії відносно початкового рівня в цій групі виявилися незначними. В групі ж з «середніх» він досягає максимуму. Нами простежена залежність між першим рівнем активації та величиною реактивного ефекту у групі «успішних». Остання являє собою оптимум активації, необхідний для успішного проходження діяльності. Його перевищення (у групі «середніх») веде за собою неадекватну вимогам ситуацію функціональної надмірності, яка і перешкоджає досягненню високих показників.

ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ І ЙОГО ЗНАЧЕННЯ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

О. М. Ковтонюк

студентка 2 курсу, групи ФН-51, спеціальність «фінанси»

З позицій викладеного розуміння феномена здоров'я людини походить визначення поняття здорового способу життя (ЗСЖ): це все в людській діяльності, що стосується збереження і зміцнення здоров'я, все, що сприяє виконанню людиною своїх людських функцій через діяльність з оздоровлення умов життя — праці, відпочинку, побуту.

Складові ЗСЖ містять різноманітні елементи, що стосуються усіх сфер здоров'я — фізичної, психічної, соціальної і духовної. Найважливіші з них — **харчування** (в тому числі споживання якісної питної води, необхідної кількості вітамінів, мікроелементів, протеїнів, жирів, вуглеводів, спеціальних продуктів і харчових добавок), **побут** (якість житла, умови для пасивного і активного відпочинку, рівень психічної і фізичної

безпеки на території життєдіяльності), **умови праці** (безпека не тільки у фізичному, а й психічному аспекті, наявність стимулів і умов професійного розвитку), **рухова активність** (фізична культура і спорт, використання засобів різноманітних систем оздоровлення, спрямованих на підвищення рівня фізичного розвитку, його підтримку, відновлення сил після фізичних і психічних навантажень).

Для усвідомлення ЗСЖ важливі поінформованість і можливість доступу до спеціальних профілактичних процедур, що мають уповільнювати природний процес старіння, наявність належних екологічних умов, інших складових ЗСЖ, що стосуються переважно не тільки фізичного і психічного, а також соціального і духовного здоров'я.

Стан власне системи охорони здоров'я обумовлює в середньому лише близько 10 % всього комплексу впливів. Решта 90 % припадає на екологію (близько 20 %), спадковість (близько 20 %), і найбільше — на умови і спосіб життя (близько 50 %).

Звідси походить загальноприйняте у міжнародному співтоваристві визначення здоров'я, викладене в Преамбулі Статуту ВООЗ (1948 р.): *«Здоров'я — це стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороб або фізичних вад»*.

Поняття сфер або складових здоров'я. Світова наука розробила цілісний погляд на здоров'я як феномен, що інтегрує принаймні чотири його сфери або складові — фізичну, психічну (розумову), соціальну (суспільну) і духовну. До сфери **фізичного здоров'я** включають такі чинники, як індивідуальні особливості анатомічної будови тіла, перебігу фізіологічних функцій організму в різних умовах спокою, руху, довкілля, генетичної спадщини, рівня фізичного розвитку органів і систем організму.

До сфери **психічного здоров'я** відносять індивідуальні особливості психічних процесів і властивостей людини, наприклад збудженість, емоційність, чутливість. Психічне життя індивіда складається з потреб, інтересів, мотивів, стимулів, установок, цілей, уяв, почуттів тощо. Психічне здоров'я пов'язано з особливостями мислення, характеру, здібностей. Всі ці складові і чинники обумовлюють особливості індивідуальних реакцій на однакові життєві ситуації, вірогідність стресів, афектів.

Духовне здоров'я залежить від духовного світу особистості, зокрема складових духовної культури людства — освіти, науки, мистецтва, релігії, моралі, етики. Свідомість людини, її ментальність, життєва самоідентифікація, ставлення до сенсу життя, оцінка реалізації власних здібностей і можливостей у контексті власних ідеалів і світогляду — все це обумовлює стан духовного здоров'я індивіда.

Соціальне здоров'я пов'язано з економічними чинниками, стосунками індивіда із структурними одиницями соціуму — сім'єю, організаціями, з якими створюються соціальні зв'язки, праця, відпочинок, побут, соціальний захист, охорона здоров'я, безпека існування тощо. Впливають міжетнічні стосунки, вагомість різниці у прибутках різних соціальних прошарків суспільства, рівень матеріального виробництва, техніки і технологій, їх суперечливий вплив на здоров'я взагалі. Ці чинники і складові створюють відчуття соціальної захищеності (або незахищеності), що суттєво позначається на здоров'ї людини. У загальному вигляді соціальне здоров'я детерміноване характером і рівнем розвитку головних сфер суспільного життя в певному середовищі — економічній, політичній, соціальній, духовній.

Зрозуміло, що у реальному житті всі чотири складових — соціальна, духовна, фізична, психічна, і діють одночасно і їх інтегрований вплив визначає стан здоров'я людини як цілісного складного феномена.

ШТУЧНЕ ПЕРЕРИВАННЯ ВАГІТНОСТІ ТА ЙОГО НАСЛІДКИ

Л. Ю. Кухар

*Хмельницький інститут соціальних технологій ВМУРоЛ «Україна»,
соціально-гуманітарний факультет,
III курс, група ФР-31, спеціальність «Фізична реабілітація»
Науковий керівник: І. А. Веретко*

Проблема народжуваності в останнє десятиліття хвилює вчених всього світу. Проведене соціально-демографічне дослідження великої кількості молодих сімей (2982 сім'ї) показало, що в середньому у них народжується менше двох дітей (1,5), в той час як на кожну здорову жінку приходится по 2,45 абортів.

Ті, кому аборт проводився по медичним показам, робили цю небезпечну операцію по 3–4 рази [1].

Дослідження показали, що від репродуктивної поведінки жінки, тобто її бажання чи не бажання мати дітей, багато залежить і від стану її здоров'я.

Нажаль протизаплідні засоби використовують не достатньо широко, і тисячі жінок, в тому числі і молодих, які завагітніли вперше, роблять аборти. Аборт, навіть якщо благополучно закінчується — це серйозна небезпека для здоров'я.

Наслідки абортів — це рецидивуючі запальні захворювання внутрішніх статевих органів, які можуть стати причиною не лише порушень функцій яєчників, але й призводити до розвитку доброякісних і навіть злоякісних пухлин молочних залоз і статевих органів. У молодих жінок (20–24 роки) аборт в двое збільшує ризик розвитку в подальшому раку молочної залози.

Встановлено, що аборт підвищує ризик важких ускладнень наступної вагітності. Самовільні викидні у жінок, які перенесли аборт, відбуваються в 8–10 разів частіше, ніж у тих, хто не переривав вагітність. Аборт підвищує і ймовірність наступної позаматкової вагітності, неблагополучного протікання вагітності, післяродових кровотеч. І звичайно, самий трагічний результат аборту — безпліддя.

Деякі жінки йдуть на кримінальні аборти, тобто їх роблять поза медичним закладом. Найчастіше такий спосіб переривання вагітності вибирають жінки молоді, незаміжні. Позбавлені підтримки зі сторони майбутнього батька дитини.

Кримінальні аборти призводять до важких наслідків, іноді до смерті.

Одне з найчастіших ускладнень аборту — септичний шок. Навіть при своєчасній медичній допомозі вивести жінку при такому стані не завжди вдається — в 60–80% випадків септичний шок веде до смерті хворої.

Вчені прийшли до висновків, що використання контрацептивів дозволяє регулювати частоту пологів, не використовуючи аборти [2].

За даними ВОЗ, смертність серед дітей, народжених з інтервалом менше року в двічі вища, ніж серед дітей, народжених з інтервалом в два роки і більше. Не бажані і пологи після 35 і особливо після 40 років, так як у не молодих матерів вища

ймовірність ускладнень вагітності і пологів, а у їх новонароджених — асфіксії, пологової травми, пороків розвитку.

Наукові дослідження доводять: попередження вагітності у жінок молодше 19 років і у багатонароджуючих жінок старше 35–40 років, а також дотримання інтервалів між пологами не менше 2–2,5 років могло б знизити материнську смертність в 2 рази, а ранню дитячу смертність — в 4 рази.

Міністерство охорони приймає зараз заходи для покращення медичної допомоги жінкам при штучному перериванні вагітності. Лікарям стаціонарів доручено посилити контроль за якістю обезболення.

- На даний час Міністерство охорони дозволило операцію штучного переривання вагітності при терміні не більше 28 тижнів і у зв'язку з особливо важкими ситуаціями [3].

- Але щоб не доводити діло до абортів потрібно грамотно користуватися протизаплідними засобами. Без цього неможливо зберегти здоров'я жінки, забезпечити нормальне протікання наступної вагітності, відкрити шлях до щасливого материнства.

Література

1. Грибан В. Г. Валеологія, Навчальний посібник.— Київ: Центр навчальної літератури, 2005 р.
2. Паффенбаргер Р. С., Ольсен Э., Здоровый образ жизни.— Киев: олимпийская литература. 1999 г.
3. Гуртовой Б. Л.. С чего начинаются многие женские беды — «Здоровье», 2000.

ЗНЯТТЯ БОЛЬОВИХ СИМПТОМІВ У СПОРТСМЕНІВ ІНВАЛІДІВ

А. С. Ліннік

ММІРЛ ВНЗ ВМУРоЛ «Україна»,

факультет соціально-гуманітарних дисциплін,

IV курс, група ФР-41-03, спеціальність «Фізична реабілітація»

Науковий керівник: В. А. Відайко, заслужений працівник

фізичної культури і фізичної реабілітації, кан. пед. наук, доцент

Різні види рефлексотерапії застосовували для купірування больового синдрому у спортсменів високої кваліфікації (19 чоловік — штангісти різних вагових категорій, 27 чоловік —

багатоборці, боксери, гандболісти і ін). Ефективність лікування показана при розтягуванні зв'язкового апарату суглобів (колінний, гомілковостопний), міалгії, о остеохондрозі хребта і ін. Вибір методики дії і поєднання БАТ залежав від тяжкості пошкодження і ступені вираженості больового синдрому. Про функціональний стан БАТ, пов'язаних з даним захворюванням, судили за показниками методу квазі-резонанса (МКР) за допомогою реєстрації патернів коливань маятника, закріпленого на руці. Використовували локальні і локально-сегментарні БАТ, . точки каналів, що проходять через уражену область, БАТ широкого спектру дій і вушної раковини. Критерієм ефективності лікування була суб'єктивна відтінку хворого і показники МКР про нормалізацію функціонального стану БАТ больової області. Швидке купірування болю забезпечували тригерною пункцією больових крапок. Лікувальна дія досягалася періостальною пункцією по Ф. Манну з подальшою аплікацією золотих і срібних кульок діаметром 1 мм (фірма «Никка», Канада) на БАТ строком до 4 днів. Застосовували також методику «однієї голки» і корпоральну голкотерапію по ходу каналу через пошкоджену область. Для скорочення часу лікувальної дії на голки накладали північний або південний полюс магнітною індукцією 2 мТ, діаметром 5 мм і завтовшки 1 мм (Інститут східної медицини, Японія) або проводили електростимуляцію імпульсами струму із зміною полярності кожні 2 сек., тривалістю 1–1,5 мхв. і частотою 2–6 Гц. Для електроголкотерапії ми спільно з інженером Барановим Я. І. сконструювали портативний прилад з номінальною напругою 9 в і діапазоном регулювання сили струму до 50 мкА. Частоту імпульсів можна змінювати від 1 до 2000 Гц, а їх тривалість — плавно регулювати від 0,05 до 1,5-мсек. В ряд випадків для прискорення нормалізації функціонального стану БАТ прогрівав введені голки полиновими сигаретами протягом 1,5–2 мін. При аурикулотерапії використовували точки локуса 29, 26-а і ряд інших. Для посилення анальгетичного ефекту виробляли повторні обертання голок в точках локуса 29, що доцільно поєднувати з функціональним навантаженням ураженої області. Критерієм експозиції голок були нормалізація функціонального стану БАТ вушної раковини або повне купірування болю. В деяких випадках в точки локуса вводили довгострокові голки-кнопки на строк до 2–4 діб. У разі боязні акупунктура

використовувала аплікацію золотих і срібних кульок на больові крапки залежно від показників МКР на строк до 4 діб.

Позитивні результати спостерігали у пацієнтів вже через декілька годин, а значне поліпшення із зникненням больового синдрому після 2–3 повторних аплікацій.

Введення голки в БАТ, різні аплікації і електроakupунктури викликають зміну метаболізму з підвищенням рівня гамма-аміномасляної кислоти (ГАМК) в гіпоталамусі, таламусі, септальній області і корі головного мозку і виразний викид ендорфінів, що сприяє блокаді синаптичного перенесення на різних рівнях ЦНС. Ефект акупунктурного знеболення реалізується за рахунок пригнічення висхідного ноцицептивного потоку, представленого норадренергічними нейронами, і активізації низхідних серотонінергічних шляхів, а також дофамінергічних структур і системи ГАМК, пов'язаних з відповіддю на больовий стимул, і процесу викиду ендорфінів і енкефалінів. У корі великих півкуль ті, що виділяються при акупунктурі енкефаліни виступають переважно як нейро-медіатори, а в гіпокампі їх основною функцією є нейромодуляція. Пресинаптична локалізація опіатних рецепторів в головному мозку указує, що нейрони, що містять енкефаліни, за допомогою аксо-аксонних синопсів здійснюють пресинаптичне гальмування, а аксо-дендритні і аксосоматичні енкефалінові нейрони обумовлюють пост-синаптичне гальмування. Дія ж опіатів і енкефалінів, ймовірно, можлива через ГАМКергічні нейрони, які беруть участь в обох видах цього гальмування. Комплементарність ГАМКергічних і опіатних рецепторів підтверджується посиленням морфінної анальгезії ГАМК-позитивними речовинами і ослаблення її ГАМК-негативними.

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ У ВНЗ ІНВАЛІДІВ В ІНТЕГРОВАНІХ ГРУПАХ

А. М. Литвиненко

(інвалід II гр. дитинства) Миколаївський міжрегіональний інститут розвитку людини університету «Україна» VI курс, гр. ФР-6,
спеціальність «Фізична реабілітація»

Науковий керівник: В. А. Відайко к. п. н. доцент

Актуальність. У зв'язку з виникненням сприятливої ситуації та сприятливого соціального стану, а також економічної

обґрунтованості того, що інваліди можуть і повинні працювати, їхня праця сприятиме декільком факторам на користь суспільству. Тоді виникла потреба в освіті інвалідів.

Найяскравішим прикладом того, що інваліди — суспільно корисні люди є XV олімпійські ігри, після яких пройшли I параолімпійські ігри. Україна вперше прийняла участь в параолімпійських іграх коли здобула свою незалежність і під власним прапором виїхала на IX параолімпійські ігри.

Мета. Економічне обґрунтування, що вища освіта для інвалідів принесе економічну користь суспільству є ТОВ «СПІ» (Співдружність ініціативних працездатних інвалідів). Засновником цієї організації є інвалід I групи, нині народний депутат Верховної Ради, Журавко Олексій Валерійович.

Наукова новизна. На Україні проводиться інтенсивна та плідна праця по розробці методів та методик по навчанню людей з особливими потребами у ВНЗ. Найбільш вдалою та перспективною методикою користується Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна». Саме у цьому ВУЗі були надані переваги освіти інвалідів, як соціально-корисних громадян. Саме тут виникла фраза: «Людина з яскраво вираженою індивідуальністю». З початком навчання інвалідів у цьому ВУЗі була проведена розробка психологічного середовища для розуміння, що інваліди — звичайні люди. Деякі інваліди не мають можливості самостійно пересуватись, тому для них розроблено систему здачі іспитів та заліків через мережу Internet, для сліпих та слабо зрячих дизайн аудиторій дозволяє підключення диктофонів з різних місць в аудиторії, що не заважає під час лекцій або семінарів студентам, що не мають потреби у використанні додаткового обладнання.

Університет «Україна» звертає також особливу увагу на тих студентів інвалідів які прагнуть займатися науковою діяльністю, та заняттям спортом на професіональному рівні. Тим самим стимулюється розвиток творчості не тільки у студентів-інвалідів, а також у студентів, які не мають фізичних вад, що призводить до здорової конкуренції між студентами, і тим самим підвищується рівень знань та практичних навичок у студентів обох категорій. Такі практичні навички застосовуються студентами при подальшій співпраці в інтегрованих колективах.

Наприклад, Миколаївський міжрегіональний інститут розвитку людини університету «Україна» та ряд інших ВНЗ разом з компанією РУСАЛ вже декілька років проводять конкурс на звання «Кращий студент Миколаївщини», де обов'язково повині приймати участь інваліди в усіх номінаціях конкурсу. Мета конкурсу: запобігання злочинності серед молоді та пошук перспективних вчених та громадських діячів.

Практичні рекомендації. Дана програма рекомендована для усіх навчальних закладів незалежно від ступеня та рівня акредитації у Міністерстві освіти та науки в Україні.

Висновок. Дана програма направлена на покращення соціально-моральних поглядів молоді, а особливо молоді з інвалідністю, на перспективи та цінності у житті, а також пошук свого місця у суспільстві. Особливо важливі такі програми для молоді з особливими потребами, де вони можуть відчувати, що вони не, користувачі, а повноправні громадяни нашого суспільства, які приносять користь, а не збитки.

СТРУКТУРА ОСОБИСТОСТІ Й ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ

О. Л. Лянзберг

*Миколаївський міжрегіональний інститут розвитку людини
ВМУРоЛ «Україна» факультет соціально-гуманітарний,
4 курс, група ФР-41-03, спеціальність «Фізична реабілітація».*

*Науковий керівник: В. О. Відайко, зас. робіт. фіз. кул. й фіз. реаб.
к. пед. н., доцент.*

Проблема контролю й регуляції психологічних властивостей особистості спортсменів має важливе значення для ефективності діяльності. Становить інтерес дослідження провідних факторів особистості в процесі становлення вищої спортивної майстерності. Для контролю за параметрами, що змінюються, особистості спортсменів був використаний 16-факторний опросник Кетелла. Випробуваними були веслярі-академісти. У першому дослідженні взяли участь 51 чол., воно було проведено в 2004 році. У повторному дослідженні, через два роки, взяло участь 13 чол., що досягли високих спортивних результатів.

Дана група становить інтерес у плані впливу властивостей особистості на ефективність діяльності. Як показали дослідження

по жодному з 16 факторів й 4 інтегративним, статистично достовірне розходження між першим і другим дослідженням не виявлено. Це значить, що спортсмени цієї групи мають стабільні особистісні характеристики, що сприяють досягненню високих спортивних результатів. Отже, застосування даного методу має прогностичне значення для відбору перспективних веслярів.

Якісний аналіз структури особистості показав, що можна виділити провідні фактори, що забезпечують успішність діяльності. До них відносяться наступні: домінування й урівноваженість (коефіцієнт кореляції між першим і другим дослідженням на рівні вірогідності 0,99), занепокоєння (0,98). Ці три фактори залишаються постійними для особистості й у найменшому ступені піддаються змінам. На достовірному статистичному рівні (0,95) значимими є наступні риси особистості (у порядку убутання): емоційна стійкість, рішучість, підозрілість, заклопотаність. З 16 факторів особистості 7 є постійними й відповідно визначальна успішність діяльності.

Серед залишившихся 9 факторів, два — вербальні інтелекти й «простота-хитрість» — мають негативну кореляцію, але на статистично не достовірному рівні; інші — позитивну.

З огляду на виявлені особливості структури особистості спортсмена високого класу, можна встановити індивідуальні особливості, що проявляються в стабільності, збалансованості різних факторів. Виявилось, що чим вище тіснота зв'язку властивостей особистості, чим менше вони були піддані змінам за ці два роки, тим вище спортивні показники. З 13 спортсменів — 9 чоловік мали позитивну кореляцію після двох досліджень, з них 5 чоловік на статистично достовірному рівні. Чотири чоловіки мали негативний зв'язок, тобто виявилися нестабільними особистостями. З дев'яти стабільних особистостей двоє стали чемпіонами світу, двоє — призерами, двоє — фіналістами, а один посів сьоме місце. Із чотирьох нестабільних жодної людини не було в складі збірної команди, хоча в інших відповідальних змаганнях всі представники цієї групи посідали високі місця. Розходження в стабільності особистості та її вплив на результати підтверджує середній коефіцієнт кореляції шести фіналістів чемпіонату світу — 0,561, а в інших тільки 0,042.

Становить інтерес зіставлення цієї групи випробуваних з тими спортсменами, які не досягли високих результатів. Порівняння ми провели на підставі першого дослідження,

тому що повторно, через два роки, зібрати всю групу не представилося можливим.

Чим же відрізнялися перспективні спортсмени від тих, хто не досяг високих результатів? На статистично достовірному рівні ця відмінність виявилася в трьох факторах з 16 й в одному інтегративному факторі із чотирьох. Це виявилось в більш високому вербальному інтелекті, більшому консерватизмі й залежності від групових впливів. В інтегративному факторі розходження виявилось в рівні конформності. Отже, можна зробити висновок — відмінність двох груп зводиться до розходження в соціально-психологічній адаптації. Спортсмени високого класу мали більш високий рівень колективістичної мотивації й інтелекту.

ЗАХВОРЮВАНІСТЬ СТУДЕНТІВ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ЗМЕНШЕННЯ

О. О. Погоріла, К. С. Костюченко, С. В. Мартиненко

Сумський гуманітарний інститут, кафедра фізичної реабілітації

VI та V курси, групи ФР-3 та ФРС-6,

Спеціальність «Фізична реабілітація»

Науковий керівник: І. В. Тернова, ст. викладач

Інтеграція в європейську систему навчання, можливість вільно обирати майбутню професію та працювати в різних країнах світу, а також розвиток конкуренції на ринку праці сприяє інтенсифікації навчального процесу. Тому на сучасному етапі у багатьох студентів формується свідоме відношення до навчання. В таких умовах збільшується розумово-емоційне навантаження, що в свою чергу впливає на успіхи в навчанні, розумову працездатність і на стан здоров'я.

Як відомо на стан здоров'я людини впливають такі чинники: фізичний розвиток, захворюваність, харчування, умови навчання та відпочинку, мікроклімат в сім'ї, сон та багато інших. Один із аспектів, які ми вивчали — захворюваність.

Метою нашої роботи було дослідження захворюваності під час навчання. Дослідження проводилися на базі Сумського гуманітарного інституту. Була досліджена захворюваність студентів денної форми навчання 4 кафедр — «Фізичної реабілітації»,

«Перекладу», «Правознавства» та «Дизайну». Всього — 294 студента.

Дослідження проводилося шляхом викопіювання даних з медичних карток. На основі отриманих результатів ми виявили структуру захворюваності згідно міжнародній класифікації хвороб (МКХ-10).

Перше місце в структурі захворюваності займають інфекційні хвороби. Вони займають 49,2% від всіх захворювань в 2005–2006 роках і представлені гострими респіраторними вірусними інфекціями. Друге місце в структурі — захворювання органів дихання. Їх частка складає 14,8% від всіх хвороб. Найчастіше зустрічалися бронхіти та фарингіти. Третє місце в структурі захворюваності посідають хвороби нервової системи. Вони займають 11,1% від всіх захворювань. Четверте місце — захворювання очей, їх 10,5%. Міопія є лідером цього класу. П'яте місце в структурі захворюваності займають хвороби травної системи. Їх частка складає 6,6%. Найпоширеніша хвороба — гастрит. Наступні місця займають ендокринні захворювання (2,9%), захворювання статевих органів та органів виділення (2,6%), захворювання системи кровообігу (1,3%), травми та отруєння (0,7%), розлад психіки та поведінки (0,3%).

Аналіз захворюваності студентів показав, що дівчата хворіють у 3,5 рази частіше, ніж хлопці. Та незалежно від віку, статі та пори року підтримувати здоров'я потрібно завжди і всім. Для цього ми пропонуємо такі шляхи:

1. Загартування — оздоровчий засіб, що сприяє запобіганню багатьох хвороб. При багаторазовій дії специфічних подразників під впливом нервової регуляції в організмі формується відповідні функціональні системи, які забезпечують пристосувальний ефект. Організм стає спроможним безболісно зносити надмірну дію холоду, високу температуру повітря, підвищується тонус центральної нервової системи, поліпшується кровообіг, нормалізується обмін речовин

2. Фізичне виховання та оптимальна рухова діяльність — одні зі складових здорового способу життя. Зайняття гімнастикою, велосипедним та лижним спортом, бігом, дихальною гімнастикою, туризмом та іншими формами масової фізичної культури сприяють укріпленню захисних сил організму.

3. Активний відпочинок та прогулянки. Вони сприяють регулюванню обмінних процесів між організмом та навколишнім середовищем.

4. Викорінення шкідливих звичок.

Таким чином, можна зробити висновок, що розумово-емоційне навантаження впливає на працездатність, і, врешті на стан здоров'я, що виявляється послабленням імунітету та збільшенням хвороб серед студентів. Так, серед захворюваності перші місця займають інфекційні хвороби та хвороби органів дихання. В цій статті ми запропонували деякі шляхи вирішення цього. А загартування, фізичне виховання та оптимальна рухова діяльність, активний відпочинок, прогулянки та викорінення шкідливих звичок — важливі умови для зменшення захворюваності серед студентів.

Література

1. Гигиена и санитария. — 2005. — № 6.
2. Проблемы соц. гигиены, здравоохранения и истории медицины. — 1997. — № 6.
3. Проблемы соц. гигиены, здравоохранения и истории медицины. — 2005. — № 6-4 // Профилактика заболеваний и укрепление здоровья. — 2002. — № 1.

ДОВОБА ДИНАМІКА ВЕЛИЧИНИ СВІТЛОРОЗСПЮВАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ (СЗ) АКТИВНИХ ТА СПРЯЖЕНИХ ТОЧОК ШКІРИ ЛЮДИНИ ПРИ РІЗНОМАНІТНИХ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ СТАНАХ ОРГАНІЗМУ

А. І. Синя

ММІРЛ ВНЗ ВМУРоЛ «Україна»

1 курс, група ФР-1106, спеціальність «Фізична реабілітація».

Науковий керівник: В. О. Відайко, засл. роб. фіз. культ.

і фіз. реаб., канд. пед. наук, доцент.

Вивчення біологічних ритмів, в тому числі, добової динаміки СЗ активних та спряжених точок шкіри людини надає змогу научного застосування лікувальних засобів в лікувальній

практиці. Застосування лікувальної і фізіотерапії в певний час доби може бути отриманий високий терапевтичний ефект. З урахуванням вищесказаного нами були проведені спостереження добової динаміки СЗ активних та спряжених точок шкіри людини в нормі та при порушенні функціонального стану деяких внутрішніх органів організму.

Дослідження отриманого добового ритму величини СЗ активних (вань-гу, хе-гу, цзу-сань-лі) та спряжених точок шкіри людини використано на 20 практично здорових добровольцях обох полів у віці 18–26 років. На протязі доби, кожні три години, вимірювали величину СЗ активних та спряжених точок. Також дослідили дві групи хворих з діагнозом гострого холециститута язвенної хвороби шлунку та дванадцятипалої кишки (всього 28 людей обох полів в віці 23–50 років). Точки для дослідження відбирали по каналам, мавшим відношення до хворого органу, а саме: хе-гу, ян-гу, вань-гу, тай-чун, цзу-сань-лі та ней-тін. Для реєстрації СЗ шкіри використали спеціальну фотометричну установку.

Виявлена залежність добової динаміки СЗ активних та спряжених точок шкіри людини від функціонального стану деяких внутрішніх органів. Показано, що величини добової динаміки СЗ активних та спряжених точок шкіри людини в нормі та патології суттєво відмінні.

Вважаємо актуальним вивчення тимчасової організації біофізичних якостей активних точок шкіри організму, що буде сприяти об'єктивізації оцінки функціонального стану людини.

Добова динаміка величини світлорозсіювальних здібностей (сз) активних та спряжених точок шкіри людини при різноманітних функціональних станах організму.

ВИЗНАЧЕННЯ ХЕМІЛЮМІНЕСЦЕНЦІЇ ПЛАЗМИ КРОВІ, ІНІЦІЙОВАНОЇ ПЕРЕКИСОМ ВОДНЮ

Г. В. Станєва

*Миколаївський міжрегіональний інститут розвитку
людини ВМУРоЛ «Україна» факультет соціально-гуманітарний,
IV курс, група ФР- 41-03, спеціальність «Фізична реабілітація»
Науковий керівник: В. О. Відайко, зас. роб.. фіз. кул.
і фіз. реабіл., к. пед. н., доцент*

У цей час ведеться інтенсивна розробка різних варіантів методу хемілюмінісценції біологічних рідин у теоретичному й науково-прикладному напрямку. Вимір хемілюмінісценції, що виникає в результаті протікання реакцій рекомбінації вільних радикалів, є зручним методом для вивчення кінетики й механізму ланцюгового окислювання в організмі спортсмена.

Нами розроблений новий метод ініційованої хемілюмінісценції із застосуванням перекису водню, що у цей час проходить апробацію при обстеженні спортсменів різної кваліфікації й спеціалізації.

Забір крові при дослідженні береться з ліктьової вени за загальноприйнятою методикою, а в якості антикоагулянта застосовують цитрат натрію в концентрації 10 мг/мл крові. До проведення дослідів кров може зберігатися в холодильнику на протязі 48 годин при температурі 2–3 градусів. Плазму крові отримують центрифугуванням при 2,4 г протягом 10 хвилин. Всі маніпуляції з плазмою проводять при кімнатній температурі.

Для реєстрації хемілюмінісценції використовують прилад, зібраний на базі лічильної стійки для дифрактметра ССД–1. Прилад складається з блоків живлення БП–2 та БП–3, стабілізуючого випрямувача ВСВ–2 с, посилювача слабких імпульсів УШ–1, автоматичного диференціючого дискримінатора АДД–1, перелічильного блоку ПС–1, вимірювача швидкості лічби ІСС–1, автоматичного потенціометра КСП–4 та фотомноження ФЕУ–35 з максимальною чуттєвістю в зоні спектра 380–420 нм. Чуттєвість фотокатода 52 мка/лм. Фотомноження працює без охолодження при температурі 20 градусів.

Вимірювання хемілюмінісценції проводиться слідуючим чином. В кювету вводиться 1 мл плазми крові. Потім до плазми

додають 3 мл 134 мм фосфатного буферу рН 7,4. Кювету з розведеною плазмою кладуть у темнову камеру прилада над торцом фотомноження. Через стінку темної камери вводяться дві резинові трубки. Одна використовується для введення в кювету перекису водню, інша — для введення розчину солі двовалентного заліза. Залежно від умов досвіду в кювету опускають або трубку для введення перекису водню, або трубку для введення солі двовалентного заліза. Темнову камеру закривають і включають установку. Після виміру фонового світіння розчину в кюветі в неї по трубці вводять перекис водню або розчин солі двовалентного заліза. Виникає спалах хемілюмінісценції, що реєструється на діаграмній стрічці автоматичного потенціометра. Кінцева концентрація в кюветі як перекису водню, так і солі двовалентного заліза однакова й становить 5 мм.

При інкубації розведеної плазми з перекисом водню виникає спалах сверхслабого світіння й розвивається характерна картина хемілюмінісценції: швидкий підйом, повільний спад, що переходить у стаціонарне світіння. Збільшення інтенсивності сверхслабого світіння пов'язане з підвищенням змісту в плазмі крові як ініціаторів перекисного окислювання, так й активаторів хемілюмінісценції.

Почато спробу застосування методів теорії розпізнавання образів для формалізованого опису криві спалахи хемілюмінісценції, ініційованою перекисом водню. Для опису кривої світіння запропоновано 17 параметрів, 10 з яких розглядаються комплексно з обліком їхніх інформаційних ваг.

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ НА РОЗВИТОК ДІТЕЙ ДО ОДНОГО РОКУ У СІМ'Ї

Т. В. Степанченко

Херсонська філія, кафедра фізичної реабілітації,

V курс, група 531, спеціальність «Фізична реабілітація»

Науковий керівник: А. П. Березовський, к, пед, н., доцент

Актуальність. Дефіцит сучасних простих методик, які б описували ефективність впливу регулярних, на протязі 1-го року, занять із фізичного виховання на розвиток дітей у сім'ї, необхідність гармонійно виховати своїх дітей, наштовхнули на проведення даного експерименту.

В роботі використані такі методи дослідження: аналіз та узагальнення сучасних даних літературних джерел, медичних карток, щоденників розвитку дитини, бесіди з батьками, медичними працівниками, експеримент, різноманітні тести і ін.

Методика організації дослідження. Для досягнення мети у 9 сім'ях були організовані дві групи дітей (із 3 дівчаток і 2 хлопчаків в кожній): експериментальна, з якими на протязі року батьки займалися фізичним вихованням; контрольна — з якими батьки не систематично, мало, або зовсім не займалися фізичними вправами. Порівняльний аналіз робився також по даним середньостатистичної групи.

Заняття проводилися згідно розроблених індивідуальних програм розвитку зміст яких складали елементи вправ основної гімнастики, ігор, природних і гігієнічних факторів, масажу.

Результати дослідження. Одержані результати свідчать, що за перший рік життя діти експериментальної групи за рахунок занять елементами вправ основної гімнастики, ігор, природних і гігієнічних факторів, масажу випереджали у своєму фізичному розвитку своїх ровесників із контрольної групи і загальноприйнятими нормами на 1–2 місяці: від перших спроб підняти голову (1-й місяць) — до утримання її лежачи на передпліччях (2,0–2,5 місяці, 3,5–4,5 місяців, 2,5–3 місяці відповідно); повертання її в пошуках джерела звуку, обмацування та захоплення предметів (3,0–3,5 місяці — в експериментальній, 3,5–4,0 місяці — в контрольній групах, норма — 4 місяці), перекладання їх із руки в руку, перевертання зі спини на живіт і лазіння на деяку відстань (4-й місяць, 4,5 місяці і 5 місяць — відповідно); спробам сідати, активно плазувати, вставати і ходити з використанням опори (5–6 місяці — в дослідній, 7–9 місяців — в контрольній і 6–9 місяців — у нормі); виконання деяких дій, направлених на досягнення певного результату: виймати й складувати предмети, відкривати й закривати іграшки з кришками, знімати й надівати кільця на стержень (9–10 місяці, 11–13 місяці, 9–12 місяців — відповідно) — до уміння ходити самостійно (із 9–11-го місяця — в експериментальній, з 12 місяця — в контрольній і загальноприйнятими нормами групах).

Одержані результати вказують, що середня довжина, маса тіла і окружність грудної клітини у дітей до 1 року у експериментальній групі були більші. В цей період спостерігається

найбільший приріст довжини тіла як у дівчаток, так і хлопчаків (таблиця 1).

Скарг з боку батьків на здоров'я дітей не було. Діти жваві, багато рухаються, допитливі, цікавляться усім, що діється навколо них.

Таблиця 1

Показники фізичного розвитку дітей до 1 року

Показники	Експериментальна група, n = 5		Контрольна група, n = 5		Норма		Р
	початкові	кінцеві	початкові	кінцеві	початкові	кінцеві	
Довжина тіла, см	52,0	78,74 <26.74	52,0	73,80 < 21.80	50,9	74,5 < 23,6	<4,94
Маса тіла, кг	3,34	11,11 < 7.74	3,38	9,75 < 6.37	3,4	5,8 < 2,4	<1,35

Висновки. Встановлено що в процесі проведення регулярних, на протязі року занять вправами основної гімнастики, елементів ігор, в умовах впливу природних факторів, стан здоров'я, всі антропометричні, фізичні і інтелектуальні показники дітей експериментальної групи перевищують середньостатистичні і контрольної груп, розвиток дітей всебічний і гармонійний для їхнього віку.

КОНТРОЛЬ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СПОРТСМЕНОК З УРАХУВАННЯМ БІОФУНКЦІОНАЛЬНОЇ РИТМІКИ

Т. В. Стороженко

*Миколаївський міжрегіональний інститут розвитку людини
ВНЗ ВМУРоЛ «Україна» Соціально-гуманітарний факультет,
II курс, група ФР-21, спеціальність «Фізична реабілітація».
Науковий керівник: В. О. Відайко, зас. роб. фіз. кул.
і фіз. реаб., кан. пед. наук, доцент*

Питання побудови тренування кваліфікованих обліком функціональної ритміки організму розроблений недостатньо щільно. Це торкається також зсувів властивостей психіки спортсменок.

Мета даної роботи — прослідити специфічні зміни організму і психіки спортсменок, що займаються весловим спортом, при різних фазах специфічного біологічного циклу.

Обстеження кваліфікованих спортсменок у віці 19–25 років, що спеціалізуються у весловому спорті. За час педагогічного експерименту проведено 263 тренування. Загальний об'єм циклічних навантажень становив 6000 км. Дослідження виконували в підготовчий період тренування. Застосовували педагогічні, фізіологічні, психологічні методи, в тому числі веслування: на стандартній трасі 500 м, проводили щоденне вимірювання базальної температури, заповнювали спеціальні анкети, вивчали феномен кристалізації слизу I індивідуальні властивості психіки спортсменок.

Дослідження динаміки фізичних, психічних і функціональних можливостей спортсменок в окремі фази специфічного біологічного циклу виявило деякі закономірності. Спеціальна працездатність досягає оптимальних показників в постовуляторну і постменструальну фазу циклу. Показники емоційної стійкості, активності, самопочуття і настрою спортсменок в цей період знаходяться в нормі, не збільшуючись і не зменшуючись. Відносне пониження працездатності спостерігали в менструальній, овуляторній та предменструальній фазах, які супроводжувались погіршенням показників (індивідуально) психологічних властивостей спортсменок.

Результати проведених досліджень дозволяють зробити висновок: Основною структурною одиницею тренувального процесу

- кваліфікованих спортсменок потрібно вважати не неподільний мікроцикл, а мікроцикл специфічного біологічного циклу:

- перший тренувальний мікроцикл специфічного біологічного циклу відповідає менструальній фазі I ділиться на 3–4 дні;

- другий — постменструальній фазі і триває 5–10 днів в залежності від тривалості біологічного циклу;

- третій тренувальний період самий короткий, він триває у середньому 2–3 дні (до його складу входить овуляторна фаза);

- четвертий — відповідає постовуляторній фазі і триває 6–12 днів;

- п'ятий мікроцикл специфічного біологічного циклу відповідає предменструальній фазі і триває у кваліфікованих спортсменок в середньому 3–4 дні.

При побудові тренувального процесу особливо рекомендується враховувати овуляторну фазу біологічного циклу, оскільки великі фізичні і психологічні навантаження в цій фазі переносяться спортсменками важко і спричиняють більш значне стомлення, ніж в інших фазах біологічного циклу.

Незважаючи на пониження працездатності організму спортсменок під час деяких фаз специфічного біологічного циклу, спортсменки можуть і повинні тренуватися у всіх його фазах.

Фізичні і психічні навантаження переважної спрямованості на витривалість в учбово-тренувальному процесі доцільніше, застосовувати в постовуляторну і постменструальну фази (при 28–30 денному біологічному циклі 16–18 днів відносно підвищеної працездатності).

В учбово-тренувальному процесі кваліфікованих спортсменок рекомендується точно встановлювати фази специфічного біологічного циклу і контролювати їх циклічність шляхом щоденних вимірювань базальної температури, регулярного ведення щоденників самоконтролю і своєчасним отриманням відповідних лікарсько — педагогічних консультацій.

Як фізичні, так і психологічні навантаження спортсменок в різні фази біологічного циклу необхідно застосовувати з урахуванням індивідуальних фізичних і психічних можливостей організму.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

Т. В. Стороженко

*Миколаївський міжрегіональний інститут розвитку людини
ВНЗ ВМУРоЛ «Україна»*

*Соціально — гуманітарний факультет, II курс, група ФР-21,
спеціальність «Фізична реабілітація».*

Науковий керівник: А. М. Мирян, зас. праців. культ. України, в. о. доцент

Сучасний період розвитку суспільства нашої незалежної держави України відкриває широкі можливості для оновлення змісту освіти, що дає змогу формувати духовне багаття покоління людей. Наше сьогодення переконує як зросла соціальна роль особистості.

Потреба ж у кваліфікованих спеціалістах з фізичної реабілітації дуже велика, оскільки в умовах соціальної економічної кризи зростає кількість людей, що потребують допомоги у фізичній реабілітації здоров'я.

Фізична реабілітація — невід'ємна складова соціальної та професійної реабілітації, і використовується як лікувальний і профілактичний засіб з метою комплексного відновлення фізичного здоров'я та працездатності хворих та інвалідів.

Фахівці з фізичної реабілітації здійснюють лікувально — відновлювальну фізкультуру, спортивно — масову, виховну, та рекреаційну роботу, можуть працювати в лікарнях, лікарсько — фізкультурних диспансерах, у спортивних командах, методистами ЛФК.

Реабілітолог повинен бути глибоко обізнаний в області фізичної культури, в той же час повинен володіти глибокими знаннями відносно сутності та патологічних процесів і хвороб своїх пацієнтів. Він зобов'язаний визначати, які методи та прийоми можуть бути найбільш ефективними не тільки по медичним показникам хвороби і стану пацієнта, але у відповідності з його психічними якостями, з соціальними аспектами свого життя в сім'ї і суспільстві.

Знаходячись під час практики реабілітаційних закладах, оздоровчих центрах, притулках інтернатах студенти підбирають засоби та форми лікувально фізичної культур, розробляють методику застосування фізичних вправ на різних станах лікування, допомагають інвалідами виробити нові рухи, компенсаторні навички, користуючись протезами та іншими технічними приладами.

Саме таких фахівців, майбутніх фізичних реабілітологів як Остопіченко Тетяна є студентка групи ФР-5, Висоцькій Дмитро (ФР-3), Костюк Олександр (ФР-3), Луць Оксана (ФР-4), Лакей Тетяна (ФР-4) та інші, які допомагають і адаптують людину до життя у змінених умовах існування, готує наш університет.

Фізична реабілітація освіта, як навчально — професійна дисципліна, яку здобуємо ми в нашому вузі це і є якраз вченням про принципи, підходи, форми, способи наукового пізнання і керування різними станами здоров'я, інтегрує і систематизує накопичений досвід відповідально — оздоровчої практики.

Під час навчання ми намагаємося, щоб у майбутньому в практичній роботі ми користувались не тільки методами профілактики і лікування серед хворих людей, а й методами відновлення організму.

Вивчаючи курси з фізичної реабілітації, наприклад «Організація діяльності реабілітаційних закладів», «Основи соціальної реабілітації», «Основи догляду за хворими та інвалідами» наші студенти набувають необхідні знання та практичний досвід у створенні оптимальних умов для різних видів рухливої діяльності у процесі фізичної реабілітації, дізнаються про організаційні основи діяльності реабілітаційних закладів, вивчають комплекс заходів, що спрямовані на полегшення стану хворого і забезпечення успіху лікування, надання медичної допомоги.

І звичайно ж, для того, щоб така діяльність була ефективною, приносила реальні позитивні результати, виконувати її повинні фахівці з високим рівнем компетенції, мати глибокі знання та ґрунтовні знання з багатьох галузей суспільних наук, володіти різноманітними навичками.

Сьогодні на нашому соціально — гуманітарному факультеті МФ ВМУРоЛ (декан Новосад Н. І.) здійснюється підготовка фахівців освітньо — кваліфікованого рівня із фізичної реабілітації — «спеціаліст», «магістр».

Навчальний процес повністю забезпечений навчальними приміщеннями, бібліотекою, лабораторною базою з устаткуванням, функціонує 3 комп'ютерні класи, об'єднаних у локальну мережу, підключену, до Інтернету. На кафедрі працюють висококваліфіковані викладачі — 95 % мають науковий ступінь кандидата наук і вчене звання доцента.

Високі знання ми одержуємо завдяки професорів кафедри — Зюзін Віктор Олексійович — професор, доктор медичних наук, Кандидат медичних наук — Калініченко Володимир Миколайович, Белік Людмила — лікар вищої кваліфікаційної категорії.

За підтримки директора МФ ВМУРоЛ, к. п. н. доцента Матвієнко Людмили Павлівни створено новий центр фізичної реабілітації, придбано багато науково — методичних посібників, «муляжів, плакатів, спеціальної медичної літератури, медичних інструментів: тонометрів, секундометрів, які використовуються в навчальному процесі.

Викладачі кафедри фізичної реабілітації к. п.н., доцент Відайко Віктор Олексійович, к. т. н, старший викладач Посідай Наталя Іванівна, доцент Нечипоренко Валентина Тихонівна, Мірошкіна Наталя Валеріївна, к. п. н. Шевчук Олександр Володимирович вимагають від нас — майбутніх спеціалістів професійного покликання і професійної майстерності, об'єктивного критичного ставлення до майбутньої роботи, високих духовних і моральних якостей і схильності до роботи, добиватися самореалізації.

Для актуалізації теоретичних знань проводимо практичні заняття у державних реабілітаційних закладах, які стали для наших студентів базою практики, а керівники цих закладів Із любов'ю та повагою віднеслася до цієї важливої справи, а саме в Державному реабілітаційному комплексі ранньої реабілітації дітей — Інвалідів (директор Ляшенко Валерій Іванович), центр ранньої реабілітації дітей — інвалідів «Надія» (директор Манилова Нелі Григорівна), Комунальному Центрі реабілітації постінфарктних і неврологічних хворих (головний лікар Смітюк Олена Анатоліївна) та Інші, де студенти вчаться методики роботи з дітьми — Інвалідами, людьми, розумово — відсталими хворими дітьми. Це дає змогу сформувати в собі високі професійні здібності та використати їх у майбутній роботі.

ВИХОВАННЯ СВІДОМОГО СТІЙКОГО ІНТЕРЕСУ ДО САМОСТІЙНИХ ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ

В. Утченка

Факультет соціальних технологій

V курс, група фр-22, спеціальність «фізична реабілітація»

Науковий керівник: В. П. Федоровська ст. вик.

Реалізація основних напрямків реформи загальноосвітньої й професійної школи жадає від учителя фізичної культури освітньої й коннструктивної спрямованості уроків фізичної культури. У ході занять необхідно виховувати дбайливе відношення учнів до свого здоров'я, уміння підтримувати високий рівень працездатності. Школярам варто давати знання особистої гігієни, правил самостійних занять. Це визначає сприяння

уроків вихованню потреби в школярів у систематичних заняттях фізичними вправами й в остаточному підсумку може вирішити потребу впровадження фізичної культури у побут людей.

Аналіз передової практики шкіл країни й численних досліджень показали, що процес формування в школярів потреби у фізичному самовдосконаленні складається з ряду взаємозалежних напрямків:

- виховання в дітей позитивного відношення й інтересу до занять фізичними вправами;

- Ознайомлення школярів з спеціальними заняттями, формування на їхній основі переконань у необхідності систематичних занять;

- Формування вмінь і навичок самостійних занять;

- Практичне приучення учнів до щоденних занять фізичною культурою.

Виховання інтересу до занять. У молодших школярів інтерес, як правило народжують позитивні емоції, викликані самим процесом виконання вправ.

Пробудженню в школярів інтересу до занять фізичними вправами сприяють проведенню всіх форм занять у школі, гарне оснащення й естетичне оформлення матеріально-спортивної бази дуже важливою умовою виховання інтересу є посильні завдання, що забезпечують успішність процесу навчання.

Велике значення при формуванні інтересу школярів до систематичних занять фізичною культурою мають погоджені дії родини й школи.

Формування вмінь і навичок самостійних занять. Якщо таке положення справ протягом тривалого часу могло задовольнити школу, то рішення завдань фізичного виховання школярів на сучасному етапі вимагає постійного обігу уваги на те, які завдання вирішується за допомогою того чи іншого прийому. Варто активізувати й думки. Для цього необхідно давати учням цільову, підводити до усвідомлення мети будь-якої справи.

Зміст роботи на уроці по засвоєнні школярами умінь самостійних занять підкажуть самі учні.

Самоконтроль. Самоконтроль — систематичні самостійні спостереження за зміною стану свого організму в процесі занять фізичними вправами. Дані самоконтролю використовув-

ються учнями і вчителями фізичної культури з метою регулювання тренувального навантаження, а також об'єктивно оцінювання фізичного розвитку учня.

Дані самоконтролю діляться на суб'єктивні та об'єктивні й систематично заносяться в щоденник.

Самопочуття — живий бар'єр, що відбиває стан організму, оцінюється як гарне, задовільне, погане (щодня). Біль — сигнал тривоги для організму. Необхідно звертати особливу увагу на біль у м'язах, у правому, та лівому підребер'ї. Сон — щодня варто реєструвати тривалість сну і його характеристики. Вага тіла — важливий показник ефективності тренувань і правильного харчування. Апетит у щоденнику відзначається як нормальний, підвищений, або знижений. ЖЕЛ вимірюється щомісяця. Важливі також постійно контролювати ЧСС.

Дуже важливо привчити учнів до самостійних занять фізичними вправами, тому-що самостійна робота учня — вища форма навчальної діяльності, без освоєння якої, неможливо досягти кінцевої мети фізичного виховання школярів-виховати звичку до фізичного самовдосконалення протягом всього життя.

ПРОБЛЕМИ НАРКОЗАЛЕЖНОЇ МОЛОДІ У СУСПІЛЬСТВІ

О. М. Флінта

*Хмельницький інститут соціальних технологій
ВМУРоЛ «Україна», соціально-гуманітарний факультет,
IV курс, група ФР-41, спеціальність «Фізична реабілітація»
Науковий керівник: І. А. Веретко*

Кількість наркоманів зростає в усьому світі, в тому числі і в Україні. Наркоманія в Україні, на думку спеціалістів [1; 2; 3], давно набула ознак епідемії. Кількість людей, які вживають наркотики, за офіційними даними, близько 100 тисяч. Реальна цифра людей, що вживають наркотики, за оцінками МВС, в 10–12 разів більша, і складає 800–900 тисяч, а тенета наркобізнесу ловлять все нові жертви. За даними Інтерполу, в Україні зареєстровано 65 тисяч розповсюджувачів наркотиків.

Молоді необхідно усвідомити, що вживання наркотиків не просто шкодить здоров'ю людини, а й знищує, вбиває її.

Наркоманія — це насамперед проблеми молоді. Дослідження показали, що середній вік початку прийому наркотиків — 13–15 років, а в деяких випадках ще менший — 9–13 років. Наркоманія — це важка хвороба, яка дуже швидко розвивається. Середня тривалість життя людини після початку регулярного прийому наркотиків становить 7 років. Наркомани рідко доживають до 30-річного віку. Як свідчать дослідження, часто вживати наркотики починають зовсім випадково, через цікавість. Молодь «знайомиться» з наркотиками на дискотеках і вечірках, в компанії з друзями. Існують й інші причини збільшення кількості наркоманів, а саме: економічна криза, безробіття, проблеми в особистому житті. Все це змушує людину за допомогою наркотиків шукати «кращого життя», але це життя без майбутнього.

В Україні, згідно із статистикою, порівняно з іншими формами наркоманії переважає опіоманія. На першому місці стоїть вживання наркотичних засобів, які виготовляються кустарними методами з різних сортів маку. Широко розповсюджені також фармакологічні препарати: морфін, кодеїн, промедол, діонін та інші опіоїди.

За різними оцінками, кількість наркоманів в Україні досягає 500 тис. Якщо враховувати лише людей репродуктивного віку, то кожен 30-й житель нашої країни є наркоманом.

Типи наркозалежності:

1. Психічна залежність — це форма взаємовідносин між наркотиком і особистістю. Потреба в наркотичному засобі стає найголовнішою в житті наркомана, він перестає виконувати свої обов'язки, кидає сім'ю і друзів, концентруючи всі свої інтереси на здобування та вживання наркотиків.

2. Фізична залежність — це стан адаптації, який виражається в явних порушеннях фізіології у випадку припинення вживання наркотиків.

Негативні наслідки вживання наркотиків:

— ураження печінки, що призводить до порушення згортання крові, зниження імунітету, а також цирозу; пошкодження клітин головного мозку, що веде до відставання у психічному розвитку, до змін у характері; руйнування легеневих клітин і запалення (пневмонія); отруєння організму та смерть; гнійні інфекції шкіри та тканин; запалення та затвердіння вен; важкі запори, які чергуються з проносом; звужені зіниці

і головний симптом — розвиток абстинентного синдрому при раптовому припиненні прийому морфіну; психози, які супроводжуються панікою, агресивністю, страхом, а також сильними галюцинаціями; розвиток шизофренії; трапляються смертельні випадки; психологічна залежність вживання наркотичних засобів роблять сон набагато глибшим, і пацієнт може впасти в довгострокову сплячку або навіть померти від паралічу дихального центру.

Найпоширенішою причиною смерті наркоманів є передозування наркотиків. Навіть відносно невеликі дози героїну можуть стати причиною смерті наркомана внаслідок набряку легень та шоку.

Таким чином, наркоманія — це важке захворювання, що завдає серйозної шкоди здоров'ю, призводить до деградації особистості, інвалідності і смерті в молодому віці.

Звичайно, наркоманами не народжуються. Найчастіше наркотик пробують з цікавості, наслідування когось, а іноді до вживання наркотиків привчають більш «досвідчені друзі». Наркоманія поширюється за законами епідемії: хворий на наркоманію втягує в свої тенета все нові і нові жертви. Ті, хто вживають наркотики, без них вже обійтись не можуть, і дози їх з кожним днем все збільшують. Наркоман стає рабом цієї звички.

Література

1. Генкова Л. Л., Славков Н. Б. Почему это опасно.— М.: Просвещение, 2001.
2. Пархотик И. И. Как сохранить здоровье.— К.: Наукова думка, 2003.
3. Правда про наркотики — Луцьк: «Християнське життя», 2001.

КОРЕКЦІЯ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

А. М. Яценко

м. Київ, Університет «Україна», факультет соціальних технологій,
III курс, група ФР-41, спеціальність «Фізична реабілітація»
Науковий керівник: О. І. Колядич, ст. викл.

Соціальні кризові процеси, що відбуваються в сучасному суспільстві, негативно впливають на психологію людей, породжують тривожність і напруженість, грубість і озлобленість,

жорстокість і насильство. Важкий економічний стан країни призводить до серйозних труднощів і внутрішніх конфліктів у суспільстві, до значного збільшення рівня поширеності і різноманіття форм аморальних вчинків, злочинності та інших видів девіантної поведінки. Особливо важко в цей період доводиться підліткам. Тривожним симптомом є зростання кількості неповнолітніх з аномальною поведінкою, яка виявляється в асоціальних діях (алкоголізм, наркоманія, порушення громадського порядку, хуліганство, вандалізм і т. п.). У крайніх формах стали виявлятися жорстокість, і агресивність, різко збільшилася злочинність серед молоді.

З переліку різноманітних і взаємопов'язаних чинників, які обумовлюють прояв поведінки, що відхиляється, можна виділити такі:

- індивідуальний чинник, діючий на рівні психобіологічних передумов;
- психолого-педагогічний чинник, дефект шкільного і сімейного виховання;
- соціально-психологічний чинник, взаємодія неповнолітнього з сім'єю, вулицею та навчально-виховним колективом;
- особовий чинник, який, перш за все, виявляється в активно-виборчому відношенні індивіда до середовища, спілкування, норм і цінностей до саморегулювання своєї поведінки;
- соціальний чинник, що визначається соціальними і соціально-економічними умовами існування суспільства.

Корекційна робота з профілактики поведінки, що відхиляється, з підлітками має ряд особливостей. На початкових етапах групові форми взаємодії протипоказані, не кажучи вже про практично неминучу негативну консолідацію підлітків в групі, індивідуальна робота з підлітком є ефективнішою. Із самого початку, паралельно, необхідно починати роботу з сім'єю. Після діагностики сімейних відносин і ступеня їх дисгармонійності необхідно проводити психокорекційну роботу. Основний акцент слід робити на індивідуальній роботі з підлітком. Абсолютно неефективними виявляються загальні бесіди про необхідність «добре поводитися».

Особливу увагу в корекційній роботі слід приділяти формуванню кола інтересів підлітка, на основі особливостей його

характеру і здібностей. Необхідно прагнути до максимального скорочення періоду вільного часу підлітка — «часу дозвільного існування і неробства» за рахунок залучення до позитивно формуючих особистість занять: читання, самоосвіти, занять музикою, спортом, і т. п.

При непродуктивній діяльності в період вільного часу — неробства і байдужості — неминуче швидке повернення підлітка в асоціальну компанію і рецидив делінквентності.

Виходячи з того, що розвиток дитини здійснюється в діяльності, а підліток прагне до затвердження себе, своєї позиції, як дорослий серед дорослих, необхідно забезпечити включення підлітка в таку діяльність, яка лежить у сфері інтересів дорослих, але в той же час створює можливості для підлітка реалізувати і затвердити себе на рівні дорослих.

Д. І. Фельдштейн виділив діяльність, що соціально визнається і соціально схвалюється. Психологічне значення цієї діяльності полягає в тому, що беручи участь в ній, підліток, фактично залучається до справ суспільства, займає в ньому певне місце і утримує свою нову соціальну позицію серед дорослих і однолітків. В процесі цієї діяльності підліток признається дорослими, як рівноправний член суспільства. Це створює оптимальні умови і для реалізації його потреб. Така діяльність надає підлітку можливість розвитку його самосвідомості, формує норми його життєдіяльності. Але методи і принципи такої діяльності вимагають значного проектування при залученні до неї підлітків, з підвищеною агресивністю. Перш за все, необхідна організація системи розгорнутої діяльності, що створює жорсткі умови, певний порядок дій і постійний контроль. За умови послідовності, поступовості залучення агресивних підлітків до різних видів діяльності, що соціально визнається, — трудової, спортивної, художньої, організаторської та інших, — важливо дотримуватись принципів суспільної оцінки, спадкоємності, чіткої організації і прогнозування такої діяльності.

СЕКЦІЯ IV

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

4.1. ПРАГМАТИКА ПЕРЕКЛАДУ

ЕТАП РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПЕРЕКЛАДУ

І. С. Боєва

студентки I курсу групи ПР-62

*факультету «Філології та масових комунікацій»,
спеціальність «Переклад»*

Науковий керівник: В. М. Махінов кан. п. н. проф.

Тема дослідження «Етап розвитку української науково-технічної термінології та шляхи її перекладу» зорієнтована на засвоєння матеріалу студентами з особливими потребами.

1. Проблема спадщини.

Після 1933–1935 рр. автентична укр.. термінологія стала недоступною для користувачів. З офіційних словників та підручників цю термінологію було вилучено, а заборонені словники потрапили до спецховищ бібліотек, і їх видавали лише за спеціальним дозволом.

Сьогодні основний масив укр. науково-технічної термінології 1920–1930 рр., її «золотий фонд», повинен повернутися до активного наукового вжитку.

Насамперед українські терміни повинні замінити велику групу лексичних русизмів, що побутують у сучасній укр. термінології;

запозичені з російської мови словотвірні моделі; правописні термінологічні алогізми.

З термінологічного доробку 1920–1930 рр. доцільно використати вдалі синоніми до інтернаціональних термінів, а також відновити самі інтернаціоналізми. І якщо терміни, введені до укр. термінології впродовж останніх десятиріч, не порушують законів укр. мови і правильно відображають суть поняття, то їх доцільно залишити у складі наукової термінології.

2. Проблеми запозичень.

Підраховано: близько 90 % нових слів, що з'являються у кожній мові, — це терміни. Сучасна укр. термінологія також активно поповнюється новими одиницями — переважно запозиченнями з англійської мови, наприклад: маркетинг, файл, інтерфейс. Незважаючи на те, що українська мова частково асимілює чужі слова, все одно велика кількість англіцизмів створює загрозу для зрозумілості національної терміносистеми і часто негативно впливає на швидкість навчального процесу.

У самій англійській мові кількість запозичень становить лише 5 % від загального числа новотворів, що свідчить про її чистоту і здатність цієї мови до самозбагачення. Інші мови, в тому числі й українська, також мають потужні ресурси для називання нових понять. Обвальна кількість запозичень у них — це найчастіше данина моді.

3. Проблема перекладу термінів.

З однієї мови на іншу терміни не перекладаються, як звичайні слова. Пошук терміна-відповідника починається з аналізу властивостей нового поняття. Якщо назва поняття ґрунтується на його найголовнішій властивості, то й в інших мовах ці ознаки братимуться за визначальні. У таких випадках переклад терміна перетворюється на переклад звичайного слова, що є найпростішим шляхом підбирання власно мовної назви до певного наукового поняття.

Отже сьогодні укр. термінологія має можливість поповнюватися запозиченнями і перекладами безпосередньо з тих мов, які для того підходять, а не тільки через російську, як це було в попередні десятиліття.

Для того, щоб нові терміни органічно увійшли до літературної мови їх треба творити з власно мовного будівельного матеріалу (коренів, префіксів, суфіксів, постфіксів). Ця нібито проста вимога на сучасному етапі перетворилася на проблему.

4. Словотворча проблема

Укр. термінознавство останнім часом поповнилося кількома працями, присвяченими термінологічному словотворенню.

Паралельно з невідкладними, історичними зумовленими завданнями українські термінологи розв'язують також і загальні проблеми термінотворення. Цілком сучасними і на перший погляд ефективним способом досягнення економності в термінології є творення абревіатур. Але кожна абревіатура мусить мати своє розшифрування і це лише часткове розв'язання проблеми довгих термінів. Словотвірно-досконалий термін повинен бути також пластичним.

5. Проблема синонімії

Відродження термінологічної спадщини минулого, запозичення з інших мов, творення нових назв — усе це зумовлює збільшення кількості синонімів у сучасній укр. науково-технічній термінології.

6. Проблема культури наукової мови.

Науково-технічна термінологія, зібрана у словниках — це застигла і поки що «мертва» ресурси мови. Вони оживають щойно тоді, коли терміни потрапляють до наукового тексту — письмового або усного. Сьогодні фахове мовлення науковців та студентів рясніє стилістичними огріхами.

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ ТВОРІВ ХУДОЖНЬОЇ ПРОЗИ

В. В. Вознюк

*студентки I курсу групи ПР-61
факультету «Філології та масових комунікацій»,
спеціальність «Переклад»
Науковий керівник: В. М. Махінов, канд. п. н. проф.*

Літературний художній переклад — це найвищий рівень відтворення прозових, драматичних, поетичних та епістолярних творів-оригіналів у всіх основних їхніх параметрах: стилістичному, прагматичному, естетичному.

Головна мета художнього твору — досягнення естетичного впливу твору, створення художнього образу.

«При перекладі слід зачіпати неперекладне. Тільки тоді можна зрозуміти інший народ, іншу мову». / Й. В. Гете /

Звичайно, кожен літературний твір містить в собі окремі елементи, які зовсім не піддаються перекладу, або ж перекласти їх дуже важко. Багато вчених, висуваючи подібні труднощі на перший план за рахунок інших моментів перекладу, саме так і створили теорію неперекладності. Ця теорія опирається також і на труднощі, котрі виникають в процесі кожного перекладу. По-перше, формальні елементи творів мистецтва не збігаються у різних мовах і в різних національних культурах. По-друге, є велика різниця в життєвому устрої різних націй і народів.

Існує величезна кількість проблем перекладу творів художньої прози Варто розпочати із *фразеологічних одиниць*, адже у шкалі неперекладності фразеологізми займають мало не перше місце. Не дивлячись на те, що переклад фразеології всесторонньо не вивчений досить досконало, тих чи інших питань торкаються всі теоретики. Так, Я. І. Рецкер присвячує їм велику главу у своїй книзі, відмічаючи, що «перекладач повинен вміти самостійно розібратись в основних питаннях теорії фразеології, вміти виділяти фразеологічні одиниці, розкривати їхнє значення і передавати експресивно-стилістичні функції в перекладі».

Успіх перекладу фразеологічної одиниці часто визначається ще до того, як справа дійде до перекладу — на етапі її розпізнавання. У фразеологізмі є всі якості, які можуть скласти труднощі для перекладача вже з перших кроків: це й роздільнооформленість, і характер компонентів, більша частина яких не відрізняється від звичайних слів, і нічим не примітний, окрім декотрих винятків, зв'язок між ними і контекстом.

Основною причиною помилок при перекладі фразеологізмів є, звичайно, недостатнє володіння іноземною мовою, яке захоплює зненацька перекладачів-початківців.

Вирішуючи питання перекладацької класифікації фразеологічних одиниць, як правило фразеологізм перекладають фразеологізмом. Не слід абсолютизувати це правило; але зауважу, що до такого перекладу, як до ідеалу потрібно вперто прямувати і в першу чергу шукати інші шляхи, якщо фразеологічний переклад в даному тексті не є доцільним.

Іншою не менш важливою проблемою є переклад реалій. В нашому розумінні реалії — це слова (і словосполучення), які називають об'єкти, характерні для життя (побуту, культури,

соціального історичного розвитку) певного народу і чужі іншому; будучи носіями і/або історичного колориту, вони, як правило, не мають точних відповідностей (еквівалентів) в інших мовах, і не піддаються перекладу «на загальних підставах», вимагаючи особливого підходу.

Переклад реалій — частина великої і важливої проблеми передачі національної та історичної своєрідності, яка існує ще з самого початку зародження теорії перекладу як самостійної дисципліни. Цієї сфери тією чи іншою мірою торкались і торкаються всі теоретики перекладу.

Є дві основні проблеми передачі реалій при перекладі: 1) відсутність в мові перекладу відповідника (еквівалента, аналога) через відсутність у носіїв цієї мови позначеного реалією об'єкта (референта) і 2) необхідність разом з предметним значенням (семантикою) реалії, передати і колорит (конотацію) — її національну та історичну забарвленість.

Узагальнюючи, прийоми передачі реалій можна звести до двох основних: транскрипції та перекладу.

Ті реалії, котрі знайомі читачам (із літератури, друку, культурного спілкування) в більшій своїй кількості пояснень не потребують. Такими є, наприклад, інтернаціональні реалії типу сомбреро, корида, гондола, які ввійшли у велику кількість мов; про кожную з них у читача давно склалось відповідне уявлення, тож письменник, вводячи дане слово в свій текст, досить точно знає, що його зрозуміють.

Однак при перекладі, не дивлячись на інтернаціональний характер цих реалій, а можливо, саме у зв'язку з ним, існує небезпека помилок, тому перекладач повинен бути надзвичайно уважним при передачі реалій. Отже можна зробити висновок, що при перекладі творів художньої літератури створюється новий текст, такий самий за своїми художніми якостями, як і текст оригіналу. З метою відтворення художньо-естетичних образів оригіналу можливе відхилення від дослівного перекладу.

Інколи, справа перекладача художньої літератури значно ускладнюється необхідністю враховувати цілий ряд обставин, які заважають дати єдину відповідь на всі випадки життя.

Беззаперечним фактом залишається лише те, що в перекладі рецептів немає, і перекладач, враховуючи загальні теоретичні положення і спираючись на володіння мовами, на власний досвід, інтуїцію та численну додаткову літературу, але

насамперед, на «контекстуальну ситуацію», у кожному окремому випадку вибирає найбільш вдалий, інколи єдиний можливий шлях.

ЛЕКСИЧНЕ ПОВТОРЮВАННЯ ЯК ВЛАСТИВІСТЬ ТЕКСТУ, ЩО ДОПОМАГАЄ ПЕРЕКЛАДАЧУ

М. Екштейна

студентки I курсу групи ПР-61

*факультету «Філології та масових комунікацій»,
спеціальність «Переклад»*

Науковий керівник: В. М. Махінов, к. п. н. проф.

Тема дослідження «Лексичне повторювання як властивість тексту, що допомагає перекладачу» зорієнтована на засвоєння матеріалу студентами з особливими потребами.

- Велике значення для сучасного перекладоведення мають результати досліджень в області лінгвістики тексту.

- Важливу роль в створенні цілісності тексту відіграє його горизонтальна структура, створювана формальними і смисловими зв'язками між висловами. Формальна зв'язаність тексту (когезія) досягається за допомогою різноманітних мовних засобів: сполучників, повторів, слів-заміслювачів, узгодження часових і інших форм і т. п.

- Проблеми перекладу — це, в основному, проблеми аналізу, розуміння і побудова тексту. Не випадково, більшість перекладознавців розглядають текст в якості основної одиниці перекладу (ОП).

- Кінцевою ціллю перекладача є створення тексту, який відповідав би вимогам когезії і когерентності, і всі рішення перекладача приймаються з урахуванням цих вимог.

- Можна зробити висновок, що текст виступає як ціль, об'єкт і результат перекладу і текстологічним проблемам відводиться важливе місце в сучасному перекладознавстві.

- Функції газетного стилю англійської таблоїдної преси здійснюються за допомогою основних текстових категорій, таких як інформативність, цілісність (континуум), членимість, когезія (зв'язність), модальність.

Когезія, яка в газеті, як правило, граматична (guide words, слова, що позначають початок думки, перехід до другого предмету мови, перелік, узагальнення, пояснення, перефразування). Логічний вид когезії в газетних текстах виражається в послідовності часових, просторових причинно-наслідкових відносин.

- Ефект збіжності і відмінності значень варіантів багатозначного слова може реалізуватися синтагматично. Для цього варіанти повинні бути розміщені в одному мовному ланцюзі, і при цьому достатньо близько. Лексичним повтором називається повторення слова чи словосполучення в складі одного речення, абзацу чи цілого тексту. Величина відстані між повторюваними одиницями і число повторень можуть бути різними, але обов'язково такими, щоб читач міг помітити повтор. Повтор може і не збігатися з використанням багатозначності, тоді його функція може бути підсилювальною, чи емоціональною, чи підсилювально-емоціональною.

- Синонімічний повтор дозволяє більш повно і всебічно розкрити і описати предмет.

- **Повтором, або репризою**, називається фігура мовлення, яка складається в повторенні звуків, слів, морфем, синонімів чи синтаксичних конструкцій в умовах достатньої тісноти ряду, тобто достатньо близько друг від друга, щоб їх можна було помітити.

- Повтор може виконувати і декілька функцій одночасно. В «Пісні про Гаявате» Г. Лонгфелло повтор створює фольклорний колорит, пісенну ритмічність, закріплює і підкреслює взаємозв'язок окремих образів, зливаючи їх в спільну картину.

- Хоча багатообразність функцій повтору особливо сильно представлено в поезії, оскільки віршотворення оснований на повторюванні конструктивних елементів, повтор відіграє важливу роль і в прозі. Серії лексичних повторів можуть чергуватися в тексті чи переплітатися, подібно мотивам в музичному творі, причому кожний ряд співпадає якому-небудь одному ідейному, сюжетному чи емоціональному мотиву.

- Повтори рідко виконують тільки одну яку-небудь функцію. Вони майже завжди враховують експресивність і функціонально-стилістичні риси, експресивність і емоціональність,

експресивність і функцію зв'язку між реченнями. Тавтологічний повтор може мати сатиричне напруження.

- **Тавтологією** прийнято називати повтор, який нічого до змісту вираження не додає. Це відноситься тільки до логічного змісту повідомлень, до інформації першого типу. Другий тип інформації тавтологія передає достатньо ефективно. Вона може, наприклад, використовуватися для мовної характеристики персонажів.

- Проблема повтору привертає увагу дуже багатьох дослідників, число робіт, присвячених повтору, безупинно росте. Великий інтерес представляє задача розмежування повтору — виражаючого засобу і стилістичного прийому, з одної сторони, і повтору — типу висунення, забезпечуючого структурну неподільність цілого тексту і встановлюючого ієрархію його елементів — з іншої. Якщо слово при одиничному вживанні в художньому контексті набуває додаткових значень (сміслів), то при повторі цього слова в різних контекстах можна чекати певного накопичення контекстуальних прирощень, тобто розвитку особливої, релевантної лише для даного тексту семантичної структури повторюваного слова, яка на відміну від словниково заданої носить індивідуальний характер, що не відтворюється в інших текстах.

- Формальна зв'язаність тексту (когезія) досягається за допомогою різноманітних мовних засобів: сполучників, повторів, слів-замішувачів, узгодження часових і інших форм і т. п.

Смислова єдність тексту (когерентність) забезпечується логічною послідовністю і непротивіччям викладення, логічними зв'язками («отже», «таким чином», «підведемо підсумки» і пр.), використанням стереотипних формул, позначаючих початок (зачини) і кінцівки розповіді, анафоричними і катастрофічними посилками до інших частин і т. п.

Тому повторювання являється одним із важливих засобів забезпечення когезії тексту, та допомагає перекладачеві успішно вирішувати одні з основних проблем перекладу, такі як проблеми аналізу, розуміння і побудова тексту.

THE DEVELOPMENT OF BRITISH ENGLISH AND AMERICAN ENGLISH

Т. М. Домбровська

Факультет інженерних технологій

2 курс, група ДЗ-51, кафедра «Дизайн», спеціальність 6.020200 Дизайн.

Науковий керівник: В. О. Кокін, ст. вик. кафедри іноземної філології

The English language is a kingdom and a sleeping beauty. You must awake her in yourself and the whole kingdom will come to live and be yours.

The term British English is used by linguists to contrast the form of English used in Britain with American English, Australian English and South African English. In broad terms, British English is English as used throughout the United Kingdom, but it is often more narrowly understood as the English of England especially that of southeast England as used by the upper and middle classes. English people are rather possessive about their language and to them it is simply English. Other varieties are seen as modified, usually less acceptable forms.

Standard English

From the 15th century onwards standards of pronunciation and vocabulary gradually became established. In the 18th century there was a lot of discussion about «correct» English and Samuel Johnson's dictionary, published in 1755 came to be considered an authority on the correct use of words. Dialects were considered inferior to standard English, also called the Queen's /King's English or BBC English. Today, standard English is used by educated speakers and is taught in schools and to foreign students.

Regional English

Modern dialects have their roots in Old English or Middle English. The old East midlands dialect developed into standard English, while others became the many regional dialects spoken today. Dialects are often characterized by use of nonstandard forms such as double negative structure and they are usually spoken with a regional accent. We can include such dialects as Cockney (a London dialect of the working class), Geordie, (the northern dialect shares many features with Scottish English), Scouse (a Liverpool dialect).

The changing language

In the 1990 a new dialect, Estuary English developed from a combination of Cockney and Received Pronunciation, it was adopted by some people as a feature of new classless society. It can be heard in Parliament and on television though it seems less popular than originally, perhaps because many people find its accent unattractive. Some people are also worried about the increasing influence of American English. Both written and spoken British English are today more aggressive and direct. Britain has no language academy to set and enforce standards, thought recently there have been calls for one to be set up. Others argue that rules laid down by such an organization would hinder the natural development of the language and would in any case probably be resisted by the public.

There are about twice as many speakers of American English as of other varieties of English and four times as many as speakers of British English. As a result, forms of English used in Britain, Australia, etc. have become less distinct. But there remain many differences in idiom and vocabulary, especially between British and American English. For most people, however, the most distinctive feature of American English is its accent.

The development of American English

British people who went to United States of America in the 17th century spoke a variety of dialects. After they reached the US their language developed independently of British English. New words were added for food, plants, animals, etc. not found in Britain. Many were taken from the Indian language of Native Americans. The language of Dutch and French settlers, and of the huge numbers of immigrants entering the US in the 19th and 20th centuries, also contributed to the development of American English.

Spelling, grammar and pronunciation

In written English, spelling shows whether the writer is American or British. For example, Americans use -or instead of -our in words like color and flavor (colour and flavour), and -er instead of -re in words like «center». Americans tend to use very direct language, and polite forms which occur in British English, such as «Would you mind if I ...» or «I'm afraid that ...» sound formal and unnatural to them.

Regional differences

General American English (GAE) is the dialect that is closest to being a standard. It is especially common in the Midwest but it is used in many parts of the US. The main dialect groups are the Northern, the Coastal Southern, the Midland, from which GAE is derived and the Western. The main differences between them are in accent.

It is not necessarily the case that English will remain dominant among world languages. However, there is no doubt that it is and will remain a vital linguistic tool for many business people, academics, tourists and citizens of the world who wish to communicate easily across nationalities for many years to come.

РОЗВИТОК АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ТА ЇЇ АМЕРИКАНСЬКОГО ВАРІАНТА

Т. М. Домбровська

Факультет інженерних технологій

2 курс, група ДЗ-51, кафедра «Дизайн»,

спеціальність 6.020200 Дизайн.

Науковий керівник: В. О. Кокін, ст.. вик. кафедри іноземної філології

Тема дослідження «Розвиток англійської мови та її американського варіанта» зорієнтована на засвоєння матеріалу студентами з особливими потребами.

Англійська мова — королівство сплячої красуні. Ти повинен пробудити її у собі — і тоді усе королівство прокинеться до життя та належатиме тобі.

Термін «британська англійська» використовується лінгвістами, щоб відрізнити англійську, якою розмовляють у Великобританії з американським, австралійським та південноафриканським варіантами. За довгий період часу британська англійська стала мовою, яка використовується за межами держави, але часто більш вузько розуміється як англійська в самій Британії, особливо на південному сході країни, яку вживають вищі та середні класи. Британці — власницькі на рахунок своєї мови і для них це проста англійська, інші різновиди вважають зміненими та зазвичай легшими для сприйняття.

Стандартна англійська мова

Із 15 століття стандарти з вимови та граматичного написання поступово встановилися. У 18 столітті багато дискутували про «правильну» англійську мову і в результаті цього у 1775 році був виданий словник Самюеля Джонсона. Він став авторитетним джерелом для правильного використання слів. Діалекти вважалися підлеглими стандартам англійської, які також називали Королівською англійською або англійською BBC. У наш час стандартна англійська використовується освіченими доповідачами і викладається у школах та для іноземних студентів.

Регіональна англійська мова

Сучасні діалекти сягають корінням у староанглійську та середньо-англійську мови. Староанглійський східний діалект середніх регіонів держави виник на основі стандартної англійської, коли інші з'явилися із регіональних діалектів, якими розмовляють сьогодні. Діалектам часто характерне вживання нестандартних форм, наприклад, таких як подвійна заперечна структура і вони зазвичай говорять із місцевим акцентом. Сюди можна віднести такі діалекти як Кокні (лондонський діалект робочого класу), Джоді (північний діалект, який відрізняється багатьма характерними рисами із шотландською англійською), Скоуз (ліверпульський діалект).

Зміни у мові

У 1990 році новий діалект Естуарі виник на основі Кокні та нормативної (оксфордської) вимови, він був прийнятий окремими людьми як характерна риса нового класового суспільства. Естуарі можна почути у парламенті, проте на телебаченні, він вважається менш популярним, можливо, через те, що багатьом не подобається акцент. Деякі люди також турбуються про зростання впливу американської англійської. Як письмова, так і усна англійська зараз більш агресивна та безпосередня.

У Великобританії немає вищого навчального закладу із лінгвістами, щоб встановлювати та запроваджувати стандарти, хоча нещодавно були відгуки для цього введення. Інші суперечки, правила яких закладено такою організацією, перешкождали б природному розвитку мови та у будь-якому випадку, можливо, чинило б опір громадськості.

Десь приблизно вдвічі більше спікерів американської англійської чим інших різновидів англійської мови та в чотири рази більше, ніж спікерів британської англійської. Як результат, форма англійської мови, яка вживається у Британії, Австралії і т. д., стали менш виразними. Але залишається багато відмінностей в ідіомі та словнику, особливо між британською та американською англійською. Для більшості людей, однак, найбільш характерна риса американської англійської знаходиться у наголосі.

Розвиток американської англійської

Британці, які вирушили до США у 17 столітті, розмовляли різноманітними діалектами. Після того, як вони досягнули США, їхня мова розвивалася незалежно від британської. Нові слова добавляли до їжі, рослин, тварин і т. д., які не вживалися у Британії. Багато слів було взято з індіанської мови корінних американців. Мова голандських та французьких поселенців та великої кількості емігрантів, які увійшли до США в 19–20 століттях, також зробили вклад у розвиток американської англійської.

Правопис, граматики та вимова

У письмовій англійській правопис показує чи автор є американцем, чи англійцем. Наприклад, американці вживають «-or» замість «-our». Цю різницю ми можемо простежити у таких словах як «color» та «flavor» (у британській англійській «colour» та «flavour») чи суфікс «-er» замість «-re» у словах як «center» (у британській англійській «centre»). Американці мають тенденцію вживати безпосередню (пряму) мову, на ввічливі форми, які трапляються в британській англійській, такі як «Ви б не були проти, якщо я ...» або «Я боюсь, що ...» звучить для них неофіційно та неприродно (штучно).

Місцеві відмінності

Загальний американський варіант англійської мови — це діалект, який є найближчим до стандарту. Він загальний для Мідвест, але вживається у багатьох частинах (штатах) США. Головний діалект груп є Північний, Поденно-береговий, Мідленд, від якої походить GAE, та Західний. Головні відмінності між ними у наголосі.

У майбутньому англійська мова, можливо, і не буде головною у світі, але, без сумніву, вона стане життєво важливим

мовним засобом для багатьох бізнесменів, науковців, туристів і мешканців усього світу, які хочуть легко спілкуватися, незалежно від національностей.

Annotation

English is one of the most popular ones in the world. Like Latin in Europe in the Middle Ages, English seems to be one of the main languages of international communication, and people who are not speakers of English often know English words. There are some differences between British English and American English in vocabulary, grammar and pronunciation. If we want to know English, we must know these differences.

Key words: British English
American English

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ І ЇХ ПЕРЕКЛАД

В. Каючко

*студентки I курсу групи ПР-61
факультету «Філології та масових комунікацій»,
спеціальність «Переклад»
Науковий керівник: В. М. Махінюк, к. п. н. проф.*

Тема дослідження «Фразеологізми і їх переклад» зорієнтована на засвоєння матеріалу студентами з особливими потребами.

На Землі існує понад п'ять тисяч мов. Мова є не тільки найпотужнішим засобом спілкування, знаряддям людської думки, але й душею народу, його віковичною історією, в якій надійно збережено досвід попередніх поколінь, духовні надбання етносу. Одним із найважливіших досягнень мови є її фразеологічна скарбниця, що пов'язано з неповторністю культури, побуту, звичаїв і ментальності народу. Українська мова має багатий фразеологічний запас, що урізноманітнює, оживляє та прикрашає наше спілкування.

Фразеологія — це розділ мовознавства, що вивчає структурно-семантичні особливості фразеологізмів, їх функціонування та джерела формування.

Фразеологічна одиниця (фразеологізм) — це стійке сполучення слів, що має цілісне значення та відтворюється у мові автоматично. Фразеологізми заповнюють лакуни в лексичній

системі мови, яка не може повністю забезпечити найменування усіх усвідомлених форм дійсності, і в багатьох випадках являються єдиними позначеннями предметів, явищ, процесів, ситуацій тощо. У формуванні фразеологізмів велику роль відіграє людський фактор, оскільки більшість фразеологізмів пов'язані з людиною та людською діяльністю.

За класифікацією, що її розробив французький вчений Ш. Баллі (1865–1947) і доповнив російський вчений В. Виноградов, фразеологізми поділяються на фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності та фразеологічні сполучення. Окремі мовознавці виділяють ще й четвертий тип — фразеологічні вирази.

Дуже важливим на сьогодні залишається питання перекладу фразеологізмів, з яким зустрічається практично кожний спеціаліст, що працює над перекладом художнього твору. Річ у тім, що лише деяка кількість фразеологізмів мови оригіналу має рівновартісні відповідники в мовах перекладу, решту ж складає так звана *безеквівалентна лексика*.

Є три основні способи відтворення семантико-стилістичних функцій фразеологічних одиниць оригіналу: фразеологічні способи відтворення, які полягають у знаходженні в мові перекладу повних або часткових еквівалентів для фразеологізмів оригіналу; метод фразеологічного калькування; метод дескриптивної перифрази.

Фразеологічні способи перекладу можна використовувати лише тоді, коли в мові перекладу є фразеологізми, що їх зміст, структурна будова та конотативна образність збігаються повністю або хоча б частково з переліченими властивостями фразеологічних одиниць оригіналу. Якщо різномовні фразеологізми однакової семантики відрізняються функціонально-стилістичними або емоційно-експресивними конотаціями, то вони перебувають у відношенні часткових еквівалентів, що забезпечують часткову еквівалентність відтворення. Фразеологічні способи перекладу забезпечують максимум адекватності при перекладі, передачу не лише семантики фразеологізмів оригіналу, але й її форми, різноманітних конотацій.

Семантико-стилістичні функції безеквівалентної фразеології часто відтворюють у перекладі фразеологічним калькуванням. Фразеологічне калькування як процес полягає у прагненні перекладача шляхом механічного перекладу знайти

відповідні ресурси в мові перекладу, щоб якнайповніше відтворити семантику фразеологізмів оригіналу.

Метод дескриптивної перифрази полягає у відтворенні фразеологізмів описово, вільними словосполученнями, утвореними на рівні мовлення і хоча б певною мірою рівновартісними висловам оригіналу. Такий вид відтворення інколи ще називають нефразеологічним перекладом.

Існує велика кількість фразеологізмів, спільних для фразеологічних фондів двох зіставляваних мов, але їхня спільність існує роз'єднано, і завдання перекладача — відчутти її і відтворити. Завдання ж сучасного перекладознавства полягає у підтвердженні тези про те, що будь-який текст будь-якої мови можна перекласти на іншу мову.

СИНХРОННИЙ ПЕРЕКЛАД: РОБОТА ПЕРЕКЛАДАЧА В «ЕКСТРЕМАЛЬНІЙ СИТУАЦІЇ»

О. П. Лебедєва

студентки I курсу групи ПР-61

*факультету «Філології та масових комунікацій»,
спеціальність «Переклад»*

Науковий керівник: В. М. Махінов, к. п. н. проф.

Тема дослідження «Синхронний переклад: робота перекладача в «екстремальній ситуації» зорієнтована на засвоєння матеріалу студентами з особливими потребами.

Синхронний переклад є одним із видів усного перекладу. Він вважається найскладнішим видом перекладу. Це «вищий пілотаж» перекладацької діяльності.

Як синхронний переклад, звичайно розуміють такий вид усного перекладу на слух, коли мовлення мовою перекладу породжується одночасно (чи майже одночасно) зі сприйняттям іноземною мовою.

Під час синхронного перекладу перекладач ізольований від аудиторії, він, по перше, залежить у своїй роботі від апаратури і по друге, сам знаходиться під впливом об'єктивуючих факторів.

Однією з важливих обставин, що характеризує синхронний переклад є стислі строки здійснення перекладу (переклад в умовах

суворого дефіциту часу) і таким чином — малий обсяг опрацьованої синхроністом інформації.

На період між двома світовими війнами припадає розквіт послідовного перекладу, коли багатостороння дипломатія користувалась фактично двома робочими мовами — англійською і французькою. Коли після війни з'явилася Організація Об'єднаних Націй з п'ятьма офіційними мовами, дуже скоро стало ясно, що послідовний переклад дуже неекономічний. Прийнято вважати, що датою народження синхронного перекладу, як професійного виду діяльності, є Нюрнберзький процес над нацистськими воєнними злочинцями 1945 року. Патент на синхронний переклад був виданий в 1926 році американській фірмі ІБМ («International Business Machines») на ім'я Гордона Фінлі. Перший досвід застосування синхронного перекладу був проведений у 1928 році в Радянському Союзі на VI конгресі Комінтерну.

Перші експериментальні і теоретичні праці з синхронного перекладу з'явилися у середині 60-х рр. ХХ ст. Всі праці можна розділити на декілька груп: дослідження психолінгвістичних аспектів синхронного перекладу і роботи з дослідження механізмів синхронного перекладу (Д. Гервер, А. Барік, Ф. Голдман-Ейслер), проблем розподілу уваги у процесі синхронного перекладу (З. А. Кочкіна, А. Ф. Ширяєв), моделі обробки інформації у процесі синхронного перекладу (Г. Мозер, Д. Селескович) та інші.

Існує декілька різновидів синхронного перекладу, це: синхронний переклад на слух (перекладач сприймає промову оратора через навушники і перекладає її по мірі надходження), синхронний переклад з аркуша (перекладач отримує письмовий текст промови оратора за деякий час до виступу, або безпосередньо перед виступом і виконує переклад з опорою на письмовий текст, слідкуючи за розгортанням виступу оратора та вносячи корективи), синхронне читання попередньо перекладеного тексту (перекладач зачитує готовий текст, слідкуючи за розгортанням виступу оратора та вносячи необхідні корективи, якщо оратор відступає від початкового тексту). Також виділяють такий підвид синхронного перекладу як шепотіння (нашіптування), при якому переклад відбувається синхронно, пошепки, без використання спеціальної апаратури.

Основними вимогами до професіонального синхроніста є два механізми — «прогноз» і «автоматизм». Синхрон — це поєднання певних здібностей, знань і навичок: вільне володіння мовами, ерудиція, хороша реакція, здатність швидко «виходити» на більш чи менш прийнятний варіант у важких ситуаціях.

Взагалі, навички, які повинні бути у синхронного перекладача, повинні бути і у будь-якого усного перекладача. Проте, можливість одночасного перекладу, коли в багатьох випадках перекладач ще не знає, чим закінчиться фраза, початок якої перекладає, повинна забезпечуватись певним механізмом (в послідовному перекладі перекладач знає, чим закінчиться даний відрізок повідомлення).

Що це за механізм? Відповідь в раніше сказаному — «перекладач не знає». Не знає — але здогадується, іншими словами добровільно чи ні прогнозує наведення повідомлення. Задовільним синхронний переклад стає тоді, коли можна з достатнім ступенем вірогідності припустити, до чого веде оратор — як на рівні цілого (ціль, основна думка виступу), так і на рівні окремого речення, словосполучення, граматичної конструкції.

Таким чином, синхронний переклад існує завдяки тому, що називається вірогідним прогнозуванням, яке лежить в основі багатьох видів людської діяльності. Успішне здійснення синхронного перекладу залежить від максимального ступіня включення і взаємодії всіх рівней багаторівневої ієрархії механізма вірогідного прогнозування в синхронному перекладі.

Опис процесу синхронного перекладу в цілому потребує більшого абстрагування від дрібних, несуттєвих моментів і зосередження на головних закономірностях. Раціональне рішення цієї задачі заключається в побудуванні комплексної моделі синхронного перекладу.

Під моделлю синхронного перекладу слід розуміти відображення найбільш характерних сторін процесу діяльності з навмисним ігноруванням неістотних властивостей.

У самому загальному виді, модель діяльності синхронного перекладача складається з трьох паралельно протікаючих процесів: процесу орієнтування вихідного тексту, процесу пошуку і прийняття перекладацьких рішень і процесу здійснення перекладацьких дій. Всі три процеси тісно пов'язані між собою і формують єдиний процес діяльності.

ПЕРЕКЛАД ЯК МІЖКУЛЬТУРНА ТА МІЖНАРОДНА КОМУНІКАЦІЯ

Ю. В. Любенко

студентки I курсу групи ПР-62

*факультету «Філології та масових комунікацій»,
спеціальність «Переклад»*

Науковий керівник: В. М. Махінов, к. п. н. проф.

Тема дослідження «Переклад як міжкультурна та міжнародна комунікація» зорієнтована на засвоєння матеріалу студентами з особливими потребами.

— Процес перекладу визначається закономірними й випадковими факторами, різними по своїй природі;

— Не підлягає сумніву, що комунікативний підхід значною мірою сприяв правильному розумінню явищ мови.

— Під інформаційним змістом ми розуміємо комунікативну значимість мовного висловлення, що проявляється в тім, що певна послідовність знаків здатна робити певний ефект — вплив на одержувача, що приблизно відповідає певному наміру відправника.

— інформаційний зміст мовного висловлення завжди є потенційною величиною, індивідуально реалізованою в конкретному акті комунікації.

— У двомовній комунікації В и О не володіють однаковим кодом.

— Комунікативні погрішності О' можуть скорочувати або навіть ліквідувати ефект перекладу при комунікації.

— При комунікації (і при двомовній комунікації, що включає переклад) діють суб'єктивні фактори, пов'язані з індивідуальними рисами комунікаторів, а саме: відправника, одержувача О' і перекладача.

— Суб'єктивні фактори в конкретному випадку значною мірою визначають хід двомовного акту комунікації, і в першу чергу процес перекладу, оскільки незаперечно, що кваліфікація перекладача па практиці є вирішальним чинником якості його діяльності.

— Інформаційний зміст є властивістю тексту й, у якості такого, може бути описане в термінах лінгвістики, тобто без

орієнтації на комунікативний намір, привівший до породження тексту. Саме це дозволяє систематизувати подання про потенційний інваріант перекладу.

— Збереження інваріантності при перекладі об'єктивно залежить від того, чи можлива в будь-якій мові передача при комунікації будь-якого відбиття.

— Через відбиття комунікація співвідноситься з об'єктом у самому широкому змісті, тобто, що включає в себе не тільки матеріальні об'єкти.

— Об'єктивні процеси перекладу в першу чергу визначаються факторами, що впливають із особливостей мов, використовуваних як коди.

— Між факторами, що закономірно зустрічаються у двомовній комунікації, є певні відносини, які роблять об'єктивно можливими переклад і міну коду.

— Міна коду припускає свідоме й підсвідоме використання саме цих відношень, що існують між об'єктивними факторами, що діють у рамках комунікації.

— В першу чергу закономірності перекладу визначають фактори, що впливають із особливостей обох знакових систем, і тому існуюче між ними відношення є найбільш важливими.

— Формалізовані семантичні ознаки являють собою допоміжну конструкцію типу язика-посередника, за допомогою якого можуть бути описані відношення еквівалентності між форматами природних мов, що не піддаються виявленню іншими способами.

— Субституція в основному опирається на граматичні, тобто оперує знаками в мікролінгвістичному змісті й ураховує семантичні критерії лише стільки, скільки вони у формалізованому вигляді можуть входити в мікролінгвістичний опис відношення еквівалентності між МД й МП.

— У двомовній комунікації, як і в комунікації взагалі, діє відношення між знаком і людиною, його що використовує, котре як прагматичне значення становить важливий компонент семіотичного поняття знака. Ним зумовлені прагматичні аспекти перекладу.

— Будь-який двомовний комунікативний акт здійснюється на певному прагматичному рівні. Відношення між знаком й учасником комунікації є тому релевантним для перекладу, незалежно від форми реалізації останнього.

— Лінгвістичні описи діючих при перекладі відносин знак : знак мають надзвичайне значення не тільки для машинного перекладу, але й здатні поставити переклад, здійснюваний людиною, на надійну наукову основу.

— Основним завданням теорії перекладу є створення умов для необмеженого застосування субституції як форми здійснення перекладу.

— Ще більш вузька сфера перекладу буде й у майбутньому — по об'єктивним причинам реалізовуватися із застосуванням парафрази. Тут виявляються абсолютні границі машинного перекладу.

— Знання предмета й знання мовного середовища (мовного узусу) певних груп мовців часто невіддільний один від одного й становлять, таким чином, разом важливу передумову правильного обліку прагматичного компонента перекладу.

СИНХРОННИЙ ПЕРЕКЛАД

В. Г. Рябченко

студентки I курсу групи ПР-62

*факультету «Філології та масових комунікацій»,
спеціальність «Переклад»*

Науковий керівник: В. М. Махінов, к. п. н. проф.

Тема дослідження «Синхронний переклад» зорієнтована на засвоєння матеріалу студентами з особливими потребами.

— Переклад — це дуже давній вид людської діяльності. Прикладами найдавніших відомих нам перекладів можна вважати переклади Біблії. Як бачимо, уже в той час переклад був важливою складовою життя суспільства.

— Процес перекладу, що складає специфіку комунікації з використанням двох мов, має свої суттєві особливості. Перша особливість полягає в його різноманітності. Переклад може здійснюватися письмово і усно, із сприйняттям вихідного тексту через навушники і візуально, в спокійній обстановці кабінету і в напруженій обстановці переговорів. Перекладатися можуть художня проза і наукова стаття, вірші і листівки ворога, розмовні кліше в побутовій ситуації і діалектизми в мові обвинуваченого чи свідка на судовому засіданні. Іншою особливістю процесу

перекладу є «невловимість» деяких його сторін. Дослідник зазвичай має у своєму розпорядженні два тексти (вихідний і перекладу), а що відбувається в голові перекладача, як перекладач працює — про це можна лише здогадуватися.

— Синхронний переклад- це особливо складний і свого часу елітарний вид усного перекладу, вживаний на крупних міжнародних конференціях на користь економії часу.

— Синхронний переклад — це спосіб усного перекладу, при якому перекладач, слухаючи мову оратора, майже одночасно (з невеликим відставанням — 2–3 сек.) проговорює переклад. Як правило, синхронний переклад здійснюється із застосуванням технічних засобів, в спеціальній кабіні, де мова оратора подається перекладачеві через навушники, а сам перекладач говорить в мікрофон, звідки переклад транслюється для Рецепторів.

— Перекладачі-синхроністи сприймають звук через навушники, які в той же час виконують іншу важливу функцію, приглушуючи чутність власної мови перекладачів, щоб вони могли повністю зосередитися на сприйнятті мови із залу, швидкому і чіткому промовлянні перекладу.

— Найбільш складним видом синхронного перекладу, при відсутності тексту доповіді, є синхронний переклад на слух, коли перекладач сприймає мову виступу через навушники і переводить її одночасно з доповідачем.

— Іншим різновидом є синхронний переклад з підготовкою, коли перекладач наперед отримує письмовий текст виступу і готує попередній переклад. В цьому випадку виникає необхідність коректування, якщо доповідач відступає від первинного тексту, проте даний вид синхронного перекладу має найбільш високу якість.

— Перекладачі, що займаються синхронним перекладом, є фахівцями високого ґатунку, з досконалим знанням мови в усіх сферах її застосування, величезним досвідом роботи та відмінною реакцією.

— Я думаю, що складність такого перекладу очевидна навіть неспеціалістові. Фахівці ж звертають увагу на наступні чинники, що визначають складність синхронного перекладу:

— Психофізіологічний дискомфорт, викликаний необхідністю слухати і говорити одночасно.

- Психічна напруга, пов'язана з «безповоротністю» сказаного доповідачем в мікрофон. Доповідача не зупиниш і не попросиш повторити.
- Психічна напруга, пов'язана з «безповоротністю» перекладу і великою аудиторією слухачів. Не вибачишся і не виправиш.
- Синхроніст повинен завжди говорити швидко, без пауз — інакше відстанеш.
- Професійний синхронний переклад — це такий вид усного перекладу на міжнародній конференції, який здійснюється одночасно із сприйняттям на слух... що пред'являється одноразово усного повідомлення на початковій мові в тій, що ізолює перекладача від аудиторії кабіні і в процесі якого — в екстремальних умовах діяльності — в будь-який відрізок часу переробляється інформація строго обмеженого об'єму».
- «Екстремальні умови здійснення професійного синхронного перекладу іноді приводять до постановки питання про виникнення стану стресу у синхроніста...» До цього нічого додати, окрім, мабуть, того, що синхронний переклад не «іноді приводить до постановки питання про», а завжди пов'язаний з величезними психічними навантаженнями, часто стресом, і це природно, оскільки одночасно слухати і говорити нормальна людина не може — це психофізіологічна аномалія.
- Робота синхроніста, безумовно, дуже складна.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ ПУБЛІЦИСТИЧНОГО СТИЛЮ

Т. В. Хуторна

*студентки I курсу групи ПР-61
факультету «Філології та масових комунікацій»,
спеціальність «Переклад»*

Науковий керівник: В. М. Махінов, кан. п. н. проф.

Тема дослідження «Особливості перекладу текстів публіцистичного стилю» зорієнтована на засвоєння матеріалу студентами з особливими потребами.

Так званий «газетно-інформаційний стиль» в свою чергу розпадається на декілька підвидів або жанрів, кожний з яких характеризується набором визначених синтаксичних і лексичних засобів. Іншими словами, перекладач повинен перш за все знати, які мовні засоби застосовуються переважно в межах того чи іншого мовного стилю або жанру в МО і в МП.

У відношенні прагматичних функцій газетних заголовків чітко проявляється жанрова варіативність: у заголовках до інформаційних жанрів переважає інформативна функція; в заголовках до публіцистичних жанрів переважають експресивно-оцінююча і рекламна функції і дуже рідко присутня інформативна.

В залежності від функції заголовка виділяються наступні типи: «заголовок-резюме», «заголовок-питання», «заголовок-цитата», «заголовок-«світлова пляма», заголовок-оцінка».

З фонетичних стилістичних методів і виразних засобів найбільш поширеними в газетних заголовках виявились алітерація, ритм і рима, які сприяють виконанню рекламної і оцінюючої функцій. Використання цих стилістичних методів обмежено переважно публіцистичними жанрами і інформаційними повідомленнями про спортивні події.

Не менш важлива роль в заголовках англо-американської преси належить «експресивному синтаксису». Перше місце по частоті займають паралельні конструкції різних видів. Ще одним засобом експресивного синтаксису є стилістична інверсія.

Ще одним стилістичним методом, синтаксично оформленим у вигляді паралельної конструкції і який має відповідну ритмічну організацію, є антитеза.

З лексичних стилістичних методів, які використовуються в заголовках, перше місце займає епітет. В інформаційних жанрах використання епітета зведено до мінімуму.

Друге місце по частоті застосування належить метафорі. Для газетного стилю більш характерні мовні метафори. Ця перевага мовних метафор пояснюється швидкістю складання газетних матеріалів.

Метонімія використовується в газетних заголовках дещо рідше, ніж такі стилістичні методи, як метафора та епітет. Типовим явищем для газетних заголовків є дієслівна метонімія.

Порівняння в основному зустрічається в заголовках до текстів публіцистичного характеру. В мові газети застосовуються як мовні, так і традиційні порівняння.

Широко використовується в газетних заголовках стилістичний метод алюзія. Алюзія звертається до уяви читача, робить заголовок рекламним, оцінюючим, інтригуючим. Характерним явищем є подвійна алюзія.

В арсеналі мовних засобів вираження суб'єктивно-оцінюючої конотації одне з найважливіших місць належить перифразу. В мові буржуазної преси переважає одна з різновидів перифразу — евфемістичний перифраз. Зустрічаються і okazіональні перифрастичні найменування.

Заголовки, в яких використовується стилістичний метод, оснований на взаємодії основного і похідного значень слів, називається зевгма, як правило, виконують рекламну функцію.

В газетних заголовках використовується каламбур і okazіоналізми.

В словнику існує два роди стилістичних ремарок — ремарки, які позначають ті або інші експресивні відтінки, і ремарки, які вказують на належність даної одиниці до визначеного стилістичного пласту. Зміни функціонально-стилістичного спрямування тієї чи іншої одиниці називається стилістичною модифікацією. Стилiстичні модифікації в ряді випадків представляють собою заміну специфічних зворотів, які належать стилю наукової прози, стилістично нейтральними зворотами. Стилiстична модифікація часто являється спонукальним мотивом багатьох синтаксичних трансформацій.

Англійська газетна мова, так само як і українська, насичена «готовими формулами» або кліше. В ряді випадків внутрішня форма кліше настільки прозора, що його переклад не представляє ніяких труднощів. Важливою проблемою, пов'язаною з перекладом кліше, є передача їх конотативного значення.

Функціонально-стилістичні особливості газетно-публіцистичного стилю в значній мірі відноситься і до військової публіцистики.

Військово-публіцистичний стиль представляє собою з'єднання різностильових елементів. При цьому концентрація кожного

з цих елементів може варіювати в досить значних межах. Серед мовних засобів, які широко використовуються в редакційних статтях, виділяються лексичні одиниці — слова і стійкі словосполучення, які мають емоційно-оцінююче забарвлення.

Так само, як і в інших жанрових різновидностях газетно-публіцистичного стилю, в англо-американській військовій публіцистиці використовується сленг. При цьому слова і вирази загального і військового сленгу можуть виконувати різні функції.

Англійський і американський військовий сленг відображає перш за все реалії озброєних сил Англії і США. Для багатьох слів та виразів, які входять до військового сленгу і які виражають специфічні явища англійського і американського військового побуту, немає і не може бути еквівалентів в співвідносних шарах української військової лексики.

При перекладі військових і загальних сленгізмів, які часто зустрічаються у військовій публіцистиці, проблема аналізу оригіналу має не менше значення, ніж проблема синтезу. Оскільки сленг, загальний і військовий, представляє собою один з найбільш рухливих лексичних пластів.

4.2. ЛІНГВІСТИКА ПЕРЕКЛАДУ

НЕОЛОГІЗМИ. СПОСОБИ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

І. В. Вокальчук

студентки I курсу групи ПР-61

факультету «Філології та масових комунікацій»,

спеціальність «Переклад»

Науковий керівник: В. М. Махінов, к. п. н. проф.

Тема дослідження «Неологізми. Способи їх перекладу та функціонування в англійській мові» зорієнтована на засвоєння матеріалу студентами з особливими потребами.

Бурхливий розвиток усіх областей сучасного людського життя знайшов своє відображення в мові, особливо на лексичному рівні.

В наш час англійська мова(та багато інших мов)переживає так званий «неологічний бум».

Величезний потік нових слів та необхідність їх фіксування і пояснення зумовив створення особливої галузі лексикології-неології — науки про неологізми. Неологізм — нове слово або вислів; нове або по формі або по змісту. Найбільших успіхів в розробці теорії досягли французькі лінгвісти (А. Дамстер). Не стоять осторонь і англійські та американські мовознавці. В англійській мові в середньому за рік з'являється 800 нових слів — більше, ніж в будь-якій іншій мові світу. У зв'язку з цим перед англістами постає завдання не лише фіксувати нові слова, але й досліджувати їх. Оброблення даних слова потребує витримки та знання. Нова лексема проходить кілька стадій соціалізації (прийняття її в суспільстві) і лексикалізації (закріплення її в мові).

Якщо не брати до уваги способів творення неологізмів, то існують такі їх види:

Власне неологізми-новизна форми поєднується з новизною змісту. В мові останніх десятиліть переважають одиниці першої групи, що пов'язане з ростом потреб суспільства дати назви новим реаліям, які виникли в зв'язку з науково-технічним прогресом. (Напр. *audiotyping* — аудіодрукування).

Трансномінація — новизна форми поєднується зі значенням яке вже передавалось раніше іншою мовою.

Семантичні інновації або переосмислення — нове значення позначається формою яка вже була в мові. Переосмислення — дає змогу розширювати мовний запас. Однак такі неологізми зазвичай відносять до сленгу (слово *box* — в британському варіанті означає «телевізор», в американському — «портативний магнітофон»).

З погляду на спосіб творення неологізми поділяються на:

I. Фонологічні («штучні») — утворюються з окремих звуків (*qwerty* — це неофіційна назва клавіатури, яка утворилася з перших букв верхнього рядка стандартної клавіатури Q, W, E, R, T, Y).

II. Запозичення — посідає важливе місце в англійській мові, як джерело поповнення словникового складу. XIII ст. і XIV ст. для Англії характеризувалося функціонуванням трьох мов (англійська, французька, латинська) — це відіграло важливу роль в формуванні англійської мови. Однак на розвиток і формування англійської вплинули й інші мови. Numero uno — номер один (найкращий) вживається як в канадському так і американському варіантах мови. Нині запозичення становлять лише 7,5%. Основна маса запозичень зосереджена в таких групах: суспільно-політична, культура, наука, кулінарія, спорт, релігія, медицина. Відомо, що важливе місце займає суспільно-політична група, в той час як частка запозичень в групі «Культура» зменшилось майже вдвічі. Взагалі в англійській мові запозичення не виявляє тенденцій до активізації.

III. Словотвір — слова, котрі утворюються за прикладом вже існуючих в мовній системі слів. Словотворчі процеси такі як конверсія, афіксація, усічення, відокремлене значення є способами творення нових слів.

Конверсія. Утворення дієслів від складних іменників; іменники утворені від прикметників. При конверсії відбувається розширення змісту поняття. Афіксальний спосіб характеризується розчленованістю. Афіксальні одиниці складають 24% всіх новоутворень. Усічення — характерне для сленгу. Серед усічень вагоме місце посідають аббревіатура (вимовляється буквами) та акроніми (вимовляються як повні слова).

Коли йдеться мова про неологізми, не можливо не згадати про науково-технічний прогрес. Особливо велика кількість нових лексичних одиниць з'явилась в зв'язку з розвитком комп'ютерної техніки. Розвиток авіації, театру, дослідження космосу сприяють появі нових слів (неологізмів). Важливим аспектом в житті суспільства є освіта (Computer based Laboratory of Automated School System-Class).

Англійська мова, так як і інші мови світу, активно збагачується за рахунок лексики, притаманної представникам різних професій, соціальних груп, вікових категорій.

Безсумнівно, вокабуляр сучасної англійської мови — це історичне дзеркало, в якому відображається суспільне життя усього людства, його науковий та технічний прогрес. А поява нових слів — це ніщо інше, як необхідність дати назву новим

предметам, явищам, новим галузям економіки, науки, промисловості, культури та політики. Остання, в свою чергу, є однією з найпродуктивніших сфер, щодо утворення нових слів та виразів. За останнє десятиліття видано два цінних словники Барнхарта; три однотомних додатки до третього видання словника Вебстера; випущено чотиритомний додаток до Великого Оксфордського словника під редакцією Р. Бьорчфільда.

Потрібно немало часу, аби нові слова непохитно закріпились в мові, а їх вживання було зрозуміле кожному.

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ ТВОРІВ ХУДОЖНЬОЇ ПРОЗИ

У. М. Гігієва

студентки I курсу групи ПР-61 факультету

«Філології та масових комунікацій», спеціальність «Переклад»

Науковий керівник: В. М. Махінов, кан. п. н. проф.

Тема дослідження «Проблеми перекладу творів художньої прози» зорієнтована на засвоєння матеріалу студентами з особливими потребами.

На відміну від музики та малярства, які впливають на людей різних національностей безпосередньо, через зір і слух, що притаманні всім здоровим людям, літературний твір інколи стикається з значними перешкодами на шляху до свого читача, якщо цей читач є носієм іншої мовної системи, ніж автор твору.

«Художній переклад — відображення думок і почуттів автора прозового або поетичного першотвору за допомогою іншої мови, перевтілення його образів у матеріал іншої мови».

Художній переклад має справу не з комунікативною функцією мови, а з її естетичною функцією, оскільки слово виступає як «першоеlement» літератури.

Перекладач повинен мати якщо не ґрунтовні, то принаймні достатні для перекладу знання в області філософії, естетики, етнографії (оскільки в деяких творах змальовуються деталі побуту героїв), географії, ботаніки, мореплавства, астрономії, історії мистецтв та ін.

При перекладі творів різних письменників-класиків перекладачі — носії як однієї, так і другої мови, — часто не відображають в перекладі окремі моменти, які при читанні оригіналу дозволяють глибше зрозуміти ідейно-художній задум автора.

Цінність художнього тексту визначаються діалектичною єдністю форми та змісту.

Перекладач повинен бачити всі особливості авторського тексту, а для цього необхідно відпрацювати такі методи перекладацької діяльності, які забезпечили б успішність специфічного аналізу і дозволили б перекладачу виступити в ролі «чуткого рецептора».

Передача суб'єктивних реальностей настільки ж важлива, як і передача об'єктивних реальностей.

Суб'єктивні реальності наявні в художньому тексті в «згорнутому вигляді».

Тексти письменників-класиків нерідко дають в «непрямій» формі не менше інформації, ніж в прямій, а інколи навіть «згорнута» інформація протиставляється «прямій», і втрата цієї інформації призводить до повного спотворення розуміння тексту.

В критичній літературі про переклади перекладені тексти звичайно аналізуються після того, як процес перекладу вже завершено.

Безглуздо аналізувати переклад в пошуках суб'єктивних реальностей, їх потрібно шукати в оригінальному тексті, оскільки в перекладі вони можуть бути втраченими.

Так само не можна припускатися спрощень, як і в мові перекладу: герої іншомовного твору мають і в перекладі залишатися самими собою.

При роботі з текстом слід пам'ятати про особливості перекладу даламбурів.

Великі складнощі при перекладі з англійської мови на українську та російську викликає багатозначність слів.

Важливу складову частину мовних засобів образності художнього твору становлять народні приказки, прислів'я, постійні порівняння, загадки.

З величезної кількості фразеологізмів, що існують у мові кожного народу, лише частина має відповідники в інших мовах.

Здебільшого перекладачам доводиться не підшукувати у своїй мові еквівалентну іншомовній приказку, а творити новий фразеологізм, який відповідав би змістові фразеологізму оригінального твору, а формою своєю нагадував би приказку рідної мови.

Є актуальною проблема перекладу синонімів, оскільки практика показала, що при опрацюванні текстів іноземною мовою, перекладачі часто стикаються з труднощами в процесі пошуку влучних синонімів.

У багатьох випадках ритмомелодика важить у прозі не набагато менше, ніж значення слів, з яких складається речення, бо вона передає внутрішній настрій автора, який важко, а може й зовсім неможливо було б передати іншими мовними засобами.

Предметом особливої уваги перекладача мають бути яскраво стилістично забарвлені групи слів — архаїзми і неологізми, елементи книжної мови і просторіччя, професіоналізми й вульгаризми, діалектні запозичені слова.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ ПУБЛІЦИСТИЧНОГО СТИЛЮ

І. Демчишна

*студентки I курсу групи ПР-62 факультету
«Філології та масових комунікацій»,
спеціальність «Переклад»*

Науковий керівник: В. М. Махінов, кан. п. н. проф.

Тема дослідження «Особливості перекладу текстів публіцистичного стилю» зорієнтована на засвоєння матеріалу студентами з особливими потребами.

Газетно- інформаційні тексти рідко перекладаються для друку повністю та в чистому вигляді. При цьому переклад замінюється більш коротким реферативним викладом.

Матеріали газетно- інформаційного жанру складають основний зміст газетних текстів.

Загальна картина американської преси досить різноманітна, починаючи від серйозних видань і до «жовтої преси».

Газета — засіб інформації, а також засіб впливу на широку та неоднорідну аудиторію читачів.

Особливістю американських газет є, звичайно, заголовки газетних матеріалів. Автори статей докладають максимум зусиль аби заголовок їх статті складався з якомога меншої кількості слів, при цьому передавав інформацію про яку йдеться і привертая до себе увагу читача.

Перекладач має гарно розуміти зміст газетного заголовку та вміти гарно та правильно його передати з мови оригіналу на мову перекладу.

Взагалі, так як автори статей намагаються привернути увагу читача і зробити так, щоб він таки прочитав сам матеріал, то заголовки часто не передають зміст статті, а навпаки, бувають зовсім в незначній мірі пов'язані з нею. Тому основна інформація знаходиться у підзаголовку.

При перекладі англійських заголовків перекладач має враховувати, що для американських газет характерними є дієслівні заголовки : **BOB DORREL IS DEAD. FLOODS HIT FLORIDA.** На українську мову вищенаведені заголовки будуть перекладатись як «Смерть Боба Доррела. Повінь у Флориді».

Ще однією проблемою при перекладі газетних заголовків є різні скорочення.

В газетно- інформаційному стилі дуже широко вживаються власні імена, що роблять повідомлення більш конкретним, описуючи якісь події на певній місцевості, або тих, що стосуються певних людей або установ.

Перекладач має постійно пам'ятати про особливості вживання часових форм в заголовках. Сучасні американські газети використовують неперфектні часи.

Дослідники відмічають, що в газетній лексиці є велика кількість власних назв: назв організацій, закладів, топонімічних назв.

В газетно-інформаційних матеріалах часто зустрічаються багатозначні терміни, терміни-синоніми, скорочені терміни.

Серед всіх текстів газетно-публіцистичного стилю найбільш сухими та діловими по стилю є повідомлення та статті інформаційного характер.

Переклад газетно-публіцистичного стилю характеризується певними специфічними особливостями, які перекладач обов'язково має враховувати при перекладі.

ФУНКЦІОНУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ ОДИНИЦІ JĪHAD У СЛОВНИКОВОМУ СКЛАДІ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Н. С. Докаленко

*Сумський гуманітарний інститут Відкритого міжнародного
університету розвитку людини «Україна», факультет перекладу,
IV курс, група П — 3, спеціальність «Переклад»
Науковий керівник: І. Г. Ізмайлова*

• Поповнення словникового складу будь-якої мови відбувається шляхом словотвору, розвитку значень існуючих слів та запозиченням мовних ресурсів. Лексичні запозичення є наслідком взаємовпливу культур на мовному рівні. Як відомо, 80 % слів англійської мови є іншомовного походження.

• Лексичні одиниці з арабської мови та інших мов мусульманських країн і раніше використовувалися в англійській мові, але, головним чином, для позначення побутових і суспільно-політичних реалій країни мови-донора. Епоха антитерористичних війн викликала хвилю нових запозичень з цих мов у сучасну англійську мову, серед яких є така лексична одиниця як *jihad*.

• Слово *jihad* вже доволі довгий час має статус інтернаціонального слова і трактується як священна війна мусульман (проти невірних). В англійській мові лише за останнє десятиліття почали проявлятися ознаки, які свідчать про його повну інтеграцію в лексико-семантичну систему.

• У мові функціонують похідні одиниці, вводячи поняття учасника джихаду, бойовика екстремістської мусульманської організації, а також фразеологічні інновації, виражені сталими словосполученнями.

• Стійкі словосполучення можуть формуватися і від похідних слова *jihad*.

• До початку 2003 року в мережі Internet існувало більше тисячі «джихадівських сайтів». Один з таких сайтів, наприклад, рекламує «університет джихаду», в якому можна «закінчити повний курс і стати мучеником». Посібник з техніки терористичних актів отримав назву «енциклопедія джихаду»).

• На сьогоднішній день можна виділити декілька «видів» джихаду, які демонструють своєрідну «спеціалізацію» боротьби з тим чи іншим явищем суспільного життя. Так, деякі зарубіжні політики виділяють окремо «*релігійний джихад*» (*religious jihad*), хоча з етимологічної точки зору подібне словосполучення слід вважати тавтологією. Оскільки в мережі Internet існує велика кількість «*джихадівських сайтів*», то можна говорити про виникнення «*віртуального джихаду*».

• Постійно створюються okazіональні утворення зі словом *jihad*.

• Наведений вище матеріал дає можливість говорити, що лексема *jihad* є не просто запозиченням у складі сучасної англійської мови, оскільки вона відіграє особливу роль серед іншомовних запозичень. Вона бере участь у словотворчих та семантичних процесах, а також є базою для формування фразеологічних інновацій. Це свідчить про інтеграцію слова *jihad* до складу англійської мови. Слід відзначити, що кількість новоутворень постійно зростає і це зумовлює перспективність подальших досліджень у цьому напрямку.

ПРОБЛЕМИ ХУДОЖНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ ПОЕТИЧНИХ ТВОРІВ

О. Іванова

*студентки I курсу групи ПР-62
факультету «Філології та масових комунікацій»,
спеціальність «Переклад»*

Науковий керівник: В. М. Махінов, кан. п. н. проф.

Тема дослідження «Проблеми художнього перекладу поетичних творів» зорієнтована на засвоєння матеріалу студентами з особливими потребами.

Художній переклад — це один з найкращих проявів міжлітературної (і значить певним чином міжкультурної) взаємодії.

Художній переклад — особливий вид перекладу, оскільки він є не точна передача змісту, а » відображення думок і почуттів автора прозового або поетичного першотвору за допомогою іншої мови, перевтілення його образів у матеріал іншої мови».

Одна з проблем художнього перекладу — співвідношення контексту автора і контексту перекладача, у художньому перекладі контекст останнього дуже наближається до контексту першого.

Художній переклад обумовлений не лише об'єктивними факторами (конкретно-історичним літературним каноном, нормативним обиходом), але й суб'єктивними (поетикою перекладача).

Жоден переклад не може бути абсолютно точним, оскільки сама мовна система приймаючої літератури за своїми об'єктивними даними не може досконало передати зміст оригіналу, що неминуче призводить до втрати певного об'єму інформації.

Твір не можна вирвати зі стихії рідної мови і «пересадити» на новий ґрунт, він повинен народитися наново у новій мовній ситуації завдяки здібностям і талантові перекладача.

Проблема художнього перекладу — проблема точності і вірності.

Поетичний твір — єдність ідей, образів, слів, звукопису, ритму, інтонації, композиції твору. Зміна одного компоненту обов'язково спричинює зміну усієї системи.

В художньому перекладі важливим вважається бачення перекладачем внутрішнього світу оригіналу, особливою рисою українського перекладу — є така інтерпретація твору, яка була б зрозуміла для кожного, тому інколи переклад придбає деякий національний колорит.

Перекладність завжди визначається рівнем розвитку мови.

Перекладність — величина динамічна, її межі змінюються. Неперекладне може стати перекладним.

Перекладність визначається вивченістю першотвору.

Перекладність варіюється в залежності від специфіки оригіналу, зокрема художньої, від жанру й стилю взагалі.

Межі перекладності є рухомими з огляду на розширення ресурсів мови.

Можливості перекладу розширюються зі збільшенням у читача фонових знань, який є понятійним апаратом сприйняття й пізнання.

Мистецтво поетичного перекладу знаходиться у владі двох суперечливих тенденцій: з одного боку перекладні вірші повинні справляти на читача безпосереднє емоційне враження,

а з іншого, вони повинні вносити в літературу щось нове, збагачувати читачів невідомими до того часу поетичними образами, ритмами, строфами.

У художньому творі відображаються не лише певні події, а й естетичні філософські погляди автора, його світогляд.

При перекладі твору на іншу мову, в силу мовних розбіжностей, асоціативні зв'язки руйнуються.

Художній переклад має великий вплив на розуміння народом своїх потенціальних можливостей. Він являє собою підштовхуючу силу для розвитку оригінальної творчості, народження нових літературних явищ, де письменники та поети виконують роль батьків та вихователів цієї сили.

AMERICAN SLANG: VIVIDNESS, USAGE, FORMATION

О. М. Коновал

Сумська філія, факультет перекладу

IV курс, група П-3, спеціальність «Переклад»

Науковий керівник: І. Г. Ізмайлова

The word «slang» by itself appeared in the 18th century, and it has unknown origin. It means low, vulgar, unauthorized language.

The peculiarity of American slang is that development of this layer of language depends on different cultures and peoples. With the beginning of migration to the USA the quantity of slang words began to increase and appearance of foreign words in it wasn't surprising.

Slang shouldn't be confused with the colloquial language. Increased emotionality, rudeness and aggression, and special familiar attitude distinguish slang from colloquial speech.

The circle of using slang is narrower than of colloquialisms. It's mostly the young people who create new words and use them on their speech. They want to be exclusive and render the meaning of their talks between them in different, unknown, incomprehensible words.

The synonymy in slang is very often observed, and usually it concerns narcotic substances and alcohol. It is connected with the

sifting in social layers of Americans. That's why slang is richer than literal language. Also it is gained by constant changing of words with flowing of time. But changing of words wasn't just the whim of Americans. Drug-related expressions (such as pot and marijuana) were virtually a secret jargon in the 1940s; in the 1960s they were adopted by rebellious youth; and in the 1970s and '80s they were widely known. But this must be done by those whose mother tongue is English.

Though slang is primarily used by teenagers, adults speak it too. With appearance of Gobbledegook in the USA slang gained its popularity among adults as never before. S.I. Hayakawa and E. Ehrlich in their book *Choose the Right Word* gave definition of Gobbledegook. It is confused or even unintelligible speech or writing especially when it is used to express a simple idea.

After Gobbledegook slang began appear in professions. Now almost every speciality has its own slang words. And the medicine isn't exception. American doctors have their words which are not quite transparent for every patient.

The adoption of foreign words has led to appearance of new words in slang. We shouldn't forget that, as some philologists consider, only English native speakers have the right to adopt foreign words to slang expressions.

It is wrong to consider that slang words do not subordinate to language rules. As well as literally, slang words are composed with the help of affixation. There are common suffixes for formation of words: -o, -erro, -arro, -ville, -o and semi-suffixes: -pot, -fest, -happy, and others.

The other feature of American slang is its abbreviations. Americans tend to shorten all words. Slang is not an exception. These abbreviations possess not only familiar but also informal character. They are used in common expressions and have may be used everywhere. Sometimes one can meet them in the Internet. But not only the Internet is a source for abbreviations. In most cases slang abbreviations are shortened profanities or just commonly used in informal language word combination.

The trend to shorten words and to use initial abbreviations is even more pronounced than in the British variant. New coinages are incessantly introduced in advertisements, in the press, in everyday conversation; soon they fade out and are replaced by the next creatures.

We shouldn't forget that not every word which is abbreviated or has foreign origin is a slang word. There was an experiment with the student of one American university. The goal of it was to learn what people think about slang and what they consider slang is. There were given sentences which did not belong to neutral style and asked to find and underline slang words. The students of language and literature department underlined a few but correctly determined slang. The students of other department underlined every abbreviation, colloquialisms, figurative expressions; everything they thought wouldn't be a neutral style.

Thus the final expression is slang is vivid and a very usable layer of American English. Slang is a non-standard vocabulary, an extravagant part of language; it is the spoken form of the language and something, which cannot be met in the books but can be heard on the streets; it is also the instrument to escape the dull familiarity of the every-day life. Slang must be treated carefully because life of slang words isn't long enough to neglect them. American slang gives an opportunity for each person to be distinguished in the society by using it. That's why not only children and teenagers use it but also adults do not miss a chance to make their language more vivid. It is achieved by enormous quantity of synonyms. Slang is now socially accepted not just because it is slang, but because, when used with skill and discrimination, it adds a new and exciting dimension to language. It is impossible to shut our eyes to the prominent part, which it plays in the language.

Ключові слова:

- мовленнєвий шар;
- синонімічні ряди;
- мовні запозичення;
- професійний сленг;
- скорочення;
- словотвір.

Дана робота представляє собою вивчення американського сленгу, як соціального, культурного і мовленнєвого явища. До мовленнєвих явищ відносяться синонімія сленгових слів та різні аббревіації. До культурних явищ відносяться запозичення слів з інших мов та їхня адаптація не в літературній мові а саме в сленгу. До соціальних явищ можна віднести вживання сленгу в колі професіоналів та різних фахів і змінювання слів

кожні декілька років. Також в цій роботі пояснюється що сленг не є позамовним шаром і він також підпорядковується способам словотвору англійської мови, тобто афіксації. Але поряд з цим існують суфікси та напівсуфікси, які притаманні лише американському сленгу.

МОВНІ РЕАЛІЇ ТА ПРОБЛЕМИ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ

А. Ю. Мацелло

студентки I курсу групи ПР-62 факультету

«Філології та масових комунікацій», спеціальність «Переклад»

Науковий керівник: В. М. Махінов, к. п. н. проф.

В свій час визначний митець слова Гете сказав: *«при перекладі слід зачіпати неперекладне, тільки тоді можна зрозуміти інший народ, іншу мову»*. Слова, словосполучення, які не мають ні повних, ні часткових відповідностей у словнику іншої мови утворюють **безеквівалентну лексику** цієї мови. Всю безеквівалентну лексику можна умовно розподілити на дві групи:

1) Власні імена (особові імена, географічні назви, назви установ, організацій, газет тощо).

2) Слова-реалії — словникові одиниці, які означають предмети, поняття та ситуації, що не існують у практиці іншомовного соціального колективу. В цю групу входять слова, які означають різного роду предмети побуту, матеріальної та духовної культури, властивої тільки даному народові.

Особливої уваги варті **слова-реалії**. Вони виникають у мові кожного народу мимоволі, і оскільки відображають національну специфіку, часто завдають великих труднощів перекладачам. Лексема «реалія» походить від латинського іменника жіночого роду *res, rei* («річ; предмет, факт, подія»).

В українському перекладознавстві термін «реалія» вперше вжив О. Кундзіч у праці «Перекладацька мисль і перекладацький недомисел» (1954), підкреслюючи при цьому неперекладність реалій: *«Я схильний вважати народні пісні аналогічними реаліями даного народу, що, як правило, не перекладаються»*.

З погляду перекладознавчого доречно провести поділ реалій в історико-семантичному та структурному планах.

З історико-семантичного погляду виділяються:

1) власне реалії (при існуючих референтах): укр. *коломийка, трембітар, постולי, яворівка, коливо, китайка, перебудова, гласність*; англ. *a baby-sitter, Boxing Day, the Central lobby, Poppy Day, Halloween, Harley Street doctor, a gifted child* («у США особливо здібна дитина, для якої, з дозволу батьків, опрацьовується спеціальна шкільна програма») та ін.;

історичні реалії — семантичні архаїзми, які внаслідок зникнення референтів входять до історично дистантної лексики, втративши життєздатність. Їм властива сема «минуле», пов'язана із старінням референта, виходом позначуваного ним слова з царини активної суспільної практики мовного колективу.

У структурному плані виділяються:

1) реалії-одночлени: укр. *вечорниці, криничар, денцівка, кобзарювати, валило*; англ. *a sheriff, a threepence, a maypole* («травневе дерево» — «стовп, прикрашений квітами, різнобарвними прапорцями, довкруги якого танцюють в першу неділю травня у Великобританії») та ін.

2) реалії-полічлени номінативного характеру: укр. *курна хата, разовий хліб, троїста музика, братська могила, дзвінкова криниця* («назва спеціальної радіопередачі про народну пісню»); англ. *a banana split, St.*

Valentine's Day, a Sussex pudding, a ticket day, a toffee apple, a soup- opera, garden seats, a means test man та ін.

3) реалії-фразеологізми: укр. лоби забрити, коло печі поратися, дбати про скриню, стати під вінок, на панщині бути; англ. *to reach the woolsack, to enter at the Stationer's hall* та ін.

Калькування — особливий вид запозичення, коли структурно-семантичні моделі мови-джерела відтворюються поелементно матеріальними засобами мови-сприймача. Калькування своєрідно відображає суть перекладу як процесу біполярного: адже мета перекладу — перетворити цільовою мовою оригінальний текст. Така ж і суть калькування. Цей метод, що передбачає відтворення внутрішньої форми слова, а разом з нею — структури образного переносу значень, активізує словотворчі засоби, дає поштовх до утворення семантично містких неологізмів. Розрізняють *повне і часткове калькування*.

При повному калькуванні слова або словосполучення буквально перекладаються. Точна калька в лексичному і семантичному відношеннях повністю збігається з відповідником

у мові-джерелі. При частковому калькуванні вислови частково перекладають, а частково будують з іншомовного матеріалу чи бодай за іншомовним зразком.

Переклад — це справа творча, індивідуальна. Кожен автор може за допомогою свого таланту, своєї майстерності слова виробляти інші шляхи донесення до читача змісту того, що більшість дослідників назвала неперекладним — **реалії**.

НЕОЛОГІЗМИ, АБРЕВІАТУРИ, АКРОНІМИ ТА СПОСОБИ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ В ТЕКСТАХ РІЗНИХ ГАЛУЗЕЙ

С. П. Хоменко

студентка I курсу групи ПР-62 факультету

«Філології та масових комунікацій», спеціальність «Переклад»

Науковий керівник: В. М. Махінов, кан. п. н. проф.

Тема дослідження «Неологізми, аббревіатури, акроніми та способи їх перекладу в текстах різних галузей» зорієнтована на засвоєння матеріалу студентами з особливими потребами.

Нова лексична одиниця проходить кілька стадій соціалізації (прийняття її в суспільстві) і лексикалізації (закріплення її в мові).

Неологізми — це нові слова, що утворилися в результаті соціально-політичних змін, розвитку науки та техніки, нових умов побуту.

Найбільш показовою для післявоєнного періоду є поява значної кількості неологізмів, які стосуються нових явищ соціально-економічного, політичного і громадського життя.

Основна складність при перекладі неологізмів — це з'ясування значення нового слова.

Шляхи з'ясування значення неологізму:

- 1) *З'ясування значення за допомогою словника*
- 2) *З'ясування значення неологізму з контексту*

При перекладі неологізмів, головним чином, використовуються еквіваленти слів, якщо вони звичайно існують в українській мові. Якщо ж таких еквівалентів в українській мові немає, що може бути в разі відсутності даного явища в українському суспільстві, при перекладі вдаються, зазвичай, до калькування, транскрипції та описового перекладу.

Основними способами створення неологізмів в англійській мові є наступні:

1) Створення нових слів на базі наявних в мові продуктивних словотворчих засобів.

2) Переосмислення слів, що вже існують в мові, і додання ним спеціального значення.

3) Запозичення з інших мов. Запозичення може бути прямим (фонетичним) і калькуванням

4) Скорочення.

5) Відіменникові дієслова.

Автори нерідко вдаються до створення відіменникових дієслів, використовуючи самі різні іменники і створюючи абсолютно нові дієслова, яких ми не знайдемо в словнику.

Проблема правильного розуміння і перекладу неологізмів пов'язана з тим, що при сучасному стрімкому розвитку науки і техніки ніякий словник не в змозі встигнути за виникненням нових слів і термінів в різних областях знання.

Термінологічні словосполучення часто використовуються у вигляді абревіатур / акронімів, більшість з яких є загальноновживаними у галузі інформаційних технологій.

Абревіатура — слово, утворене шляхом скорочення двох або більше слів; умовне скорочення слів на письмі.

Особливістю їх перекладу є те, що вони, в більшості випадків, не можуть перекладатися абревіатурами, бо будуть незрозумілими українському читачеві, а описовий переклад також для них не бажаний, тому що, як до перекладу абревіатур, він був би дуже громіздким, отже задача перекладача — підібрати адекватний і найбільш зручний варіант перекладу.

Акронімами називаються скорочення, фонетична структура яких співпадає з фонетичною структурою загальноновживаних слів.

Для утворення акронімів використовуються частини слів, що входять до складу початкових термінологічних груп або корелятивів. На відміну від акронімів, для утворення абревіатур використовуються тільки перші букви слів, що входять до складу початкових термінологічних груп.

По суті, абревіатури та акроніми також можна вважати неологізмами, адже ці скорочення також створюють своєрідні слова, які раніше ніколи не вживались у лексиці. А деякі неологізми, які сьогодні вживаються в українській мові, є саме запозиченими скороченнями.

СЕКЦІЯ V

ФАХІВЕЦЬ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ — ПРОФЕСІЯ ЧИ ПОКЛИКАННЯ

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА В ОБЛАСТІ ІНВАЛІДНОСТІ В МІЖКУЛЬТУРНОМУ АСПЕКТІ

В. Ю. Боханцева

*Горлівська філія, кафедра соціальної роботи
та гуманітарних дисциплін*

II курс, група СР-05, спеціальність «Соціальна робота»

Науковий керівник: Н. С. Шевченко, викладач

Соціальна політика в області інвалідності має на меті відкрите і доступне суспільство для всіх. Глобалізація соціальної політики повинна розглядатися не як жорстке запозичення американських або європейських норм, а як більш комплексний процес адаптації, культурної трансформації та боротьби за рівність. Зараз настає друга фаза в світовому соціальному русі інвалідів. Якщо протягом останніх тридцяти років люди з обмеженими можливостями боролися за рівні права, то друга фаза означає боротьбу за колективну ідентичність. Оскільки ряд завдань першої фази руху інвалідів продовжує залишатися повністю невирішеним, базовою метою другої його фази повинно стати, перш за все, створення культури інвалідності, оскільки вона має на меті активну участь в культурному житті власної країни, необхідне для повнішої інтеграції в соціум і просування власних цілей і інтересів, активну зміну негативних установок суспільства і самовизначення інвалідів як вирішальний компонент захисту прав інвалідів [1].

Актуальність і багатогранність питань, що вивчаються, а також пріоритетність розвитку соціальної сфери і соціального захисту формують широке поле діяльності для поколінь майбутніх дослідників.

Розглянути теоретико-методологічні аспекти соціальної політики в області інвалідності в міжкультурному аспекті. Предметом розгляду є: атитюди, політична ідеологія, що впливає на соціальну політику в області інвалідності в економічно розвинених країнах, а також понятійний апарат теорії інвалідності на основі її моделей. Основними задачами дослідження є вивчення зарубіжного досвіду формування соціальної політики в залежності від обраних моделей інвалідності; визначення передумов становлення соціальної політики та її подальші перспективи в нашій країні.

Конструювання національної концепції соціальної політики в області інвалідності, перш за все, залежить від прийнятої в даному суспільстві політичної ідеології — системи ідей, що знаходяться в основі і підтримують економічну раціональність вибору тієї або іншої концепції, і культурних цінностей, що базуються на припущеннях про природу інвалідності, пріоритетність вирішення проблем інвалідів і взаємозобов'язань як суспільства в цілому і його соціальних інститутів, так і людей з обмеженими можливостями [2].

На основі принципів формування соціальної політики у відношенні до інвалідів в іноземних країнах. Були виявлені нові системи соціального захисту в розвинених країнах світу та різні міжнародні соціальні програми в області інвалідності, а також на основі «старих» або медичних моделей інвалідності та «нових» соціальних моделей інвалідності, британських та американських моделей сформовано ряд перспективних програм соціальної політики в області інвалідності в українському суспільстві. На даному етапі Україні потрібно сформувати чітку національну концепцію соціальної політики в області інвалідності. Оскільки у світовому науковому співтоваристві складається розуміння інвалідності як соціальної конструкції, що дає можливість підсилити ступінь участі громадян — інвалідів у суспільстві й у формуванні своєї долі. Ця концепція має бути базовою в концепції глобальної політики у відношенні інвалідів, і бути економічно вигідною для країн, що візьмуть її на озброєння.

Отже, сьогодні питання про національну політику в області інвалідності вимагає концептуального переосмислення, а не популістських кроків, розрахованих на коротку перспективу

політичного циклу. Пошук концептуальної моделі соціальної політики для України повинен йти не за принципом «за-своєння» сучасних західних теорій, а за принципом їх «осмислення». Причому конструювання цих нових моделей повинне здійснюватися не за рахунок відмовлення від тих соціальних завоювань, що були досягнуті раніше, а на основі аналізу й узагальнення діючих й адекватних схем реалізації соціальної політики, початих протягом десятиліть.

Література

1. Комплексная реабилитация инвалидов. Уч. пос. для вузов по направл. «соц. раб» / Т. В. Зозуля, Е. Г. Свистунова, В. В. Чешихина и др. М.: Академия, 2005.— 302 с.
2. Соціальна політика і соціальна робота.— політичний часопис Укр.— Америк. Бюро захисту прав людини. Міжнародний благодійний фонд «Дослід. центр соц. політики».— К., 1999.— 208 с.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ У ВИЗНАЧЕННІ СТРАТЕГІЙ ПІДТРИМКИ ОСОБИСТОСТІ І РОЛЬ МИЛОСЕРДЯ У ЦЬОМУ ПРОЦЕСІ

І. П. Броцька

*Вінницький соціально-економічний інститут
Університету «Україна» Соціально-гуманітарний факультет,
група СР-31-04, III курс, «Соціальна робота»
Науковий керівник: О. В. Столяренко, к. п. н., доц.*

Інноваційні стратегії підтримки особистості висвітлюються в науковій літературі в таких аспектах: соціально-психологічному (мотивація до про-соціальної, альтруїстичної поведінки), соціально-політичному (системи соціальної підтримки) і психологічному (допомога особистості в складні періоди життя). В соціальній психології для пояснення мотивації поведінки особистості, що обумовлює її допомогу іншим, визначаються теорії соціального обміну, соціальних норм і еволюційна. Відповідно до теорії соціального обміну поведінка людей, взаємодія між ними являють собою своєрідну угоду, що ставить за мету підвищити «винагороди» і зменшити «витрати». Тобто одне з пояснень такої теорії в тому, що взаємодія людей

зумовлюється «соціальною економікою». Люди обмінюються не тільки матеріальними благами і грошима, але й «соціальними товарами» — послугами, інформацією, статусом.

Діючи таким чином, людина використовує стратегію «міні-максі» — мінімізує (зменшує) витрати, максимізує (підвищує) заслуги. Теорія соціального обміну зовсім не стверджує, що люди свідомо розраховують на винагороду, однак вона припускає, що такі явища зумовлюють поведінку людини. У тих випадках, коли людина відчуває прихильність до кого-не-будь, вона відчуває емпатію (співчуття) і тому звертає увагу не стільки на власні переживання, скільки на страждання інших. Дослідники, які працюють у руслі теорії соціальних норм виділили дві соціальні (громадські) норми, що мотивують безкорисливу допомогу.

Соціолог А. Булонер стверджує, що моральним кодом є **норма взаємності**: людині не слід завдавати шкоди, а треба надавати допомогу тим, хто здійснює допомогу («немає більшого обов'язку, який не допускає винятків, ніж обов'язок відповідати добром на добро»), взаємостосунки рівних з рівними. Ті, хто не вважає себе залежними від будь-кого, чи тих, хто нижче за своїм статусом, особливо відчувають необхідність відповідати взаємністю. Що стосується людей, які знаходяться в залежному становищі і не можуть відповісти взаємністю — дітей, бідних, інвалідів, тих хто не в змозі віддати стільки ж, скільки вони отримують, — їхню поведінку мотивує інша соціальна норма — норма соціальної **відповідальності**.

Це означає надання допомоги тим, хто її потребує, безвідносно до можливої вигоди і не тільки людям, які стали жертвами певних обставин, але й тим, хто став жертвою власних особистісних проблем. Сенс такої допомоги в тому, щоб не звинувачувати особистість у її власних проблемах, а сприяти їх розв'язанню. Еволюційна теорія стверджує, що сутністю життя є збереження роду. Еволюційна теорія представляє образ людини, який психолог Дональд Кампбелл назвав біологічним підтвердженням думки про наявність в людини «першородного гріха», який примушує її переживати тільки власні інтереси. Генетичний егоїзм налаштовує людину тільки на два шляхи безкорисливого, стимулюючого до самопожертви альтруїзму: захист роду і пошук взаємної вигоди. Родинні зв'язки примушують індивідів турбуватися про тих, з ким мають кровне

родство. Так, однією із форм самопожертви, яка дійсно сприяє збереженню роду, є віддана любов до своїх дітей. У стратегіях підтримки особистості, завжди відігравало помітну роль — милосердя. Милосердя завжди було одним із шляхетніших, високо моральних якостей суспільства. У багатьох країнах існували різні суспільні і релігійні організації, які займалися благочинною діяльністю, надаючи допомогу людям, які знаходились у важкій життєвій ситуації: інвалідам, дітям, людям похилого віку. Етичні вчення минулого приділяли велику увагу милосердю як етичній категорії.

Давньогрецькі мислителі Геракліт, Демокріт, Епіку обґрунтували поняття добра реальними потребами людини. Концепції стоїків визначили його ранньохристиянську концепцію. В етиці Гегеля добро розглядається як абсолютна мета світу, до якої необхідно прагнути: «Добро в собі і для себе, тому абсолютна мета світу і обов'язок для суб'єкта, який повинен мати розуміння добра, зробити його своїм наміром і здійснювати у своїй діяльності». Основи милосердного, добродійного ставлення до особистості виявляються не тільки в благочинній, благодійній добровільній допомозі особистості, але й у створенні державної системи надання соціальної, суспільної підтримки. У кожній державі під впливом національних особливостей, культурного досвіду народу соціальної системи, релігійних поглядів формувалася власна система про соціальної, суспільної поведінки, що спиралась на позитивні якості окремих особистостей, їхнє бажання допомогти іншим.

Мотивація, обумовленість такої спрямованості поведінки людини є важливою умовою не тільки її самореалізації, але й забезпечення благополуччя всіх, на кого вона спрямована. У численних працях вітчизняних і зарубіжних науковців, письменників, діячів культури і мистецтва зустрічаються способи знайти пояснення цій унікальній характеристиці особистості, що виявляється в її соціальному оптимізмі, продуктивній життєтворчості, альтруїзмі. Яскравим прикладом безвідплатної допомоги є притча про доброго самарянина» Один чоловік ішов по дорозі з Єрусалиму до Єрихону і потрапив до розбійників, які обдерли його, завдали шкоди і покинули ледве живого. Проходив тією дорогою священик, побачивши його, проминув пораненого.

Так само і Левит, надійшов на те саме місце, поглянув, — теж проминув. Проходив тією дорогою самарянин який натрапив на нього, і побачивши, змилосердився. Він підійшов, і перев'язав рани, налив оливи і вина, допоміг дістатись до готелю, тай клопотався про нього. А наступного дня, він від'їжджаючи, вийняв два динарії, тай дав їх господареві, і наказав: «Опікуйся ним, а як більше витратиш — заплачу тобі як повернуса». Котрий же з цих трьох на думку твою — був ближчий тому, хто попався розбійникам? А він сказав: «Той, хто вчинив милість». Ісус же сказав йому: «Иди, і роби так і ти!» (Лука, 10,30). У працях Василя Великого, Іоана Златоуса, Григорія Богослова, Єфрема Сіріна, Іоана Дамаскіні на основі коментарів євангелістських текстів широко трактуються питання милосердя, співчуття і любові до ближнього. Зокрема, в християнській ідеології Григорія Богослова звучить настанова: «Заслужи перевагу перед ближнім своїм тим, що ти благодійніший за нього» Таким чином милосердя вважається однією з найважливіших якостей у підтримці людини.

Література

1. Кузьмин К. В., Сутырин Б. А. История социальной работы за рубежом и в России (с древности до начала 20 века).— М.: Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2003—480с.
2. Соціальна робота в Україні: Навч. посіб./ І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я Марченко та ін.; За ред. І. Д. Звереві, Г. М. Лактіної.— К.: Центр навчальної літератури, 2004—256с.
3. Горілий Я. Г. Історія соціальної роботи в Україні.— Тернопіль, 2001.— 68 с.
4. Попович Г. М. Соціальна робота в Україні і за рубежом: Навч.-метод. посібник.— Ужгород, 2000.— 143 с.

ЗАСТОСУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО МАРКЕТИНГУ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

Ю. В. Видиборець

Факультет соціальних технологій

І курс, група СР-51, спеціальність «Соціальна робота»

Науковий керівник: С. С. Дембіцький, асистент

Соціальний маркетинг є достатньо новим поняттям для теорії та практики соціальної роботи на Україні. Однак він широко

застосовується за кордоном і його потенціал та значення важко переоцінити.

Наведемо існуючі визначення цього поняття:

1. Соціальний маркетинг — це стратегія для зміни поведінки людей шляхом розуміння їх проблем та спілкування з ними [1].

2. Соціальний маркетинг — це діяльність яка спрямована на задоволення існуючої соціальної проблеми шляхом ознайомлення людей з необхідним продуктом, послугою чи програмою, тим хто цим займається, тим як і де вони можуть це отримати, тим як це використовується та як допомагає [3].

3. Соціальний маркетинг передбачає виконання ряду кроків для донесення товару, послуг, програм або інформації до громадськості, або окремої групи людей у визначених прошарках суспільства, при цьому його основною метою є вирішення існуючої соціальної проблеми [4].

Ф. Котлер наводить такі сфери застосування соціального маркетингу: маркетинг послуг, маркетинг організацій, маркетинг осіб, маркетинг місць, маркетинг ідей.

Маркетинг організацій — діяльність, яка здійснюється з метою створення, підтримки чи зміни позиції та/або поведінки цільових аудиторій по відношенню до конкретної організації.

Маркетинг окремих осіб — це діяльність, яка здійснюється для створення, підтримки, підтримки чи зміни позицій та/або поведінки по відношенню до конкретних осіб.

Маркетинг ідей — це розробка, втілення в життя та контроль за виконанням програм, які мають на меті досягти сприйняття цільовою групою (або цільовими групами) суспільної ідеї, руху чи практики [2].

В соціальному маркетингу виділяють ряд принципових етапів: визначення проблеми; вибір цільових аудиторій; маркетингове дослідження; розробка плану маркетингу; планування запропонованої зміни (продукту); визначення місця, в якому будуть здійснюватися заплановані зміни; розробка конкретної продукції; контроль за вартістю зміни; вибір учасників мережі соціального маркетингу; планування інформаційної програми; оцінка ефективності програми соціального маркетингу.

Важливе місце в соціальному маркетингу посідають маркетингові дослідження. Маркетингове дослідження — це систематичний збір інформації щодо конкретної групи людей, в результаті чого з'являється можливість зрозуміти: кому, що необхідно отримати та кому про, що необхідно дізнатися — так, щоб люди, які формують цільовий ринок, знали як і навіщо цим користуватися та для кого це передбачено.

Маркетингове дослідження може дати відповіді на наступні питання: яка суть проблеми на яку необхідно звернути увагу? Чому ця проблема виникла? Для кого це є проблемою? Які рішення подібної проблеми вже існують, наскільки вони успішні і чому? Та інші.

Маркетингове дослідження також допоможе організації отримати більш повне уявлення про своє оточення, потенційних добровольців та спонсорів. Маркетингове дослідження звертається за відповідями до тих самих людей, котрим організації бажають надати допомогу, до тих, хто має на них вплив, або до соціальних умов та законів, які визначають їх поведінку. Володіючи такою інформацією стає можливим прийняти рішення, яке як найкраще відповідає безпосереднім потребам клієнтів.

Маркетингове дослідження практично завжди корисне, якщо воно проведено ретельно та об'єктивно. Бути об'єктивним — значить бути відкритим будь-якій думці, навіть тій, яка відрізняється від власної. Тут не має значення досвід експерта, яким би великим він не був [4].

Таким чином соціальний маркетинг надає дієві інструменти для соціальної роботи, які дозволяють вирішувати ряд питань. Серед них: врахування потреб клієнтів соціальної роботи, покращення методів своєї роботи та оцінка ефективності інновацій в сфері соціальних послуг.

Література

1. Горяева Е. Социальный маркетинг или как продвигать общественную организацию.— Новосибирск: МОФ СЦПОИ, 1998.— 89 с.
2. Котлер Ф. Основы маркетинга.— М., 1991.
3. Фокс К. Социальный маркетинг.
4. Холмз О. Маркетинговое исследование.— М., 1996.— 98 с.

СОЦІАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Ю. В. Видиборець

Факультет соціальних технологій

II курс, група СР-51, спеціальність «Соціальна робота»

Науковий керівник: С. С. Дембіцький, асистент

Проблема торгівлі людьми — одне з найнегативніших явищ сучасного суспільства, уперше була піднята правозахисниками на початку XX століття. З того часу феномен торгівлі людьми піддається постійному аналізу і є предметом багатьох суперечок і дискусій.

У даний момент найбільш повне визначення торгівлі людьми дає «Протокол з попередження торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми», який доповнює Конвенцію ООН про боротьбу з транснаціональною організованою злочинністю. Протокол є основним сучасним документом, спрямованим на боротьбу з цим злочином. Він визначає торгівлю людьми як здійснення: з метою експлуатації, вербування, перевезення, передачі, приховання чи утримання людей шляхом погрози силою або її застосуванням. Інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою, вразливістю стану або шляхом підкупу у вигляді платежів чи вигод для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу.

З приведених вище визначень випливає, що торгівля людьми — це сукупність таких ознак: вербування, перевезення, передача, продаж, усиновлення (удочеріння) у комерційних цілях, використання в порнобізнесі, використання у військових конфліктах, залучення до злочинної діяльності, трансплантація чи насильницьке донорство, примус до заняття проституцією, рабство і ситуації, подібні до рабства, примусова праця, залучення в боргову кабалу. Використання шантажу, погроз, насильства.

Одними з найважливіших напрямів загальносоціального попередження торгівлі людьми і пов'язаних з нею злочинів повинні стати: розвиток економічних можливостей для громадян України і створення умов для безпечної трудової міграції.

За даними соціологічних досліджень, проведених в Україні, визначено наступні характеристики потенційної групи ризику: це люди, які перебувають в складному становищі, жінки, які працюють в секс бізнесі та інші, вік коливається від 16 до 35 років, більшість не мають вищої освіти, їдуть за кордон через відсутність високооплачуваної роботи, більшість людей є незаміжніми або розлученими, найчастіше до потенційної групи ризику потрапляють мешканці східних областей і південних регіонів України.

Соціальна профілактика за Законом України «Про соціальну роботу з дітьми і молоддю» є одним із видів соціальної роботи, який спрямований на попередження аморальної, протиправної та іншої асоціальної поведінки дітей і молоді, виявлення будь-якого негативного впливу на життя, здоров'я дітей і молоді, а також запобігання такому впливу. Соціальна профілактика торгівлі людьми в Україні, виходячи з мети і принципів її здійснення, буде здійснюватися ефективно, якщо буде ґрунтуватися на концепції «допомоги для самопомоги».

Соціальну профілактику торгівлі людьми поділяють на декілька рівнів:

1. Первинна — розрахована на загальну громадськість, надає інформацію про конкретну проблему, правила безпечної поведінки; основні методи роботи — інформування, навіювання, робота в громаді;

2. Вторинна — розрахована на групи ризику, її зміст — формування умінь і навичок безпечної поведінки, уявлень про діяльність установ і організацій, зміна ставлення до проблеми; методи роботи — вправи, вимоги, інформування, переконання, приклад, драматизація, розв'язання ситуацій, тренінги, цикли занять, вулична соціальна робота, соціологічні дослідження;

3. Третинна — розрахована на потерпілих, її зміст — виявлення причин і особливостей поведінки і свідомості, які привели до виникнення проблеми, усунення причин через перенавчання людини, підвищення її соціального статусу, підтримку у влаштуванні в житті; методи роботи — робота з конкретним випадком, рефлексія, переключення і перенавчання, створення виховуючи ситуацій, показ перспективи, реконструкція характеру, заохочення, інформування, переконання, включення в різноманітні види діяльності.

Соціальна профілактика торгівлі людьми здійснюється як на державному рівні, так і неурядовими організаціями.

Список використаної літератури:

1. Левченко К. Б. Трубавіна І. М. Соціальна профілактика торгівлі людьми. — К., 2005 р.
2. www.lastrada.kiev.ua

**ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМІВ
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РОБОТИ
З БЕЗРОБІТНОЮ МОЛОДДЮ ТА ПОТЕНЦІЙНИМИ
БЕЗРОБІТНИМИ**

С. А. Гасанов

*Хмельницький інститут соціальних технологій ВМУРоЛ «Україна»
соціально-гуманітарний факультет,
III курс, група СР-31, спеціальність «Соціальна робота»
Науковий керівник: В. С. Церклевич*

В умовах переходу країни до ринкових відносин, створення ринку праці та нових форм власності, за наявності безробіття і конкуренції, своєчасний та обґрунтований вибір молоддю професії або навчального закладу набуває великого економічного і соціального значення. Це в значній мірі впливає на подальші результати праці, положення і авторитет особистості в суспільстві, колективі, сприяє найбільш ефективній реалізації особистісного потенціалу, а держава отримує максимальну віддачу. Якщо вибір професії зроблено необґрунтовано, неправильно, то це приносить молодій людині грізні розчарування, психологічні, а іноді й соціальні втрати (ускладнення в навчанні, труднощі в працевлаштуванні і в процесі професійної діяльності), що не дає їй можливості у повній мірі розкрити свої здібності та використати свої можливості.

Актуальності та безперечного значення набула проблема працевлаштування молоді, зокрема випускників шкіл та ВНЗ. На підтвердження вищезазначеного свідчать дані статистичних обстежень: кожен третій безробітний віком до 21 року — випускник ПТУ, кожен п'ятий віком 21–28 років — випускник ВНЗ. Подібним чином виглядає і регіональна статистика,

кожен четвертий із числа клієнтів Хмельницького обласного центру зайнятості належить до числа молоді [7, С.9].

Проблемам працевлаштування різних категорій безробітних присвячена низка нормативно-правових документів, таких як Закон України «Про зайнятість населення», Закон України «Про організації роботодавців», Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», Закон України «Про соціальні послуги», а також спеціальні державні програми (в т. ч. регіонального призначення), що покликані поліпшувати становище у цій сфері. З іншого боку, проблеми безробіття, в тому числі молодіжного, відображені у монографіях Богданова С., Дзюбика С., Довжука Б., Мочерного С. Проблемам працевлаштування молоді в сучасних умовах України, статистичним показникам ситуації у цій сфері, аналізу законодавчих механізмів та рівня їх реалізації в окресленій сфері присвячені статті Анішина Н., Плішка Т., Бондарчука К., Верби Д., Довжука Б.

За даними ООН, сьогодні в світі кожна третя працездатна особа не має роботи взагалі, або має випадковий чи сезонний заробіток. Тому безробіття є однією з центральних соціальних проблем сучасного суспільства. Наведені в дослідженні статистичні дані засвідчують актуальність даної проблеми для українського суспільства, особливо молодіжної його складової.

Загальновідомо, що на ринку праці молодь має менше можливостей внаслідок відсутності практичного досвіду трудової діяльності. Тому рівень безробіття серед молоді становить більш як 20%, що майже вдвічі перевищує рівень безробіття серед усього населення (12%) [4, С.155].

Оптимальними формами допомоги молоді виступають професійна орієнтація та професійне консультування безробітних із числа молоді. В даний час основна мета профорієнтації роботи служби зайнятості України — співдія громадянам в отриманні в оптимально стислі терміни підходящого місця роботи з врахуванням їх особистих інтересів і потреб ринку праці шляхом професійного та інформаційного консультування, психологічної підтримки.

Особливо слід відзначити диференційованість у підходах, у самій методиці (зокрема, Хмельницьким обласним центром зайнятості розроблено декілька варіантів) здійснення профконсультаційного процесу з кожною окремою категорією

безробітних. В процесі бесіди з молоддю, яка отримала профконсультаційну та профорієнтаційну допомогу, було виявлено високий ступінь задоволеності отриманими послугами. Працівники центру зауважують, що 80–90 % осіб, що отримали профконсультаційну допомогу, згодом скористались і послугами служби зайнятості у реалізації своїх освітніх запитів.

Література

1. Закон України «Про зайнятість населення» // ВВР.— 1990.— №14.— С. 170.
2. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» // ВВР — 2000.— №22.— С. 171.
3. Анішина Н., Плішка Т. Мотивація безробітних до проходження професійного навчання // Україна: аспекти праці.—2004.— №3.— С.30–34.
4. Безробіття в Україні: опитування експертів // Національна безпека і оборона.— 2005.— №1.— С. 53–56.
5. Гажієнко Ю. Механізми взаємодії регіональних державних органів та молодіжних організацій у сфері надання молоді соціальних послуг // Вироблення державної політики.— 2003.— № 1.— С. 56.
6. Кокіна В. Чому дипломовані випускники стають клієнтами бірж праці // Урядовий кур'єр.— 2002.— 6 лютого.— С. 2.
7. Кучер Г. Соціально вразливі категорії населення і ринок праці в сучасних умовах // Україна: аспекти праці.— 2002.— № 4.— С. 8–13.

ПРЕДСТАВНИЦТВО ЯК ОДИН ІЗ ГОЛОВНИХ НАПРЯМКІВ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ-СИРІТ

Р. В. Громський

Факультет соціальних технологій

IV курс, група СР-31, спеціальність «Соціальна робота»

Науковий керівник: Г. М. Загадарчук, к. пед. н., професор

За останній час представництво, як метод соціальної роботи, набуло поширення в країнах Світу і Західної Європи, передусім Великобританії і США. Час послуговуватися ним і в Україні.

Представництво — на противагу значенню, яке має термін в юриспруденції; в соціальній сфері — процес захисту прав

окремих індивідів та груп населення вповноваженими працівниками з метою отримання доступу до послуг установ, на які клієнт має право, але не в змозі їх отримати.

Як правило, в соціальній роботі представництво розглядається як спроба попередити негативні тенденції та явища. Результати представництва мають збільшувати відчуття сили та значимості в окремого індивіда чи групи, допомагати зростанню самовпевненості, давати змогу їм стати більш самостійнішими.

Представництво зосереджується на захисті прав людини у політичній, соціальній та суспільних сферах. У розвинених країнах однією з цілей представництва є забезпечення прав на добробут. Серед них головними є:

- право на житло;
- право на працю;
- право на соціальне забезпечення;
- право на отримання освіти;
- право на отримання медичного обслуговування.

Процес здійснення представництва у соціальній роботі націлений на добробут: пристойні умови проживання, матеріальну підтримку, спеціальні послуги соціальних установ тощо. Також необхідним є встановлення контактів з районними установами соціального, медичного обслуговування, центрами працевлаштування, ЖЕКами¹.

Захист майнових і житлових інтересів неповнолітніх — один із найважливіших засобів профілактики соціального сирітства. Як правило, значна частина дітей втрачає житло в наслідок дій власних батьків, зловживання посадових осіб, кримінальних дій співробітників бірж, брокерських контор тощо. І як результат — діти залишаються без даху над головою².

Представництво передбачає подальшу підтримку й керівництво для виконання прийнятого рішення.

Захист інтересів дитини, яка виховується поза родиною, має важливе значення у діяльності соціального педагога.

---

¹ Стецков О. В., Турський В. М. представництво прав та інтересів клієнтів соціальних установ. — К.: Спілка матерів «Сонячний промінь». — 2001. — с. 4.

² Артюшкіна Л. М., Полянничко А. О. Сирітство в Україні як соціально-педагогічна проблема (соціально-правовий аспект): Монографія. — Суми: СумДПУ, 2002. — с. 94.

ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ЯК ФАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

С. В. Губар

Факультет соціальних технологій

I курс, група СР-61, спеціальність «Соціальна робота»

Науковий керівник: О. Г. Цукур, асистент

Соціальна робота, як і будь-який вид діяльності, має власну історію і логіку розвитку. Вона своїми коренями заглиблюється в часи давніх слов'ян, яким вже були відомі найпростіші форми благодійності. Особливої цінності та значних перспектив даний вид діяльності набуває, переважно, тоді, коли країна переживає соціально-економічну кризу. Це пояснюється тим, що саме в такі періоди загострюються соціальні проблеми та виникає певна соціальна спільність, яка потребує не просто підтримки, а особливої, специфічної допомоги. Вирішення даних проблем залежить від можливостей матеріальної бази соціальної сфери та напрямків соціальної політики країни.

Система соціальної допомоги пододала в своєму розвитку шлях від філантропічного підходу в підтримці соціально вразливих груп населення, що зародився в прадавні часи (суспільна допомога античності та періоду Київської Русі), до перетворення її на професійну діяльність (початок XX ст.).

На сучасному етапі велика увага, як за кордоном так і на Україні, приділяється вирішенню питань підтримки і забезпечення громадян. Багато проблем соціального захисту загострюються не лише в силу рівня економічного розвитку, а й в результаті соціальної політики країни, яка здійснюється в інтересах окремих груп населення.

Вивчення досвіду соціальної роботи за кордоном формує типологію країн за складеними системами соціальної роботи, та за роллю держави у вирішенні проблем соціального захисту населення. Існує американська модель (переважання недержавних форм допомоги і підтримки соціально-незахищених верств населення) та європейська система (державні форми допомоги і підтримки населення).

Відповідно до вищезазначеного, сфера соціальної роботи за кордоном охоплює питання ведення господарства (ринкова, планова форма), а основними формам державної системи соціального забезпечення є соціальне страхування і державна допомога. Важливим є не лише теперішній стан країни, а й її минулий досвід, так як суттєву роль в соціальній підтримці населення відіграють суспільні фонди потреб, які використовуються для забезпечення безкоштовної освіти та медичного обслуговування.

Існує чимало програм підтримки для тих, хто не має засобів до існування. Зокрема, в Канаді, програма «Welfare» направлена на надання грошової допомоги тим, хто частково не має грошей на освіту тощо. Кошти на здійснення програми виділяються з федерального бюджету, але кожен штат встановлює свої критерії, виділяючи коло громадян, які мають право на отримання такої допомоги.

Вітчизняна соціальна робота була спрямована на виконання таких завдань, як виплата пенсій, організація лікарсько-трудової експертизи, працевлаштування і фахове навчання інвалідів, обслуговування пенсіонерів, багатодітних і одиноких матерів.

Найважливішою сферою діяльності соціального працівника у сфері обслуговування населення було матеріальне забезпечення, яке здійснювалося у двох основних напрямках: державне соціальне забезпечення та державне соціальне страхування.

В сучасній Україні існують як державні так і недержавні служби, установи, організації, які надають різноманітні соціальні послуги. Одними з таких відомств є Міністерство праці і соціальної політики та Державний комітет у справах сім'ї та молоді.

Соціальна робота в Україні, як і за кордоном діє у сферах обслуговування пенсіонерів, соціального забезпечення та надання різних видів допомог.

Аналіз досвіду соціальної роботи в різних країнах свідчить про те, що дана професійна діяльність заснована на таких основних сталих параметрах, як професійна культура, система наукових і практичних знань, соціальний статус професії, що дає змогу говорити про перспективи розвитку даної галузі.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Т. М. Дзюбенко

Факультет соціальних технологій

IV курс, група СР-31, спеціальність «Соціальна робота»

Науковий керівник: С. С. Дембіцький, асистент

Процес соціалізації — це процес входження індивіда в суспільство шляхом засвоєння та активного відтворення соціального досвіду, норм та цінностей в результаті діяльності та спілкування. Процес соціалізації здійснюється через освоєння індивідом певних соціальних ролей. Змістом цих ролей є рольові очікування — набір певних норм та цінностей. Людина приймає на себе ролі, котрі відповідають її потребам та бажанням. Тому в процесі соціалізації велике значення відіграє самосвідомість особистості та її соціальні орієнтації.

Процес соціалізації є розвитком активності особистості.

Зміст соціалізації визначається, з одного боку, всією сукупністю соціальних впливів, з іншого — ставленням індивіда до всього цього. Процес соціалізації можна охарактеризувати як поступове розширення індивідом сфери його спілкування і діяльності, як процес розвитку саморегуляції і становлення самосвідомості та активної життєвої позиції.

Виділяють такі види соціалізації:

1. Стихійна соціалізація — здійснюється в процесі стихійного спілкування людини з суспільством і стихійного впливу на неї різних різноспрямованих обставин життя, тобто це автоматичне виховання певних соціальних навичок в зв'язку з постійним перебуванням індивіда в безпосередньому соціальному оточенні.

2. Відносно контрольована — стосунки з певними сегментами суспільства, традиціями, нормами, звичаями, такий вид соціалізації буває:

— вибіркоvim — вибіркоva взаємодія з тими чи іншими сегментами суспільства;

— обов'язковим (школа, трудовий колектив);

— примусовим (в'язниця).

3. Відносно спрямована — здійснюється в процесі взаємодії індивіда з державою, державними органами управління,

в результаті їх впливу на обставини життя тих чи інших категорій громадян.

4. Контрольована — реалізується в процесі планомірного створення суспільством і державою умов для виховання. Виховання — усвідомлене і цілеспрямоване вирощування людини у відповідності до специфічних цілей організацій і груп, в яких воно здійснюється.

Процес соціалізації здійснюється шляхом величезної кількості механізмів, котрі можна поділити на дві групи:

- психологічні;
- соціально-педагогічні.

До групи психологічних механізмів можна віднести такі:

1. Імпрітінг;
2. Екзистенцій натиск;
3. Наслідування;
4. Ідентифікація;
5. Рефлексія;
6. Інтерпроекція;
7. Імітація.

Серед соціально — педагогічних виділяють такі механізми:

1. Традиційний;
2. Інституційний;
3. Стилізований.

Фази процесу соціалізації:

1. Адаптації — засвоєння діючих в спільноті норм, оволодіння відповідними формами і засобами діяльності.

2. Індивідуалізації — викликана протиріччями між досягнутим результатом адаптації та потребою в максимальній реалізації своїх індивідуальних можливостей. У разі успішного вирішення цього протиріччя людина переходить до третьої фази.

3. Інтеграції особистості у групу.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ МОЛОДІ

О. І. Жура

Факультет соціальних технологій

IV курс, група СР-32, спеціальність «Соціальна робота»

Науковий керівник: Л. Д. Дмитрієва., ст.викл.

В умовах сучасної України зміна пріоритетів у виробничій сфері, пов'язаних із ринковими відносинами, переорієнтацією (а іноді й закриттям) цілих виробництв, звуженням палітри наявних робочих місць, актуалізується питання пошуку роботи для кожного громадянина, оскільки суспільство впритул зіткнулося з такою новою проблемою, як безробіття.

Безробіття залишається головною соціальною проблемою ринкової економіки, впливає на соціальне здоров'я трудоактивного населення. При зростанні безробіття, поглиблюється розшарування суспільства за рівнем доходів, що може призвести до соціальних конфліктів.

Головними причинами сучасного досить високого рівня безробіття в країнах перехідної економіки є такі: спад економіки, структурні зрушення, рух робочої сили.

Міжнародна організація праці визначає безробітних, як осіб у віці 15–70 років, які одночасно відповідають трьом критеріям: не мають роботи; активно шукають роботу; готові приступити до роботи впродовж 2-х найближчих тижнів.

Існують соціальні та демографічні фактори безробіття, які породжують наступні форми безробіття:

- природне (фрикційне та інституційне);
- вимушене (технологічне, структурне і регіональне);
- застійне, циклічне (кон'юнктурне);
- класичне, сезонне;
- повне та часткове безробіття.

Залежно від форми реєстрації безробіття буває зареєстрованим — відкритим або ж незареєстрованим державними структурами та прихованим.

Серед безробітних переважають жінки і молоді люди у віці до 30 років. Найбільший попит на працю має молодь. Головною ознакою становища молоді на ринку праці є диспропорція

між пропозицією та попитом на робочу силу. Більшість молодих людей, особливо тих, що навчаються, прагнуть працювати і мати власне джерело для існування. Одними з головних проблем молоді є: зайнятість молоді 15–19 років, вимушена незайнятість, безробіття серед сільського населення, працевлаштування випускників навчальних закладів — молодих спеціалістів.

Найбільш поширені форми трудової, економічної активності серед молоді: трудова міграція, залучення молоді до підприємницької діяльності, участь молоді у тіньовій економіці, та у неформальній економіці.

Держава сприяє створенню молодіжних центрів праці, а також молодіжних громадських організацій для забезпечення працевлаштування молоді, реалізації програм професійного навчання молоді та вдосконалення її професійної майстерності, діяльності молодіжних трудових загонів.

Зайнятість молоді на сьогоднішній день є дуже актуальним питанням. У зв'язку з тим, що молодь після закінчення ВУЗу не має практичного досвіду роботи, роботодавці не мають бажання брати її на роботу з подальшим навчанням на робочому місці. Для покращення процесу працевлаштування молоді слід організовувати гідну практику на виробництвах та фірмах для студентів навчальних закладів, із залученням їх не до теоретичної, а до практичної роботи.

Розвиток економічних систем супроводжувався неузгодженістю попиту і пропозиції на ринку праці. Проблеми українського ринку праці не можна вирішити без впровадження державного регулювання зайнятості, яке містить активну і пасивну складові політики зайнятості. В Україні пасивних програм сприяння зайнятості більше, ніж активних.

На думку автора для покращення працевлаштування і отримання гідної роботи молодим спеціалістам після закінчення навчання, необхідно удосконалити сам процес проходження практики на підприємствах та направлення їх на місце роботи. За допомогою методів і засобів масової інформації доносити до молоді, що шукає роботу, мобільну і регулярну інформацію про кількість і наявність вакантних робочих місць та підключити наявну агітацію у вигляді плакатів, буклетів і листівок та ін., з цією інформацією.

ОСОБЛИВОСТІ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ІНТЕРНАТНИХ ЗАКЛАДІВ В УКРАЇНІ

О. О. Індило

Факультет соціальних технологій

VI курс, СР-11 спеціальність «соціальна робота»

Науковий керівник: І. Б. Іванова, кан. пед. наук, доцент

В ХХ столітті проблема сирітства в Україні набула поширеного явища. Причин багато: друга світова війна, тяжке економічне й соціально-політичне становище, голод, втрата родичів, хвороби, занепад сімейних стосунків тощо.

Причинами бездоглядності та безпритульності на сьогодні є нестабільність суспільно-економічної ситуації. Безпритульні — це переважно діти алкоголіків, наркоманів, особи, які перебувають у місцях позбавлення волі, підкинуті, педагогічно занедбані, з асоціальною поведінкою, з неповних та неблагополучних сімей.

Причини криз, які історично склалися в ХХ ст. та сьогодні, є різні, але при цьому страждають діти ні в чому невинні. Держава та соціальні працівники мають впливати на цю кризову ситуацію і допомагати дітям знайти в цьому важкому житті шлях до вирішення цих складних ситуацій.

Боротьба з бездоглядністю та безпритульністю ведеться по-різному. В ХХ столітті способом вирішення цієї проблеми було створення інтернатних закладів, сьогодні ж пропонується чотири сімейні форми опіки, а саме: усиновлення, опіка та піклування, прийомна сім'я, дитячі будинки сімейного типу, а також інноваційна форма сімейної опіки — «СОС-дитячі містечка».

Завдання держави сьогодні — дати дитині-сироті та дитині, позбавленій батьківського піклування, не спеціальний заклад, не інтернат, а родину.

Принципи колективного виховання, на яких базується існуюча інтернатна система, не відповідають новим суспільним реаліям, вимогам індивідуального розвитку здібностей кожної особистості. Вихованці інтернатів виходять у самостійне життя мало пристосованими до нього, слабо захищеними перед його випробуваннями, не мають впевненості у власних силах та підтримки з боку близьких.

Метою процесу реформування є: створення умов для реалізації державних гарантій і конституційних прав кожної дитини зростати і розвиватись у сім'ї або сімейному оточенні, у середовищі своєї громади; створення умов та забезпечення можливості кожній дитині розвиватися фізично, розумово, духовно та у соціальному відношенні здоровими і життєздатними; забезпечення ефективного соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, набуття ними якісної освіти та необхідних життєвих навичок; сприяння поширенню сімейних форм виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, профілактика дитячої бездоглядності, запобігання правопорушенням, жорстокому поводженню, насильству над дітьми; збереження соціальних зв'язків дитини з її родинним оточенням; виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, за місцем їх походження; індивідуальний розвиток здібностей кожної дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування; возз'єднання розлучених братів і сестер в системі закладів для дітей, які втратили батьківське піклування; забезпечення надання індивідуальних психологічних, соціально-педагогічних, соціально-медичних, соціально-економічних, юридичних та інформаційних послуг дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування; збільшення кількості дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, влаштованих до сімейних форм виховання; створення закладів нового типу, наближених до сімейних форм влаштування; запобігання поширенню сирітства в багатьох поколіннях однієї сім'ї; посилення відповідальності місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування за соціальний захист конкретної дитини, молодої людини; активізація територіальної громади у забезпеченні захисту прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Реформування проводиться з метою забезпечення пріоритетності форм влаштування, а тому перебування у дітей у таких закладах є тимчасовим. Крім того, чисельність дітей у одному закладі не повинна перевищувати 50 осіб. Встановлюється пріоритетність навчання дітей-сиріт у загальноосвітніх школах, якщо не існує медичних протипоказань. Матеріально-технічне забезпечення закладів для дітей-сиріт здійснюється

Кабінетом Міністрів у першочерговому порядку. Фінансування будівництва та ремонту закладів для сиріт передбачається у державних програмах розвитку і здійснюється з обласних бюджетів.

ТОРГІВЛЯ ЖІНКАМИ

І. О. Кияшко

Факультет соціальних технологій

II курс, група СР-51, спеціальність «Соціальна робота»

Науковий керівник: С. С. Дембіцький

Жінки й дівчата нашої країни масово виїжджають за кордон, ризикуючи при цьому стати жертвами торгівлі людьми. За цим стоять величезні гроші, які отримують мафія, безчесні торговці та вербувальники.

Існує не багато причин виїзду жінок за кордон. Одна з них, це поширення гендерних міфів, про те, що жінка повинна вдало вийти заміж (а з іноземцем це зробити легше). Ще один гендерний аспект проблеми — традиційні уявлення про жінку як про об'єкт сексуальних послуг. Завдяки таким гендерним установкам формується попит і ринок сексуальних послуг як в Україні, так і за кордоном.

Якщо розглянути проблему з іншого боку, то можна побачити ще один стереотип, який побутує серед жінок і чоловіків в Україні: «Нелегальна робота — це нормально». В нашій країні людей привчили, закон можна легко порушувати. Розуміючи, що у розвинених економічних країнах легальну роботу знайти дуже важко, то жінки погоджуються на нелегальну.

І нарешті, глибоке переконання українців: «Гірше вже не буде». Люди з нашої країни прагнуть змінити своє життя, а натомість, із недружньої ситуації вони потрапляють у ворожу, крім того, падають у страшне провалля секс-бізнесу.

Коли жінку переправили через кордон, її привозять до будинку, де їй повідомляють: «Я тебе купив. Тепер ти, поки не віддаси ці гроші, будеш на мене працювати». Якщо купити жінку за 10 тисяч доларів, то можна повернути ці гроші за тиждень, все інше, чистий прибуток. Одна жінка за рік приносить

прибутку близько 350 тисяч доларів. Саме тому секс-бізнес так розвивається в світі.

Але ніхто з вербувальників і торговців жінками не замислюється про психічний і фізичний стан самої жінки. Наслідками використання жінок в секс-індустрії є: зараження СНІДом, сифілісом та іншими хворобами, що передаються статевим шляхом, неможливість у майбутньому мати дітей, різноманітні фізичні травми, ушкодження геніталій, одержання або загострення хронічних захворювань внаслідок невчасного лікування чи відсутності лікування взагалі, хронічний стрес від ізоляції, перебування в кримінальній ситуації чи від тяжкої праці, комплекс пост травматичних стресових розладів, алкогольна або наркотична залежність (часто внаслідок насильницького нав'язування споживання алкоголю чи наркотиків), а також смерть.

Продані жінки використовуються злочинними організаціями не тільки для сексуальної та трудової експлуатації, але й для виконання інших функцій злочинного напрямку. Скажімо, виконання функцій «навідниць» для груп злодіїв чи грабіжників, скоєння злочинів проти своїх клієнтів, транспортування, розповсюдження наркотиків та інше.

Масовий виїзд жінок за кордон спричиняє в Україні загострення економічної ситуації через відплив робочої сили. Значна частина жінок, які повертаються, потребує реабілітації та ресоціалізації. Необхідні реабілітаційні програми, безкоштовні медичні, соціальні та психологічні послуги, створення кризових центрів та інше — все це вимагає значного державного фінансування.

Надати допомогу жінці, що повернулася після сексуального рабства можуть:

- різноманітні служби підтримки: «гаряча лінія», притулки, кризові жіночі центри;

- громадськість та відповідні інституції (в тому числі й недержавні організації та ЗМІ), від яких залежить, як суспільство буде ставитись до жінок, потерпілих від торгівлі людьми;

- державні інституції: правоохоронні органи, прокуратура, суд, медичні та соціальні служби та інші;

- найближче оточення: сім'я, родичі, сусіди, знайомі, друзі.

Є дві різні парадигми надання допомоги потерпілим:

— позитивістська, яка орієнтується на видимі речі, які можна довести (те, чим займаються суд, міліція, прокуратура, лікарі);

— шлях герменевтики, коли на основі спілкування визначається ступінь травматизації особи (психотерапевтична, соціальна допомога).

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНИХ КРИТЕРІЇВ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

І. Л. Лобан

Кременчуцька філія, II курс,

група СР — 21 — 05, спеціальність «Соціальна робота»

Науковий керівник: С. Г. Оренштейн, ст.викл.

Без застережень можна стверджувати, що в Україні відбувається своєрідний бум Соціальної Роботи. Створено десятки тисяч робочих місць, де мають працювати соціальні працівники різних рівнів підготовки, відкрито понад два десятки кафедр, факультетів, відділень, які готують соціальних працівників.

Найбільшу активність виявляють у процесі формування системи соціальної роботи Міністерство праці та соціальної політики України, а також Державний комітет у справах сім'ї та молоді, значних зусиль по впровадженню нової спеціальності докладають Міністерство внутрішніх справ та Міністерство оборони України, починає придивлятися до нової спеціальності — Міністерство охорони здоров'я.

До Української асоціації соціальних педагогів та соціальних працівників, яка працює вже майже десять років і є членом міжнародних організацій, додаються Ліга соціальних працівників та Асоціація шкіл соціальної роботи.

Соціальні працівники почали поступово виокремлюватись із загальної маси фахівців соціальної сфери, усвідомлюючи самі і пояснюючи іншим, що соціальна робота як наукова дисципліна і практична діяльність має свою специфіку і не схожа на інші професії, хоч і перетинається з багатьма з них.

Соціальна робота — це система теоретичних знань і заснована на них практика, яка має на меті забезпечення соціальної справедливості шляхом наснаження і підтримки найменш захищених верств суспільства та протидії факторам соціального виключення.

Важливим кроком нашої Соціальної Роботи можна вважати встановлені нею контакти з соціальними працівниками інших країн, здобуття міжнародного визнання факту її народження.

Ефективність соціальної роботи залежить не тільки від рівня підготовки фахівця, його знань, досвіду, а й від особистісних характеристик, якостей, світоглядної сфери і життєвої позиції.

Соціальний працівник повинен виробити для себе певну систему цінностей, яка має узгоджуватися із сутністю і змістом соціальної роботи, суспільними нормами і традиціями тощо.

Існує такий погляд, що соціальна робота це покликання душі, і в цей же час професія.

Соціальний працівник має справляти приємне враження зовнішнім виглядом, старанністю у створенні умов для поліпшення самопочуття інших людей.

З огляду на це в сучасному теоретичному обґрунтуванні соціальної роботи особливе місце посідають питання, пов'язані з формуванням позитивного іміджу соціальної роботи та образу, взірця, моделі соціального працівника.

Ідеальний образ соціального працівника висвітлює різнобічні аспекти міждисциплінарного характеру професії, складність і глибину взаємозв'язків, які виникають у процесі надання соціальної допомоги і підтримки.

Соціальна робота належить до важких у фізичному та психологічному плані професій, оскільки соціальні працівники мають справу із складними і сумними сторонами людського життя.

Процес соціальної роботи не завжди буває успішним і результативним, працівники зазнають невдач, переживають розчарування, набувають негативного досвіду.

Наявність ідеального образу орієнтує на той високий професійний рівень, досягнення якого є метою справжніх фахівців.

Література

1. Соціальна робота в Україні: перші кроки/ Під редакцією В. Полтавця.— К.: Видавничий дім «КМ Асайетія», 2000.
2. Лукашевич М. П., Минович І. І. Теорія і методи соціальної роботи.— К.: МАУП, 2002.
3. Вступ до соціальної роботи: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. Т. В. Семигіної, І. І. Миновича.— К.: Академвидав, 2005.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З МОЛОДИМИ СІМ'ЯМИ У СФЕРІ ПОПЕРЕДЖЕННЯ КОНФЛІКТІВ

Н. А. Мазепа

Факультет соціальних технологій

У курс, група СР-21, спеціальність «Соціальна робота»

Науковий керівник: В. М. Шиян, магістр соц. роб.

Сім'я — найменший соціальний осередок суспільства, який завжди є моделлю конкретного історичного періоду розвитку суспільства і відображає його моральні та духовні суперечності. Це проміжна ланка між особистістю і суспільством, тому вона постійно відчуває на собі ті зміни, що відбуваються в суспільстві, і відповідно, через своїх членів впливає на його розвиток. Сім'я є унікальним соціальним інститутом, в основі якого лежить система шлюбних і родинних, господарських і правових, моральних і психологічних зв'язків між людьми, через неї з покоління в покоління передаються фундаментальні цінності. Сім'я відтворює в собі всю сукупність суспільних стосунків: соціальних, національних, політичних, економічних, соціокультурних тощо.

Велика кількість теоретиків і практиків звертаються до теми становлення сім'ї, динаміки її розвитку, причин розлучень тощо. Але підвищена увага науковців все ж стосується саме молоді сім'ї, це пов'язано, в першу чергу, з тим, що саме в цих сім'ях найбільше народжується дітей і саме ці сім'ї найчастіше розпадаються.

Отже, зважаючи на всі складності і проблеми з якими зіштовхується молода сім'я не можливо назвати її сучасний стан стабільним. Тому враховуючи всю складність ситуації, очевидним є те, що молода сім'я потребує активної допомоги

у вирішенні проблем. Ефективність вирішення проблем залежить від професіоналізму спеціалістів, які допомагають. У даний час проблемами сім'ї та їх вирішенням займаються державні і недержавні агенції, переважну більшість яких становлять центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

Приймаючи сім'ю в якості об'єкта соціальної роботи і вважаючи її складною соціальною системою соціальні служби використовують різнопланові підходи для роботи з нею. Важливо зазначити, що робота з молодими сім'ями зі стабілізації їх стану на сучасному етапі — це, насамперед, діяльність соціальних працівників з удосконалення взаємостосунків у сім'ї, профілактиці дисгармонії сімейних відносин, подружніх конфліктів, реалізація програми планування сім'ї та збереження репродуктивного здоров'я членів сім'ї, формування здорового способу життя, організація вільного часу, допомога в організації сімейного господарювання та побуту, створення іміджу кожної сім'ї, ознайомлення з юридично-правовими аспектами шлюбно-сімейних стосунків, надання соціальної допомоги.

На сьогоднішній день соціальна робота з молодими сім'ями по вирішенню проблем з якими вони зіштовхуються ведеться дуже активно і цілеспрямовано, вона здійснюється систематично і поетапно, поступово розв'язуючи поставлені задачі. Наступний етап розвитку сім'ї відбудеться, якщо попередній буде успішно подоланим. Тому соціальна робота повинна бути спрямованою як на сьогоднішнє життя сім'ї, так і на її перспективу, як на урахування граничних термінів етапів, так і проміжних, як на особисті цілі і прагнення членів сім'ї, так і на сімейні цілі, на підтримання не тільки батьківських, а й подружніх почуттів, бути системною і систематичною, враховувати індивідуальні особливості молододі сім'ї та її членів.

На практиці з'ясовано, що однією з найефективніших форм роботи з молодими сім'ями є тренінг. Саме в рамках такого формату роботи молодим парам легко відкритися, атмосфера комфорту на тренінгу сприяє довірливому ставленню учасників один до одного і тренера. Це дає можливість краще зрозуміти один одного, потреби і прагнення кожного сприймати з розумінням і повагою.

Тренінг дає можливість молодим парам усвідомити, що проблеми з якими вони зіштовхуються в сімейному житті

є такими, що вирішуються. А головним є те, що подружжя вже знає як і вміє це робити самостійно.

ПРОБЛЕМА УСВІДОМЛЕНОГО ВИБОРУ ФАХУ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

О. М. Маргинюк

*Рівненський інститут ВМУРоЛ «Україна»,
II курс, група С-2А, спеціальність «Соціальна робота»
Науковий керівник: Л. В. Чуванова, викладач*

Проблема усвідомленого вибору фаху соціального працівника є не лише першим кроком до майбутньої професії, а й свідоме розуміння соціальної роботи як гуманітарної діяльності людини, визнаної в усьому світі спеціальності, заснованої на гуманному ставленні людини до людини.

Усвідомлений вибір можна розглядати з точки зору теорії установки Дмитра Узнадзе, згідно з якою установка — це цілісний, недиференційований стан суб'єкта, який передує діяльності і виступає зв'язуючою ланкою між психічним і фізіологічним станом організму.

Соціальний працівник, який усвідомлено обрав свій фах, осягнув його суспільну місію і моральну сутність, успіх своєї роботи вбачає в облагородженні світу людей, які з різних причин опинилися у складних життєвих обставинах, у сповненні цього світу, як би це не було складно, позитивними емоціями, у відчутті своєї потрібності суспільству і конкретним людям. Важливими є індивідуальні якості соціального працівника: гуманістична спрямованість, особиста і соціальна відповідальність, загострене почуття справедливості, власна гідність і повага до гідності іншої людини, терпимість, ввічливість, порядність, емпатійність, розуміння клієнта, уважність, старанність, щирість, комунікабельність, соціальна адаптованість, тобто діяльність соціального працівника є поліфункціональною.

Крім того, ця сфера приваблює ще й тим, що вона є новою, лише розвивається, і тому відкриває широке поле діяльності: немає перенасиченості ринку праці й до кожного, хто вирішує цим займатися, ставляться високі вимоги. Багато проєктів створюються у співробітництві з іншими країнами, де соціальна

служба допомоги стоїть на більш високому рівні. Це дає унікальну можливість вчитися на уроках міжнародного досвіду.

З метою кращої поінформованості щодо правильності вибору професії ми провели соціологічне опитування серед студентів першого курсу соціально-психологічного факультету, спеціальності «Соціальна робота» на тему: «Чи вважаєте Ви правильним свій вибір фаху?». В результаті вдалося з'ясувати, що кількість тих, хто задоволені своїм вибором становить 55,6% або 25 чоловік з 45 опитаних, тих, що незадоволені — 11,1% або 5 студентів, і 33,3% або 15 чоловік ті хто не визначились або важко сказати.

Більшість молодих людей 55,6% свідомо обрали свій фах, осягнувши його суспільну місію і моральну сутність, успіх своєї роботи вбачаючи в облагородженні світу людей, які з різних причин опинилися в складних життєвих обставинах, у сповненні цього світу, як би це не було складно, позитивними емоціями, у відчутті своєї потрібності суспільству і конкретним людям. Проте 44,4% — «група ризику».

Маючи дані опитування можна підвести підсумок, що «група ризику» становить 44,4%, але не за рахунок тих, хто вважає, що він обрав свою майбутню професію неправильно, а тих, хто ще досі перебуває «на перехресті» вибору і не відносить себе ні до однієї з груп.

З приводу такого становища можна зробити припущення: молоді люди зробили свій вибір фаху під впливом батьків, друзів, знайомих, а не особисто і тому вони зовсім не мають бажання отримувати спеціальні професійні знання та навички майбутнього фаху.

Невизначеність молодих людей у майбутній спеціальності має ще один негативний наслідок, оскільки кількість місць на даній спеціальності обмежена, тим самим вони позбавляють можливості здобуття професійних знань та навичок людей, які свідомо хотіли присвятити цій професії своє життя.

Таким чином ми дійшли до висновку, що саме усвідомлений вибір є найбільш істинним і правдивим. При його прийнятті не виникають ніякі сумніви щодо його правильності, а вся енергія витрачається на опанування нових знань та сили для допомоги тим, хто її потребує.

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОБОТІ З РІЗНИМИ КАТЕГОРІЯМИ КЛІЄНТІВ

О. С. Мозгова

*Вінницький соціально-економічний інститут
Університету «Україна» Соціально-гуманітарний факультет,
група СР-31-04, III курс, «Соціальна робота»
Науковий керівник: О. В. Столяренко, к. п. н., доц.*

Інноваційним підходом до організації соціальної роботи і системи надання соціальних послуг є використання соціальних технологій соціальної роботи, які враховують усі зміни, що відбуваються на сучасному етапі.

Технологія щодо соціальних процесів і явищ — це сукупність, система засобів організації й впорядкування доцільної практичної діяльності відповідно до мети, специфіки і навіть логіки процесу перетворення і трансформації того чи іншого об'єкта.

Створення і використання новітніх технологій дає гарантію оптимізації, раціоналізації, передбачуваності і змодельованості процесу діяльності, гарантію одержання заданих властивостей і якостей, заради яких технологія в і застосовується.

Технологія соціальної роботи як вид професійної діяльності — це сукупність засобів, дій, спрямованих на відновлення, збереження чи поліпшення соціального функціонування об'єкта, а також на попередження негативних соціальних процесів, при можливому повторенні (тиражуванні) даної системи дій. (Социальная работа / под общей редакцией проф. В. И. Курбатова).

У технологіях соціальної роботи виділяють напрям, що носить стратегічний характер та технології тактичного характеру. У першому випадку інноваційні технології соціальної роботи націлені на всі прошарки населення, на широкий спектр соціальної сфери, на створення умов, що дають змогу підвищити життєвий рівень народу, зменшити чисельність населення, що потребує соціальної допомоги. В іншому випадку йдеться про технології соціальної роботи з нужденними прошарками населення. Через складності в економіці не вистачає засобів для належного забезпечення функціонування стратегічних

новітніх технологій, що випереджають технології соціальної роботи.

Таким чином, для успішного здійснення практичної соціальної роботи необхідно поєднати технології стратегічного характеру, що є випереджаючими, з технологіями тактичної спрямованості. Наприклад, для послаблення проблеми дитячої безпритульності недостатньо виробити і реалізувати приватні технології надання конкретної допомоги бездомним дітям. Важливо розробити і здійснити технології, спрямовані на зняття причин, що призводять до бездомності, та на профілактику безпритульності.

Технології соціальної роботи у своїй основі становлять визначені технологічні процедури надання допомоги конкретним категоріям і соціальним прошаркам, що потребують підтримки. За допомогою наших досліджень можна виділити наступні технологічні процедури: соціальна робота у сфері зайнятості населення з безробітними громадянами; з особами девіантного поводження; з родинами; з особами, що страждають психічними розладами і схильні до суїциду; з інвалідами, громадянами літнього віку; фемінологічні технології соціальної роботи; соціальна робота з дітьми і підлітками; з молоддю; з малозабезпеченими прошарками населення; вирішення соціально-етнічних проблем; соціальна робота з бездомними і безпритульними; з мігрантами, біженцями і змушеними переселенцями; прикладні технології соціальної роботи в армії і пенітенціарних установах; соціальна робота на виробництві, за місцем проживання та інші.

Технологічне завдання соціальної роботи полягає у виявленні соціальної проблеми за допомогою наявного в розпорядженні соціальних служб інструментарію і засобів, своєчасній корекції дій соціального працівника і стану об'єкта соціальної роботи для надання йому соціальної допомоги. Характер соціальної проблеми є найважливішим чинником, від якого залежить: визначення змісту, інструментарію, форм і методів соціальної роботи з клієнтом.

Найважливішим завданням соціальних працівників, фахівців із соціальної роботи є впровадження на практиці традиційних технологій, які добре себе зарекомендували, і апробація, застосування інноваційних технологічних процедур.

Невід'ємним елементом новітніх технологій соціальної роботи повинна стати їх орієнтація на оволодіння клієнтом здібностей соціального самозабезпечення, соціального самозахисту. Метою цього повинне бути поліпшення рівня життя.

Людина існує, розвивається і формується як особистість завдяки взаємодії з середовищем, що здійснюється за допомогою її діяльності — освітньої, пізнавальної, ціннісно-орієнтаційної, комунікативної — значить використовувати головний, основний засіб впливу на особистість. Для вирішення цього завдання фахівці соціальної служби використовують цілий комплекс допоміжних засобів і способів інформаційного, організаційно-методичного і процедурного характеру, а також інноваційні технології.

Беликий внесок в дослідженні інноваційних технологій у роботі з різними категоріями клієнтів зробили такі вчені як: А. Й. Капська, Л. Т. Тюття, В. І. Курбатова, І. Г. Зайнишева, В. В. Богдан, В. І. Іванов, І. Д. Зверєва, В. М. Шахрай, О. В. Макарова та інші.

Отже, новітні технології соціальної роботи з різними категоріями клієнтів є певним алгоритмом діяльності у напрямі покращення соціального становища особистості.

Література

1. Макарова О. В. Державні соціальні програми: теоретичні аспекти, методика розробки та оцінка: Монографія. — К.: Ліра — К, 2004. — 328 с.
2. Тюття Л. Т., Пузіков Д. О. Життєтворчий підхід до соціальної роботи (теорія і практика) / Тюття Л. Т., Пузіков Д. О. // Соціальна робота в Україні. — 2003, № 3. — ст. 13.
3. Заверико Н. В. Соціально-педагогічна технологія до питання визначення поняття та її особливості (теорія і практика) / Заверико Н. В. // Соціальна робота в Україні. — 2005, № 1. — ст. 28.
4. Різник Л. М. Нові підходи до організації підготовки соціальних педагогів (теорія і практика) / Різник Л. М. // Соціальна робота в Україні. — 2005, № 2. — ст. 154.
5. Шахрай В. М. Технології соціальної роботи. Нав. посіб. — К.: Центр навчальної літератури, 2006. — 464 с.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВІДНОСИН СТУДЕНТІВ ТА ВИКЛАДАЧІВ У КОНТЕКСТІ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

П. Б. Москалюк

*Київський національний економічний
університет ім. Вадима Гетьмана,
Обліково-економічний факультет, II курс,
спеціальність «Облік і аудит»
Науковий керівник: Д. Г. Лавриненко, асистент*

На сучасному етапі розвитку освіти, а також на порозі реформування навчально-виховного процесу в ВНЗ України, прийняття стандартів Болонської системи, залишається низка проблем, що потребують вирішення.

Зокрема, це проблеми, що лежать на площині взаємодії «викладач-студент». Відносини між викладачем і студентом виникають в процесі організації навчання, в системі якого вони взаємодіють як суб'єкти засобами спілкування (в даному випадку розглядається його комунікативна сторона). В ході спілкування можуть виникати комунікативні труднощі (бар'єри чи перепони), детермінантами яких можуть бути різноманітні об'єктивні та суб'єктивні фактори.

Відтак, визначимо ключові, на нашу думку, фактори, що детермінують можливі труднощі спілкування в системі «викладач-студент»:

1. Авторитарний стиль діяльності викладача. Наприклад, більшості викладачів точних дисциплін (зокрема, економічних) властивий авторитарний характер викладання предмету. Часто, при неготовності чи нездатності за певних, об'єктивно чи суб'єктивнообумовлених причин, сприйняти навчальний матеріал, студент піддається невинуватій критиці або висміюванню з боку викладача, який тим самим порушує психологічний комфорт студента (що часом має вигляд певної «психологічної напруги»), викликаючи антипатію як до своєї особистості, так і до предмету вивчення.

2. Тенденційна поляризація наукових та термінологічних знань. Адже, аудиторія не завжди здатна зрозуміти думку викладача внаслідок браку наукових знань та знання предметних

дефініцій, в порівнянні з, власне, знаннями викладача. Згада-
не і призводить до виникнення труднощів в процесі взаємодії.

3. Наявність значної кількості викладачів похилого віку. Цей факт часто спричиняє насадження застарілих наукових догматів та стереотипів. Іноді, ситуація ускладнюється наявністю у вказаній категорії викладачів професійних деформацій, що можуть носити характер соціально-психологічних, а згодом, і психосоматичних відхилень.

Проаналізувавши новітні наукові дані стосовно даної проблематики, визначимо, на наш погляд, основні підходи до її вирішення. Отже, в процесі навчання досить важливою є спрямованість відносини між викладачем і студентом: викладач має бути не лише наставником, але й колегою. Їх відносини конкретним чином впливають на ефективність навчально-виховного процесу. В процесі окремих аудиторних взаємодій, відносини між викладачем і студентом будуються на засадах суб'єктно-об'єктного підходу, атмосфера якого є, переважно, напруженою і не стимулює до прояву активності у навчальній діяльності. Полярно протилежна ситуація може мати місце за умови необмежено демократичних відносин, що спричиняє порушення субординації, а отже, і зниження ефективності в навчанні. Адекватні відносини, на нашу думку, повинні будуватися на засадах співробітництва, факт наявності якого детермінує аудиторну гармонію та гомеостатичність процесу навчання. Важливою складовою побудови такого роду відносин є діалогічність. Викладач повинен прагнути до більш регулярного спілкування зі студентами в контексті індивідуальної взаємодії, прослідковуючи їх внутрішньоособистісну динаміку, хід розвитку думок і вирішення проблем наукового характеру. Тим самим досягається прихильність з боку аудиторії, що також обумовлена використанням прийомів привернення уваги не лише напрацьованих за час викладання, але й так званих «традиційних».

Стосовно проблеми віку викладачів, за сучасних умов, на нашу думку, необхідно залучати більшу кількість молодих науково-педагогічних кадрів, не порушуючи, при цьому збалансованості (кількість викладачів з науковими ступенями та вченими званнями, збереження наукових шкіл тощо). Зазначимо, що вказана проблема має не лише соціально-психологічний, але й економічний характер.

У гармонізації відносин між викладачем і студентом важливу роль відіграє мотивація задоволення потреб в навчальній діяльності, що зумовлює підвищення рівня успішності студента, яка, в свою чергу, мотивує викладача до продуктивної навчальної взаємодії.

Вище описані проблеми, можуть також детермінуватися деструкціями професійної спрямованості як студента так і викладача.

Література

1. Баева И. А. Психологическая безопасность в образовании.— 2002 г.
2. Бутенко Н. Ю. Комунікативні процеси у навчанні.— 2004 р.
3. Климчик В. О. Тренінг внутрішньої мотивації: результат апробації та структура // Практична психологія та соціальна робота.— № 10, 2006 р.
4. Лавриненко Д. Г. Структура професійної спрямованості особистості: аналітико-синтетичний підхід // Наукові записки Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / За ред. акад. С. Д. Максименка.— К.: Міленіум, 2007.— Вип. 33.— С. 325–331
5. Лавриненко Д. Г., Москалюк П. Б. Привернення уваги в процесі спілкування як відхід від норми в поведінці // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: Тези доповідей.— К., Університет «Україна», 2006.— С. 290–291
6. Лифань Лю. Роль емоцій в процесі навчання // Высшее образование сегодня.— № 11, 2006 г.
7. Ойстер К. Социальная психология групп.— 2004 г.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

І. О. Надольна

*Факультет соціальних технологій, V курс, група СР-21,
спеціальність «Соціальна робота»*

Науковий керівник: Г. М. Загадарчук, кан. пед. наук, професор

Однією з актуальних проблем, які постають перед сучасним українським суспільством, є створення соціально-педагогічних умов сімейного виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених

батьківського піклування. Згідно з офіційною статистикою в Україні понад 100 тисяч дітей, які виховуються в школах-інтернатах, притулках, в дитячих будинках сімейного типу. Діти-сироти, які не перебувають під опікою та не усиновлені, потрапляють до державних інтернатних закладів. Спостереження свідчать про те, що вони відрізняються від дітей, які виховуються в сім'ях, розвитком інтелекту і особистості.

Причини специфічного психічного розвитку дітей в спеціальних закладах ми виявили такі: своєрідна система спілкування з дорослими; часта зміна вихователів; недостатня увага для формування практичного життєвого досвіду дітей; звуження оточуючого середовища; брак диференційованого підходу до дітей.

Проблемою сирітства цікавляться багато науковців і практиків, зокрема: О. Г. Антонова-Турченко, Л. М. Артющкіна, Г. М. Бевз, О. В. Безпалько, І. В. Братусь, Т. А. Василькова, Ю. В. Василькова, Л. С. Волинець, І. Д. Зверєва, І. Б. Іванова, О. І. Ігнатова, А. Й. Капська, Н. М. Комарова, Г. М. Лактіонова, І. В. Пеша, І. М. Пінчук, А. О. Полянничко, С. В. Толстоухова, Л. Т. Тюття, О. О. Яременко та інші. Зазначені науковці визначають поняття «сирітство» як соціальне явище, зумовлене наявністю в суспільстві дітей, батьки яких померли, а також дітей, котрі залишилися без піклування батьків внаслідок позбавлення останніх батьківських прав або визнання їх у встановленому порядку недієздатними, такими, що пропали безвісти.

Відомо, що сім'я — це соціальний інститут, тобто стійка форма взаємовідносин між людьми, у межах якої здійснюється основна частина повсякденного життя людей. Вона складається з трьох основних підсистем: чоловік — жінка; батьки — діти; дитина — дитина. Ці системи є відносно автономними, проте взаємозалежними в повсякденному житті. Сім'я виступає насамперед провідним важливим чинником соціалізації особистості на мікрорівні. Її основні соціалізуючі функції полягають у забезпеченні фізичного, розумового та емоційного розвитку індивіда, формуванні статевої ідентифікації дитини, розвитку здібностей і потенційних можливостей, забезпеченні дитині почуття захищеності; формуванні ціннісних орієнтацій особистості; оволодінні дитиною основними соціальними нормами.

В Україні існують такі форми сімейного утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування: усиновлення (удочеріння); опіка (піклування); дитячий будинок сімейного типу; прийомна сім'я.

Однією із форм контролю за станом сімейного виховання дитини є соціальний супровід таких сімей. Так, в м. Києві соціальний супровід здійснюється залученими працівниками спеціалізованих соціальних служб для молоді «Центрів соціального супроводу сімей» районних ЦССМ.

Під соціальним супроводом в районних у місті Києві ЦССМ (Голосіївський, Дарницький, Деснянський, Солом'янський райони) перебуває 17 прийомних сімей, в яких розміщено 23 дитини.

Досвід засвідчив, що соціальний супровід цих сімей передбачає, з одного боку, контроль за умовами виховання та утримання прийомної дитини в сім'ї, з іншого — допомагає у вирішенні життєвих проблем. Як правило, соціальний працівник надає практичну соціальну допомогу, здійснює соціальну опіку, виступає посередником між батьками та державними структурами, покликаними вирішувати питання життєзабезпечення дітей.

Основними завданнями соціального супроводу прийомних сімей є: підтримка здорового соціально-психологічного клімату сім'ї; навчання та посилення виховного потенціалу прийомних батьків; контроль за отриманням батьками державних виплат на утримання дитини; формування партнерських стосунків між учасниками соціального супроводу; залучення різних видів додаткової допомоги за потребою; захист прав та інтересів прийомних сімей; підготовка щорічного звіту про ефективність функціонування прийомної сім'ї.

Соціальний працівник та прийомні батьки є партнерами у наданні опіки дитини у прийомній сім'ї. Соціальний працівник є з'єднуючою ланкою між державою та прийомними батьками і саме його кваліфікаційна підготовка та робота забезпечують компетентне вирішення і узгодження усіх поточних питань супроводу даної сім'ї.

ГУМАНІСТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ІЗ СІМ'ЄЮ

К. І. Наливайко

*Горлівська філія, кафедра соціальної роботи
та гуманітарних дисциплін, II курс, група СР-05,
спеціальність «Соціальна робота»*

Науковий керівник: О. М. Білоног, ст.викладач

Сім'ю можна охарактеризувати як соціальну спільноту, засновану на подружніх або родинних зв'язках, для якої характерні спільне проживання та ведення домашнього господарства. Таке визначення відбиває загальноприйняте розуміння та включає різноманітні варіанти сімейних груп, під нього підпадає й типова сім'я, що складається з подружжя, їх дітей та батьків, і різні неповні та незвичайні сім'ї, наприклад, сім'я з тітки та племінника, бабусі та онука.

Сім'я — це особливий світ, який своєрідно пов'язаний зі всіма проблемами суспільства. З однієї сторони, сім'я — це замкнена система взаємостосунків її членів, які «захищають» її від втручання із зовні, а з іншого — суспільні процеси по-різному впливають і опосередковують взаємини людей у конкретній сім'ї.

Сім'я є соціальним інститутом, а конкретна сім'я — інституалізованою соціальною групою, функція якої полягає у первинній соціалізації дітей. Сім'я може розглядатися і як специфічний соціальний інститут, що виконує ряд функцій (репродуктивна, виховна, господарсько-економічна, рекреативна), які важливі для суспільства і необхідні для життя кожної людини, і як мала соціально-психологічна група, в якій, з найбільшою природністю задовольняються чисельні найважливіші особистісні потреби людини. Мабуть, кожен погодиться з тим, що саме у своїй батьківській (генетичній) сім'ї він набув необхідних соціальних навичок, оволодів певними стереотипами поведінки і культурними нормами, проявляв емоційну прихильність, або ж, навпаки, відчував певні негативні емоції до близьких членів родини, отримувач психологічну підтримку і захист, рятувався від стресів і перевантажень, які виникали при контактах із зовнішнім світом.

Можна із впевненістю сказати, що у кожній сім'ї складається своя, індивідуальна виховна система, яка формується емпіричним шляхом, тобто постійно апробується у досвіді, містить багато педагогічних «знахідок», засобів і методів впливу на дитину, проте не позбавлена прорахунків і серйозних помилок. Цілі, принципи та зміст виховання у сім'ї часто носять не сформульований характер, видозмінюються в залежності від цілого ряду причин (ціннісних орієнтації, рівня освіти, загальної та педагогічної культури батьків, їх етнічної приналежності, ступеня відповідальності за майбутнє дітей тощо).

Складна система взаємин обумовлює і характер взаємовідносин у сім'ї. Виходячи із зазначеного можна виділити такі соціальні особливості сім'ї:

1. Соціально-історична зумовленість сімейних стосунків і сімейної організації.

2. Існування сім'ї та її специфічна функція є наслідком об'єктивної потреби, пов'язаної з однією з найважливіших форм — створенням і відтворенням безпосереднього життя, з одного боку, створенням самої людини і продовженням її роду — з іншого.

3. Наявність у сім'ї, поряд із загальними для всіх соціальних явищ, рис і якостей, ряду специфічних соціальних особливостей. Це кількісний склад сімейної групи, ступінь спорідненості, спільність побуту, взаємна моральна відповідальність тощо.

Соціологія сім'ї, досліджуючи шлюбно-сімейні стосунки, використовує такі поняття й категорії, що відображають основні аспекти їх функціонування, — умови та спосіб життя сім'ї, її структуру, функції, спосіб мислення (сімейна ідеологія), успішність функціонування, етапи життєвого циклу тощо.

Отже, **мета** нашого дослідження — дослідити та проаналізувати сучасну теорію систем як підґрунтя соціальної роботи з сім'ями різного типу.

Об'єктом дослідження в роботі виступає теорія систем, що є підґрунтям соціальної роботи з сім'єю як малою соціальною групою та соціальним інститутом.

Предметом дослідження є особливості застосування теорії систем та технології соціальної роботи з сім'ями різного типу.

У роботі ми зробимо спробу:

1. Визначити характерні риси сім'ї як об'єкта соціальної роботи.
2. Проаналізувати технології соціальної роботи з сім'ями різного типу.
3. Дослідити теоретичні засади сучасної теорії систем як підґрунтя соціальної роботи.
4. Охарактеризувати проблеми сучасної сім'ї та методи роботи у цьому напрямку.

РОЛЬ І МІСЦЕ ІГРОВИХ ПРОГРАМ У РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ

В. О. Пархоменко

Факультет соціальних технологій

V курс, група СР-21, спеціальність «Соціальна робота»

Науковий керівник: Г. М. Загадарчук, к. п. н., професор

Ігри є скарбницею людської культури. Видатні педагоги та вчені вважали гру корисною для народного виховання. Ми не можемо стверджувати, що проблема гри обділена увагою дослідників різних сфер знань — біологів і психологів, соціологів і культурологів, етнографів, педагогів та інших. Творів, присвячених різноманітним питанням гри, надзвичайно багато і вони виконані на багатьох мовах. Незважаючи на це, активно і багатопланово досліджувана гра залишається таємницею для розуміння, недостатньо дослідженим явищем соціальної сфери. Представлена в різних формах, різноманітна за змістом, за характером, позиціями гравців, вона проходить через все життя людини. В існуючих визначеннях головним є фіксація специфіки гри як особливого виду діяльності. «Гра є видом людської діяльності, яка здатна відтворити інші види людської діяльності». Тобто, гра займає особливе положення по відношенню до інших видів діяльності.

Д. Б. Ельконін, розглядаючи різні підходи до визначення гри і її характеристики підкреслює в ній в якості головного те, що гра — «це така діяльність, в якій відтворюються соціальні відносини між людьми за межами умов безпосередньо утилітарної діяльності». Він зазначає, що «грою у людини є таке

відтворення людської діяльності, при якому з неї виділяється її соціальна, власне людська сутність — її завдання і норми відносин між людьми».

В культурно-історичному розвитку будь-якого народу гра була важливим фактором виховання в процесі першопочаткової підготовки людей до життя. Гра вводить дитину в життя, в спілкування з оточуючими, з природою, сприяє набуттю знань, трудових навичок, удосконаленню рухової діяльності.

Передові мислителі і вчені добре розуміли велике значення ігор у вихованні підростаючого покоління. У XIX ст. В. Г. Бєлінський, М. Г. Чернишевський, М. О. Добролюбов, Д. І. Писарєв, висловлюючи передові ідеї в галузі виховання, високо оцінювали значення ігор в системі навчання і виховання. Гра розглядалася ними як один із засобів, який повинен служити всебічному вихованню і зміцненню здоров'я народних мас.

Вагомий внесок у розвиток проблеми гри зробили педагоги та психологи кінця XIX — початку XX ст. дитячі ігри в контексті фізичного виховання дітей дошкільного віку досліджував Є. Покровський. Взаємозв'язок гри і систематичного навчання дітей дошкільного віку висвітлював П. Каптерєв. Проблеми створення національного дитячого садка і народних ігор присвятила праці С. Русова. Соціальне значення дитячої гри досліджував психолог М. Рубінштейн. Проблеми дитячої гри розглядалися не лише в теоретичному, а й у науково-методичному плані. Так, методичні засади застосування дитячої гри вивчали О. Дорошенко, С. Русова, Л. Шлегер та інші. П. Ф. Лєсгафт у своїх працях розглядав ігри як один із засобів виховання. Положення, висунуті ним, залишаються актуальними і на сьогодні. Зокрема, П. Ф. Лєсгафт розглядав питання про поведінку і взаємостосунки гравців про відповідність ігор поставленим завданням, а також про провідну роль педагога.

Нині в Україні відбувається реформування всіх ланок системи соціальної роботи, в тому числі і соціальної роботи з молодшими школярами. Важливим його завданням є розробка психолого-педагогічних, методичних і теоретичних засад розвитку особистості дитини на принципах гуманізму та демократизму. Велику роль в цьому процесі відіграє дитяча гра, тобто активна діяльність дитини, під час якої вона оволодіває соціальними функціями, стосунками, мовою як головним засобом спілкування. Це,

образно кажучи, дитяче моделювання соціальних відносин. Останнім часом соціальні працівники намагаються приділяти більше уваги ролі, яку відіграє дитяча гра в процесі розвитку особистості дитини. Але на передній план виходить обґрунтування змісту соціальної роботи серед дітей, її технологізації. Дитяча іграшка, дитячі ігри, особливо рухливі та дидактичні, не стають предметом науково-методичного розгляду й застосування.

Беручи до уваги те, яку важливу роль відіграє гра в розвитку особистості дитини, можна стверджувати, що проблемі наукового обґрунтування дитячої гри, підходів до її місця і ролі в житті дитини має відводитися провідне місце.

В Державному базовому компоненті дошкільної освіти в Україні (1997) змістовну лінію «Світ гри» віднесено до сфери «Культура», де, зокрема, зазначається: «Компетентність в ігровій діяльності визначається розвиненістю ігрових умінь дитини, здатністю використовувати адекватні ігрові атрибути та іграшки, сформованістю ігрового партнерства, рівнем засвоєння нею ігрових правил».

Усе викладене вище дає підстави визначити проблему розвитку дитячої гри та місце, яке вона займає в розвитку особистості дитини, як актуальну перспективу в соціальному аспекті, що має не лише теоретичне значення, а й практичну цінність у сучасних умовах переходу виховання на нові гуманістичні особистісно-орієнтовані засади діяльності.

СУПЕРВІЗІЯ В СИСТЕМІ МЕНЕДЖМЕНТУ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ

О. М. Самар

Факультет соціальних технологій

V курс, група СР — 21, спеціальність «Соціальна робота»

Науковий керівник: В. М. Шиян, магістр соціальної роботи

Ефективність діяльності створених інститутів соціальної підтримки та захисту різних категорій населення визначається, в значній мірі, активною участю в них волонтерів, тобто

людей-добровольців, які не обмежуються оплачуваною роботою та виконанням звичайних життєвих обов'язків, витрачають сили та час на справи, які не приносять матеріальної вигоди. Їх діяльність корисна іншим, а також приносить задоволення їм самим.

В Україні волонтерський рух — одна з найефективніших форм роботи з молоддю, і соціальної роботи зокрема. Це важливий суспільний ресурс, який відіграє важливу роль у становленні соціальної держави. На думку І. Зверевої, «...він є невичерпним джерелом набуття громадянської освіти, дає людині можливість реалізувати себе у служінні суспільству». Волонтери відіграють різносторонню роль в розвитку та добробуті країни. В рамках національних програм та програм ООН сприяють розвитку гуманітарної допомоги, технічного співробітництва, пропаганди прав людини, добробуту та миру.

В соціальній роботі, як багаторівневій теорії та практиці, необхідно враховувати закономірності та характер постійних змін. Власне супервізія — це відносно універсальний процесуальний засіб наукової організації праці соціального працівника-професіонала.

Метою супервізії в соціальній роботі є забезпечення стандартів надання соціальних послуг та поліпшення їх якості. Функції супервізії в соціальній роботі такі: діагностична, навчальна, інтегруюча, наснажуюча, коригуюча, профілактична, контролююча. До основних завдань супервізії в соціальній роботі належать: нагляд за виконанням супервізованим своїх обов'язків, сприяння кар'єрному зростанню соціальних працівників, профілактика емоційного вигорання, навчання соціальних працівників спеціальним та комунікативним навичкам залежно від специфіки їх роботи, психологічна підтримка та наснаження соціальних працівників, підбір та розставлення кадрів тощо.

Основні форми супервізії в соціальній роботі: індивідуальна та групова. До методів супервізії в соціальній роботі належать: консультування, бесіда, спостереження, повідомлення (самооцінка соціального працівника), аналіз документів, оцінка клієнтом, рольова гра, психодрама, соціодрама, дискусія, аналіз практичних ситуацій.

Супервізія діяльності волонтерів є, з одного боку, необхідним структурним елементом менеджменту їх діяльності, а з іншого, може стати ресурсом для оптимізації та вдосконалення волонтерської праці як значущого компонента в системі соціальної роботи.

Важливим компонентом роботи супервізорів волонтерської діяльності є профілактика емоційного вигорання у волонтерів, оскільки їх робота базується на постійному контакті з людьми, де їх особистість виступає інструментом впливу. Витрати волонтерами своїх психологічних ресурсів в зв'язку з цим є цілком закономірними. В той же час логічним є і їх раціональне використання і відновлення/поповнення, а забезпечення саме цих процесів і лежить на супервізорах. Для виконання цих функцій є внутрішні і зовнішні ресурси. До внутрішніх ресурсів належить здатність та майстерність самого супервізора помічати симптоми емоційного виснаження у волонтерів та надавати їм вербальну і невербальну підтримку. Зовнішніми ресурсами є група волонтерів та неформальність стосунків у ній, адже однією з переваг волонтерства є саме можливість знайомитися та спілкуватися з новими людьми, знаходити однодумців. Використання цих ресурсів супервізором можливе у формі індивідуальної та групової роботи.

ВПЛИВ СТРУКТУРИ, ПЕРСОНАЛУ ТА ЗАВДАНЬ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ ДЛЯ МОЛОДІ НА ТЕХНОЛОГІЮ ЇХ РОБОТИ

А. Сущенко

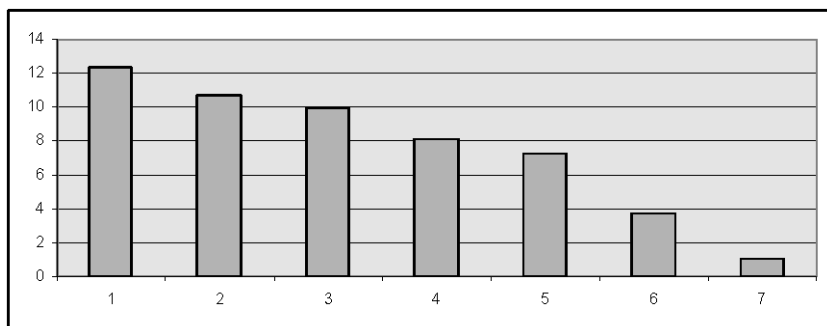
Факультет соціальних технологій

І курс, група СР-51, спеціальність «Соціальна робота»

Науковий керівник: С. С. Дембіцький, асистент

У теорії соціології організації питання структури організації є достатньо розробленим. Проте соціальні служби, зокрема ті, що надають послуги молоді, мають певну специфіку, що вирізняє їх від інших різновидів організацій. Такі соціальні служби мають низку внутрішніх компонентів, зпоміж яких можна виокремити: структуру, технологію надання послуг, персонал та завдання соціальної сфери. Ці компо-

ненти можна представити у вигляді схеми (мал. 1), яка демонструє систему взаємозв'язків між ними [2, с. 9].

Мал. 1. Оцінка впливу різних внутрішніх компонентів на технологію роботи

(1 — статuti та плани роботи, 2 — закони, постанови, укази, 3 — формальна структура, 4 — співробітники, 5 — директори служби, 6 — начальники відділів, 7 — неформальна структура).

Розглянемо кожен із цих внутрішніх компонентів соціальної служби.

1. *Технологія надання послуг соціальної служби* — це специфічний алгоритм діяльності (склад, послідовність операцій, набір процедур), її стандарт, чітке дотримання якого гарантує соціальним працівникам правильне розв'язання поставленої практичної задачі та отримання на виході послуги клієнту у відповідності до заданих вимог.

2. *Структура соціальної служби* — єдність формальної та неформальної структур соціальної служби. Формальна структура — це формалізований та жорстко структурований спосіб регуляції та відтворення ділових відносин, які базуються на закріплених в документах та юридично оформлених нормах, правилах і стандартах, що регулюють діяльність співробітників та ділову взаємодію. Неформальна структура — це система більш рухливих зразків поведінки і діяльності людей, що виникають в процесі та з приводу цільової діяльності.

3. *Персонал* — сукупність людей, постійно працюючих в організації на умовах найму. Необхідно зазначити, що в процесі

дослідження були виділені три категорії персоналу: керівники служб, начальники відділів та співробітники відділів.

4. *Завдання соціальних служб* — це закріплені в законах, постановах Кабінету Міністрів, указах Президента та інших нормативно-правових актах, включаючи статuti кожної конкретної соціальної служби, напрямки діяльності щодо надання соціальних послуг та функціонування. Отже, тут необхідно виділити загальний (закони, постанови, укази) та місцевий рівень (статuti та положення конкретних соціальних служб) [3, с. 141; 197–199; 1840187].

Використовуючи описаний теоретичний підхід, у лютому 2006 року в соціальних службах для сімей, дітей та молоді, було проведено дослідження, мета якого полягала у виявленні інтенсивності впливу структури, персоналу та завдань соціальних служб на технологію надання послуг.

У ході дослідження було з'ясовано те, який вплив мають різні внутрішні компоненти соціальної служби для молоді на технологію її роботи. Цей вплив можна проранжувати наступним чином:

1. Статuti та плани роботи (12,4).
2. Закони, постанови, укази (10,7).
3. Формальна структура (9,9).
4. Співробітники (8,1).
5. Директор служби (7,3).
6. Начальники відділів (3,7).
7. Неформальна структура (1).

Найбільший вплив на технологію роботи соціальної служби для молоді чинять статuti та плани роботи, нормативно-правова база, а також формальна структура організації. Це дає змогу зробити висновок щодо відповідності соціальних служб для молоді класичній моделі організації, яка представляє собою соціальну групу, орієнтовану на досягнення взаємозалежних специфічних цілей і формування високо формалізованих структур на основі спеціалізації або поділу праці [1, с. 14].

Література

1. *Фролов С. С.* Социология организаций: Учебник. — М.: Гардарики, 2001. — 384 с.

2. Шендеровський К. С. Управління соціальною роботою з дітьми та молоддю. Менеджмент соціальної служби: Навч.-метод. збірка для спеціаліста з соціальної роботи системи центрів соціальних служб для молоді м. Києва.— К., 2002.— 153 с.

3. Щербина В. В. Социальные теории организации: Словарь.— М.: ИНФРА-М, 2000.— 264 с.

КУЛЬТУРА СПІЛКУВАННЯ ЯК ПРОФЕСІЙНА ЯКІСТЬ ФАХІВЦЯ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

О. В. Тополь

Факультет соціальних технологій

V курс, група Ср-21, спеціальність «соціальна робота»

Науковий керівник: Г. М. Загадарчук, канд. пед. наук, професор.

Створення в Україні незалежної демократичної держави стало необхідною умовою розвитку національної самосвідомості українського народу, зростання його інтелекту та поглиблення знань з економіки, політики, вітчизняної історії, витоків розвитку національної культури, відродження національних традицій тощо.

Сьогодні вносяться корінні зміни у визначення кола завдань професійної підготовки спеціалістів, підвищуються вимоги до них, вимагає результати їх формування, розробки нормативної моделі цілісної системи, навчання та професіограми, що відповідають системним вимогам і сучасним психологічним концепціям освіти.

Необхідність розв'язання сучасних завдань подальшого розвитку в Україні вимагає інтенсивного вдосконалення підготовки спеціалістів усіх галузей знань і сфер діяльності, введення в навчальні плани таких нових навчальних курсів і дисциплін як «Культура усного публічного мовлення і професійного спілкування», «ораторське мистецтво», «Культура мови», «Ділове мовлення», пов'язаних з набуттям знань і виробленням вмінь і навичок спілкування студентів з масовою та груповою аудиторією, веденням дискусій з гострих злободенних питань сучасності.

Культура спілкування спеціаліста будь-якої сфери галузі сприймається як оцінка його професійної підготовки, як невід'ємна частина загальної культури спеціаліста.

Діяльність фахівця соціальної сфери постійно пов'язана зі спілкуванням, з людьми під час проведення лекцій, бесід, інструктажів, консультування, де він повинен вправно і досконало користуватись усім словом як основним засобом соціально-орієнтованого спілкування.

Під спілкуванням ми розуміємо спосіб вияву групової чи масової форми взаємодії людей. Залежно від характеристики партнерів комунікативного акту спілкування може бути міжособистісним, індивідуально — груповим, колективно-індивідуальним, спілкуванням в масовій аудиторії. За формою організації його можна розглянути як стихійне (нерегламентоване), чи організоване (регламентоване), формалізоване чи неформалізоване. Якщо взяти за основу мету спілкування, то його можна розглядати як:

- спілкування з пізнавальною метою;
- спілкування у зв'язку з творчим заняттями;
- ціннісно — інформаційне спілкування;
- розважальне (ігрове) спілкування.

Суттєвим можна вважати кількісний параметр класифікації спілкування:

- монологічне спілкування;
- діалогічне спілкування;
- полілогічне спілкування.

У монологічному спілкуванні досягається глибоке взаєморозуміння учасників комунікативного акту шляхом одержання інформації одночасно великою кількістю людей від однієї особи, встановлення «зворотного зв'язку» через запитання аудиторії та її відповідну реакцію.

При діалогічному і полілогічному спілкуванні передбачається обмін думками, знаннями, почуттями, вироблення спільної думки з суттєвих проблем, залучення учасників комунікативного акту до співпереживань.

Результативність спілкування залежить від узгодженості зовнішніх чинників (мета, завдання, організаційні способи, методи і форми словесної комунікативної діяльності) та внутрішніх (взаєморозуміння, психологічна сумісність, емоційний контакт партнерів спілкування).

Досвід засвідчує, що мовне спілкування фахівців соціальної сфери перетворюється на самостійний вид професійної

діяльності, ефективність якої визначається тим, як соціальний працівник зуміє зацікавити своїх клієнтів, перетворити їх знання на глибокі переконання і дійти усним словом до душі своїх слухачів.

Розвиваючи у майбутніх фахівців соціальної сфери культуру спілкування, важливо під час навчання у вищому навчальному закладі звернути увагу на такі аспекти:

- індивідуальні фізичні особливості та спроможність студентів займатися усним мовленням з групою або масою слухачів;

- мотивацію студентів до усного публічного мовлення;

- їх кваліфікаційно — професійний рівень підготовки до усного мовлення.

Практика показує, що основними шляхами розвитку культури спілкування майбутніх фахівців соціальної сфери є:

- самоосвіта і самовиховання студентів через використання риторичних вправ і тренінгів;

- використання досвіду спілкування видатних вчених, ораторів, педагогів, соціальних працівників;

- постійний аналіз особистої комунікативної діяльності тощо.

Постійний пошук ефективних прийомів усного впливу на співрозмовників може сприяти набуттю досвіду культури спілкування соціального працівника з людьми у різних соціально — педагогічних ситуаціях.

Заявка на участь у конференції

Прізвище ім'я, по батькові	Тополь Оксана Вікторівна
Назва доповіді	Культура спілкування як професійна якість фахівця соціальної сфери
Науковий керівник	Загадарчук Г. М. — канд.. пед. наук, професор
Назва секції	Фахівець з соціальної роботи — професія чи покликання
Факультет, група, курс, спеціальність	Факультет соціальних технологій, V курс, група Ср-21, спеціальність соціальна робота

НОВІ ПІДХОДИ В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ФУНКЦІЙ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Н. С. Тригуб

*Вінницький соціально-економічний інститут
Університету «Україна» соціально-гуманітарний факультет,
група СР-31-04, III курс, «Соціальна робота»
Науковий керівник: О. В. Столяренко, кан. п. н., доц.*

Соціальна робота — інноваційний, специфічний вид професійної діяльності зі створення соціальних умов для поліпшення життя окремої особистості, підвищення добробуту народу. Як вид професійної діяльності соціальна робота сформувалась на базі системи соціального захисту населення, освіти, охорони здоров'я, соціальних служб для молоді. Враховуючи аксеологічну і функціональну природу соціальної роботи можна охарактеризувати її як один із багатопланових, інноваційних, інтегрованих видів професійної діяльності.

Соціальний працівник виконує різноманітні функції щодо організації, кординації, забезпечення підтримки (психологічної і фізичної), правової й адміністративної допомоги, корекції.

У змісті соціальної роботи, враховуючи особливості сфер діяльності соціального працівника, можна визначити такі професійні функції:

- соціально-діагностична: вивчення особливостей групи, прошарку, особи, ступеня і спрямованості на мікро — та макроректорів середовища;

- прогностична: передбачення розвитку подій, процесів, програмування, прогнозування впливу на об'єкти соціальної роботи всіх соціальних інститутів суспільства, моделювання соціальної поведінки цих об'єктів, визначення цілей та способів втручання соціального працівника у проблеми клієнта;

- соціально-педагогічна: виявлення інтересів і потреб людей у різних видах діяльності(виховній, навчальній, освітній), залучення до роботи різних установ, організацій, сприяння соціалізації особистості;

- рекламнo-пропагандистська: організація реклами соціальних послуг, пропаганда та поширення ідей соціального захисту людини, забезпечення клієнтів необхідною інформацією

у зрозумілій і доступній для них формі, надання багатоваріантних порад і пропозицій;

— соціально-економічна: сприяння і надання необхідної допомоги та підтримки різним категоріям населення (інвалідам, дітям-сиротам, людям похилого віку, молодим сім'ям), надання натуральної та грошової допомоги, встановлення пільг, надання допомоги і здійснення соціально-побутового патронажу;

— психотерапевтична: організація консультування різного виду, коригування міжособистісних стосунків, допомога в соціальній реабілітації всім, хто потребує допомоги, сприяння соціальної адаптації особи;

— соціально-медична: організація роботи з профілактики здоров'я, допомога в оволодінні основами надання першої медичної допомоги, культури харчування, санітарно-гігієнічними нормами, сприяння у підготовці молоді до сімейного життя, сприяння формуванню здорового способу життя;

— контрольно-наглядова: здійснення контролю за виконанням прийнятих рішень, за цільовим використанням коштів, передбачених для надання адресної соціальної допомоги. Проведення перевірок надання соціальної допомоги, для участі в яких залучаються відповідні спеціалісти. Оформлення необхідних документів, перевірка правильності заповнення та їх видачі на отримання державної соціальної допомоги, перевірка правильності надання соціальної допомоги;

— превентивна: передбачення і приведення в дію соціально-правових, юридичних, психологічних, соціально-медичних, педагогічних механізмів попередження і подолання негативних явищ;

— попереджувально-профілактична: виявлення закономірностей і особливостей проблем клієнта, приведення в дію соціально-правових, психологічних, соціально-медичних, педагогічних та інших механізмів попередження і подолання негативних явищ, вибір і застосування ефективних форм соціально-профілактичної роботи, використання методів заохочення і покарання на засадах гуманізму, забезпечення клієнтів інформаційними матеріалами;

— корекційно-реабілітаційна: здійснення аналізу суб'єктивних і об'єктивних можливостей щодо соціальної реабілітації, організація корекційно-реабілітаційної роботи з різними

клієнтами, вибір оптимальних видів корекції, визначення рівнів й ефективності корекційно-реабілітаційної роботи, розробка методичних матеріалів для корекційно-реабілітаційної роботи;

— охоронно-захисна: сприяння захисту прав клієнтів і створення умов для виконання ними своїх обов'язків по відношенню до держави, суспільства, спільноти, сім'ї, дитини, організація правової просвітницької роботи серед населення з метою вивчення міжнародних і державних документів, які регламентують права, обов'язки, норми поведінки представників різних груп об'єктів соціальної роботи;

— організаційна: організація і координація діяльності соціальних служб, відомств, організацій, різних державних і недержавних структур щодо надання допомоги і соціальної підтримки людям, які їх потребують. Здійснює планування щодо реалізації завдань соціальної політики, сприяє розвитку мережі соціальних інституцій по обслуговуванню і соціальній підтримці населення;

— аналітико-гностична: виявлення і облік на території обслуговування сімей, неповнолітніх дітей, громадян, котрі потребують різної за видами і формою соціальної підтримки та здійснення стосовно їх патронажу.

Зміст і особливість функцій на думку П. Д. Павленка, О.Й. Холостової, А.Й. Капської, М. П. Лукашевича, вмотивовують структуру і рівні соціальної роботи.

Отже, структурно-функціональний підхід до соціальної роботи характеризує її складне, багато функціональне інноваційне утворення. Різні за своїми змістовними ознаками компоненти соціальної роботи тісно взаємопов'язані між собою, взаємодоповнюють один одного, зберігаючи при цьому її цілісність, міждисциплінарність, інтегративність.

Література

1. Курбатова В. И. Социальная работа. Учеб. пособ. — 2-е. изд. перераб. и доп. Ростов Н/Д. Феникс. 2003. — 480 с.

2. Д-р Бред МакКензі. До питань ефективності практичної соціальної роботи в Україні: реальні можливості та проблеми освіти в галузі соціальної роботи (теорія і практика) / Д-р Бред МакКензі // Соціальна робота в Україні. — 2002. — № 1.

3. Семигіна Т. В. Сучасні підходи до розуміння громад та роботи в ній (теорія і практика) Т. В. Семигіна//Соціальна робота в Україні.— 2003.— № 4.

4. Социальная работа: теория и практика: Учебное пособие /отв.ред. д.и.н. проф.. Е. И. Холостова, д. и. н, проф. А. С. Совина.— М.:ИНФРА-М.— 2001.— 427 с.

5. Різник Л. М. Нові підходи до організації підготовки соціальних педагогів (теорія і практика)/ Л. М. Різник//Соціальна робота в Україні.— 2005.— № 2.

6. Бех В. П. Цілісність соціальної роботи: методологічні, теоретичні, праксеологічні аспекти (теорія і практика) / В. П. Бех // Соціальна робота.— 2005. — № 2.

7. Капська А. Й. Ефективність багаторівневої системи професійної підготовки працівників соціально-педагогічної сфери (теорія і практика) / А. Й. Капська // Соціальна робота в Україні.— 2005.— № 2.

ВИВЧЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ СКЛАДОВИХ ЗМІНИ Я-КОНЦЕПЦІЇ ОДИНОКИХ МАТЕРІВ

Т. А. Шумовська

*Хмельницький інститут соціальних технологій,
соціально-гуманітарний факультет,
IV курс, група СР-42, спеціальність «соціальна робота»
Науковий керівник: Т. В. Ємельянова, канд. філос. н.*

Одинокі матері є однією з вразливих категорій населення, що потребують особливого захисту та піклування. Водночас, питання про соціально-правовий статус одинокої матері в Україні залишається відкритим [1]. Статистичний аналіз охоплює лише юридично зафіксовані випадки відсутності батька, залишаючи поза увагою значне розмаїття інших підкатегорій сімей одиноких матерів [2].

Зазвичай дослідження проблем неповної сім'ї обмежується матеріально-фінансовим становищем, факторами виховання дитини, і дуже часто абсолютно не враховує особливості особистісного розвитку одинокої матері.

У неповній сім'ї виникає багато проблем особистісного характеру, деякі з них пов'язані зі зміною шлюбного статусу одинокої матері, розлучених чи овдовілих, адаптуванням до нового способу життя. Не менш гостро постають і проблеми інтимного життя матері, упередженого ставлення суспільства.

Однією з важливих характеристик одинокої матері, яка визначає ефективність її функціонування, є самозвинувачування, тривожність, пригніченість, висока інтернальність або протилежна їй екстернальність, самозаглиблення.

Соціальне функціонування індивідів ускладнюється за рахунок нерозуміння або неприйняття сімейних функцій, що особливо суттєво позначається на неповних сім'ях, де функціональні складові сімейної системи взаємодії зазнають докорінної перебудови. Відповідно для дослідження специфіки соціального функціонування одинокої матері надзвичайно важливим постає врахування особливостей усвідомлення сімейних ролей та функцій [3]. Зміна умов та складових соціального функціонування одиноких матерів відповідно позначається на змінах у Я-концепції, від самооцінки і Я-образу до глибоких перебудов у мотиваційно-ціннісній сфері і рівні домагань, на відповідній їм перебудові особистісного життєвого сценарію.

Подолання труднощів та протиріч, з якими зіштовхуються одинокі матері, надання допомоги у їх вирішенні повинні ґрунтуватися на вивченні особливостей соціального функціонування та Я-концепції. З метою вивчення функціональних складових змін Я-концепції одиноких матерів нами було побудовано діагностичну програму, що включала в себе спрямовану на вивчення ставлення матері до різноманітних аспектів сімейної ролі, методику PARI E. С. Шефера та Р. К. Белла, експериментально-психологічну методику вивчення рівня суб'єктивного контролю (за шкалою «екстернальності-інтернальності») та анкетування, спрямованого на виявлення особливостей сімейного функціонування, міжособистісних стосунків та рівня соціальної захищеності одиноких матерів.

Згідно результатами дослідження, у 67% з опитаних 74 одиноких матерів спостерігалось практично постійне відчуття пригніченості, тривоги, незадоволеності життям, і лише 5% зазначає, для них характерна задоволеність особистим життям. Для більшості одиноких матерів характерні: висока залежність від сім'ї (58%), відчуття самопожертви (93%), дратівливість (87%), подавлення сексуальності (79%). Лише у 3% одиноких матерів спостерігається тенденція до партнерських стосунків, розвитку активності дитини. Аналіз кореляції між рівнем

інтернальності в сфері сімейних стосунків та ставленням до сімейної ролі дозволяє виявити зв'язок першої з високим рівнем відчуття самопожертви та незадоволеністю роллю господаря.

У результаті проведення анкетування нами було виявлено, що лише 2% одиноких матерів обізнані з своїми правами і обов'язками, а матеріальну допомогу на дитину або інші доступні види допомоги від держави отримують лише 16%, що спонукало нас до видання інформаційної листівки щодо основ соціального захисту одиноких матерів в Україні.

У ході дослідження було підтверджено гіпотезу про те, що особливості соціального функціонування одиноких матерів обумовлюють зміни в Я-концепції, що суттєво відображаються на їх активності та результативності виконання основних соціальних ролей і потребують впливів, спрямованих на гармонізацію самосвідомості.

Література

1. Мигович І. І. Соціальна робота з неповними сім'ями // Науковий вісник серії «Педагогіка. Соціальна робота». — Випуск 3/2000. — с.127–132

2. Д'ячкова Т. В., Шахова О. Л. Сім'я як соціокультурна сфера виховного впливу на дітей // Соціальна робота в Україні і за рубежом: психолого-педагогічні, правові, соціологічні, медичні аспекти (Збірник наукових статей)/ Упорядники І. В. Козубовська і О. В. Співаковський. — Ужгород: Видавництво «Мистецька лінія», 2002. — с 119–125

3. Фирсов М. В., Студенова Е. Г. Теория социальной работы: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. — М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. — 432 с.

СЕКЦІЯ VI

ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

ЗАЛУЧЕННЯ СТУДЕНТІВ ДО УЧАСТІ У РОБОТІ ОРГАНІВ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ГРОМАДСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК СПОСІБ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ГРОМАДЯНИНА

О. М. Банна

*Конопотський інститут Сумського державного університету
I курс, група ПМ-61к, спеціальність «Прикладна математика»
Науковий керівник: Т. В. Гребеник*

У ХХІ столітті процес формування громадянської свідомості студента виходить ще на більш високий мегарівень. Ефективність громадянського виховання значною мірою зумовлюється спрямованістю власне виховного процесу, формами та методами його організації.

Успішне вирішення таких проблем як визначення соціально-психологічного формування свідомості, його чинників, конституційних засад, змісту, форм і методів психолого-педагогічної діагностики потребує осмислення її сутності, складу, структури й функцій, які вона виконує у пізнавальній і практичній діяльності людини. Тож дійшовши до висновку, що без самостійного втручання у власне життя шляхом прийняття дорослих вагомих рішень (процес «набиття шишок») процес самореалізації людини пройти успішно не зможе, стало зрозумілим, що у сучасному вузі необхідністю є студентське самоврядування, як активна соціальна та патріотична, свідомо й самостійна громадська діяльність студентів. Розвиток студентського

самоврядування виступає однією з основних умов реалізації установки на підвищення якості підготовки спеціалістів, виховання соціально активних кадрів, здатних творчо, ініціативно вирішувати завдання соціально-політичного і морального оновлення суспільного життя в Україні.

Формування самоврядування — найактуальніший аспект дискусійного спектру наукового сьогодення. Активний орган самоврядування — це система взаємо підпорядкованих та взаємодіючих ланок ефективних робочих груп. Студентська громада університету, студентський парламент, уряд, голова — це все активна позиція студента. Студентський вік є визначальним у плані набуття досвіду соціальної дії. Велике значення має залучення молоді до різноманітних сфер соціальних відносин, суспільної практики. Безліч способів вже відомі суспільству, але при зміні соціально-політичного становища в державі стає необхідністю формування нових аспектів виховної системи та молодіжної ініціативи.

На нашу думку, за умов створення резонансу молодіжних ініціатив студентської молоді, недоцільно обмежуватись рамками навчального закладу. За цих обставин саме створення громадської молодіжної організації на базі вищого навчального закладу забезпечить реалізацію громадської позиції молодого покоління, активності та дієвості в суспільному житті, надасть реальної можливості управляти вихованням студентів опосередковано через реалізацію ініціативи юнаків та дівчат, підсилить можливості студентського самоврядування.

Отже, як показує досвід Конотопського інституту СумДУ, розширити сферу діяльності студентського самоврядування, надати нових можливостей щодо реалізації молодіжних ініціатив можливо завдяки розвитку молодіжного руху в регіоні. Саме стан міської громадської молодіжної організації визначає міру її підтримки, допомоги та участі у розв'язанні молодіжних проблем студентства.

Підсумовуючи зазначене вище, можемо зробити висновок, що ефективність виховної системи вищого навчального закладу реально підвищується за умови створення на базі вузу громадської молодіжної організації та вмілої вибудови їх подальшої співпраці. Для результативного здійснення даної інноваційної діяльності виховного процесу вищої школи в подальшому

необхідна розробка її організаційного та науково-методичного забезпечення. Вуз — це та гавань, де повинні панувати не тільки добро та чуйність до оточуючих, а й ціла ініціативна система, бажання до впровадження всіх цінностей в життя.

Отже, залучення активістів до органів студентського самоврядування та діяльності громадських організацій апробує, перевіряє на практиці відповідні громадянські цінності та формує особистості молодой людини.

Література

1. Кендзьор П. І. Інноваційні форми організації громадянського виховання старшокласників у позакласній роботі: Дис. канд. пед. наук: 13.00.07 / Ін-т педагогіки АПН України.— К., 2004.— 182 с.

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ МОЛОДІ ДО ПОДРУЖНЬОЇ ВЗАЄМОДІЇ

І. О. Безкоровайна

Університет «Україна», факультет соціальних технологій

VI курс, група ПЛ-11, спеціальність «Психологія»

Науковий керівник: Л. З. Сердюк, канд. психол. н., д.

В сучасних умовах проблема психологічної готовності до подружніх взаємовідносин стає особливо актуальною як у теоретичному (А. Добрович, Л. Іванова, Дж. Браун Д. Кристенсен, Г. Навайтис та ін.) так і у практичному (Д. Єнікеєва, В. Левкович, В. Розін та ін.) аспектах. Вже існуючі дослідження підтверджують, що спеціалісти не мають однозначного уявлення про умови та засоби її забезпечення. Узагальнення наукових праць у загальній (Р. Немов, О. Чебикін, Л. Фрідман та ін.); соціальній та сімейній (Г. Андреева, С. Голод, А. Сизанов та ін.); інженерній (Р. Белозоров, М. Д'яченко, С. Маслюк та ін.); спортивній (П. Рудик, В. Плахтієнко, А. Пуні та ін.) й інших галузях психології свідчать, що підходи, які використовуються при характеристиці видів готовності та структурних особливостей, залежать від багатьох недостатньо розкритих внутрішніх і зовнішніх факторів. При цьому можна відзначити, що психологічна готовність має також і ряд загальних закономірностей, уточнення яких має суттєве значення для теорії і практики її формування.

Особливої актуальності набуває проблема психологічної готовності до подружніх взаємовідносин через зростання конфліктності між подружжям (Л. Богданович, С. Крючков, Б. Шапіро, С. Шуман та ін.); явищ несумісності (С. Кратохвил, Н. Обозов, А. Обозова та ін.); зниження культури сімейних взаємовідносин (К. Вітек, В. Кемиров, В. Сатир, Т. Трапезникова та ін.) і, як наслідок, збільшення кількості розпаду сімей (Т. Андреева, А. Лідіна, М. Наричин, В. Шейнов та ін.). У сучасній педагогічній і віковій психології, на думку багатьох учених (І. Бех, Я. Коломинський, Ю. Миславський, Л. Снігур, М. Римашевський та ін.), недостатньо відпрацьовані умови цілеспрямованого формування психологічної готовності підлітків до подружніх взаємовідносин. Таким чином, необхідне цілеспрямоване теоретичне й експериментальне вивчення особливостей психологічної готовності до подружніх взаємовідносин, її провідних детермінантів та рівня сформованості серед студентської молоді.

В сучасній психології визначення психологічної готовності представлено неоднозначно. Відмічено, що під психологічною готовністю розглядається стан, який характеризується виборчою активністю особи на основі усвідомлюваних потреб і мотивів, пов'язаних з високою саморегуляцією і емоційно-вольовою стійкістю. Її формування відбувається в певних умовах виховання і може перейти в якість особистості.

Психологічна готовність до подружніх взаємин — це відносно стійкий стан особистості, що характеризує певну систему соціальних установок, сімейних цінностей, орієнтованих на позитивні подружні взаємини. Істотний вплив на її формування роблять особові прояви, вікові і гендерні особливості, модель батьківської сім'ї, соціально-економічні умови, засоби масової інформації і інші чинники.

Виділені основні види психологічної готовності до подружніх взаємин, характер вираженості яких може змінюватися з набуттям життєвого досвіду, віку і специфіки гендерних стереотипів. Зокрема, це комунікативна, емоційно-інтимна, етично-етична, готовність до материнства і інші види.

Розкриті провідні чинники, що обумовлюють психологічну готовність до подружніх взаємин. До внутрішніх чинників можна віднести: мотиви вступу до браку; вибір партнера;

емоційну зрілість; вираженість адаптаційних можливостей; уявлення про сім'ю і брак; психологічну сумісність партнерів; їх автономність та інші.

Серед зовнішніх чинників виявлені: віковий період вступу до браку і його тривалості; період виникнення вагітності; матеріальне забезпечення; батьківський вплив; проведення дозвілля; фізичний стан партнерів; соціальне оточення; сімейні міфи та інші.

ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНІВ КОЛЕКТИВНОГО НЕСВІДОМОГО: ПЕРЕВАГИ ФЕНОМЕНОЛОГІЧНОЇ ПАРАДИГМИ

С. В. Бялонович

Університет «Україна», факультет соціальних технологій

II курс, група ПЛ-51, спеціальність «Психологія»

Науковий керівник: О. М. Кочубейник, канд. психол. н.

Обрання предметом дослідження феноменів колективного несвідомого увиразнює потребу окреслення методологічних засад, на основі котрих виявиться можливим аналіз вищезазначених форм психічного життя. Вирішення цього дослідницького завдання проблематизується наявністю у сучасній психології двох парадигм — позитивістської та феноменологічної, — протилежних у своїх ключових позиціях. Одну із перших спроб здійснити сумачію суперечностей було виконано В. Дільтеєм, котрий означив їх як відмінності між пояснювальною та описовою психологіями. Пояснювальна психологія, що знайшла вихід з кризи початку XX століття у зверненні до принципів природничих наук, на думку В. Дільтея, розкладає психічні елементи на складові частини, з'єднання та роз'єднання яких пояснює на зразок фізики та фізіології. У загостреному вигляді позиція прихильників «пояснення» отримала у працях біхевіористів. Відмова біхевіористів від дослідження свідомості, зведення психології до дослідження стимулів і реакції на них з боку організмів, ліквідувало психологію як науку про «психіку людини».

Натомість у праці В. Дільтея «Описова психологія» закладено канони нової психології. «Під описовою психологією

я розумію зображення складових частин і зв'язків, що мають одноманітний прояв в будь-якому розвиненому людському житті та поєднуються в єдиний зв'язок, який не домислюється і не висновується, а переживається» [1,20]. Критикуючи пояснювальну психологію, автор вказує, що першість раціональних конструкцій, що лише перевіряються в емпіричній психології, неприпустима. Посилаючись на гербартовську школу, він вказує на інші пріоритети: описова психологія постачає емпіричний матеріал, а пояснювальна оперує ним. Початок пояснювальної психології покладений у розділені сприйняття та згадування, проте «дійсність життя» далеко виходить за ці межі.

Ту саму проблему — «пояснення» та «опису», а також їх протистояння — ми виразно спостерігаємо й у рамках психоаналітичної традиції щодо аналізу несвідомого. Пояснювальна психологія, знаходячи детермінацію психічних явищ у об'єктивних зовнішніх проявах (наприклад, біхевіоризм за схемою «стимул-реакція»), не має можливості пояснювати природу несвідомого. З. Фрейд залишає ідеал чисто «фізикалістського» пояснення всіх психічних процесів, які зводяться до енергетичних процесів, і не відмовляється, на відміну від прихильників «описової психології», від каузального пояснення психічних феноменів, вказуючи на жорстку детермінованість свідомості несвідомими потягами.

Проте в центрі уваги психоаналітика стоїть біографія індивіда, його емоційне життя з потягами та несвідомими конфліктами. Каузальне пояснення набуває специфічного характеру з тієї причини, що природа несвідомих потягів та психічної енергії лібідо, які детермінують поведінку, знаходить себе не зовні, а всередині організму, і не підлягає об'єктивному виміру та фіксації [2]. Останнє проблематизує застосування канонів позитивістської психології, котра ґрунтована на можливості визначення точної міри зовнішнього подразника та реакції у відповідь.

Необхідність «вимірювання стимулу» при вивченні несвідомого знебарвлюється при зверненні до принципів гуманітарної (феноменологічної) парадигми відмовою від культу емпіричних методів, наслідком котрої виявилось звуження критеріїв наукового метода. Також передбачаються легалізація інтуїції

та здорового глузду в науковому дослідженні; можливості широким узагальнень на основі аналізу індивідуальних випадків; єдність впливу на досліджувану реальність та її дослідження; повернення до вивчення цілісності особистості в її «життєвому контексті». Останнє означає, що при дослідженні проявів несвідомого більш інформативним може бути якісний аналіз, що, на відміну від «класичних» методів, не вимагає статистичного підтвердження гіпотез, взагалі незастосовних до цих форм психічної активності.

Література

1. Дильтей В. Описательная психология.— СПб.: «Алетейя», 1996.— 160 с.
2. Фрейд З. Влечения и их судьба // Фрейд З. Основные психологические теории в психоанализе.— СПб.: «Алетейя», 1998.— С. 125–150.

ЗАСТОСУВАННЯ АРТ-ТЕРАПІЇ В КОРЕКЦІЇ ОСОБИСТІСНОЇ СФЕРИ ЛЮДЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

В. Ю. Вінков

Університет «Україна», факультет соціальних технологій

VI курс група ПЛ-11, спеціальність — «Психологія»

Науковий керівник: В. В. Кліменко, док. психол. н.

Арт-терапія є одним з найпопулярніших напрямів в психотерапії. Це пояснюється тим, що результати в терапії досягаються в основному за рахунок того, що заняття проходять менш напружено порівняно з іншими видами психотерапії. В арт-терапії учасникам пропонуються різноманітні заняття образотворчого і художньо-прикладного характеру (малюнок, графіка, живопис, скульптура, дизайн, дрібна пластика, різьблення, випалювання, чеканка, гобелен, мозаїка, фреска, вітраж, всілякі вироби з хутра, шкіри, тканин і ін.), які направлені на активізацію спілкування з психотерапевтом або в групі в цілому для яснішого, тоншого вираженню своїх переживань, проблем, внутрішніх суперечностей, з одного боку, а також творчого самовираження — з іншого. Виділяють 4 основних напрями в застосуванні артотерапії:

1) Використання для терапії вже існуючих витворів мистецтва шляхом їх аналізу і інтерпретації учасником цього процесу (пасивна арт-терапія).

2) Спонування учасників до самостійної творчості, при цьому творчий акт розглядається як основний лікувальний чинник (активна арт-терапія).

3) Одночасне використання першого і другого принципів.

4) Акцентування ролі самого психотерапевта, його взаємин з учасниками арт-терапії в процесі навчання творчості.

Цей метод в роботі з людьми з особливими потребами особливо необхідний, так як враховується фізичний, фізіологічний, координаційно-кінетичний вплив пластичної образотворчої творчості на організм і психіку цих людей. У людей цієї категорії на базі первинного дефекту (дефекти зору, слуху, рухового апарату) дуже часто спостерігаються вторинні порушення — грубі порушення всіх сторін психічної діяльності: пам'яті, уваги, мислення, мови, моторики, емоційної сфери. Важливим фактором при виникненні вторинних порушень в розвитку є фактор соціальної деривації. Дефект в тій чи іншій мірі перешкоджає спілкуванню, гальмує засвоєння умінь і навичок. Своєчасно не здійснена психолого-педагогічна корекція призводить до вираженої мікросоціальної і педагогічної занедбаності, ряду порушень в емоційній та особистісній сферах, які пов'язані з постійним відчуттям невдачі (заниженість самооцінки, рівня домагань, виникнення аутистичних рис тощо).

Однак, після спеціальних вправ і занять арт-терапією відбуваються суттєві зміни в емоційній та особистісній сферах. Активна діяльність, творчість сприяють розслабленню, зняттю напруженості. Додаткові можливості самовираження й нові навички (які не потребують безпосередньої реалізації конкретних обставин перед собою й іншими) сприяють ліквідації негативного відношення до арт-терапевтичних занять і страху перед ними.

Для зміни й підвищення самооцінки більшу роль грає постійний інтерес і позитивна оцінка з боку арт-терапевта, інших учасників групової арт-терапії, а також виставки, що влаштовуються в кабінеті А., де учасники з особливими потребами можуть побачити плоди не тільки своєї творчості, але

й інших людей. Знову придбані способи самовираження, позитивні емоції, що виникають у процесі А, знижують агресивність, підвищують самооцінку. Емоційна особиста зацікавленість активує хворого. Згодом відкривається шлях для більш ефективного терапевтичного впливу.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ САМОСВІДОМОСТІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СТИЛЬ ПОВЕДІНКИ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Л. Г. Василюк

Університет «Україна», факультет соціальних технологій,

IV курс, група ЗПЛ-43, спеціальність — «Психологія»

Науковий керівник: О. М. Кочубейник, канд. психол. н.

Одним з основних зацікавлень психології є дослідження особистості, котрі розглядають людину насамперед з огляду на цілісність самосвідомості або Я-концепції. У літературі відсутнє спільноподілюване трактування самосвідомості, але науковці погоджуються з тим, що самосвідомість є єдністю трьох аспектів: самопізнання, емоційно-ціннісного ставлення до себе та саморегуляції. Самооцінка тлумачиться як важіль саморегуляції: тобто поведінка підлітка залежить від ступеня адекватності сприймання себе.

Найважливішою ознакою підліткового періоду є фундаментальні зміни в сфері самосвідомості, що мають кардинальне значення для всього подальшого розвитку, становлення підлітка як особистості. За короткий період — з 12 до 15 років (дівчатка раніше, хлопчики — пізніше) — дитина «перетворюється» на дорослу особистість. Розвиток самосвідомості є продовженням цілісної онтогенетичної лінії становлення самосвідомості особи.

В основі самосвідомості підлітків лежить становлення психосоціальної ідентичності, тобто формування відчуття індивідуального самосприйняття, наступності та єдності. Фізіологічні зміни в пубертатному періоді вимагають побудови нового тілесного образу «Я». Новий образ тіла сприяє зміні психологічних позицій, а фізіологічна зрілість робить неможливим збереження дитячого статусу.

Підліток починає усвідомлювати свою особливість та неповторність. У його свідомості відбувається поступова переорієнтація від зовнішніх оцінок на внутрішні: поступово починає формуватися власна Я-концепція, котра сприяє подальшій усвідомленій (або неусвідомленій) побудові поведінки. Це — свого роду ядро людської особистості, в якому відображається те, яким індивід бачить і уявляє себе.

Проведене нами дослідження було спрямовано на виявлення в підлітковій групі тенденцій певної поведінки та її взаємозв'язок з уявленнями про себе. Дослідження проводилося на базі ЗОШ № 194 м. Києва серед учнів віком від 14 до 15 років.

Було встановлено, що підлітки зі завищеною самооцінкою характеризуються такими поведінковими проявами, як незалежність, комунікативність та прийняття боротьби. У таких підлітків виражені лідерські якості. Занижена самооцінка, за нашими даними, свідчить про схильність до залежності від оточення та уникнення боротьби. Для підлітків із адекватною самооцінкою (0,48–0,68) буде характерно вираження таких якостей, як товариськість, комунікативність, але можливе деяке вагання з прийняттям або уникненням боротьби.

Крім того, слід взяти до уваги те, що в період кризи підліткового віку у поведінці та поглядах майбутньої особистості проявляється деяка невпевненість. Останнє може пояснювати, з одного боку, вибірковість та обережність, а з іншого — астенічність та невпевненість у підлітка собі та оточенні.

Проте підлітковому вікові бракує реалізму, а це позначається на характері життєвих планів. З одного боку, це — результат узагальнення та збільшення особистісних цінностей та ієрархії мотивів, з іншого — підсумок конкретизації та диференціації цілей та мотивів.

Підлітки реагують на оточення залежно від тих значень, якими вони елементами його наділяють. Ці значення є продуктами соціальної взаємодії. Отже, «Я» та «інші» утворюють єдине ціле, оскільки суспільство, яке є сумою поведінки його членів, накладає соціальні обмеження на поведінку індивіда. А тому розвиток самосвідомості набуває форми пізнання підлітком себе та інших.

СТАТЕВІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ АГРЕСИВНОСТІ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Г. В. Волнушкіна

Університет «Україна», факультет соціальних технологій

VI курс, група ПЛ-11, спеціальність — «Психологія»

Науковий керівник: О. М. Кокун, док. психол. н.

Одним із складних періодів в онтогенезі людини є підлітковий вік. У цей час не тільки відбувається корінна перебудова психологічних структур, що були раніше сформовані, але й виникають нові утворення, продовжують формуватися основи свідомої поведінки. Підліток жадає не тільки уваги, але й розуміння, довіри дорослих. Він прагне відігравати певну роль не тільки серед однолітків, але й серед дорослих. Дорослі часто виходять з позиції, що перешкоджає розвитку соціальної позиції підлітка — він дитина й повинен слухатися. У результаті між дорослими й підлітками зростає психологічний бар'єр, через що, багато підлітків вдаються і до агресивних форм поведінки.

Агресія може виступати і як ситуативний короткочасний процес, і як тривалий психічний стан особистості. В останньому випадку агресивність може перетворитися у стійку властивість особистості внаслідок недоліків виховання, або як симптом психічного розладу. Агресивність як особистісна характеристика підлітка формується в основному як форма протесту проти нерозуміння дорослих, через незадоволеність своїм положенням у суспільстві, що і проявляється у відповідній поведінці. Разом з тим, на розвиток агресивності підлітка можуть впливати й природні особливості.

Наше дослідження було спрямовано на порівняно мало вивчений але цікавий аспект — визначення статевих особливостей прояву агресивності у підлітковому віці. Воно проводилось на базі СЗШ № 300 м. Києва за участю 33 учнів 7-х класів (23 хлопці і 10 дівчат). В ході дослідження застосовувались: опитувальник на виявлення рівня агресивності, методика «Тест Руки» і тест ситуацій В.І.Шебанової.

Отримані в ході дослідження результати засвідчили, що:

1) більше 25% досліджуваних учнів-підлітків за усіма методиками мають високий рівень агресивності, тобто схильні до відкритих деструктивних дій;

2) у хлопців середні показники агресивності за усіма методиками більші, ніж у дівчат (зокрема за «Тестом Руки» на рівні достовірності $p \leq 0,01$), отже, можна говорити про більшу схильність хлопців до агресивних дій в процесі вирішення проблемних питань;

3) серед хлопців переважає тенденція до прояву фізичної агресії, тоді як серед дівчат — вербальної, дефіцитарної і не деструктивної, що можна пояснити певним формалізмом взаємин хлопців з людьми, менш розвинутою здатністю підтримувати з ними ширий емоційний контакт. Також це може бути пов'язано з прагненням хлопців до переваги в учнівському колективі, зі спробою самоствердитись через демонстрацію власної сили, протестом проти загальноприйнятих норм і правил поведінки у суспільстві. До того ж, це може бути пов'язано з тим, що агресивні тенденції у дівчат успішніше стримуються розвинутішими тенденціями до соціального кооперування та співпраці з людьми, а також вищим рівнем емоційності та емпатії.

4) показники рівня агресивності за усіма методиками (опитувальником на виявлення рівня агресивності, «Тестом Руки», індексом агресивності за тестом ситуацій) у досліджуваній вибірці підлітків достовірно позитивно корелюють між собою ($p \leq 0,001$), що підтверджує узгодженість методик.

Для корекції агресивності в учнів підліткового віку, на нашу думку, доцільно використовувати спеціально розроблені тренінгові програми, які сприятимуть оптимізації взаємодії між підлітками та їх оточенням, оволодінню ними знаннями про природу агресивності, механізми її прояву та методи її корекції, що в результаті надасть можливість підвищити ефективність навчально-виховного процесу у школі.

РОЛЬ МОТИВАЦІЙНИХ ЧИННИКІВ У ПРОФЕСІЙНОМУ СПРЯМУВАННІ СТУДЕНТІВ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Ю. М. Воробієвська

*Хмельницький інститут соціальних технологій
ВМУРОЛ «Україна», соціально-гуманітарний факультет,
II курс, група ПС-21, спеціальність «Психологія»
Науковий керівник: О. А. Новікова*

Під мотиваційною сферою особистості розуміють всю сукупність мотиваційних утворень, які є у людини: диспозиції (мотивів), потреби і мети, інтересів. З точки зору розвитку, її характеризують за широтою, гнучкістю, ієрархізованістю.

Провідним видом діяльності, яка сприяє розвитку мотиваційної сфери діяльності студента, є навчальна діяльність.

Л. І. Божович зазначає, що студенти, які навчаються в вищому навчальному закладі розвиваються абсолютно нові соціально-мотиваційні аспекти розвитку, де відбуваються суттєві зміни в змісті й співвідношенні основних мотиваційних тенденцій [1].

Перш за все це проявляється в упорядкуванні, інтегруванні всієї системи потреб, їхнього світогляду, який формується. Студенти не просто пізнають оточуючий світ, а й формують свою точку зору про нього, так як у них виникає потреба виробити свої погляди з питань моралі, самим розібратися у своїх проблемах. У зв'язку з цим рішення, які приймаються, й мотиви, які формуються, набувають у студентів все більшого професійного спрямування.

Л. С. Виготський говорив, що вибір професії — це не тільки вибір тієї чи іншої професійної діяльності, а й вибір життєвого шляху, пошук свого місця в суспільстві [2].

Власне вибір професії включає в себе два основних компоненти:

- 1) визначення рівня кваліфікації майбутньої праці, об'єму й тривалості підготовки;
- 2) вибір спеціальності.

Нахил до певного типу діяльності може проявлятися у різних видах праці (професіях), а це значить, що вона ще не передбачає

вузько спрямованого професійного вибору. Одні й ті ж нахили й здібності можна реалізувати в різних професіях: так, маючи нахил до спілкування з дітьми, можна стати практичним психологом, соціальним працівником, фізичним реабілітологом.

Нарешті навчальний заклад вибрано, визначено наявні професійні орієнтири. Студент працює над оволодіння майбутньої професії. Які ж мотиви у навчанні простежується при здобутті професії?

Ось про що свідчать результати психологічних досліджень, які були проведені в ХІСТ ВМУРоЛ «Україна», де приймало участь 283 респондента.

Важливим мотивом навчальної діяльності студентів є набуття знань у 40% респондентів, отримання диплому у 35%, оволодіння професією — у 25%.

За результатами ієрархія мотивів склалась таким чином: більшість зосереджена на мотиві «стати висококваліфікованим спеціалістом», далі «здобути високі та міцні знання», на третій позиції — «отримати диплом», після — «успішно навчатися, складати екзамени на «добре» і «відмінно», «досягнути схвалення родичів і оточуючих», «отримати інтелектуальне задоволення».

Також за мету у цій методиці було поставлено зробити порівняльний аналіз результатів між першими та останніми курсами. Отже, для мотиву «стати висококваліфікованим спеціалістом» середній показник для 1 курсу — 16, а для 4–5 знижується до 10. Мотив «отримати диплом» характеризується вищим показником на першому курсі — 12, на 4–5 курсах — 8. «Успішно навчатися, складати екзамени на «добре» і «відмінно» бажать на першому курсі з середнім результатом 9, на 4–5 курсі — 6. «Здобути високі та міцні знання» перший курс — 12, на четвертому та п'ятому курсі — 6. Мотив «не запускати предмети навчального циклу» є домінуючим в чотирікратному розмірі на першому курсі (8–2). «Забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності» на першому курсі характеризується середнім показником 9, на четвертому-п'ятому — 6. «Досягнути схвалення родичів і оточуючих» є домінуючим мотивом на останніх курсах (6), і рецесивним на початковому — 4. А ось щодо навчального мотиву «отримати інтелектуальне задоволення», то його показники є подібними: перший — 5, останні — 4.

Отже, навчання у ВНЗ потребує позитивної мотивації навчання, що забезпечує успішне оволодіння знаннями й вміннями. Висока позитивна мотивація може відіграти роль компенсуючого фактору на випадок недостатньо високого рівня здібностей студента.

Ставлення у студентів на базі загальної мотивації до предметів навчальної діяльності обумовлюється:

- інтересом до певної галузі знань і даного предмету як до її частини;
- якістю викладання (задоволення заняттями з даного предмету);
- мірою труднощів оволодіння цим предметом, виховання з власних здібностей;
- взаємовідносини з викладачем з даного предмету.

Таким чином, усі ці мотиватори можуть перебувати у різноманітних стосунках один з одним (взаємодія або конкуренція) й мати різний вплив на навчання, тому повне уявлення про мотиви навчальної діяльності можна отримати, тільки визначивши значущість для кожного студента цих компонентів складної мотиваційної структури. Це дозволяє встановити і мотиваційну напруженість у даного суб'єкта, тобто суму компонентів мотиву навчальної діяльності: чим більше компонентів обумовлює цю діяльність, тим більше у нього мотиваційна напруженість.

Література

1. Божович Л. И. Изучение мотивации поведения детей и подростков. — М. 1972, 234 с.
2. Виготський Л. С. Избранные психологические исследования. — М., 1956, 256 с.
3. Ильин М. Мотив и мотивация. — М., 2002., 346 с.

РОЛЬ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ВИРІШЕННІ ПСИХОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ ЗА УМОВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Т. В. Грищенко

*Конотопський інститут Сумського державного університету,
III курс, група Мз-41к, спеціальність «Організація виробництва»
Науковий керівник: Т. В. Гребеник*

У сучасному світі, який увійшов у третє тисячоліття, відбуваються глобальні зміни в системі вищої освіти. Прагнення України інтегруватися в Європейський і світовий освітній простір викликає виникнення нових психологічних проблем щодо самореалізації молоді. Однією з найактуальнішої проблем є складності у формуванні громадянської свідомості студентів. Адже змінюється парадигма освіти: та класична її модель, яка була сформована під впливом певних філософських, соціальних, економічних та педагогічних умов і яка спрацювала раніше, нині не задовольняє вимог сучасного життя. Складність формування громадянської свідомості у вузі за умов приєднання до Болонської конвенції полягає у тому, що сьогодні основна увага фахівців вищої школи приділяється саме проблемам організації навчального процесу. Формуванню громадян сприяє залучення студентів до діяльності в органах студентського самоврядування, в громадських молодіжних організаціях, в оргкомітетах акцій та заходів. Має вдосконалюватись внутрішня структура груп та створюватись система постійних та тимчасових доручень для всіх вихованців. Зазначимо, що жодна діяльність не триватиме довго за умов примусу. Отже, неодмінно вагому роль у формуванні життєвих цінностей відіграє організація дієвого студентського самоврядування. При організації процесу подолання психологічних проблем самореалізації молоді не зайвим буде врахувати, що метою запровадження кредитно-модульного навчання є забезпечення студентам можливості навчатися за індивідуальними варіативними частинами освітньо-професійної програми та реалізовувати свої молодіжні ініціативи. Досвід Конотопського

інституту СумДУ щодо організації громадянського виховання вказує на доцільність організації в позанавчальний час роботи факультативу молодіжної ініціативи як школи молодіжного лідерства. Враховуючи пріоритетні завдання ряду державних програм щодо роботи з обдарованою молоддю та профілактики злочинності, особливо зростає роль педагогічно-цінної виховної системи навчальних закладів міста, спрямованої на формування суспільно активної громадянської позиції вихованців. І саме молодіжні громадські організації покликані вибудовувати демократичне середовище для самореалізації особистості за межами навчального закладу, що забезпечить неперервність та системність виховання молоді. Факультатив молодіжної ініціативи — чітка система базового навчання ініціативних юнаків та дівчат, в рамках якого проводяться лекційні заняття та тренінги, консультантами яких будуть лідери молодіжного руху міста. В ході роботи факультативу формуються команди, результатом роботи яких є реалізація конкретних молодіжних ініціатив як завершених проєктів. Маємо підняття рейтингу популярності лідера як такого.

Отже, робота факультативу направлена на формування активної суспільної позиції молоді, стимулювання розвитку молодіжної ініціативи, адаптацію юнацтва в сучасному суспільстві, вирішення проблеми самореалізації людини, виховання лідерських якостей. Молоді необхідні практичні навички щодо формування та вираження власної думки, вміння організації та роботи в команді, що і забезпечується діяльністю факультативу. Маємо за мету озброїти молодь сучасними теоретичними знаннями та практичними навиками для подальшого втілення у реальне життя проєктів креативних ідей та довести, що лідер — генератор загального успіху. Таким чином, діяльність органів студентського самоврядування сприяє вирішенню проблем самореалізації студентської молоді за умов євроінтеграції вищої освіти та має базуватись на традиційних заходах закладу, які мають бути включені до роботи новостворених клубів та об'єднань за інтересами та навчальних дисциплін. Вісню навчально-виховного процесу у вузі має бути особистість студента, його потреби та можливості.

Література

1. Громадянське виховання старшокласників: проблеми, досвід, перспективи: навч.-метод. посіб. / Ю. І. Завалевський; науково-методичний центр середньої освіти.— К., 2003.— 103 с.

**СОЦІАЛЬНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ
ЛЮБОВНИХ ПЕРЕЖИВАНЬ У ДІВЧАТ
ТА ЮНАКІВ ВІКОМ 18–23 РОКІВ
З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ**

Ю. В. Гурневич

Університет «Україна», факультет соціальних технологій

IV Курс, група ПЛ-32, — спеціальність — «Психологія»

Науковий керівник: Р. Ф. Пасічняк, канд. психол. н., д.

Любов — феномен людських відносин, який не перестає цікавити багатьох мислителів протягом декількох тисячоліть. Для кожної людини любов відіграє в житті свою особливу роль. Це складний об'єкт для психологічного аналізу. Дослідження проблеми любові знаходимо в працях (З. Фрейд, Кеслер, Мартінсон, Рейк, В. І. Мустейна). Деякі з них намагалися розділити любов на види, виділяючи батьківську любов, любов до вітчизни (Е. Фромма), любов до протилежної статті і аналізувати їх по окремої. Існують різні теорії любові, наукові визначення, філософські трактати (Р. Дж. Стернберга, Д. Юм, А. Афанасьєва, Г. Ф. Гегель).

В. І. Мустейн говорить про три стадії любові: пристрасна, романтична, подружня любов. *Пристрасна любов* включає сильне збудження і заснована на сексі, хоча сексуальних стосунків може і не бути через внутрішні і зовнішні бар'єри. *Романтичну любов* за силою важко відрізнити від пристрасної, проте вона сконцентрована на ідеалізації партнера, а не на сексуальності. *Подружня любов* буває або після вступу в шлюб, або якщо партнери знаходяться в тривалому зв'язку до нього. Результат кожної стадії і їх послідовність не вивчені. Одна із схем наступна: пристрасна любов (фізична аттракція), наступна за ідеалізацією (романтична любов), потім перехідна в тривалу подружню любов.

Проте деякі починають з дружби, потім слідують романтична і пристрасна любов. Любов — це діяльність, де головне — давати, а не одержувати. Саме коли людина віддає без думок про нагороду, вона відчуває, що живе повноцінним життям. Якщо немає в суспільстві любові, то таке суспільство — роз'єднане. Існують три види любові. Ерос — любов за принципом протилежності. Зустрічається частіше за все, на жаль, сильна сторона іншого не додає сили слабкій стороні. Любов — заздрість — ненависть. Філія — любов за принципом тотожності. Споріднені душі, визнаючи один одного, з рештою виявляються перед своїм віддзеркаленням в дзеркалі. Агапе — любов — еволюція, рушійна сила для партнерів від протилежності до тотожності.

Не можна не враховувати і свідоцтво того, що, як не парадоксально, люди часто закохуються в тих, хто доповнює їх тим або іншим чином, відповідно до старої істини протилежності притягуються. Р. Пінч стверджує, що люди закохуються в тих, хто компенсує або доповнює їх власні особистісні риси і потреби. В своїй сукупності емпіричні дані вказують на те, що люди мають тенденцію вибирати собі друзів і партнерів, які володіють швидше схожими, ніж доповнюючими рисами особистості і потребами.

Ще недостатньо знань про те, які якості роблять людину привабливою не в короткочасних, а в довготривалих любовних відносинах. Якщо брати до уваги те, що говорять люди в повсякденному житті, то можна виділити нескінченно багато видів любові. Але і тут можна зробити деякі уточнення. Люди дуже часто плутають поняття «симпатії і кохання». В цих двох поняттях, на мій погляд, є істотна різниця. Подобається за щось, за якісь якості, здібності. Відносно любові цього сказати не можна. Люблять тому що люблять і цим все сказано.

Любов — це найскладніша, таємна і парадоксальна реальність, з якою стикається людина. Справжня любов — цей вираз творчості і вона припускає турботу, пошану, відповідальність і знання. Це не афект, в значенні схильності чийсь дії, а активна боротьба для розвитку і щастя коханої людини, витікаючи з самої здатності любити. Любов — це особисте переживання, яке кожний може пережити тільки сам і для себе; насправді, навряд чи знайдеться хоч хтось, хто не мав або не

має цього переживання хоча б в малому ступені, принаймні в дитинстві, юності або в зрілому віці.

Отже, результати проведеного теоретичного і експериментального дослідження підтвердили висунуте припущення про те, що особи юнацького віку (18–23р.) ще не мають здатності диференціювати симпатію і кохання.

ВПЛИВ КОМПЛЕКСНОЇ НЕПОВНОЦІННОСТІ НА ОСОБИСТІСТЬ СТУДЕНТА

Н. В. Данилюк

Хмельницький інститут соціальних технологій ВМУРоЛ

«Україна», соціально-гуманітарний факультет,

V курс, група ПС-51, спеціальність «Психологія»

Науковий керівник: М. В. Салямон

Комплекс неповноцінності — це психопатологічний синдром, який призводить до невротичних відхилень і полягає в стійкій впевненості людини у власній неповноцінності як особистості. Нездатність компенсувати дефект або справитися з життєвою ситуацією і так перемогти почуття власної неповноцінності веде за собою переростання останнього в комплекс неповноцінності.

Неповноцінність можна виявити тільки в ідеї про власну повноцінність. Коли є неповноцінність, у людини існує компенсаційна ідея про власну повноцінність, з якою вона ототожнюється. Людина залежить від відображення і постійно тривожиться, хвилюючись про те, щоб бути відображеною згідно своєї власної ідеї про повноцінність. Якщо її повноцінність відображено, вона людяна, якщо ні, якщо хтось відображає її не так, як вона хоче, то у неї виникають злість, захисна ненависть, вона починає конфліктувати.

Ідея неповноцінності входить тільки тоді, коли трапляється відмова від самого себе. Це стається в ранньому віці, коли дитина починає порівнювати себе з іншими дітьми, коли батьки, вчителі, вихователі провокують дитину на таке порівняння, показуючи, що «Вовочка кращий, за тебе — він охайний, а ти неохайний. Він відмінник, а ти трієчник, він посидючий, а ти ні».

Дорослі, виховуючи дитину на порівнянні і показуючи їй, що «інший хороший, а вона погана», роблять її невротиком. Поки її розум не спрямували певним чином і не сказали, що «та така, а ти не така», вона сама не буде порівнювати, обов'язково хтось повинен її штовхнути в цю безодню. А штовхають всі кому не лінь, тому що порівнюють своїх дітей, показуючи, підкреслюючи спроможність інших дітей, і неспроможність власних. По суті, це неприйняття батьками власних дітей, яке маскується під вихованням. І ось таким чином, зв'язуючи власних дітей з іншими дітьми, з досягненнями інших дітей, дитину прирікають на неповноцінність.

Дитина повноцінна, невинна і простодушна. Їй обов'язково будуть доступні всі її внутрішні багатства, весь її внутрішній потенціал, однак для цього знадобиться час. І у дорослих повинно бути колосальне терпіння, любов і повага до дітей. Діти — це майбутнє, і вони будуть жити в абсолютно іншому світі, в інші роки, в іншому інформаційному просторі.

Але ми відразу робимо дитину невротичною, щоб можна було нею керувати, маніпулювати і володіти. Однак у всьому цьому зникає її унікальність, вона губиться і їй ніколи не пізнати саму себе, свою індивідуальність, свій талант, вона тепер не зустрінеється з собою, якщо не почне своє зростання в свідомості, своє самопізнання.

Людина, дитина, яка розвивається згідно самій собі, буде стверджуватися особливим чином, згідно власної природи. Це стане її задоволенням, вона стане самою задоволеністю. На землі нема задоволених людей тільки тому, що, скільки б людина не трудилася і як б вона не використовувала свій розум, це не зачіпає її серця, її суті.

Викривлення починається дуже рано. Погляд дитини повертають так, щоб вона порівнювала, щоб можна було нею маніпулювати, щоб вона жила увесь час в страху. Виникає неповноцінність, а неповноцінність — це страх, страх зробити що-небудь не так, це невпевненість в собі, це неспівимість, це зніяковілість, це постійна перевірка, чи так ми одягнені, чи так ми виглядаємо. Вся індустрія працює на людину, тому що у неї існує неповноцінність.

На справді мова повинна вестися не про повноцінність, а про цілісність. Нема повноцінності, повноцінність — це претензія.

Є цілісність людини, і людина обов'язково стане цілісною на землі, якщо не зламати її на самому початку, якщо цей бутон не взяти і не зжати в своїй власній руці. Але тоді до дітей потрібно буде підходити з любов'ю, тоді на справді доведеться любити дітей, не піклуватися лише про те, як їх нагодувати, як їх вдягнути і взути — їх потрібно буде любити. Якщо із цілого вибирається лише фрагмент, то ціле зникає і упускається. Саме цілісність дозволяє людині здійснити власне призначення на землі.

Обробивши дані практичного дослідження було виявлено, що комплекс неповноцінності є притаманним студентам незалежно від їх психофізичних характеристик.

Стосовно лікування комплексу неповноцінності можна дати наступні рекомендації: найкращим лікуванням для людей, які страждають комплексом неповноцінності, буде підтримка; ні в якому разі неможна їх критикувати, вбиваючи тим самим присутність духу. Ми повинні дати їм зрозуміти, що вони здатні самотійно протистояти труднощам і вирішувати проблеми свого життя. Це єдиний спосіб змусити людину повірити в себе і це єдиний спосіб лікування почуття неповноцінності.

Але якщо слідувати логіці Е. Фромма то, людство лише тоді вилікується від комплексу неповноцінності, коли кожна людина зможе думати, говорити, відчувати самотійно і без будь-якого стороннього впливу.

Література

1. Адлер А. Про невротичний характер.— Х., 1993.
2. Бодалев А. А. Психология о личности.— М., 1988.
3. Братусь Б. С. Аномалии личности.— М.: Мысль, 1988.
4. Власова Т. А. О детях с отклонениями в развитии.— М.Д973.
5. Зейгарник Б. В. Патопсихология: Учеб. Пособие для студ. высш. учеб. заведений.— 2-е изд., стереотип.— М.: «Академия», 2002.— 208с.
6. Корнев М. Н., Коваленко А. Б. Соціальна психологія: Підручник.— К., 1995.
7. Максимова Н. Ю., Мілютіна К. Л., Піскун В. М. Основи дитячої патопсихології: Навч. посіб.— К.: «Перун», 1996.— 464 с.

ДІАГНОСТИКА УТВОРЕННЯ РІВНЯ ЕМПАТИЧНИХ ТЕНДЕНЦІЙ У СТУДЕНТІВ І КУРСУ

Г. О. Єременко

*Миколаївський міжрегіональний інститут розвитку людини
ВМУРОЛ «Україна» факультет соціально-гуманітарних дисциплін,
І курс, група Пс-11.06, спеціальність «Психологія»*

Науковий керівник: Н. О. Євдокимова, кан. психол. н., доц.

Емпатія, з нашої точки зору, — збагнення емоційного стану, проникнення у відчуття, переживання іншої людини.

Для дослідження проявів цього феномену проведено тестування серед студентів І курсу спеціальностей «Психологія» та «Дефектологія», із застосуванням методики діагностики рівня емпатичних тенденцій В. В. Бойко, що включає 36 запитань на визначення властивостей особистості чи її здібностей. Обробка результатів включає підрахування числа збігів і відповідей з ключем по одній зі шкал:

1. Рациональний канал емпатії.
2. Емоційний канал емпатії.
3. Інтуїтивний канал емпатії.
4. Настанови, що сприяють імпатії.
5. Проникаюча здатність до емпатії.
6. Ідентифікація емпатії.

Оцінки по кожній шкалі можуть варіювати від 0 до 6 балів і вказують на значимість конкретного параметру у структурі емпатії.

Рациональний канал емпатії характеризує спрямованість уваги, сприйняття і мислення людини щодо розуміння сутності будь-якої іншої людини, її стану, проблем і поведінки. Це — спонтанний інтерес до іншого, відкриваючий шляхи емоційного та інтуїтивного відображення партнера.

Емоційний канал емпатії фіксує здатність емпатуючого входити в емоційний резонанс із навколишніми-співчувати. Емоційна чуйність стає засобом входження в енергетичне поле партнера. Зрозуміти внутрішній світ іншої людини, прогнозувати її поведінку, ефективність впливу можливо тільки у випадку, якщо відбулося енергетичне підстроювання до партнера. Співучасть і співпереживання виконує роль сполучної ланки між людьми.

Інтуїтивний канал емпатії дозволяє людині передбачати поведінку партнерів, діяти в умовах дефіциту вихідної інформації про них, спираючись на досвід, що зберігається у підсвідомості. На рівні інтуїції замикаються й узагальнюються різні відомості про партнерів.

Ефективність емпатії знижується, якщо людина намагається уникнути особистих контактів, спокійно ставитись до переживань й проблем навколишніх. Подібні погляди різко обмежують діапазон емоційної чуйності і емпатичного сприймання.

Проникаюча здатність в емпатії розцінюється як важлива комунікативна властивість людини, що дозволяє створювати атмосферу відкритості, довірчості, задушевності. Розслаблення партнера сприяє емпатії, атмосфера напруженості, неприродності, підозріливості перешкоджає розкриттю емпатичного збагнення.

Ідентифікація — важлива умова успішної емпатії. Це вміння зрозуміти іншого на основі співпереживань, постановки себе на місце партнера. В основі ідентифікації — легкість, рухливість і гнучкість емоцій, здатність до наслідування.

Шкальні оцінки виконують допоміжну роль інтерпретації основного показника — рівня емпатії. Сумарний показник може змінюватися від 0 до 36 балів. За попередніми даними, вважають: 30 балів і вище — дуже виский рівень емпатії; 29–20 — середній рівень, 21–15 — занижений; менше 14 балів — дуже низький.

За результатами діагностики зроблено такі висновки: найбільш розвинутий результат — емоційний канал емпатії, на другому місці — інтуїтивний канал емпатії, потім настанови, що сприяють емпатії, та раціональний канал емпатії, що визначає здатність до емпатії, і на останньому місці — ідентифікація в емпатії.

На нашу думку, емпатичні якості залежать:

1. Від сприйняття людиною навколишніх людей;
2. Здатності до самопожертви;
3. Сприйняття;
4. Взірця соціального суспільства.

Ці фактори й обумовили результати тестування у даній групі.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ САМООЦІНКИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

В. Г. Жукова

*Університет «Україна», факультет соціальних технологій
IV Курс, група ПЛ-31, спеціальність — «Психологія»*

Велику роль в виборі життєвої позиції, стилю поведінки та можливості протистояти перешкодам на життєвому шляху, а також у взаємовідносинах з оточуючим світом відіграє самооцінка. Самооцінка являє собою відоме відношення до себе: до своїх якостей, станів, можливостей, фізичним та духовним силам. Вона відображає ступінь розвитку у людини почуття самоповаги, відчуття власної цінності й позитивного відношення до всього того, що входить в сферу її «Я». Тому низька самооцінка являє собою неприйняття себе, негативне ставлення до своєї особистості. Особливе значення формування адекватної самооцінки набуває в умовах ненормативного розвитку. Наявність певного виду дизонтогенеза не змінює сутності генезиса самооцінки, але створює умови (особливості сімейного та шкільного виховання та навчання, умови особистісного розвитку тощо) для появи певної специфіки її формування.

Але при правильній цілеспрямованій організованій корекційно-розвиваючій роботі й своєчасній психолого-педагогічній допомозі даній категорії дітей вірогідність появи негативного само відношення та само оцінювання значно зменшується. В цьому випадку перед дитиною розкриваються великі перспективи оцінити свої реальні творчі здібності, побудувати лінію взаємодії з оточуючими, визначити пріоритети тощо. Тому розробка й організація комплексної діагностики та корекції самооцінки дітей з особливими потребами є для сучасної психології актуальною та значущою науково практичною задачею.

Можна виокремити декілька джерел формування самооцінки, які змінюють значимість на різних етапах становлення особистості: оцінка інших людей; коло значущих інших чи референтної групи; актуальне порівняння з іншими; порівняння реального й ідеального Я; вимірювання результатів своєї діяльності.

Оцінка себе як інваліда, обмеженого в своїх можливостях, має глибокі соціально-психологічні результати. Причинами

появи «комплексу неповноцінності» є почуття «переживання дефекту». Воно закладається в наявності психологічної напруги «бути відмінним від інших». Причинами неадекватного само сприйняття вважається реакція особистості на хронічну психотравмуючу ситуацію, обумовлену усвідомленням своєї обмеженості. Ця тенденція погіршується в умовах негативного розвитку, а саме неправильного сімейного виховання.

Саммерс виділив 5 типів відношення батьків до інвалідності дитини: визнання інвалідності дитини; визнання інвалідності, але відмова від наслідків; гіперопіка; приховане невизнання інвалідності; відкрите невизнання інвалідності.

Дослідники виділяють 3 основні позиції в сім'ї: стурбованість цим станом, бездіяльнісна тривожність, не звертаючи уваги на інвалідність. Як правило, ці позиції визначають стратегію й спрямованість сімейного виховання, що визначають майбутню самооцінку дитини. У зв'язку з цим дослідники виділили наступні типи неправильного сімейного виховання: недооцінка «дефекта» чи його наслідків; гіперопіка, наслідком якої є переоцінка «дефекта».

Великий вплив на формування самооцінки здійснюють умови шкільного життя та виховання. Більшість шкіл для дітей з особливими потребами є закритими інтернатними закладами. Саме ця специфіка з одного боку обмежує можливості соціальних контактів, а з іншого ускладнює участь батьків в житті своєї дитини. Звертають на себе увагу й соціально-побутові умови цих закладів.

Згідно позиції М. Юровського, психологічна особливість дітей даної категорії закладається в тому, що вони фіксовані власним дефектом.

Суславічус А. (1978), Маєвський Т. (1980), А. Гулек (1975) вказують, що для дітей з особливими потребами характерна як переоцінка, так й недооцінка своїх можливостей. Суславічус А. О встановив причини виразливості переоцінювання чи недооцінки себе такі: гіперопіки в школі й в сім'ї; специфіка в формуванні образу «Я» та визначення свого місця в житті; двойственность внутріличностной позиции.

У визначенні тієї чи іншої особистісної позиції вчені виявили 3 пріоритети: позиція межової залежності; активність під натиском; позиція ізоляції, ускладнення в спілкуванні.

ГЕМБЛІНГ: ЗАХОПЛЕННЯ АЗАРТНИМИ ІГРАМИ ЯК ЗАЛЕЖНА ПОВЕДІНКА

О. О. Іщенко

Університет «Україна», факультет соціальних технологій

III курс, група ПЛ-41, спеціальність «Психологія»

Науковий керівник: Е. Г. Ракша, старший викладач

Чи може захоплення азартними іграми стати залежністю? Так, це одна з емоційних залежностей, мабуть, найбільш несолодка для матеріального благополуччя людини і його родини й найбільш корисна для того, хто дає йому «пограти», гра притягає усе більше, хворий скаржитися, що втрачає відчуття часу, взагалі нічого не пам'ятає. Така залежність називається гемблінгом.

Д-р Кастер (Сайег) розрізняє шість типів гемблерів:

1. Професіонал. «Гемблінг — корисна робота», реальний зарібок. Спеціалізація на «справжніх» видах гемблінга (не рідко покер при доброяпорядних ставках).

2. Антисоціальна особистість. «Гемблінг — частина кримінального життя». Нелегальне заробляння грошей, що не завжди означає причетність до гемблінгу. Спеціалізується на призначених видах злочинів або їхньої комбінації, наприклад, злодійство, грабіж, звідництво, торгівля наркотиками й нечесний гемблінг (шулерство).

3. Соціальний, нерегулярно граючий. «Гемблінг — усього лише випадкове проведення часу». Може дозволити собі задоволення пограти (регулярно або періодично) у покер з невеликими ставками або протилежною картковою грою із друзями або родиною. Це — гра заради відволікання, розваги, розслаблення й можливості одержати коротке задоволення. Спокійна відмова від гри, якщо вона неможлива з якихось причин.

4. Соціальний, серйозно захоплений. «Гемблінг — провідне джерело задоволення». Регулярна гра (один або кілька видів) з великою захопленістю й напруженістю. Любить вигравати, проте й готовий до програшу, сподіваючись наприкінці відігратися. Проводить немало часу, граючи, проте, як правило, уважний до родини й друзів, може розумно включитися в їхні проблеми й задоволення.

5. Той, що уникає дійсності. «Гемблінг — самий всесильний вид діяльності». Гра — це більше, ніж просто розслаблення, розвага, задоволення й збудження. Під час гри забувається роздратування, напруження, розлади, депресія, нудьга, фрустрація й почуття безцільності, що наповнюють життя.

6. Запеклий/патологічний. «Гемблінг як компроміс бажаної думки й дії». Не може відмовитися або контролювати це бажання заради власного задоволення незалежно від того, якими руйнівними можуть бути наслідки. Гра з наростаючою інтенсивністю й настирливістю. Віддає гемблінгу весь свій незайнятий час, енергію, матеріальні цінності й емоційні сили, доти, поки ця пристрасть не підірве й не заволодіє всім значимим у його житті.

На стійкість і рецидиви не мало змінюваної гемблінг-поведінки вказують меншою мірою п'ять з наведених нижче ознак: 1) заклопотаність гемблінгом (наприклад, цілком поглинений переживанням безповоротної гри й плануванням наступної або думками про те, де дістати грошей на майбутню гру); 2) потреба грати з постійно зростаючими ставками з метою одержання бажаного збудження; 3) повторювані пригнічені спроби контролювати або припинити гемблінг; 4) нетерплячість або роздратування при спробах порвати з гемблінгом; 5) гра, як спосіб піти від проблем або уникнути дискомфорту (наприклад, від почуття безнадійності, провини, роздратування, пригніченості); 6) прагнення «відігратися» після програшу, не рідко на майбутній же день; 7) брехливість стосовно членів родини, терапевтові або іншим людям з метою сховати ступінь своєї причетності до гемблінгу; 8) здійснення протизаконних дій, таких як підробка, шахрайство, крадіжка або розкрадання з метою фінансування гемблінга; 9) ризик втратити або втрата значимих взаємин, роботи, можливості одержати освіту або кар'єри через гемблінга; 10) надія на інших в питанні грошового забезпечення з метою виходу з невиправної фінансової ситуації, що викликана гемблінгом.

Патологічний гемблінг найбільше зрозумілий як синдром, що, будучи багатомірним, природно, не піддається якомусь одному виду лікування. Звідси «мультимодальний підхід» до його лікування, у якому сполучаються психотерапевтичні методи, психофармакологічне лікування, фінансове, педагогічне втручання й самодопомога.

СІМ'Я ІЗ ПСИХІЧНО ХВОРОЮ ЛЮДИНОЮ: ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ

А. О. Караваєва

Університет «Україна», факультет соціальних технологій

IV Курс, група ПЛ-31, спеціальність — «Психологія»

Науковий керівник: Р. Ф. Пасічник, канд. психол. н., д.

Розгляд даного питання є дуже актуальним, оскільки за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, невротиками сьогодні страждає 85 % населення земної кулі, і ця цифра зростає. Якщо за останні 65 років кількість психічних захворювань збільшилося в 1,6 разів, то кількість невротиків — в 34 рази. Сучасна наука розглядає невротизм як деякий пограничний стан між здоров'ям та психічною хворобою, що пов'язана з функціональним, а не органічним порушенням в організмі. До найосновніших симптомів невротизму відносяться зниження працездатності, не властиві людині раніше звуження кола інтересів і т. д. Різко посилюється залежність самопочуття від погоди та барометричного тиску. Погіршується й фізичний стан, спостерігається упадок сил, швидка втомлюваність. Людина стає суєтливою або уповільненою, незібраною, порушується координація рухів, що найбільш чітко видно при виконанні невеликої, але потребуючої особливої уваги роботи, послаблюється статевая потенція.

Що ж робити родині, членом якої є людина з невротизмом або психічним захворюванням? Можна розглянути на прикладі хворих на алкоголізм, оскільки саме він може бути причиною багатьох психічних захворювань. По даним статистики, приблизно 30 % психічних захворювань викликані алкоголізмом. Часте вживання алкоголю змінює реактивність, опір організму і тим самим створює умови, що провокують виникнення багатьох тяжких психічних захворювань, таких як, наприклад, епілепсія та шизофренія. Алкоголь негативно впливає на здатність мозкових клітин утворювати білки та рибонуклеїнову кислоту, якій відводиться більша роль у функціях пам'яті та здатності людини до навчання.

Найбільш важке та саме небезпечне психічне захворювання — це делірій. Хворий бачить різні кошмари, чудовиськ, що йому погрожують. Потім з'являється невмотивований страх,

пугливість, свідомість затуманюється, людина втрачає орієнтацію, не може визначити, де вона знаходиться, не впізнає своїх близьких. Такі хворі нерідко кричать викликаючи на допомогу, намагаються бігти, нападають на неіснуючих ворогів, це навіть інколи закінчується смертельно.

Сім'я, в якій знаходиться така психічно хвора людина повинна негайно вдатися до певних заходів. Якщо при делірії не прийняти своєчасно необхідних лікувальних засобів, хворий може загинути в результаті різкого порушення діяльності органів дихання та серцево — судинної системи. Бувають випадки, коли хворі на протязі багатьох місяців чують певні голоси. Зміст цих слухових галюцинацій частіше за все неприємний, погрозливий або навіть образливий. Де б не знаходився такий хворий, йому здається, що його сварять.

Лікування таких хвороб являються важкою задачею і чим раніше воно почнеться тим більше шансів на успіх. У нашій країні розроблена організаційна система лікування алкоголізму. В тих випадках, коли алкоголізм виражений не різко, лікування проводиться амбулаторно, якщо встановлена більш важка його форма, хворого слід помістити в наркологічний стаціонар.

Лікування алкоголізму передбачає не тільки застосування тих або інших медикаментів, але й психотерапевтичну дію. Головне у лікуванні даної хвороби — це довготривала робота лікарів, психологів представників оточення, близьких направлена на відновлення позитивних соціальних установок, психологічну переорієнтацію основних життєвих цінностей на рішення особистих проблем.

Сучасна медицина має спеціальні дієві методи для боротьби з алкоголізмом. В першу чергу зазвичай назначають медикаментозне лікування, що відновлює діяльність серцево — судинної системи, нормалізує сон. Однак слід пам'ятати, що всі ці медикаментозні речовини ефективні в комплексі з психотерапією, з моральною взаємодією з пацієнтом. Однією з основних умов успішного лікування є перш за все щире бажання вилікування у самого хворого. Тому ефект лікування залежить від того, наскільки глибоко людина усвідомила, що вона страждає на алкоголізм, і що хвороба виліковна тільки при умові серйозного відношення до лікування та суворого самоконтролю.

ПОРУШЕННЯ КОМУНІКАЦІЇ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК

Н. В. Карлюченко

Університет «Україна», факультет соціальних технологій

II Курс, група ПЛ-52, спеціальність — «Психологія»

Науковий керівник: О. М. Кочубейник, канд. психол. наук

Причин часткової або повної втрати слуху багато. Серед них — несприятлива спадковість, ускладнення після менінгіту, скарлатини, кору і навіть звичайного грипу, травми, а також вікова туговухість. Спостерігається зниження і втрата слуху із-за тривалої дії сильних шумів (відоме ослаблення слуху у артилеристів, професійних мисливців, музикантів: гучність звучання ударних і інших інструментів нерідко наближується до больового порогу).

Генетики, які вивчають спадковість глухоти, відзначають, що в гаметах людини в нормі може бути до 50 різних генів, котрі впливають на гостроту слуху. Вірогідність народження глухोї дитини зростає, якщо один з батьків страждає спадковою формою глухоти. Якщо таку форму глухоти виявлено у обох батьків, то вірогідність народження дитини з неповноцінним слухом може перевищити 50%.

«Вростання» нормальної дитини в спільноту представляє зазвичай єдиний сплав з процесами її органічного дозрівання: обидва ряди змін утворюють, по суті, єдиний ряд соціально-біологічного формування особистості. У дефективної дитини такого злиття не спостерігається. Обидва плани розвитку різняться, а причиною розбіжності виявляється органічний дефект, котрий, створюючи відхилення від стабільного біологічного типу людини, викликає «випадання» окремих функцій, недолік або пошкодження органів, більш-менш істотну перебудову всього розвитку на нових підставах і, природно, порушує тим самим нормальний перебіг процесу вростання дитини в культуру.

Глухота як органічний дефект, що розглядається виключно з боку фізичного розвитку і формування дитини, не є недоліком особливо важким. Переважно цей недолік залишається більш-менш ізольованим, а його прямий вплив на розвиток загалом порівняно незначний, оскільки здебільшого не спричинює

надзвичайно складних порушень і затримок в загальному розвитку. Однак німота, викликана цим дефектом, відсутність мовлення та неможливість оволодіння мовою створюють одне з найважчих ускладнень всього культурного розвитку.

Всі зв'язки з людьми, всі моменти, що визначають місце людини в соціальному середовищі, її роль і долю як учасника життя, всі функції суспільного буття перебудовуються. Фізичний дефект викликає свого роду соціальний вивих. Дефект сам по собі ще не є трагедією. Він є тільки приводом для виникнення трагедії. Власне проблеми у розвитку виникають тому, що дитина з порушенням «випадає» з колективу. Схематично цей процес можна представити приблизно таким чином. Внаслідок дефекту у дитини формується низка особливостей, що перешкоджає нормальному розвитку колективного спілкування, співпраці і взаємодії цієї дитини з навколишніми. «Випадання» з колективу та утруднення соціального розвитку, у свою чергу, обумовлює недостатність розвитку вищих психічних функцій, які у нормі виникають безпосередньо у зв'язку з розвитком колективної діяльності дитини. Колектив як чинник «дорозвинення» вищих психічних функцій, на відміну від дефекту як чинника «недорозвинення» елементарних функцій, знаходиться в наших руках.

А тому виявляються необхідними особливі, спеціально створені культурні форми для того, щоб забезпечити можливість культурного розвитку дефективної дитини. Зокрема, натомість звичного звукового мовлення створено дактилологію, тобто пальцеву азбуку і жестикулярно-мімічну мову глухонімих. Процеси оволодіння і користування цими культурними допоміжними системами відрізняються глибокою своєрідністю порівняно зі звичайними засобами культури. Спільним виявляється те, що для людини будь-яка мова стає знаряддям розвитку її уявлень, емоцій, волі тощо. Лише вона уможливорює справжнє мислення: узагальнення і порівняння, думки і висновки, комбінування і розуміння. На жаль, пальцева азбука і жестикулярно-мімічна мова ще не в змозі вповні забезпечити глухонімих людям повноцінність спілкування і включення у суспільство, а тому потребують вдосконалення, що зумовлює актуальність психологічних досліджень, виконуваних у цьому напрямі з тим, щоб штучна мова максимально наблизилася до органічної.

АНАЛІЗ ФЕНОМЕНУ МАРНОВІРСТВА ЯК ПРЕДМЕТА ПСИХОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Т. О. Коленченко

Університет «Україна», факультет соціальних технологій

VI курс, група ПЛП-11, спеціальність — «Психологія»

Науковий керівник: В. В. Кліменко, докт. психол. н., професор

Актуальність вивчення марновірств і марновірності пов'язана з розповсюдженням, що продовжується, в суспільстві різних міфів, забобонів, ірраціональних вірувань і ілюзій, втратою в багатьох соціальних групах природничо-наукових основ світогляду особи. Відмічені явища сприяють тому, що людина перестає розраховувати на розум і логіку при ухваленні рішень, знімаючи з себе особисту відповідальність за наслідки власної діяльності, і багато в чому покладається на волю зовнішніх по відношенню до нього сил, у тому числі і надприродних. У людини незалежно один від одного можуть існувати два види мислення — міфологічне (як безпосереднє джерело марновірств) і логічне (наукове, раціональне, понятійне). У разі домінування міфологічного мислення над раціонально-логічним, науковим мисленням свідомість направлена не на себе, а на зовнішнє по відношенню до людини оточення; внутрішній світ не усвідомлюється або мало усвідомлюється. У міфологічному мисленні немає чіткої межі, що розділяє реальність і суб'єктивні образи. Уявний мир в свідомості марновірної людини зливається в єдине ціле з світом сприйманим.

Аналізуючи марновірство як установку, можна виділити в ній когнітивний, афективно-мотиваційний і поведінковий компоненти. Когнітивним компонентом марновірства є пізнавальні процеси, покликані пізнати і категоризувати незнайомі події і людей, а також забезпечити передбачення можливих наслідків зустрічі з ними і на їх основі збудувати стратегію власної поведінки ним. Афективно-мотиваційний компонент представлений емоційними станами, що переживаються з приводу потенційних небезпечних або бажаних явищ, відображають актуальні потреби людини. Поведінковий компонент марновірств означає здійснення ритуальних символічних дій

(заклинань, молитов, змов і т. п.), покликаних захистити індивіда при появі сигналів загрози, викликати бажану подію або запобігти небажане. Акцентування одного з цих компонентів пропонується нами як критерій виділення відповідних підходів до вивчення марновірств як психічного явища. Представляється можливим виділити три аспекти аналізу марновірств: когнітивний, ефективно-мотиваційний і поведінковий.

Акцентування афективно-мотиваційного аспекту марновірства припускає його розгляд як афективно насиченого психічного явища, що виконує функцію захисту емоційної сфери людини. Л. Леві-Брюль підкреслював емоційний характер колективних уявлень і розглядав страх, надію, жах і відповідні ним потреби як найважливіші елементи колективних уявлень.

Марновірства є механізмом психологічного захисту, самопомога для людей, що випробовують постійний неспокій, на силу переносять стан невизначеності, потребують психологічного контролю, прагнучих бачити речі лише в чорно-білих тонах. Вважається також, що саме по собі марновірство не є признаком дурості, нецтва або людської слабкості, воно може бути властиво людям розумним і утвореним. Причиною живучості марновірств є відчуття здатності контролювати непередбачуваність долі і внесення деякого порядку в тривожну невизначеність життя.

У основі марновірних уявлень лежать різноманітні страхи, часто ірраціональні, нез'ясовні; тому марновірна людина так будує свою поведінку, щоб позбавитися від афективних переживань, що є достатній над ним. Слідуючи прикметам, людина прагне захистити свою самосвідомість і емоційну сферу від зухвалих дискомфорт відчуттів. Афективно-мотиваційний аспект розгляду представляється нам найбільш адекватним психологічній суті марновірств як захисного механізму особи.

У поведінковому аспекті марновірство розглядається як регулятор поведінки і діяльності людини в соціумі (по відношенню до інших людей), в природі (по відношенню до тваринам, рослинам і неживим об'єктам) і в світі створених людиною речей (по відношенню до предметів культури). Упор робиться на реалізації ззовні (у обрядах, ритуалах і т. п.) марновірних уявлень, емоцій і мотивів індивіда.

ОСВІТА ЯК ОДИН ІЗ ГОЛОВНИХ КОМПОНЕНТІВ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

О. А. Коломієць

Університет «Україна», факультет соціальних технологій

IV курс, група ПЛ-32, спеціальність «Психологія»

Науковий керівник: О. М. Кочубейник, канд. психол. н.

Життєдіяльність молодих людей з особливими потребами є однією з актуальних проблем сьогодення, котра набуває всесвітнього масштабу: в усьому світі нараховується понад 200 млн. дітей-інвалідів. В Україні — майже 150 тис. осіб.

Незалежне життя людей з особливими потребами — це насамперед право людини бути невід'ємною складовою суспільства та брати активну участь у його соціальному, економічному та політичному житті. Це — свобода вибору та доступу до праці та освіти, а також духовна і матеріальна незалежність, що надає життєву стійкість та гармонізує існування людини. Великого значення набуває соціалізація людей з особливими потребами.

Соціалізація є процесом становлення особистості, поступового засвоєння нею вимог суспільства, набуття соціально значущих характеристик свідомості і поведінки, котрі регулюють стосунки людини зі суспільством.

Соціалізація особистості є процесом складним, а тому об'єктом дослідження постає не одна чи декілька, а весь комплекс суспільно значущих якостей людини в їхній тісній єдності і взаємодії. Вони охоплюють усю сукупність рис свідомості і поведінки: знання, переконання, працьовитість, культуру, вихованість, прагнення жити за законами краси, фізичну підготовку тощо.

Багато психологів і соціологів підкреслюють, що процес соціалізації триває протягом усього життя людини, однак соціалізація дорослих істотною мірою відрізняється від соціалізації дітей. Зокрема, соціалізація дорослих скоріше змінює зовнішню поведінку, у той час як соціалізація дітей формує ціннісні орієнтації. Крім того, соціалізація дорослих розрахована на те, щоб допомогти людині набути певних навичок, а соціалізація дитини в більшій мірі має справу з мотивацією поведінки.

Ефективність соціалізації людини з особливими потребами суттєво підвищується завдяки такій складовій, як отримання освіти, що додатково забезпечує захист її прав, соціальну рівність та рівні можливості у навчанні. Адже принципові позиції в програмі соціальної реабілітації дитини з інвалідністю, такі, як розвиток особистості загалом і розвиток когнітивної сфери зокрема, спрямовані на її повноцінну інтеграцію у суспільне життя. При цьому освіта є найбільш універсальними та інтегральними засобом соціалізації і становлення особистості. І саме освітній компонент може забезпечити безперервність соціальної інтеграції, адже саме освітня система та система навчання підлягають чіткій стандартизації, що є надзвичайно важливо.

У зміст навчання мають бути введені спеціальні розділи, спрямовані на розв'язання задач розвитку дитини з особливими потребами, які відсутні у змісті освіти однолітка, що нормально розвивається. Так, наприклад, дитина зі значним порушенням зору, слуху чи інтелекту має потребу в спеціальному розділі навчання — «соціально-побутова орієнтації», — де вона навчатиметься правилам елементарної соціальної поведінки, правилам соціальної взаємодії, комунікації, вивчатиме функції різних соціальних служб. Діти з різними порушеннями повинні мати можливість навчатись за спеціальним, індивідуально складеними планами.

Отже, освітня система може стати основою соціалізації людей з особливими потребами, якщо держава буде надавати цьому питанню належну увагу та підтримку.

РОЛЬ ЕМОЦІЙ В ОРГАНІЗАЦІЇ ПОВЕДІНКИ

А. А. Коломієць

Університет «Україна», факультет соціальних технологій

І курс, група ПЛ-62, спеціальність «Психологія»

Науковий керівник: Е. Г. Ракша

Коли людину хочуть зобразити істотою, позбавленою людських якостей, вдаються до двох крайнощів: або представляють її подібною автоматом, роботу, безпристрасно обчислюючому переваги і недоліки свого положення в даній ситуації, або, навпаки, уподібнюють її тварині, яка поводить імпульсивно

і емоційно, безпосередньо реагуючи на події, що відбуваються, без урахування можливих наслідків. І навпаки, коли хочуть додати роботу людські якості, його наділяють відчуттями, здібністю до співчуття і навіть деякою часткою безрозсудності. «Олюднення» ж тварини зв'язується з доданням його поведінці більшої стриманості, розсудливості і цілеспрямованості. Взаємостосунки між відчуттями і розумом, розумом і емоціями є центральною темою всієї світової художньої літератури і драматургії. Людина, здатна на сильне відчуття, на самопожертвування в ім'я любові викликає симпатію. Герой, що опинився у виключно вигідному для себе положенні завдяки своїй холодній, безпристрасній обачності, викликає відчуття неприязні і презирства. В той же час людина стримана, здібна до тверезої оцінки ситуації, незважаючи на охоплюючі його емоції, викликає пошану, так само як у деяких людей з'являється відчуття заздрості до людини, здатної проявляти свої емоції і бажання природно і невимушено.

Психологічна і психолінгвістична науки націлені перш за все на дослідження функцій емоцій в діяльності людини. Не дивлячись на чіткість наукових позицій, стан вивчення психології емоцій, на думку самих психологів, залишається у край незадовільним. Дотепер не вирішена задача побудови цілісної, багаторівневої психологічної теорії емоцій. Це створює певні труднощі для лінгвістів, що звертаються до проблем мовного забезпечення емоцій.

Емоції — психічний процес імпульсної регуляції поведінки, заснований на плотському віддзеркаленні значущості зовнішніх дій, загальна, генералізована реакція організму на такі дії (від лат. «emoveo» — хвилюю). Емоції регулюють психічну активність не специфічно, а через відповідні загальні психічні стани, впливаючи на протікання всіх психічних процесів.

В психічному житті людини емоції виконують безліч різноманітних функцій, загальною характеристикою яких є функція оцінки значущості для суб'єкта тієї або іншої ситуації або об'єктів в їх відношенні до його мотиваційної сфери. У формі емоції суб'єкту предстає ступінь наслідності потреби, у тому числі і ступінь її задоволення до справжнього моменту, в наявній ситуації, а також вірогідність її задоволення в очікуваній

ситуації. З цієї загальної функції емоцій витікають і більш специфічні; функція спонуки, підкріплення, передбачаюча функція, функція диференціюючої і синтезуючої основи образу, функція мобілізації органів дії, функція «аварійного дозволу» ситуації, організуюча функція, комунікативна функція, а також безліч інших функцій, виконуваних диференціальними емоціями, такими як радість, гнів, презирство і т.д.(опис кожної функції)

Емоції проходять загальний для всіх вищих психічних функцій шлях розвитку — від зовнішніх соціально детермінованих форм до внутрішніх психічних процесів. На базі природжених реакцій у дитини розвивається сприйняття емоційного стану оточуючих його людей. З часом, під впливом соціальних контактів, що ускладнюються, формуються емоційні процеси (далі йдеться про емоційні прояви у дітей, формування емоцій).

ПРОБЛЕМА СТРУКТУРИ СЕНСУ ЖИТТЯ ЯК ПСИХОЛОГІЧНОГО ФЕНОМЕНА

М. В. Корж

Факультет соціальних технологій

II курс, група ПЛ-51, спеціальність «Психологія»

Науковий керівник: Е. Г. Ракша, ст. викладач

Якщо виходити з розуміння сенсу життя як особливого, реально існуючого психічного утворення, слід поставити питання про його структуру. Тут слід мати на увазі те, що людині притаманна наявність ряду життєвих смислів. Так, на думку В. Франкла, «сенси — це кожного разу також і конкретний сенси конкретної ситуації, це завжди «вимога моменту»; кожен день і час пропонують нам новий сенси» [Франкл, 1990]. За І. С. Коном, поняття життєвого шляху передбачає єдність багатьох автономних ліній розвитку, які постійно перетинаються, але не можуть бути зрозумілі одна від одної.

Однак при такому розумінні недостатня увага приділяється ієрархії життєвих смислів, вони виступають тут як рівноцінні. Зрозуміло і те, що поряд з великою кількістю «малих» (окремих) життєвих смислів існує «великий», особливий життєвий

смысл. І той факт, що «кожен день і час пропонують нам новий сенс» не означає, що головний сенс життя змінюється з виникненням кожної нової ситуації.

Вивчення проблеми ієрархізованості життєвих смислів тісно пов'язане з науковим доробком В. Е. Чудновського. Автор виходить з того, що в основі структури сенсу життя лежить ієрархія смислів, співвідношення «великих» і «малих» смислів. Особливості «структурної ієрархії» обумовлюють не лише формально-динамічну, але й змістовну характеристику даного феномену. Іншими словами, становлення і функціонування сенсу життя як психологічного феномену визначається не лише змістом «головного сенсу», але й характером його співвідношення з іншими життєвими смислами. Крім того, зі зміною структурної ієрархії змінюється і змістовний бік сенсу життя.

Структура сенсу життя — динамічна ієрархія, в якій час від часу відбуваються зміни. Тому суттєве значення має характер цієї динаміки, виявлення взаємовідношень між провідним і другорядним компонентами даної системи, виявлення характеру їх взаємовпливу та взаємозалежності.

В. Е. Чудновський виділяє деякі типи структур сенсу життя:

1. Структура, яку умовно можна позначити як «конгломерат» життєвих смислів. Це фактично «передструктура», що характеризує початковий етап становлення сенсу життя. Тут можливі два варіанти: а) «мирне співіснування» різноманітних життєвих смислів; б) протистояння життєвих смислів, що взаємодіють між собою і протидіють один одному.

2. «Монолітна» структура сенсу життя. Вона характеризується тим, що провідний компонент ієрархії стає самодостатнім. Він ніби поглинає інші компоненти ієрархії. Сенс життя набуває спрощену однонаправлену структуру. Такий «оголений» сенс життя починає грати негативну роль у становленні особистості.

3. «Авторитарна» ієрархія. Вона характеризується тим, що провідний компонент, залишаючись всередині ієрархії, займає перебільшено пануюче положення у ній, деформуючи її структуру.

4. «Розірвана» структура сенсу життя. Її сутність полягає в тому, що головний сенс, головна ідея відривається від інших

компонентів системи, від конкретних смислів й існує сама по собі.

5. «Номінальна» структура сенсу життя. В ієрархії посилюються компоненти, що суперечать головному сенсу. Останній під їх впливом втрачає свою силу, свою енергетику і фактично залишається «офіційним прикриттям» нового, не адекватного йому, але реально сформованого життєвого сенсу.

6. Структура сенсу життя, що поступово руйнується. У зв'язку з цим доцільно торкнутися проблеми старіння, коли вікові особливості стають все значимішими у житті людини, суттєво визначають її самопочуття та діяльність.

7. Гармонійна ієрархія. Вона характеризується тим, що головний компонент ієрархії, будучи провідним, тим не менше залишається елементом ієрархії. Він не лише впливає на неї, але й відчуває її вплив. При цьому має місце динамічна взаємодія, яка призводить до розвитку, а при певних умовах — і до зміни провідного компонента. Це адекватна структура сенсу життя як психічного утворення.

САМОГУБСТВО ЯК ДЕВІАНТНА ПОВЕДІНКА

О. А. Крамаренко

Університет «Україна», факультет соціальних технологій

II курс, група ПЛ-52, спеціальність «Психологія»

Науковий керівник: Е. Г. Ракша

Проблема суїциду є актуальною як для розвинутих країн, так й для держав з низьким соціально-економічним рівнем життя, що вказує на глибокі корені цього питання. Саме тому вивчення самогубства треба починати не з акту як такого, а з розуміння душевного стану людини, його світогляду, визначальних мотивів тощо. Стверджують, що до суїциду призводить частіше всього втрата значущих відносин з родиною, коханою людиною та інше. У людини з'являється відчуття зруйнованості, відчуження і як максимальна ступінь — втрата сенсу життя. Тому самогубство вивчалася філософами. Для філософії проблема суїциду трансформувалася насамперед у питання: а чи вільна людина у своєму житті та чи вільна вона також у виборі своєї смерті?

Найбільш докладно питання про взаємозв'язок самогубства та свободи волі, самогубства та сенсу життя відображені у філософських роботах А. Шопенгауера, В. Соловйова, А. Камю, В. Франкла, З. Фрейда. Так, наприклад, Альбер Камю — один з представників школи екзистенціалістів — вважав, що «є лише одна по-справжньому серйозна філософська проблема — проблема самогубства. Вирішити, стоїть чи не стоїть життя того, щоб її прожити, — значить відповісти на фундаментальне питання філософії. Все інше — чи має світ три виміри, чи керується розум дев'ятью чи дванадцятью категоріями -другорядне». Датський філософ Серен К'єркегор проблему самогубства відносив до вершин життєвої мудрості. Гіркою іронією сповнені його слова: «Повіся — ти пожалкуєш в цьому; не повісишся — ти і в цьому пожалкуєш; і в тому і іншому випадку ти пожалкуєш в цьому. Таке, милостиві государі, резюме усієї життєвої мудрості...» Отже, самогубство розглядається як надзвичайно складний, комплексний прояв буття людини в усій його багатоплановості.

В медицині самогубство вивчається головним чином у рамках психіатрії (частиною котрої є суїцидологія), медичній психології та судової медицини. Психіатрію, власне, цікавить кілька питань: чи є самогубство наслідком психічного розладу чи воно можливе лише у цілковито здорової в психічному відношенні людини, чи підлягають у відповідності з цим особи, які намагалися покінчити життя самогубством, якому-небудь лікуванню та які ж повинні бути методи та форми профілактики суїцидів? Думки, що самогубство є наслідком психічного захворювання, впродовж тривалого часу дотримувались прибічники психопатологічної концепції, котра однозначно розглядала самогубство як вираження та кінцевий результат психічного захворювання.

Широкого розповсюдження, в зв'язку з впливом на медицину, психологію та культуру в цілому визначних ідей Зигмунда Фрейда, набула психоаналітична концепція, яка трактувала суїцид як наслідок порушення психосексуального розвитку особистості. На думку Фрейда та його школи, потяг до самогубства у підлітків розвивається у зв'язку з аутоеротизмом, задовольняємим онаністичними ексцесами, котрі розглядаються в той же час як принизливий акт, який загрожує тяжкими

наслідками і звідси й виникають ущемленні комплекси та потяги до самогубства.

У відповідності з сучасними вітчизняними концепціями, самогубство розглядається як наслідок соціально-психологічної дезадаптації особистості в умовах переживаємих нею мікроконфліктів. Згідно цієї теорії, самогубство представляє собою один з варіантів поведінки людини в екстремальній ситуації. Суїцидогенний конфлікт та самогубство можуть бути викликані реальними причинами (у здорових осіб), базуватися на визначених патологічних рисах характеру чи бути результатом психічного захворювання. При суб'єктивному відчутті нерозв'язання конфлікту найбільш легким способом подолання цих конфліктів людиною обирається самогубство.

Сьогодні очевидно, що самогубство — проблема міждисциплінарна і повинна вивчатися спеціалістами самого різного профілю. Лікарі, філософи, юристи, соціологи, психологи, педагоги вивчають цю проблему специфічними методами своїх наук, розширюючи наші знання по окремим її аспектам. Але безперечно можна сказати, що синтез наукових результатів, їх комплексне осмислення дозволить з часом вийти кожний з наук на новий виток свого розвитку, а усім разом просунуться уперед у вивченні людини.

МОТИВАЦІЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СТУДЕНТІВ

І. В. Кузнецова

*Університет «Україна», факультет соціальних технологій
VI курс, група ПЛ-11, спеціальність «Психологія»
Науковий керівник: Л. З. Сердюк, канд. психол. н., доцент*

Державною національною програмою «Освіта» («Україна XXI століття») визначені основні шляхи відродження національної системи освіти, серед яких головного значення набувають: підвищення професіоналізму кадрів, формування здатності динамічно реагувати на запити суспільного життя, забезпечення дослідної спрямованості менталітету майбутніх спеціалістів. З метою реалізації провідних напрямів розбудови національної системи освіти, досягнення ефективної професійно-педагогічної

підготовки вчителів, створення інтегральної наскрізної системи виявлення та залучення молоді до наукової діяльності поряд із розв'язанням низки основних проблем методологічного характеру виникає необхідність оптимальної організації навчально-дослідної діяльності студентів.

У дослідницькій діяльності студентів можна виокремити наступні рівні: **1 рівень** — коли творчі і дослідницькі завдання студентам ставляться в ініціативному порядку окремими педагогами (дослідна діяльність в даному випадку розуміється як форма навчальної роботи); **2 рівень** — коли дослідна діяльність розвивається по декількох напрямках і починає створюватися педагогами як підхід до впровадження освітньої діяльності. (Науково-практична конференція в коледжі або участь в науково-практичних конференціях в інших навчальних закладах міста, країнах); **3 рівень** -коли до системи дослідної діяльності підключається наукова установа.

Дослідна робота викладачів розглядається як чинник, сприяючий розвитку навчально-дослідницьких умінь студентів.

Можна використати наступні дев'ять основних функцій дослідної діяльності: пошук тематики; постановку (усвідомлення) теми дослідження; формування ключової ідеї (плану) рішення; вибір, освоєння і реалізацію необхідного забезпечення; реалізацію окремих елементів дослідження (елементів плану рішення); синтез рішення (власне дослідження); оформлення рішення; введення в науковий ужиток, захист і супровід рішення; внутрішній критичний аналіз рішення.

Наукові здібності включають чотири компоненти: інтелект; креативність; наукову кваліфікацію; мотивацію. Проблема мотивації наукової діяльності з'являється тоді, коли людина усвідомила необхідність цілеспрямованого навчання підростаючого покоління і приступила до подібного навчання як спеціально організованої діяльності. Ця проблема є однією з найважливіших в сучасній психології і педагогіці навчання. У ситуації науково-дослідної діяльності взаємодіють два чинники: діяльність дослідження і особистість дослідника. Діяльність дослідження — це процес організації дослідження, предмет дослідження і дослідник. Особистість дослідника — це людина з її науковими запитами, інтересами, потребами і цілями, з якими він вступає в процес дослідження. Тому мотивація

науково-дослідної діяльності складається з двох напрямів роботи: 1) «розконсервовування» мотиваційного потенціалу самого процесу дослідження, та 2) розкриття потенційних можливостей особистості дослідника.

Науково-дослідницьке самовизначення, науково-дослідницький розвиток особистості на всіх етапах навчання здійснюється за допомогою процедур самоаналізу поведінки, психологічних властивостей особистості, свідомої постановки питань науково-дослідницького розвитку, кар'єрного росту в майбутній професійній діяльності тощо. У зв'язку з цим, вирішальне значення має розвиток різних взаємозалежних умінь мотиваційного компонента науково-дослідної самосвідомості особистості, зокрема таких, як: аналіз внутрішнього зв'язку системи «потреба — мотив — ціль». Переформулювання суб'єктної системи потреб і мотивів відповідно до соціального замовлення; усвідомлення нової суб'єктної системи потреб і мотивів як особистісно значимих; незалежність від референтної групи в суб'єктному плані; досягнення в процесі самоактуалізації самототожності і високого рівня майстерності. Крім того, одним з найважливіших висновків, до якого ми дійшли у результаті проведеного дослідження є те, у студентів зі спрямованістю до науково-дослідної діяльності спостерігається особистісна спрямованість на діяльність, завдання та їх вирішення, що є головним мотивуючим чинником до науково-дослідної діяльності.

ГОЛОВНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

В. В. Лабенська

Університет «Україна», факультет соціальних технологій

IV курс, група ПЛ-32, спеціальність «Психологія»

Науковий керівник: О. М. Кочубейник, канд. психол. н.

Сутнісною характеристикою особистості є її людська гідність, базована на глибоко поважному ставленні до іншої людини, суспільства (соціальних груп тощо), природи, Бога. Такі дії мають характер добродіяння — «повинного», а не просто можливого. Людина з обмеженими можливостями підтверджує

і реалізує гідність своєї особистості саме за рахунок того, що її ставлення до морального обов'язку не тільки передує іншим мотиваціям, а стає провідним принципом життя. Якщо інші люди ще можуть дозволити собі певну «слабинку», то людина з певними потребами й відрізняється від них саме особливим ставленням до морально «повинного». Такий «компенсаторний» зв'язок належного й реального, на наш погляд, є засадою становлення особистості студента з особливими потребами.

Зразкове, навіть героїчне здолання будь-яких труднощів (перешкод на шляху виконання своїх навчальних, наукових, громадських, товариських та інших завдань-обов'язків) є вихідною засадою не тільки реального успіху досягнення мети навчання, а й психологічної переваги, моральною запорукою рівноправного статусу такого студента в колективі. Морально-психологічні переживання стають базовими для самоусвідомленого ствердження себе як звичайної особистості. Саме так знімається можливий комплекс, пов'язаний з недоліками, що спричиняють особливі потреби.

Особливості студентської життєдіяльності надають специфічного характеру реалізації такими студентами гуманістичних орієнтацій. Головні з них — свобода, справедливість, солідарність, чесність, порядність — спонукають студента з особливими потребами завжди орієнтуватися, за словами І. Франка, «не на ближні потреби свої або чужі, а на дальні». У такий спосіб долаються людські слабості і реалізується прагнення до високоморального ідеалу. Підкреслимо, що нехтування буденним, звичайним — «людським, занадто людським» (Ф. Ніцше), є неприпустимим. Ніщо людське не має бути зневаженим. А максима моральної волі студента завжди буде його характеризувати як людину — особистість, якщо ані він сам, ані інші, ані суспільство загалом не будуть використані як засіб для досягнення кінцевої мети.

Завдяки такій ціннісно-зорієнтованій повсякденній поведінці, коли морально-вимогливе ставлення до себе стало рисою характеру, долається первісний компенсаторний елемент становлення особистості студента з особливими потребами. Його «особливі потреби» не тільки перестають бути вадою, навпаки, вони певною мірою перетворюються на фактор моральної досконалості, на суттєвий момент привабливості: люди навколо

перестають дивитись на такого студента як на об'єкт милосердя чи співпереживання, а ставляться як до «взірця». У такій, олюдненій самим же студентом з особливими потребами, системі інтерсуб'єктних відносин, його особистість впевнено набуває найвищого екзистенціалу, тобто цілісності людського існування, коли в особистості за словами, М. Хайдеггера, гармонічно з'єднуються небо і земля, Бог і смерть.

Необхідно підкреслити, що такого ґатунку моральний індивідуалізм не має нічого спільного ні з егоїзмом, ні з відстороненістю, ні, тим більше, з будь-яким проявом жалю до себе, заздрощів до інших, які не мають «особливих потреб». Головне в становленні особистості такого студента — це психологічно відчувати себе звичайною людиною, морально-вимогливо ставитись як до себе, так і до інших.

ОСОБЛИВОСТІ КУЛЬТУРНО-ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЮНАКІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

А. В. Литвиненко

Університет «Україна» факультет соціальних технологій

VI курс, група ПЛ-11, спеціальність — «Психологія»

Науковий керівник: О. М. Кокун, док. психол. наук, доцент

У Законі України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» зазначено, що серед основних принципів соціальної політики є повага загальнолюдських цінностей, прав людини і народів України; безпосередня участь молоді у культурному житті і відповідальність держави за створення умов для самореалізації кожної особистості

У контексті цих положень особливої гостроти набувають питання педагогічного забезпечення культурно-дозвіллевої діяльності.

Педагогічне забезпечення процесу організації культурно-дозвіллевої діяльності інвалідів юнацького віку розглядається як система зовнішніх стимулів, що сприяє створенню внутрішніх передумов для самореалізації та самовиховання

Зрозуміло, що культурне зростання особистості можливе лише за умови вільного, повноцінного розвитку людини, коли

її існування перетворюється із підтримки, збереження та відтворення життя — у його активне здійснення.

У зв'язку з цим дослідження наявного рівня сформованості культурних потреб інвалідів юнацького віку проводилося на основі анкетування домінуючих мотивів звернення кожного з них до культурно-дозвілєвої діяльності. Це обумовлюється важливим методологічним положенням про те, що мотивація безпосередньо пов'язана з потребами людини та вказує на спрямованість особистості на конкретну діяльність. Дослідження проводилося у 2005–2006 навчальному році яким було охоплено 40 студентів II, III, IV, V курсів Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна».

Отже, високий рівень сформованості культурних потреб зафіксовано у респондентів які, відповідаючи на запитання анкети, вказали на мотив комунікативної орієнтації та мотив самореалізації.

До середнього рівня відносять тих респондентів, хто при виборі домінуючого мотиву вказав на відпочинок, розваги та емоційну розрядку.

До низького рівня прираховують тих, які не змогли вибрати домінуючий мотив, що свідчило про несформованість у них культурних потреб.

Застосування включеного спостереження за культурно-дозвілєвою діяльністю інвалідів дає змогу виявити стан сформованості таких інтегральних якостей та властивостей, як: відповідальність, самостійність, ініціативність, творчість. Саме ці компоненти дії є якісними характеристиками діяльності, і, таким чином, якісними показниками соціально-культурної активності.

Аналіз культурно-дозвілєвої діяльності підкреслив відповідність та певну залежність між рівнем сформованості культурних потреб та характером діяльності. Так, у тих інвалідів юнацького віку, чиї культурні потреби сформовано на високому рівні, виявляється більш високий рівень сформованості таких якостей, як відповідальність, самостійність, ініціативність, творчість. Низькі ж показники за цими якостями свідчать про низький рівень сформованості культурних потреб.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що завданням педагогічно-організованої культурно-дозвілєвої діяльності

є формування соціокультурної активності, яку ми розуміємо як інтегративну якість, як цілісне утворення, що включає природні особливості індивіда (здатність до мислення, адаптивність організму), а також соціальні (здатність виконувати соціальні ролі, соціальна адаптація) та культурні (свобода, гуманність, творчість) якості особистості. Це можливо лише за умови створення спеціально підготовлених творчих завдань, конкурсів, вікторин, ігор, що б сприяли розвитку у молодих людей емоційно-вольової, інтелектуальної та почуттєвої сфери. Поступово формувався б творчий підхід до власного життя, культурні потреби, інтереси та смаки.

ПСИХОЛОГІЯ КОЛЬОРІВ

Ю. В. Лознюк

*Університет «Україна», факультет соціальних технологій
III курс, група ПЛ-41, спеціальність «Психологія»*

Багато із нас в дитинстві розважалися тим, що прикладали кольорове скло до очей: ось синє скло — світ стає серйозним, суворим, сумним; жовте — мимовільно хочеться посміхнутися, все здається святковим, навіть, якщо день похмурий.

Про те, що ми, люди специфічно реагуємо на кольори, було відомо вже давно. В 1885 році, Ван Гог з захопленням відкрив: «Колір сам по собі щось виражає!». Символіка кожного кольору сягає витоків історії існування людини на Землі. З моменту свого виникнення кольоровий символізм дуже тісно був пов'язаний з магією та релігією. Колір розглядався як атрибут магічних, сакральних, божественних сил, а в певних випадках, як і саме божество. Заглянувши в історію, можна прослідкувати зміни в символізації кольорів від первісних людей до сьогодення. Це дозволить нам виявити схожі та відмінні риси у сприйнятті та символізації кольорів.

Слід зазначити, що виникнення психології кольору пов'язане з ім'ям великого поета Німеччини Й. В. Гете («Вчення про колір»). Праця Гете не втратила актуальності і в теперішній час. На спостереження та висновки Гете про взаємозв'язок кольору та психіки посилалися та посилаються багато видатних вчених та мислителів.

І все ж таки, кожна людина віддає перевагу різним кольорам. Частина з них пов'язана з культурними звичаями та традиціями, кольоровою символікою, інші — з індивідуальними особливостями людини, або з характеристиками кольорових подразників. Не виключене виділення й іншого роду подібних факторів. Так, наприклад, Л. П. Урланцев виділяє п'ять факторів: вторма та адаптація; розміри кольорового зразка; принцип афективного контрасту; фон, на якому пред'являється кольоровий зразок; насиченість та яскравість. Було проведено багато експериментальних робіт, за результатами яких можна вважати енергетичний аспект кольорової дії одним із провідних при формуванні кольорових переваг.

Кожний дослідник, який розглядає проблему кольорів, зіштовхується з відношенням кольорів та емоцій. Емоції та колір закріплені між собою на дуже глибокій основі. Кольори не є знаками емоцій, які здатні асоціативно виражати та викликати те чи інше почуття, вони стоять перед людиною самі, як емоції, точніше, як об'єктивно втілені емоції. Результати праць показують, що колір пов'язаний з емоціями на різних рівнях психічної діяльності людини уже з раннього дитинства. Як вказує В. С. Мухіна, навчання дитини стійким, предметним асоціаціям кольорів, як правило, приводить до стереотипного сприйняття фарб та знижує здатність безпосереднього відчуття кольору.

МУЗИЧНА ТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД БЕЗПОСЕРЕДНЬОЇ РЕГУЛЯЦІЇ ПСИХІЧНИХ СТАНІВ

Я. В. Лях

Університет «Україна», факультет соціальних технологій

III курс, група ПЛ-41, спеціальність «Психологія»

Науковий керівник: Е. Г. Ракша

Музика лікує навіть глухих. І тим, хто не знає імен композиторів, теж допомагає.

Про магічну силу звуку людство знало давно. Спів птахів, ритмічні удари в бубен, ніжне дрижання струн — все це широко використовували знахарі та шамани усього світу. Але

офіційну назву та медичний статус музикотерапія отримала у позаминулому столітті.

Один французький психіатр помітив, що його пацієнтам подобається слухати класичну музику. І не просто подобається: хворі душі стають краще піддаватись лікуванню.

Психіатр поділився відкриттям із зарубіжними колегами. А ті пішли далі і з'ясували, що любимі мелодії не тільки насолоджують слух, а й нормалізують тиск, збільшують силу серцевих скорочень, і взагалі зміцнюють людський організм.

Зараз у Європі фахівців із музикотерапії готують більш як 70 університетів. Недавно такий факультет відкрився у Російській академії музики імені Гнесіних. У нашій країні таким екзотичним лікуванням займаються лише ентузіасти.

У чому суть?

Якщо згадати чому нас учили у школі на уроках фізики, то можна знайти у пам'яті той факт, що звук — це хвиля. При певних обставинах — талант композитора плюс інструмент, плюс дар виконавця-молекули повітря починають коливатись із заданою частотою. Цю частоту вони передають іншим молекулам, а ті ще іншим і нарешті це коливання досягає нас. Першими, звичайно, реагують барабанні перетинки. Але й інші частини тіла не залишаються у стороні. Музика входить в людину через шкіру, проникає в її органи, і змушує їх працювати в новому ритмі. Своєму ритмі.

Турецький марш, або мелодії із «Севільського цирюльника» можна зараз почути буквально на кожному кроці. Добра половина власників мобільних телефонів бажає, щоб чергова важлива бесіда або неважлива балачка розпочиналась із опусів великого композитора. І правильно роблять!

Цілюща дія музики Моцарта викликана тим, що в ній багато високих звуків. По-перше, вони укріплюють мускулатуру середнього вуха, по-друге, звуки частотою більше 3000 Гц викликають найбільший резонанс у корі головного мозку. А це покращує пам'ять і стимулює мислення. Але для серйозних позитивних результатів потрібний хороший запис, або жива музика.

«Правильні» мелодії впливають не тільки на мозок, але й на серце, а ще вони лікують неврози, гастрити, виразку, і хронічні бронхіти.

Вплив музики на наш організм залежить не тільки від її характеру, але й від інструменту, на якому вона виконується. Наприклад, печінці подобаються дудочки, кларнети. Серцю і судинам до душі віолончель та скрипка. Нерви заспокоюються під ту саму скрипку у парі з фортопіано. А статева система радується саксофону.

Про те який стиль музики самий цілющий, сперечаються давно. Одні стверджують: тільки класика. Інші заперечують: аби подобалась пацієнту. Істина, мабуть, як завжди десь посередині.

ОСОБИСТІСНІ УСТАНОВКИ ТА ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ДО ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ

Н. О. Маляренко

Університет «Україна», факультет соціальних технологій

III курс, група ПЛ-42, спеціальність «Психологія»

Науковий керівник: Л. А. Філоненко

Вирішальний вплив на поведінку особистості в конфлікті виявляє вона сама — її потреби, установки, звички, досвід вирішення проблем і моделі поведінки. Все це — суттєвий фактор, який дозволяє попередити розвиток конфліктів, перехід їх в екстремальні і емоційні форми, а також зменшити вірогідність розвитку міжособистісних і міжгрупових конфліктів.

При аналізі конфлікту і виборі адекватних рішень по управлінню цим конфліктом необхідно враховувати типові моделі поведінки особистості в конфлікті. Виділяють такі основні моделі поведінки:

1. Конструктивна. Виявляється у прагненні особистості владнати конфлікт.

2. Деструктивна. Особистість постійно прагне до розширення і загострення конфлікту.

3. Конформістська. Особистість пасивна, схильна поступатися, легко погоджується з точкою зору суперника.

Виділяють такі типи конфліктних особистостей як:

1. Демонстративний;
2. Ригідний;

3. Неконтрольований;

4. Надточний;

5. Безконфліктний.

Під час конфлікту людина вибирає ту чи іншу стратегію поведінки, такі як:

— примушення (супроводжується відкритою боротьбою за свої інтереси);

— вихід (виявляється у прагненні особистості вийти з конфліктної ситуації не вирішуючи її, не уступаючи свого але і не наполягаючи на своєму);

— поступлення (людина не пробує відстоювати свої інтереси і погоджується робити те, що хоче інший учасник);

— компроміс (врегулювання розбіжностей, конфронтацій шляхом взаємного поступлення);

— співробітництво (взаємне задоволення інтересів учасників).

Важливо зрозуміти, що кожний з названих стилів ефективний тільки за певних умов. Треба вміти адекватно використовувати кожен із них і робити свідомий вибір, ураховуючи конкретні обставини. Найкращий підхід визначається конкретною ситуацією.

ПСИХОЛОГІЯ ЕКЗАМЕНУ

Ю. А. Нестерчук

Університет «Україна», факультет соціальних технологій

III курс, група ПЛ-41, спеціальність «Психологія»

Викладена система була створена в 1991 році на основі досвіду різноманітних поколінь студентів і отримала назву «Школа чистого шляху».

Екзамен — це бій. В цьому бою у вас два супротивника : перший і самий небезпечний — це ви самі, другий — екзаменатор. Головне в справі досягнення успіху на іспиті — це правильний настрій. Ваш поганий настрій, ваша невпевненість, ваш страх, відповідним чином вплинуть на вашу відповідь, і обов'язково будуть помітні екзаменатором. Корінням цього страху є ні що інше, як дріб'язкові надії: надія на допомогу сокурсників, надія на поблажливість, надія на шпаргалки та підказки і т. д.

Щоб позбутися будь-якого страху, по-перше, потрібно звільнитися від надій. Слід усвідомити, що ні хто і ні що вам не допоможе, і що ні яких значимих знань у вас немає і вже неможливо заповнити цю величезну прогалину. Звичайно, були випадки, коли людина за одну ніч (як правило під дією певних допінгів) вивчала цілу науку. Але такі подвиги шкідливі для здоров'я. Можна скористатися шпаргалками, але ті, хто це робить стають надзвичайно нервові. Постійний страх, що тебе викриють. Це не значить, що шпаргалками не слід користуватися, — слід, але на них не треба розраховувати. Екзаменаційна ситуація настільки змінна, стихійна, непередбачувана, що нагадує саме життя.

Коли ви вже ні на що не розраховуєте наступає стан справжнього спокою, ви стаєте більш боекздатні, відкриті будь-яким тактичним і стратегічним можливостям. Єдиним чинником між вами і вашим успіхом залишається викладач.

Існує ряд правил для успішної здачі іспиту. Екзаменатор — це, з одного боку, співрозмовник, котрий по тим чи іншим причинам займає позицію запитливого і чекаючого від вас певних відповідей на поставлені питання, а з іншої — людина з людською увагою, людською ерудицією, людським темпераментом, та іншими людськими якостями. Досягнення поставленої цілі можливе завдяки вашим особистим навичкам людського спілкування. Однак, для іспиту існує ряд спеціальних правил, яких потрібно притримуватись у випадку не підготовки до іспиту.

Ось вони:

- не мовчати;
- говорити якомога швидше;
- говорити якомога незрозуміліше;
- Багатозначно;
- не боятися суперечки;
- використовувати любую можливість, щоб розсіяти увагу екзаменатора;
- не погоджуватися з критикою на вашу адресу;
- максимум темпераменту;
- будьте готові згадати те, чого ви ніколи не знали;
- робіть все, щоб екзаменатор не записав у відомість оцінку, яка вас не влаштовує.

Вище згадані десять правил складають мистецтво здачі іспиту, чи мистецтво «Чистого шляху». Кажуть, що той хто досконало оволодів цим, здатен відповісти китайцю на китайському не знаючи мови. Всі ці прийоми можна використовувати не тільки на іспиті, але й у формальному спілкуванні з викладачем, в написанні робіт. Крім того, в реальному житті більшість людей веде себе з вами так, неначе вони є екзаменаторами, а ви екзаменуємі. Мистецтво міжособистісного спілкування дає явні переваги тому, хто їх знає.

ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙМАННЯ МУЗИЧНИХ ТВОРІВ

Ю. Г. Павлік

Університет «Україна», факультет соціальних технологій

II курс, група ПЛ-52, спеціальність «Психологія»

Науковий керівник: О. М. Кочубейник, канд. психол. н.

Психологічні аспекти вивчення закономірностей сприймання музики пов'язані із тим, кожен стиль, кожен стиль і жанр музики характеризується різноманітними установками, фокусами уваги та манерою поведінки слухачів (приміром, рок-концерту та шанувальників опери, відвідувачів джаз-клубів та вечорів симфонічної музики тощо). Такі відмінності можна назвати об'єктивними, оскільки вони обумовлені різною соціокультурною спрямованістю та внутрішньою структурою різних типів музики: адже кожен з них передбачає свого «ідеального слухача», котрому притаманні різні слухові навички. Водночас існують значні індивідуальні відмінності у сприйманні навіть одних і тих самих (або близьких один до одного) стилів та музичних творів: кожен слухач використовує власні стилі сприймання, кожен суб'єктивно інтерпретує, расшифровує зміст музичного твору. Ці відмінності, які можна назвати суб'єктивними, роблять музичне сприймання завжди неповторним.

Різні аспекти сприймання музики привертати увагу науковців Так, В. В. Медушевський говорить про «адекватне сприймання», пояснюючи, що це — «...прочитання тексту в світі

музично-мовних, жанрових, стилістичних та духовно-ціннісних принципів культури. Чим повніше особистість вбирає в себе досвід музичної та загальної культури, тим адекватнішим (при інших рівних умовах) виявляється властиве їй сприймання. Подібно до того як у відносних істинах просвічує абсолютна, в конкретних актах сприймання реалізується та чи інша ступінь адекватності. Адекватне сприймання — це ідеал, еталон досконалого сприймання даного твору, що базується на досвіді всієї художньої культури реального сприймання є міра його адекватності» [1,143].

Можна стверджувати, що «апаратом» сприймання музичних творів виявляються ресурси пам'яті та уваги, можливості слуха та музичного інтелекту, що уможливають узагальнення та систематизацію вхідної інформації. Нині вважають встановленим, що психічні процеси, задіяні в музичному сприйманні, включають в себе весь спектр свідомості: від найпростіших відчуттів до найскладніших операцій музичного інтелекту. У процес музичного сприймання, як було зазначено вище, включаються пам'ять, увага, емоційні переживання, аперцепція та синестезія. Побудувати ієрархію всіх цих психічних процесів, з'ясувати функції кожного із них процесі сприймання є достатньо складним завданням. У процесі такого з'ясування та вивчення можуть виникнути нові категорії, що моделюють процес саме музичного сприймання як особливої художньої діяльності.

Почуття можуть бути передані значно повніше, глибинніше та переконливіше саме крізь музичні засоби, ніж словесні, і саме тому неможливим є повністю адекватне викладення змісту музики. Ця вербальна інтерпретація змісту буде грубою, неповною, приблизною. Але емоційний зміст великого творіння є достатньо визначеним, невизначеним залишається лише його вербальне описання [2].

Талановита музика не передбачає розділення слухачів на вікові категорії. Але всебічне вивчення процесу сприймання музики передбачає звернення і до його вікових особливостей. Адже кожен із вікових періодів має свої особливості (провідний тип діяльності, новоутворення, соціальну ситуацію розвитку тощо). У своєму розвитку людина може відставати, відповідати чи випереджати відповідний віковий період. Вивчення вікових

особливостей сприймання музики надає змогу робити висновки про певні особливості того чи іншого вікового періоду. Експерименти підтверджують дані стосовно самого раннього щабля розвитку сприймання, на якому виступає здатність сприймання загального характеру твору, виділення його емоційного тону. Діти проявляють особливу схильність до динамічних моментів музики, до ритму, до швидкого темпу і до контрастних змін інтенсивності звуку (*forte-piano*). З віком (біля 11–12 років) ця особливість перестає бути домінуючою.[2]

Література

1. Медушевский В. В. О содержании понятия «адекватное восприятие» // Восприятие музыки: Сб. статей. — М., 1980.
2. Самсонидзе Л. С. Особенности развития музыкального восприятия. — Тбилиси: изд-во «МЕЦНИЕРЕБА», 1987. — 68 с.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТКУ Я-КОНЦЕПЦІЇ В ПЕРІОД ЮНОСТІ

І. А. Парасина

*Хмельницький інститут соціальних технологій ВМУРоЛ
«Україна», соціально-гуманітарний факультет,
IV курс, група ПС-41, спеціальність «Психологія»
Науковий керівник: О. А. Новікова*

Наукове пізнання природи людського «Я» і самосвідомості зокрема, має давню історію, оскільки завжди цікавило філософську думку і знаходило конкретизацію в одвічному запитанні кожної психічно здорової особи: «Хто Я?». Самосвідомість — визначальний конструкт утворення внутрішнього світу людини, котре полягає у сприйнятті нею численних образів самої себе у потоці найрізноманітніших ситуацій соціальної взаємодії та поєднанні цих образів у цілісне узагальнене уявлення — бачення себе у форматі Всесвіту.

Я-концепція, як і все інше у символічному оточенні, конструюється шляхом вибіркового сприймання та уявлення. Жодна людина не спроможна відчувати повний спектр імпульсів, який функціонує всередині її тіла. Вона вибірково

реагує на зовнішні сигнали у різний час залежно від того, чим займається. Психіатри неодноразово довели, що люди не завжди хочуть знати правду про власні тенденції поведінки, а частину своїх, здебільшого неприємних, імпульсів проєктують на інших людей [1, С. 96–97].

У ситуації ототожнення себе з іншими, кожен із нас реагує так, немов погано виконує це сам. Тому на формування Я-концепції відчутно впливають вікова група, стать, етнічна належність і соціальний статус людини, через які вона себе визначає.

Високі ідеали, ненависть, схеми помсти чи жагуче бажання досягнути вищого соціального статусу — все це стає реально можливим тому, що люди не задоволені своїми уявленнями про себе.

Процес розвитку Я-концепції юнака чи дівчини впливають різноманітні чинники, що пов'язані із зміною соціальних ролей, необхідністю прийняття самостійних рішень, докорами дорослих щодо неналежної самодостатності, вибором ціннісних орієнтацій, друзів, професії, смисложиттєвим самовизначенням і, зрештою, статевим дозріванням. Юнаки і дівчата у віці 16–19 років постійно прагнуть виділитися серед своїх однолітків через власні значущі досягнення, а також демонструвати дорослість у поведінці. На їхню думку, це допоможе їм успішно досягнути ідентичності. Головною подією дорослості тут є здобуття рівня генеративності як спроби увічнити себе шляхом внесення чогось довгочасного і значущого в навколишній світ. Тому юні особи часто прагнуть досягнути генеративності за допомогою раннього створення сім'ї, продуктивної роботи, придбання автомобіля, необдуманих учинків тощо.

Психоаналітичний і соціально-психологічний підходи доводять фактично одне: пора юності спричиняє зміни у самосприйнятті кожною особистістю свого Я-образу, самооцінки і поведінкових дій.

Юнаки формують позитивну Я-концепцію у тому разі, коли відчують свою самостійність і компетентність у процесі діяльності, а дівчата — коли здатні виявляти душевне тепло, чарівність, ніжність тощо. Тому реальним підґрунтям становлення Я-концепції у дівчат виступають міжособистісні взаємостосунки, а у юнаків — створення власної індивідуальності [4, С. 121–123].

У віці від 17 до 18 кожен оцінює себе уже з погляду внутрішніх стандартів. Тобто у період пізньої юності роль і вплив значущих людей на становлення знижується. Великого значення набуває проблема зайнятості, щоденної продуктивності обраних занять. Адже робота чи навчання у ВНЗ — це невід’ємна частина позитивного збагачення Его-ідентичності і самооцінки юнака та дівчини. Тому прагнення бути зайнятими у тій чи іншій сфері — підґрунтя подальшого самовизначення й самоствердження поведінкових дій і вчинків.

Отже, на розвиток Я-концепції людини, починаючи від раннього дитинства й упродовж усього життя впливають внутрішні та зовнішні чинники, які яскраво виражені в юнацькому віці.

Література

1. *Гуменюк О. Є.* Психологія Я-концепції: Монографія. — Тернопіль: Економічна думка, 2002. — 186 с.
2. *Маноха І. П.* Психологія потаємного «Я». — К.: Поліграфкнига, 2001. — 448 с.
3. *Столин В. В.* Самосознание личности. — М.: МГУ, 1983. — 284 с.
4. *Фурман А. В., Гуменюк О. Є.* Психологія Я-концепції: Навч. посіб. — Львів: Новий Світ. — 2000, 2006. — 360 с.
5. *Эриксон Э.* Идентичность: юность и кризис: Пер. с англ. — М.: Прогресс, 1996. — 344 с.

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ

Т. В. Полив’яна

Університет «Україна», факультет соціальних технологій

III курс, група ПЛ-42, спеціальність «Психологія»

Науковий керівник: Л. А. Філоненко

У рамках психологічних теорій компетентність у спілкуванні розуміється: 1) як складне утворення, що включає знання соціально-психологічних факторів і уміння використовувати їх у конкретній діяльності, розуміння мотивів, інтенцій, стратегій поведінки, фрустрацій, як своїх власних, так і партнерів по спілкуванню, уміння розібратися у групових соціально-психологічних проблемах, осмислення можливих перешкод на шляху до взаємного порозуміння, оволодіння технологією та

психотехнікою спілкування; 2) як система внутрішніх засобів регулювання комунікативних дій; 3) як заснована на знаннях, чуттєвому досвіді та вільному володінні засобами спілкування здатність особистості орієнтуватися у ситуаціях спілкування; 4) як складне утворення, що включає пізнавальний, емоційний та поведінковий компоненти; 5) як певна інтегральна характеристика спілкування, у якій опосередковано виражаються морально-світоглядні установки особистості, її загальна та професійна спрямованість, рівень комунікабельності.

Виділяють такі складові компетентності у спілкуванні: знання в сфері психології особистості, групи, спілкування; уміння та навички спілкування; корекція і розвиток установок, необхідних для успішного спілкування: здатність адекватно і повно сприймати і оцінювати себе та інших людей, а також взаємини, що виникають між людьми; корекція та розвиток системи ставлень особистості. Комунікативна компетентність завжди набувається у соціальному контексті. Основними факторами, що детермінують її розвиток, є життєвий досвід людини, її загальна ерудиція, мистецтво, спеціальні наукові методи.

Для розуміння сутності комунікативної компетентності певне значення мають дослідження готовності особистості до спілкування, які засновані на використанні інтегрального поняття «готовність» для інтерпретації емпіричних даних.

Існує співвідношення комунікативної компетентності і комунікативних здібностей особистості. Компетентність при цьому трактується як домінуюча форма активності особистості, сформованість відповідних навичок та вмінь, ступінь освоєння певної діяльності. Здібності ж характеризуються як потенційні можливості та задатки, від яких залежить швидкість, якість і рівень сформованості відповідної компетентності.

Комунікативна компетентність інтерпретується як здатність людини встановлювати та підтримувати необхідні контакти з іншими людьми. До її складу входить певна сукупність знань та умінь, що забезпечують ефективний перебіг комунікативного процесу. Комунікативна компетентність розглядається як ступінь задовільного оволодіння певними нормами спілкування, поведінки, як результат научування, засвоєння соціально-психологічних еталонів, стандартів, стереотипів поведінки, оволодіння «технікою» спілкування.

До складу компетентності слід віднести когнітивні (орієнтованість, психологічні знання і перцептивні здібності), виконавські (уміння і навички) і емоційні (соціальні установки, досвід, система ставлень особистості) компоненти.

Комунікативну компетентність — заснована на знаннях та чуттєвому досвіді здатність орієнтуватися у ситуаціях професійного спілкування, розуміти мотиви, інтенції, стратегії поведінки, фрустрації, як свої власні, так і партнерів по спілкуванню, рівень освоєння технології та психотехніки спілкування.

Відповідно до змісту, форм та функцій спілкування, комунікативна компетентність має охоплювати такі сфери: компетентність у здійсненні перцептивної, комунікативної та інтерактивної функцій спілкування; компетентність у реалізації, насамперед, суб'єкт-суб'єктної взаємодії з партнерами по спілкуванню; компетентність у розв'язанні як продуктивних, так і репродуктивних задач спілкування; компетентність у реалізації як поведінкового, операційно-інструментального, так і особистісного, глибинного рівня спілкування.

Визначальну сторону комунікативної компетентності у сучасних умовах становить компетентність саме у суб'єкт-суб'єктному спілкуванні, саме у вирішенні продуктивних задач, саме в оволодінні глибинним, особистісним рівнем спілкування з іншими людьми.

САМОВИХОВАННЯ РЕГУЛЯЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Ю. Присяжнюк

*Івано-Франківська філія, кафедра «Видавнича справа та редагування»
II курс, група ВС 21, спеціальність «Видавнича справа та редагування»
Науковий керівник: Л. І. Березовська, канд. пед. наук., доцент*

Важливою проблемою суспільства є підготовка випускників шкіл до самостійного життя та праці у сучасних умовах суспільних відносин. Перед психолого-педагогічною наукою стоїть завдання створення таких технологій, які б підвищували рівень соціальної адаптації випускників.

Успішність соціальної адаптації випускника залежить не тільки від наявності знань, умінь і навичок, а й від того, наскільки

зрілою є його особистість, наскільки він усвідомлює власні якості, здібності, потреби, наскільки він є спроможним використовувати сильні сторони свого «я» і справлятися зі своїми недоліками.

У загальній педагогіці проблему самовиховання досліджували А. Я. Арет, І. Г. Бухуленшвілі, В. М. Галузинський, Д. М. Гришин, А. К. Громцева, О. Г. Ковальов, Я. І. Колдунов, О. І. Кочетов, В. Д. Лутинський, М. П. Масленнікова, Л. І. Рувінський, В. О. Сухомлинський, Л. О. Ярова та ін.

Дослідження цих та інших учених присвячені формуванню у студентів внутрішньої готовності до самовиховання, стійкої мотивації до роботи над собою.

Особливу роль самовихованню в становленні особистості надавав В. О. Сухомлинський, який вважав, що виховання має спонукати молодь до самовиховання, яке є вищим етапом навчально-виховного процесу.

Отже, самовиховання виникає в результаті усвідомлення себе як особистості. Порівняння себе з ідеалом та з іншими допомагає визначити, які особистісні риси влаштовують людину, з якими вона буде боротися, яких прагнутиме набути.

Усвідомлення власної особистості, порівняння себе з іншими формує самооцінку, породжує появу прагнення проявляти у поведінці ті якості особистості, які вважаються цінними, що пов'язано зі спробами самовиховання (Л. І. Божович, Л. С. Славіна, І. І. Чеснокова).

Формування більш чи менш стійкої самооцінки через самопізнання поступово включається в процес управління поведінкою. Безпосереднім компонентом цілісної системи управління поведінкою учнів підліткового віку є воляова саморегуляція (І. І. Чеснокова) [3:66–70]. Хоч прагнення до самовиховання виникає як у вольових, так і у слабовільних учнів, але успішніше над самовихованням працюють зібрані, цілеспрямовані вихованці, що не виключає появи такої потреби і результативного її задоволення у менш організованих учнів (Л. І. Рувінський, Л. А. Шаєва) [1:15].

І. Д. Бех, О. І. Кочетов, С. Л. Рубінштейн доводять необхідність достатнього рівня розвитку волі для того, щоб людина змогла керувати власною особистістю. Зокрема, як відзначає І. Д. Бех, «воля нічого іншого не представляє, як оволодіння собою» [2:36].

Отже розвиток вольової поведінки має велике значення для правильного формування особистості.

Література

1. Арет А. Я. Очерки по теории самовоспитания.— Фрунзе.: Изд-во Киргизского ГУ, 1961.— С.15–18.
2. Божович Е. Д. Психологические особенности развития личности подростка.— М.: Знание, 1979.— 39 с.
3. Чеснокова И. И. Проблема самосознания в психологии / АН СССР: Ин-т психологии.— М.: Наука, 1977.— 143 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ВПЛИВУ ТЕЛЕПЕРЕДАЧ НА ГЛЯДАЧІВ

О. О. Прокопенко

Університет «Україна», факультет соціальних технологій

I курс, група ПЛ-62, спеціальність «Психологія»

Науковий керівник: Е. Г. Ракша

Оскільки телебачення в минулому ХХ і нинішньому ХХІ столітті відіграє дуже велике й важливе значення, було вирішено вивчити такі питання: як впливають телепередачі, що транслюються по телебаченню, на глядачів.

Щоб зрозуміти ці механізми впливу необхідно зрозуміти які взагалі бувають впливи на свідомість людини.

На початку роботи наведено, які бувають методи психологічного впливу, а також (як виявилось) існують «варварські» методи психологічного впливу, а також подані різні види цих дуже схожих методів.

Як, завдяки таким психологічним процесам як: увага, увага, пам'ять, йде маніпуляція зі свідомістю людини. Маніпулювання також може проводитись через емоційний вплив, такий як: страх, кризові ситуації, катастрофи, криваве насилля тощо, і люди зовсім не усвідомлюють, яким чином ними маніпулюють. На превеликий жаль сучасні батьки дуже мало приділяють уваги своїм дітям, їх належному вихованню, і внаслідок утворену «прірву» діти заповнюють телепрограмами, як правило неякісними, і тоді телебачення стає «третім» батьком для багатьох дітей і підлітків.

Виявлено вплив пасивного споглядання реклами, що вставлена між програмами, фільмами, і, як наслідок може обмежити критичне мислення серед підлітків й стимулює агресивну поведінку, що ми всі спостерігаємо кожен день на вулиці, в транспорті, на роботі .

Наведено дослідження, що проводилось Фондом Дейла Карнегі на протязі десяти років, про вплив кримінальної хроніки з екрану.

Прототипом сучасного глядача може вважатись «печерна людина», про яких писав ще Платон в своїй роботі «Республіка».

Нажаль, з тих далеких часів в спілкуванні проглядається величезна прірва, і телебачення лише поглиблюють її.

Але телебачення може нести й позитивний вплив. За допомогою телепередач можливо пробуджувати інтерес до читання.

КОНФЛІКТНІ СИТУАЦІЇ В УПРАВЛІННІ ПЕРСОНАЛОМ

А. В. Рибченко

Університет «Україна», факультет соціальних технологій

III курс, група ПЛ-42, спеціальність «Психологія»

Науковий керівник: Е. Г. Ракша

Представники ранніх шкіл управління, у тому числі прихильники школи людських відносин, вважали, що конфлікт — це ознака неефективної діяльності організації і поганого управління. У наш час теоретики і практики управління все частіше схилиються до тієї точки зору, що деякі конфлікти навіть в найефективнішій організації при найкращих взаємостосунках не тільки можливі, але і бажані.

Існують чотири основних типів конфлікту, які проявляються в процесі управління персоналом: внутрішньоособовий конфлікт, міжособовий конфлікт, конфлікт між особою і групою і міжгруповий конфлікт.

Конфлікти можуть виникати також унаслідок орієнтації визначених, перш за все, високостатусних, членів групи на зовнішню референтну групу, що протистоїть в своїх цілях або цінностях даній групі або її керівнику. В даному випадку

людина є як би носієм суперечливої системи вимог і норм, що може провокувати незадоволеність керівника або інших членів групи і розпалювати внутрішньогруповий конфлікт.

Конфлікт може виникнути і унаслідок розриву відносин усередині якої-небудь підгрупи. У випадку якщо решта членів групи не підключатися до конфлікту, він закінчиться частковим переструктуруванням неформальних зв'язків в групі, оскільки члени угруповання, що розпалося, повинні будуть знайти своє місце в інших співтовариствах.

Можливі нормативні групові конфлікти. Вони пов'язані з феноменом групового тиску більшості на меншину, не охочу приймати норми і цінності більшості.

Типовими для групової діяльності є конфлікти між лідерами.

Нарешті, вельми поширені конфлікти між неформальним лідером і керівником групи.

Управління конфліктами — ця цілеспрямована дія по усуненню (мінімізація) причин, що породили конфлікт, або на корекцію поведінки учасників конфлікту.

Існує достатньо багато методів управління конфліктами. Укрупнено їх можна відрекомендувати у вигляді декількох груп, кожна з яких має свою область вживання: внутрішньо-особові, тобто методи дії на окрему особу; структурні, тобто методи по усуненню організаційних конфліктів; міжособові методи або стилі поведінки в конфліктів; переговори; пристосування, поступливість; ухилення; протидія; співпраця; компроміс.

Основа класифікації складають два незалежні параметри: 1)ступінь реалізації власних інтересів, досягнення своїх цілей, 2)рівень кооперативності, облік інтересів іншої сторони.

Разом з деструктивними функціями (руйнування спільної діяльності, погіршення або розпад відносин, погіршення самопочуття учасників і ін.), конфлікт виконує значну конструктивну задачу, оскільки є віддзеркаленням об'єктивних процесів, що відбуваються в різних міжособових взаємодіях. В цілому, конструктивна функція конфлікту зводиться до наступного:

— конфлікт є важливим джерелом розвитку особи, групи, міжособових відносин, дозволяє їм піднятися на нову висоту, розширити і змінити сферу і способи взаємодії;

— через відкриту конфронтацію конфлікт звільняє групу від підточуючих її чинників, знижує вірогідність застою і упадку групи;

— конфлікт сприяє розвитку взаєморозуміння між учасниками взаємодії.

— стимулювання до змін і розвитку

САМООЦІНКА ТА ЇЇ РОЛЬ У СТАНОВЛЕННІ ОСОБИСТОСТІ

Ю. В. Рубльова

Горлівська філія, кафедра права

II курс, група ПВ-051, спеціальність «Правознавство»

Науковий керівник: О. Н. Білоног, ст. викладач

Дана робота присвячена такій властивості людської психіки, як самооцінка.

Тема дуже актуальна, тому що останнім часом з'явилося багато книг; різних курсів по психологічному тренінгу, присвячених підвищенню впевненості в собі. Але у суспільстві ж вони мають репутацію як допомоги, тобто — «як розбагатіти й превстигнути по щучому велінню — по моему бажанню». У розрахунок не береться той факт, що їхня затребуваність порозумівається тим, що проблема існує. Життєвий темп росте, а разом з ним внутрішнє напруження й тривога. Вони викликають сумніви в собі і тому гостро встає питання захисту тендітної людської психіки й самооцінки як її елемента.

Зрозуміти — означає наполовину виправити, тому метою даної роботи є розкриття сутності поняття самооцінки й визначення середнього рівня самооцінки в молодіжному середовищі.

Для цього необхідно виконати такі завдання:

- Дати визначення об'єкту дослідження й указати його види;
- Розкрити процес формування самооцінки;
- Привести середньостатистичні дані про проведене анкетування студентів і на їхньому прикладі обрисувати картину дійсного положення нашого суспільства;

- Визначити роль ідентифікації самооцінки;
- Виявити психологічні особливості у діяльності самовиховання.

Якщо перед людиною встають складні проблеми відносин між людьми, пов'язаних з ними власних переживань, йому потрібно зрозуміти внутрішні механізми виникнення цих відносин. А це можливо зробити, тільки зрозумівши всю складність і тонкість психічного миру людини.

Формування й розвиток позитивної самооцінки — це фундамент, на якому повинна будуватися все життя. Дозволяючи ж негативним схемам мислення домінувати в нашому житті, ми формуємо в себе звичку очікування негативних факторів.

Своє життя можна вдосконалити тільки тоді, коли ми самі, а не випадок, запрограмуємо свою підсвідомість і мислення. Отже, формування позитивної самооцінки — головна життєва установка для кожного з нас.

Щоб розуміти людину, необхідно чітко представляти собі дію цих несвідомо складних форм керування особистістю своїм поведінням, звертати увагу на всю систему оцінок, якими людина характеризує себе й інших, бачити динаміку зміни цих оцінок.

Ідентифікація є непоодиноким психічним процесом, а визначною частиною процесу становлення людини у процесі взаємодії. Адже саме соціальна взаємодія є головним чинником, що закріплює у свідомості особи певні риси під час використання набутих соціальних норм, через які людина відчуває себе причетною до професійної або соціальної групи, тобто самовизначенню. За для цього процес ідентифікації повинен відбуватися повною мірою, бо ідентифікація безпосередньою є розумовою операцією, за допомогою якої людина приписує собі свідомо чи ні характеристики певної людини або групи.

Саме тому нездійснена ідентифікація може привести до виявлення кризи професійного становлення, яка впливає на розвиток і стимулює саморозвиток особистості. І для того щоб зрозуміти який вплив має криза професійного становлення на саморозвиток особистості, необхідно зрозуміти поняття саморозвитку.

Будь-які міжособистісні відносини починаються з пізнання людей і самого себе, із правильної самооцінки. Для практичної діяльності як фахівець будь-якого рангу й профілю вирішальне

значення має вміння швидко оцінювати людину, яку ви бачите, особливо вперше.

У даній роботі необхідно розкрити поняття самооцінки як однієї зі сторін багатогранної особистості людини, охарактеризувати її види, а саме завищену, занижену й адекватну, розкрити процес формування самооцінки, що укладається в переході критеріїв оцінки із зовнішнього середовища в підсвідомість людини.

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНИХ ДЕТЕРМІНАНТ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СТУДЕНТІВ ВНЗ

М. О. Рядненко

Університет «Україна», факультет соціальних технологій

VI курс, група ПЛ-11, спеціальність — «Психологія»,

Науковий керівник: О. М. Кокун, док. психол. наук, доцент

Термін «самовизначення» використовується в літературі в самих різних значеннях. Так говорять про самовизначення особистості, соціальному, життєвому, професійному, етичному, сімейному, релігійному. При цьому навіть під ідентичними термінами часто мається на увазі різний зміст. Для того, щоб прийти до достатньо чіткого визначення поняття необхідно із самого початку розмежувати два підходи до самовизначення: соціологічний і психологічний.

Самовизначення особистості — творчий акт, свідомий вибір і затвердження особою своїх позицій у різноманітних життєвих ситуаціях, орієнтир для самоорганізації. Самовизначення — тривалий процес осмислення, перегляду і усвідомлення мети і життєвих орієнтирів.

Проблема самовизначення найбільш актуальна для віку ранньої юності. Діяльність особистості в цьому напрямі є в юності провідною. Саме в цьому віці виробляються життєві стратегії, оцінюються життєві перспективи, формуються життєві плани. І особливо важливу роль грають суб'єктивні уявлення про майбутнє, яку, як показує ряд пропередніх досліджень, у сучасних старшокласників забарвлюється або в «рожеві», або в «сірі і чорні» тони.

У процесі професійного навчання студент проходить два рівні адаптації (прийняття ролей «студента взагалі» і прийняття професійної ролі), звичайно другий рівень досягається тільки на четвертому році навчання, коли можна говорити про формування професійної самосвідомості.

У психологічній літературі професійне самовизначення розглядається як вибір і реалізація способу взаємодії з оточуючим світом і пошуком сенсу в цій діяльності. Перехідний стан економіки зумовив відхилення в системі професіональних цінностей: сучасна людина (особливо молода) з її особистісними особливостями, яка вступає в ринкові відносини, прагне досягти матеріального благополуччя найкоротшим шляхом. Існує сильна мотивація оволодіння «прибутковою» професією, але часто в молодій людини немає необхідних для цього особистісних якостей. Спостерігається також протиріччя між мотивацією вибору професії та можливістю оволодіти нею.

В наших дослідженнях, спрямованих на визначення особливостей формування особистісних детермінант професійного становлення студентів ВНЗ взяли участь студенти I курсу Університету «Україна» кафедри психології (віком 18–20 років) та студенти V курсу Університету «Україна» кафедри психології (віком 21–25 років). Дослідження проводились з використанням «Опитувальника вивчення самоставлення» (В. В. Століна, С. Р. Пантелєєва), методики Т. Єлєрса «Мотивація до успіху»; «Методики виміру ригідності»; «Методики уникнення невдачі» Т. Єлєрса; «Шкали ситуативної та особистісної тривожності» Ч. Д. Сілбергера адапт. Ю. Л. Ханіним; «Методики дослідження рівня домагань» Ф. Хоппе.

Аналіз отриманих результатів надав можливість дійти висновку, що окрім вікових особливостей, які є основним фактором наявних відмінностей розвитку та якісних змін детермінант професійного самовизначення особистості, потрібно зауважити, що паралельно із ними на розвиток зазначених детермінант, суттєвий вплив вчиняє процес засвоєння певних професійних знань, умінь, навичок під час навчання у ВНЗ.

Слід зазначити, що зміна соціальної ситуації розвитку, змісту провідної діяльності, засвоєння нової соціальної ролі, професійної поведінки, перебудова особистості, якісна зміна її самовизначення є результатом переходу особистості від однієї

стадії професійного самовизначення до іншої. Ще однією особливістю переходу від однієї стадії до іншої є виникнення об'єктивних та суб'єктивних труднощів та міжособистісних і внутрішньоособистісних конфліктів.

ДІТИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ: ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ВИХОВАННЯ ТА НАВЧАННЯ

Ю. В. Сняченко

*Університет «Україна», факультет соціальних технологій
IV Курс, група ПЛ-1, спеціальність — «Психологія»*

Визначення поняття — «діти з особливими потребами». Раніше, в Радянському Союзі використовували термін «діти-інваліди» або «діти з вадами розумового розвитку» чи інші подібні терміни. Зараз, згідно із Соломанською декларацією користуються терміном «діти з особливими потребами», куди входять: діти інваліди, діти з вадами розвитку, обдаровані діти, безпритульні діти, діти сироти, діти біженців мігрантів, які мають конфлікт із законом і деякі інші категорії.

У соціальному розвитку дітей з особливими потребами (дітей інвалідів і дітей з вадами розвитку) можна спостерігати два типи перешкод. Перший тип — це певні фізичні, фізіологічні чи психічні розлади дитини; другий — вторинні явища, що полягають у специфічних особистісних утвореннях, пов'язаних із такими почуттями дитини, як власна неповноцінність, відчуженість тощо. Маючи особливі потреби, дитина може бути дезадаптованою в суспільстві.

Об'єктивне ускладнення контактів дитини з особливими потребами призводить до гальмування соціальних установок, вона має занижений фон настрою, схильність до замкненості, підвищену дратливість, негативні тенденції розвитку всіх складників самосвідомості (уявлення про себе, ставлення до себе, саморегуляції).

Велике значення має теорія Адлера, в якій він пов'язує основні рушійні сили розвитку людини з почуттям неповноцінності та його компенсацією. Особливу увагу він приділяє розвитку та вихованню дітей з неповноцінністю органів.

Осіновне, що потрібно зазначити, це те, що, згідно Адлера, нормальний розвиток такої дитини, її адаптація в суспільстві в повній мірі залежить від батьків і їхнього стилю виховання.

Одна із важливих проблем в сім'ї, де росте дитина з особливими потребами, те, що часто в таких родинах увага батьків зосереджена виключно на медичному аспекті розвитку дитини, а про психолого-педагогічну допомогу вони забувають.

Лише «емоційна адаптація» батьків, коли вони всім своїм еством приймають дитину такою, яка вона є може забезпечити дитині позитивне ставлення до самої себе і віру в краще майбутнє.

Проблеми з такими дітьми виникають і у навчанні. Зрозуміло, що саме переважно на плечі педагогів лягає вся складність ситуації, про яку йдеться. Адже їхня увага має бути спрямована одночасно і на дітей, що вчаться за звичайною програмою, і на тих, хто має особливі потреби, і на серйозні психолого-педагогічні проблеми, що можуть виникати. У цьому випадку йдеться навіть не про взаємодію між дітьми, а психологічну атмосферу, яку створює педагог у колективі, де є дитина з особливими потребами.

Основна психологічна помилка педагога полягає в тому, що він протиставляє дитину з особливими потребами іншим дітям і таким чином підкреслює її обмеженість, з одного боку, а з іншого — створює певну нерівність у взаєминах з дітьми. Можливо, це найскладніше — не виділяти дитини, що має особливості в розвитку, цінувати її гідність, ставитися до її особливостей так само, як до особливостей інших дітей (принаймні наскільки це можливо, щоб ніяк зовні не підкреслювати нічийх переваг), аби кожний з них відчував власну неповторність, як і унікальність іншого.

Сьогодні в Україні, на жаль, взагалі відсутня інклюзивна освіта як система, діти з особливими потребами не мають засобів для навчання в загальноосвітніх закладах, а їхні родини змушені шукати додаткові форми залучення до звичайної школи. Лише 27 закладів беруть участь в експерименті по впровадженню інклюзивної освіти, і тільки 20 з них мають більш-менш адекватні умови для навчання дітей з особливими потребами.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

В. О. Скляр

*Кременчуцька філія, II курс, група ПС-21,
спеціальність «Психологія»*

Науковий керівник: І. В. Нухова, старший викладач

Духовне відродження України, оновлення системи освіти є об'єктивною закономірністю суспільного розвитку. На даному етапі розвитку відбуваються корінні зміни, йде пошук шляхів побудови вільної демократичної правової цивілізованої держави. Побудувати таку державу можливо тільки на гуманістичних засадах, вивчивши і скорегувавши свідомість людей [2, с.52]. Останнім часом спостерігається збільшення кількості психологів, які мають спеціальну освіту, але низький рівень морально-етичних якостей.

Психологічною передумовою відповідальності є можливість свідомого вибору певної лінії поведінки. Показовим у зв'язку з цим є те, що вибір може здійснюватися в ускладнених умовах, наприклад, у конфліктній ситуації, де зіштовхуються інтереси окремої особистості, групи людей або колективу [3, с. 89].

Як показує досвід, серед студентів і практичних психологів доволі часто домінує спотворене, із установкою на швидке досягнення результатів, ставлення до психології. Закономірним наслідком є зниження, а в той же час і повна втрата духовності особистості як основи людських стосунків. [4, с.37].

Формування морально-етичної системи, яка лежить в основі особистої та майбутньої професійної відповідальності є одним з найважливіших питань для професійної підготовки студентів-психологів. Підготування майбутніх психологів, котра на сьогоднішній день здійснюється в масових масштабах, іноді не супроводжується психологічним контролем розвитку професійної відповідальності, глибоким та всебічним аналізом етичного та ціннісно-орієнтаційної, сенсоутворюючої сфери особистості [1, с.42]. Вивчення сфери морально-етичних переконань студентів, її формування з початку навчання і до

випуску представляє певний науковий інтерес, що і зумовлює актуальність даної роботи.

Мета дослідження — визначення особливостей формування морально-етичної відповідальності у студентів психологів.

Основним методом дослідження рівня морально-етичної відповідальності студентів-психологів стало письмове опитування за допомогою опитувальника ДРМЕВОП (діагностика рівня морально-етичної відповідальності особистості психолога), розробленого доцентом кафедри загальної і прикладної психології Таврійського Екологічного Інституту (м. Сімферополь) І. Г. Тимощуком. У основу опитувальника покладено адекватну методiku вивчення якостей особистості майбутніх спеціалістів-психологів, який виявляє деякі аспекти відповідальності у потенційних представників даної професії [4, с. 38]. Дане дослідження було використано ДРМЕВОП для визначення особливості формування морально-етичної відповідальності студентів-психологів із 1 по 4 курс, аналіз якого надає можливість виявити індивідуальність особливостей формування відповідальності у процесі навчання.

У даному дослідженні респондентами були студенти 1–4 курсу спеціальності «Психологія» КФ ВМУРоЛ «Україна». Проведення опитування виявило такі результати:

— середній показник у студентів першого курсу дорівнює 20,2 бала, тобто високий рівень морально-етичної відповідальності;

— у студентів другого курсу 17,9 бала — середній рівень;

— у студентів третього курсу 20 балів — високий рівень ;

— у студентів четвертого курсу 18,6 бала — середній рівень.

Студенти 1 по 4 курсу мають достатньо високий рівень морально-етичної відповідальності, це свідчить про те, що ця сфера є достатньо важливою для них. Коливання цього показнику показують у першу чергу те, що передумовою формування морально-етичної відповідальності є індивідуальні морально-етичні якості, принципи, установки, основа яких закладається у процесі індивідуального розвитку і виховання. Рівень морально-етичної відповідальності, який, є основою формування професійних знань студентів-психологів, залишається стабільно високим протягом усього навчання.

Проведення дослідження дозволило проаналізувати морально-етичну відповідальність студентів, їх готовність для майбутньої професійної діяльності, надало можливість студентам замислитися над цими проблемами, усвідомити власні морально-етичні принципи, орієнтації та рівень відповідальності, що сприяє виникненню прагнення до самовдосконалення.

Представляється достатньо перспективним щорічне проведення такого опитування, що дозволить простежити динаміку трансформації морально-етичної відповідальності студентів з початку навчання і до його завершення.

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗАХИСТІВ

О. А. Скрипка

Університет «Україна», факультет соціальних технологій

VI курс, група ПЛ-11, спеціальність «Психологія»

Науковий керівник: О. М. Кочубейник, канд. психол. н.

Відмінності між чоловічою і жіночою статтю вивчаються у взаємозв'язку не тільки з біологічною належністю, але і з психологічними особливостями поведінки чоловіків і жінок. Психологічна стаття є інтегративною особистісною характеристикою, пов'язаною з соціальною адаптацією. Нова категорія «гендер» припускала, що очевидні розбіжності особистісних і поведінкових характеристик чоловіків і жінок не пов'язані напряму з дією біологічних факторів, а опосередковуються специфікою соціальної взаємодії, у котру включені чоловіки і жінки, які володіють суб'єктивним знанням про свої сексуальні ознаки. Іншими словами, ті особистісні риси, котрі в повсякденній свідомості тісно пов'язані з біологічною статтю виникають тільки у певній системі соціальних відносин.

Встановлено взаємозв'язки психологічної статі особистості з низкою інших характеристик: розвитком інтелекту і інтелектуальних здібностей, профілем здібностей, специфікою мотивацій і емоцій. З огляду на останнє сприймаються як природні зв'язки між психологічною статтю і системою психологічних захистів, що у більшості визначають маскулінний або фемінінний стиль поведінки.

Починаючи з раннього дитинства і впродовж всього життя у психіці людини виникають і розвиваються механізми, які традиційно називаються «психологічними захистами». Нині постає питання: чи пов'язані прояви цих захисних механізмів з психологічною статтю людини? Чи співвідносяться вони з маскулінністю і фемінністю?

Якщо розглядати захисні механізми в контексті еволюційної теорії, розробленої Р. Плутчиком, де вони тлумачаться як похідні від емоцій, то можна виявити риси, які є загальними для психологічних захистів і гендерних характеристик. По-перше, обидва явища відіграють важливу роль у соціальній адаптації особистості і пов'язані з емоційною сферою особистості. По-друге, і система психологічних захистів, і гендерна ідентифікація розвиваються з раннього дитинства і діють впродовж всього життя людини.

Психоаналітична теорія важливим механізмом як нормального, так і невротичного, розвитку вважає ідентифікацію, причому нормальною визнається ідентифікація з особою своєї статі. Ідентифікація з особою протилежної статі вважається патогенною, призводить до статево-рольових трансформацій: маскулінізації чоловіків і фемінізації жінок.

Єнікополов С. Н. і Дворянчиков Н. В., а також інші сучасні дослідники роблять висновки, що жорстке слідування статево-рольовим стереотипам маскулінності і фемінності як двом протилежним моделям статево-рольової поведінки негативно впливає на адаптаційні можливості психіки і поведінки як чоловіків, так і жінок. А отже, можна висловити припущення, що використовуються не адаптивні чи примітивні механізми захисту. Нині існують дані, що підтверджують більшу соціальну адаптованість осіб з андрогінними показниками (порівняно з маскулінними чоловіками і фемінними жінками).

Наразі актуальним є дослідження психологічних захистів у осіб з різною психологічною статтю. Виявлення загальних рис і розбіжностей у проявах психологічних захистів у осіб з різною ідентифікацією надасть змогу поглибити уявлення про взаємодію цих двох явищ.

САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ЯК ФАКТОР СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ІНВАЛІДІВ

Г. О. Тіхомірова

Університет «Україна», факультет соціальних технологій

IV курс, група ПЛ-32, спеціальність «Психологія»

Науковий керівник: О. М. Кочубейник, канд. психол. н.

Останнім часом в сучасній українській психології намітилась тенденція актуалізації досліджень, присвячених вивченню адаптації особистості, розробці психокорекційних програм, які сприяють досягненню повноцінного розвитку та самореалізації особистості. Водночас проблема соціально-психологічної адаптації дітей з порушенням здоров'я вивчена недостатньо.

Проблема інвалідів (людей з особливими потребами чи обмеженими можливостями) надзвичайно серйозна, що зумовлено, з одного боку, зростанням кількості людей, котрі мають значні фізичні чи психічні вади, а з іншого — тією обставиною, що матеріальне забезпечення, рівень соціально-моральної захищеності таких осіб, як правило, є надзвичайно низьким. Історичний аналіз проблеми свідчить, що людство пройшло тривалий шлях від ідей фізичного знищення, ізоляції «неповноцінних» до концепції залучення їх до праці і, нарешті, підійшло до розуміння необхідності реінтеграції осіб з фізичними дефектами, патофізіологічними синдромами, психосоціальними порушеннями.

Не можна не сказати, що труднощі інваліда пов'язані не лише з відчуттям фізичного обмеження і дискомфорту, переживанням втрати своїх можливостей, але й «багажем» негативного ставлення, з яким стикається іноді дитина у найближчому оточенні. З інвалідністю найчастіше асоціюється не лише фізична чи психічна неспроможність. Інваліда сприймають як людину, яка потребує значної допомоги і викликає почуття жалю, а це заважає йому включатися у соціальні взаємовідносини. Уникаючи такого ставлення, інвалід спілкується лише з собі подібними. Людина переміщується в особливу соціальну групу, головною ознакою якої є ізолюваність, а домінуючою характеристикою інваліда виявляється «розірваність» соціалізації, що призводить до соціальної бездіяльності, відчуження чи навіть деградації.

Говорячи про самореалізацію як один із факторів соціально-психологічної адаптації, слід зазначити, що з самого початку проблема самореалізації особистості була міждисциплінарною проблемою. У вітчизняній довідковій літературі відсутнє визначення терміну «самореалізація». У зарубіжній психології цей термін мало розроблений, а у довідковій літературі нерідко наводяться досить суперечливі й розмиті його трактування. Слід зазначити, що поряд з терміном «самореалізація», котрий останнім часом все частіше зустрічається в психологічній літературі, використовуються близькі до нього терміни (наприклад, «самоактуалізація» чи «саморозвиток»).

Поняття «самореалізація» використовується в працях таких зарубіжних психологів, як А. Адлер, К. Роджерс, Е. Фромм, А. Маслоу. Аналіз цих праць дає нам можливість сказати, що Я-ідеальне (включає в себе атрибути, котрі людина хотіла б мати, котрі більш за все цінує і до котрих прагне) і Я-реальне (відображає власні характеристики «тут і зараз») є невід'ємною частиною структури цілісного «Я». Розходження між Я-ідеальним і Я-реальним сприяє саморозвитку, самовдосконаленню. Проте значні розходження можуть стати перепорою, оскільки супроводжуються гострим почуттям незадоволення, котре може блокувати і викривляти наміри.

Усвідомлюючи інвалідність як складне соціальне явище, яке включає взаємовідносини між індивідом, що має вади, соціальним контекстом, у якому ситуація відбувається, і значенням, яке їй приділяється, можна передбачити, що проблеми інвалідів можуть вирішуватися настільки, наскільки суспільство готове змінити свої звички й очікування, щоб включити людей, які мають певні відхилення, в соціальне життя.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ ЛЮДЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

А. С. Хенова

*Університет «Україна», факультет соціальних технологій
IV Курс, група ПЛ-31, спеціальність — «Психологія»*

Інваліди є в усіх державах і серед усіх верств будь-якого суспільства. Кількість інвалідів у світі постійно зростає, хоча

причини і наслідки інвалідності можуть бути різними. Такі відмінності обумовлені різними соціально-економічними обставинами та різним ступенем забезпечення державами добробуту своїх громадян.

Термін «інвалід» означає будь-яку особу, котра не може постійно забезпечити повністю або частково потреби нормального особистого або соціального життя через ваду, вроджену чи ні, його чи її фізичних або розумових здібностей. Загальний правовий статус — статус особи, в тому числі інваліда, як громадянина держави, члена суспільства. Правовий статус інвалідів — це система як загальних, так і спеціальних та індивідуальних прав і обов'язків осіб зі стійким розладом функцій організму, що закріплені державою у законах і підзаконних актах. Спеціальний статус інваліда — це додаткові права та звільнення від виконання окремих обов'язків, які забезпечують інвалідам рівні з іншими громадянами можливості в реалізації цивільних, економічних, політичних та інших прав і свобод, передбачених Конституцією України.

Інвалідність пов'язана з біологічними (медичними), соціальними та психологічними чинниками. Інваліди мають ті самі громадянські й політичні права, що й інші особи. Держава гарантує інвалідам дошкільне виховання, здобуття освіти на рівні, що відповідає їхнім здібностям та можливостям. Дошкільне виховання, навчання інвалідів здійснюється в загальних або спеціалізованих дошкільних та навчальних закладах. Професійна підготовка або перепідготовка інвалідів здійснюється з урахуванням медичних показань і протипоказань для їхньої подальшої трудової діяльності.

Здобуття повноцінної освіти, професії є надзвичайно важливим чинником у житті кожної людини, а для інваліда це набуває особливого значення. Опанування молодими інвалідами фахових навичок дає їм можливість соціально адаптуватися, реалізувати свої здібності й поступово інтегруватися в суспільство.

У сфері управління Міністерства праці та соціальної політики України наразі функціонують 5 спеціалізованих навчально-виховних закладів інтернатного типу для дітей-інвалідів. Це єдині в Україні навчальні заклади, що готують фахівців для сфери праці та соціального захисту населення, водночас забезпечуючи

не лише професійну підготовку, а й медичну, трудову, фізичну та соціальну реабілітацію студентів-інвалідів.

При навчанні, професійній підготовці чи перепідготовці інвалідів поряд із загальними допускається застосування альтернативних форм навчання. Обдаровані інваліди мають право на безоплатне навчання музиці, образотворчому, художньо-прикладному мистецтву в загальних навчальних закладах або спеціальних позашкільних навчальних закладах.

Є серйозні недоліки у самій системі організації освіти інвалідів, а саме: відсутність безбар'єрної архітектури; відсутність відповідних санітарно-гігієнічних умов; відсутність відповідної медичної підтримки студентів та учнів; практична відсутність психологів та соціальних працівників; весь навчальний процес, так само як його структурування в часі, відбувається без урахування тих чи інших особливостей послабленого здоров'я інваліда; не вистачає спеціальних меблів.

Забезпечення освітою дітей-інвалідів в Україні перебуває на дуже низькому рівні. Хоча освітні заклади й дають відповідний рівень освіти та можливість студентам-інвалідам реалізувати себе, однак необхідно розширювати мережу таких навчальних закладів по державі зокрема вищих навчальних закладів, оскільки єдиний в Україні вуз такого типу не може такого типу всіх наших дітей-інвалідів, які спроможні набути вищу освіту.

ВІРА У СЕБЕ З ТОЧКИ ЗОРУ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

О. В. Царук

Університет «Україна», факультет соціальних технологій

IV курс, група ПЛ-32, спеціальність «Психологія»

Науковий керівник: О. М. Кочубейник, канд. психол. н.

Люди оцінюють себе позитивно чи негативно. Чим позитивнішими є уявлення людини про себе, тим упевненіше вона почуватиметься. І навпаки.

Проте більшість людей стверджує, що вони не задоволені собою чи своїм життям. Останнє знаходить вираз у найрізноманітніших поведінкових проявах: людина боїться припуститися помилки

в житті; вважає, що неприємні почуття — це результат дії «зовнішніх сил», а не власного мислення; перебільшує зовнішні обставини і «применшує» свої можливості, здібності; сприймає негативну інформацію як підставу для припинення своїх дій замість того, щоб скорегувати їх; часто скаржиться на свої негаразди і «програмує» себе й оточення на поганий настрій та поразки; плануючи справу, часто зосереджується на поразці, забуваючи, що жодна важлива справа не виконувалася людьми без віри в успіх. Отже, загалом, така людина багато часу приділяє турботам про дрібниці, і врешті решт усвідомлює той факт, що її життя складається лише з дріб'язкових справ та подій.

Максуелл Мольц рекомендує для сформування позитивного уявлення про себе використовувати позитивне мислення. З одного боку, змінювати позитивний образ власного «Я» під впливом вдалих вчинків, а з іншого — не дати йому зруйнуватися в разі невдачі. Успіхи підкріплюють Я-концепцію людини, а невдачі виконують корегувальну функцію. Посилюється координація «Я», що фактично означає особисте зростання людини. Отже, позитивне мислення характеризує специфічне ставлення до своїх проблем і проблем людства загалом, а також сприяє їх вирішенню з допомогою конструктивних дій.

Крім того, позитивне мислення дає змогу зібрати свої сили, подолати слабкість і обмеження. Воно спрямувати основну увагу на згоду з собою, зі світом і людьми. Позитивне мислення виявляється марним, якщо воно не призводить до позитивних дій. Думка (або психічна енергія) повинна бути перетворена в дію, або в кінетичну енергію. Кінетична енергія дії зміцнює позитивізм у підсвідомості. При правильному застосуванні цей автоматичний механізм досягнення мети виявляє помилки, змінює курс і веде нас точно до наміченої цілі.

Людина свідомо контролює свої думки (і не дозволяє укорінюватися негативним думкам), емоції (запобігає конкретними діями виникненню негативних емоцій). При цьому вірить у себе, в кінцевий успіх, залишається за будь-яких обставин оптимістом.

Існує переконання, що свідомі думки не мають влади над підсвідомими процесами і механізмами, і для того, щоб змінити негативні переконання, почуття, емоції чи звички, потрібно

неодмінно «копати глибше», втручаючись у сферу підсвідомого. Але підсвідомість функціонує як комп'ютер, який не має своєї «волі». Вона створює необхідний настрій, прагнучи досягти мети, яку людина свідомо визначила. Саме завдяки свідомим роздумам, нехай не завжди логічним, а іноді й далеким від реальності, формуються моделі реагування, і тільки через роздум можна змінити ці небажані навички автоматичних відповідних дій, тобто через свідомо контрольоване мислення.

Негативне мислення породжує негативні життєві обставини, які, в свою чергу, пригнічують мислення. Результатом виявляється безрадісне життя аж до депресії. На емоційному рівні грізні почуття теж роблять внесок у пригнічення духу, що паралізує активність і позбавляє радості життя.

Отже, позитивне мислення — перший крок до того, щоб стати позитивним. Слово «позитивний» означає: стверджувальний, вигідний, сприятливий, надійний, активний, цілком впевнений у собі. І це — справді позитивне мислення. Усвідомлювати силу думки і використовувати цю силу, щоб упевнено досягати своєї мети, — ось що таке, на думку М. Мольца, позитивне мислення. Іншими словами, мислити в правильному напрямку та дотримуватися його свідомо, наполегливо, аж до самого успіху.

МОВЛЕННЯ ЛЮДИНИ ТА ЛЮДИНОПОДІБНИХ МАВП ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

А. І. Черненко

Університет «Україна», факультет соціальних технологій

І курс, група ПЛ-61, спеціальність «Психологія»

Науковий керівник: Е. Г. Ракша

З давніх часів люди мріяли поспілкуватися з тваринами. Вони прагнули навчити пійманих малят людиноподібних мавп розмовляти. Але, на жаль, нікому не вдалося цього зробити. Мавпи не змогли нічого вимовити — тільки кілька незрозумілих слів, їхній словниковий запас неможливо порівняти зі словниковим запасом папуг, що вміють говорити.

У людиноподібних мавп у роті й порожнині зіва немає деяких звуко утворювальних елементів тих органів, що відповідають

органам мовлення людини, тому вони ніколи не зможуть навчитися вимовляти звуки, як людина. Але все таки в людиноподібних мавп існує набір різних звуків, що допомагають виразити емоції, їх не більш 30. Переляк або погрозу мавпи виражають пронизливими, різкими криками; палке бажання — пихтінням; невдоволення — бурчанням; заклик бути уважним — звуком «eee»; радість — вереском. За допомогою цих звуків тварини можуть довідатися про настрій одноплемінників. Жести, міміка, постава — усе це допомагає мавпам розпізнати передану інформацію. Тоді учені вирішили застосувати для спілкування з людиноподібними мавпами мову жестів. Мавпи швидко навчилися «говорити» цією мовою, і тепер із ними можна проводити справжні бесіди.

Відомий учений професор Алан Гарднер прохав свою чотирирічну шимпанзе Уошо мовою глухонімих: «Будь ласка — дай — мені — газету». Маля, перш ніж зробити те, що прохав професор, відповідало: «Будь ласка — дай — мені — яблуко». Воно просило винагороду ще до того, як виконало доручення. Тоді професор попросив дати йому холодильник, що, природно, було нездійсненним для підопічної. І вона відповіла йому жестами, що він дивний, не рушаючи з місця.

Як вже указувалося, матеріалістична зоопсихологія виходить в своєму науковому пошуку з того, що основою і джерелом психічного віддзеркалення є у тварин їх поведінка, «тваринна практика». Якісна відмінність між останньою і практикою людини полягає в тому, що тварини не піднімаються вище за рівень загальної пристосовної наочної діяльності, тоді як у людини вирішальне значення має недоступна твариною вища, продуктивніша форма наочної діяльності — праця. Разом з тим психологічний аналіз конкретних форм рухової активності тварин, структури їх дій, актів їх поведінки, направлених на окремі компоненти середовища, дає чітке уявлення про ті або інші психічні якості або процеси.

Конкретно психологічний аналіз поведінки тварини здійснюється зоопсихологом шляхом детального вивчення рухів піддослідної тварини в ході рішення певних задач. Ці завдання ставляться так, щоб по рухах тварини можна було з найбільшою точністю судити про психічну якість, що вивчається. Одночасно повинні враховуватися фізіологічний стан

тварини, зовнішні умови, при яких проводиться досвід, і взагалі всі істотні чинники, здатні зробити вплив на результат експерименту.

Важливу роль грають в зоопсихологічних дослідженнях і спостереження за поведінкою тварини в природних умовах. Тут важливо прослідкувати зміни, що настають в поведінці тварини при тих або інших змінах в навколишньому середовищі. Це дозволяє судити як про зовнішні причини психічної діяльності, так і про пристосовні функції останньої. Як у лабораторних, так і в польових умовах високорозвинута спостережливість дослідника є найважливішою запорукою успіху його роботи.

Хоча вивчення структури поведінки тварини припускає в першу чергу якісну оцінку його активності, чимале значення мають і точні кількісні оцінки в зоопсихологічних дослідженнях. Це відноситься до характеристики як поведінки тваринної, так і зовнішніх умов (параметрів середовища).

ФОРМУВАННЯ ЕКСПРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ МЕТОДОМ ТАНЦЮВАЛЬНО- ЕКСПРЕСИВНОГО ТРЕНІНГУ

Т. І. Чернюк

Університет «Україна», факультет соціальних технологій

VI курс, група ПЛ-11, спеціальність «Психологія»

Науковий керівник: В. М. Шмаргун, канд. психол. н.

Експресивна поведінка визначається сукупність певних невербальних елементів, якими керується особистість в процесі життєтворчості. Таким чином особистість презентує себе, її ціль — вираження себе, засобом експресії.

Одним із видів експресивної поведінки є танець, в якому спостерігається різноманітність мімічних образів, рухової пластики, своєрідна манера спілкування та індивідуальність кожного.

Соціально-психологічні функції зовнішнього «Я», його представленість іншому і відсутність непрямого бачення експресивного репертуару призводить до появи багатьох феноменів, цікавих для психології вираження, самопред'явлення тощо.

В повсякденному житті, в процесі соціально-психологічного тренінгу, під час занять танцювальною діяльністю, ці феномени стають невід'ємною частиною життя особистості. Експресія людини здійснює глибокий вплив на відношення особистості до себе, до оточуючих, змінюється оцінка власного потенціалу (духовного та фізичного), професійні та особисті досягнення (вікові кризи, кар'єра, любов).

На сьогоднішній день використання танцю є засобом вираження емоцій, зняття психологічного напруження, покращення емоційного стану, стимулювання творчої активності.

З точки зору психологічної науки танець — це текст, який ми розуміємо як сукупність знаків, що мають просторово-часову структуру і що несуть інформацію про стани, риси вдачі і відносини особи. Саме на цьому принципі побудований «новий танець» А. Дункан, який визначається нею як «рух, що досконало виражає дане індивідуальне тіло, дану індивідуальну душу» /6, 184/.

Танець — це складний і багатогранний феномен, який може зрозуміти тільки в єдності біологічного, психологічного, соціокультурного і філософський-космологічного аспектів. Виходячи з цього, танець можна визначити, як:

1. Форму невербального катарсису. З цієї точки зору танець виконує ряд функцій, а саме:

- а) функцію катарсичного вивільнення стримуваних, пригнічуваних емоцій, зокрема — соціально небажаних;
- б) функцію моторний-ритмічного виразу надмірної енергії;
- в) як результат перших двох — функцію саморегуляції.

2. Спонтанні рухи людини, що мають просторово-часову структуру і що виражають всю суть виконавця: його характер, стани, відносини.

За результатами нашого попереднього дослідження на початкових етапах занять танцювальним спортом, студенти оцінюють свої фізичні якості за низькими показниками. Така їх поведінка проявляється в невпевненості в собі. Внаслідок формування певного досвіду змінюється сприйняття власного тіла та підвищується рівень самосприйняття. З досвідом занять спортивними танцями підвищується рівень оцінки власних фізичних властивостей, та зростає показник загальної самооцінки.

Установлено, що однією з передумов формування самооцінки у студентів та оцінки фізичних якостей є усвідомлення тілесного потенціалу та здатності до його саморефлексії. Останній виникає як психічне новоутворення, яке породжується тілесним досвідом взаємодії особистості із особистим та оточуючим світом.

Література

1. *Дункан А.* Моя жизнь. Танец будущего. — М, 1992.
2. *Шкурко Т. А.* Теоретическое обоснование использования танца как средства коррекции отношения в семье // Современная семья: проблемы и перспективы. — Ростов-на-Дону, 1994. — С. 67–68.

ТРИ ТИПИ ЖИТТЄВИХ ПОДІЙ: ВЧИНОК, ВИПАДОК, ЗВЕРШЕННЯ

Д. М. Чудля

Університет «Україна», факультет соціальних технологій

VI курс, група ПЛ-11, спеціальність «Психологія»

Науковий керівник: **О. М. Кочубейник**, канд. психол. н.

Життя наповнене багатьма подіями. Деякі події навіть можна назвати доленосними. Які події трапляються на життєвому шляху людини? Філософ, філолог Михайло Епштейн пропонує цікаву класифікацію подій, з яких складається життя [1].

Він стверджує, що у житті людини можна вирізнити три типи подій. Події, що здійснюються з власної волі, у силу тих або інших прийнятих людиною рішень, можуть бути названі вчинками, оскільки вони задаються самим суб'єктом дії (вибір професії, вступ у шлюб, зміна місця проживання тощо).

Друга категорія подій, прямо протилежна першій, включає випадки, тобто події, у яких людина є не суб'єктом, а об'єктом сторонньої волі, жертвою збігу обставин (аварії, катастрофи, програші й виграші в рулетку й лотерею, несподівані зустрічі та ін.).

Третя категорія — це події, що здійснюються не з волі людини, але й не з волі випадку, а в силу певної закономірності, з якої вчинки людини ведуть до певних випадків у її житті. Події такого типу можна називати звершеннями: в них ніби

завершується та або інша дія, яку людина починала з власної волі, але потім ця дія вийшла з-під її контролю. У звершеннях те, що здійснює сама людина, потім відбувається з нею самою.

Приклади звершень часто зустрічаємо в художній літературі («Євгеній Онегін» О. Пушкіна, «Фаталіст» М. Лермонтова, «Шинель» М. Гоголя). Література взагалі тяжіє до збагнення людського життя як ланцюгу звершень, в якому всі ланки пов'язані, а певний початок призводить до певного кінця. Ця завершеність, неприхильність до розімкнутого й випадкового — з одного боку, до жорстко навмисного й визначеного — з іншого, надають мистецтву літератури особливий інтерес для вивчення людської долі й відрізняють естетичне від емпіричного й логічного.

На відміну від художніх творів, реальне життя повне саме таких окремих вчинків і випадків. Нам досить рідко стає відомо, як озивається в долі людини той або інший вчинок, або з яких причин людина потрапляє в той або інший випадок.

Звершення відрізняються від вчинків і випадків тим, що ніби містять у собі власний початок і кінець і виявляють дію долі. Вчинки і випадки — це теж, по суті, звершення, тільки із загубленими початками й кінцями. Вчинок — звершення з неясним кінцем, а випадок — з неясним початком.

Отже, вчинки й випадки — це лише неповні, однобічні звершення, чиї початки або кінці сховані в часі долі. Щоб зрозуміти закономірності долі, необхідно, насамперед, провести аналіз подій-звершень, у яких визначено зв'язок вчинку й випадку. Якщо в межах окремого життя ми досягнемо закономірності, що управляють долею людини, тоді ми зможемо вказати риси звершення в кожному вчинку, що здійснює людина, і в кожному випадку, що відбувається з нею; простягнути ланки від конкретних життєвих подій до законів долі.

Література

1. Энштейн М. Поступок и происшествие. К теории судьбы// Вопросы философии.— 2000.— № 9.— С. 65–77.

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МОЛОДІ В ПЕРІОД СИСТЕМНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Н. О. Шумакова

*Хмельницький інститут соціальних технологій,
соціально-гуманітарний факультет, II курс, група ПС-21,
спеціальність «Психологія»
Науковий керівник: О. А. Новікова*

Ціннісні орієнтації лежать в основі світогляду людини, її моральних, політичних, естетичних переконань і смаків, визначають її поведінку. Вони є важливим елементом внутрішньої структури особистості, закріплені життєвим досвідом індивіда, усією сукупністю його переживань. Сформовані ціннісні орієнтації — це свого роду «вісь» свідомості, яка забезпечує усталеність людини і проявляється у певному типі її поведінки, в інтересах, потребах, переконаннях.

Теоретико-методологічне обґрунтування поняття цінностей можна зустріти в роботах М. Бердяєва, С. Булгакова, В. Соловйова, В. Розанова, Е. Фромма, В. Франка, Ю. Хабермаса та П. Юркевича. Своєрідний аксіологічний драматизм характеризує філософські роздуми М. Вебера і А. Швейцера, О. Шпенглера і М. Гадамера, Х. Ортега — і — Гассета і К. Ясперса, З. Фрейда і К.-Г. Юнга, Ж.-П. Сартра і А. Камю, Й. Хайзінґа і А. Тойнбі.

Не зважаючи на досить значний обшир наукової літератури, присвяченої аналізу проблем ціннісних орієнтацій молоді, цінність залишається достатньо значимою в історичному і методологічному аспектах. Мусимо зазначити, що і умови, в яких формується духовний світ молоді, стали сьогодні іншими.

Об'єктом нашого дослідження є молодь віком від 17 до 23 років, що навчаються в ХІСТ ВМУРоЛ «Україна».

Оскільки спектр цінностей і ціннісних орієнтацій особистості надзвичайно широкий, ми використовували результати дослідження, які включали два аспекти: а) один з них був спрямований на виявлення характеру духовно-культурних цінностей і ціннісних орієнтацій молоді на сучасному етапі розвитку суспільства; б) другий напрямок — це виявлення об'єктивних і суб'єктивних чинників, під впливом яких відбуваються найбільш суттєві зміни у характері і структурі ціннісної системи молоді.

Отже, ієрархія цінностей і ціннісних орієнтацій індивіда може будуватися за різними основами, але однією з основних є потреби і інтереси людини.

На формування ціннісних орієнтацій молоді великий вплив мають засоби масової інформації. Серед усіх жанрів кінематографу найбільш популярним у молоді є комедія — 41% опитаних, а серед телепередач найбільш популярними виявилися музичні програми — 29%, де переважає поп-музика (42%).

Для 37% респондентів найпривабливішою культурою є слов'янська.

Дотримання здорового способу життя є важливим для 71% респондентів. Щодо поінформованості про засоби і способи безпечного сексу, то 58% опитуваних їх знань їм цілком достатньо. Найрозповсюдженіші страхи серед молоді: це стати інвалідами, прикутими до ліжка (28%), страх захворіти СНІДом (27%), 17% опитуваних бояться стати наркоманами, а 14% респондентів більше за все в цьому житті бояться збожеволіти і стати жертвою якоїсь катастрофи.

Для 24% опитуваних найголовніше в їхньому житті — це бути здоровим, для 18% — створити сім'ю, для 17% пріоритетом в житті є отримання достойної освіти, 13% понад усе прагнуть зробити кар'єру, для 10% опитаних головним в житті все ж є кохання та стосунки з друзями, ну а 8% респондентів понад усе прагнуть знайти своє місце в суспільстві.

На сьогоднішній день найбажанішою професією серед нашої молоді є професія юриста — 32%, 27% прагнуть стати бізнесменами, 23% — лікарями, і 18% — економістами.

Разом з тим чіткої орієнтації у життєвих цінностях переважна більшість молоді поки що немає. Зокрема, відчувається дискомфорт між перспективою обраної професії, суспільними «запитами» на неї, вірніше відсутністю таких запитів з одного боку, і своїми нахилами, здібностями, уявленнями тощо — з іншого. Ускладнює ситуацію вибору цінностей для сучасної молоді наявність атмосфери руйнування усталеної системи ідеалів, відчуттів, орієнтацій і необхідності залучатися до нової системи світоглядних, етичних, політичних цінностей.

Вища освіта є завершальним етапом конституційованих форм навчання. Такою самою вона має виступати і в контексті реалізації культуротворчої функції. Студент, який прийшов в мережу вищої школи, на попередніх стадіях навчальної

діяльності повинен, звичайно освоїти базові знання, уміння та навички людини культурної. В тому числі людини культурно-національної. Вона має орієнтуватися в специфіці українського культурного поля, в історії, традиціях, усталених способах поведінки українства. Молода людина зобов'язана знати основи інтелектуальних, наукових, в цілому духовних досягнень нашого народу в контексті цивілізаційного поступу. Таким чином, буде формуватися не просто представник українського народу, а носій певної культури, транслятор українського з усіма його достоїнствами і проблемними рисами.

Процес освіти для студента повинен постати як причетність його до всього сутнісного, що є в суспільстві. А діяльність освітніх закладів повинна бути інтегрованою з діяльністю інших суспільних інституцій в цьому напрямку.

Розроблена теоретична модель процесу формування ціннісних орієнтацій може мати практичне застосування при організації навчально-виховного процесу у вузі, основною функцією якого є формування особистості, здатної орієнтуватися у матеріальних і духовних цінностях.

Вивчення тенденцій у духовно-культурних цінностях і ціннісних орієнтаціях молоді дозволяє проникнути у глибинні процеси, що відбуваються у суспільно-політичному, економічному і культурному житті нашого суспільства, виявити взаємозв'язки і взаємозалежності між змінами, що відбуваються у системі цінностей і ціннісних орієнтацій суспільства і індивіда (соціальної групи, класу, нації).

Література

1. *Архангельський Л. М.* Ценные ориентации и нравственное развитие личности. Москва.— Знание.— 1978.
2. *Возрастная и педагогическая психология* / под ред. А. В. Петровского.— Москва.: МГУ, 1980.— 310 с.
3. *Гаврилюк В. В., Трикоз Н. А.* Динамика ценностных ориентаций в период социальной трансформации // Социс, 2000.— № 1, С.96–105
4. *Орлов С. В.* Молодежь и ее ценностные ориентации // Современная молодежная политика (Правовые аспекты реализации). Сб. науч. статей.— Москва, Научно-исследовательский центр при Институте молодежи, 1999. С.54–58.
5. *Самореализация и прогнозирование социального поведения личности* / Под ред. В. А. Ядова.— Л.: Наука, 1988.— 204 с.

ВПЛИВ АКЦЕНТУАЦІЙ ХАРАКТЕРУ НА ВИБІР СТРАТЕГІЙ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ У СПІЛКУВАННІ ПІДЛІТКІВ

І. С. Ямкова

Університет «Україна» факультет соціальних технологій

IV курс група ЗПЛ-43, спеціальність — «Психологія»

Науковий керівник: О. М. Кочубейник, канд. психол. н.

Кожній людині крім динамічного боку дій, що виявляється в темпераменті, властиві істотні особливості, які позначаються на її діяльності та поведінці. Про одних говорять, що вони працьовиті, дисципліновані, скромні, чесні, сміливі, колективісти, а про інших — лінькуваті, хвалькуваті, неорганізовані, честолюбні, самовпевнені, нечесні, егоїсти, боягузи. Ці й подібні до них риси виявляються настільки виразно й постійно, що становлять собою типовий вид особистості, індивідуальний стиль її соціальної поведінки. Такі психологічні особливості особистості називаються рисами характеру. Ці риси характеризують і цілі, до яких прагне людина, і способи досягнення цілей. Знати це важливо, оскільки особистість характеризується не тільки тим, що вона робить, а й тим, як вона це робить. Сукупність таких стійких рис становить характер особистості.

Отже, характер — це сукупність стійких індивідуально — психологічних властивостей людини, які виявляються в її діяльності та суспільній поведінці, у ставленні до колективу, до інших людей, праці, навколишньої дійсності та самої себе. Характер людини можна зрозуміти тільки в її суспільній діяльності, суспільних відносинах.

Негативні передумови та умови у розвитку підлітка спричинюють відхилення у становленні його особистості, зокрема у виникненні акцентуацій характеру, які дуже поширені у цьому віці.

У ситуаціях можливого чи реального неуспіху в діяльності задля реалізації потреби бути повноцінною особистістю, підлітки часто вдаються до психологічного захисту.

Отже, після проведення теоретико методологічного дослідження характеру можна відзначити, що характер є істотною

особливістю психічного складу особистості, є цілісним утворенням, що характеризує людське «Я» як єдине ціле.

Психіка неповнолітніх дуже вразлива і легко піддається негативному впливу. Адже, підлітковий вік — вік статевого дозрівання, і зміни які виникають у цей період можуть викликати у підлітка почуття невпевненості в собі, неповноцінності, які маскуються під зовнішнім проявом агресії, самовпевненості, нахабства. Тому в цей період діти нерідко виявляють підвищену дратливість надмірну вразливість, запальність. Щоб уникнути цих проявів, дорослим у стосунках з підлітками необхідно бути вкрай чуйними і тактовними. Акцентуації рис характеру виробляються за суспільних умов життя під впливом суспільної спрямованості. Акцентуйовану особистість не слід розглядати в якості патологічних, але у випадку впливу несприятливих факторів вони можуть набути патологічного характеру, розрушаючи структуру особистості. Але, при виникненні стресових, загрозливих, конфліктних ситуацій вступають у дію захисні механізми. У зв'язку з цим проводилось дослідження залежності типу акцентуацій характеру підлітка на вибір стратегії психологічного захисту. Тестуванням було охоплено 50 учнів однієї з київських шкіл протягом 2005–2006 навчального року.

Після проведення емпіричного дослідження визначилось, що діти з певними типами акцентуацій характеру відповідно обирають певні види психологічного захисту.

Демонстративні підлітки обирають — заперечення реальності, застрягаючі, регідні — проекцію, неврівноважені — регресію, епілептоїдні — заміщення, педанти — заміщення, сенситивні, екзальтовані — реактивні утворення, дистимні підлітки обирають компенсацію.

Механізми психологічного захисту вступають у дію коли, особистість не може досягти поставленої мети.

Підсумовуючи викладене, зазначимо що, дія захисних механізмів спрямована на збереження внутрішньої рівноваги шляхом витіснення з свідомості всього того, що загрожує системі наявних цінностей. Їх формування і розвиток залежить від умов життя підлітка та виховання.

МОЛОДЬ: ОСВІТА, НАУКА, ДУХОВНІСТЬ

Частина I

Тези доповідей

Четверта Всеукраїнська студенська наукова конференція

В авторській редакції

Ком'ютерний набір
Комп'ютерна верстка

авторів
Даник Н. О.

Оригінал-макет виготовлено
у видавничо-друкарському комплексі Університету «Україна»
з оригіналів, що надані управлінням науково-дослідної роботи
03115, м. Київ, вул. Львівська, 23, тел. (044) 450-18-75, 424-40-69
Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 405 від 06.04.01

Віддруковано з оригінал-макета у видавничо-друкарському
комплексі Університету «Україна»
м. Київ, вул. Хорива, 1г

Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура SchoolBookC
Наклад 150 прим.